maeștrii anticipației
clasice

«În ce măsură mai operează seducția unor povestiri ca *Odiseea marțiană* sau *Oul de cristal* astăzi, cînd credința în existența unei vieți marțiene este considerată cel mult ca o manifestare anacronică a dorinței omului de a nu fi singur în univers? Nu vom invoca argumentele celor care nu vor să renunțe la supremul miraj. În definitiv, *science-fiction*-ul nu își propune să concureze manualele de astronomie, ci să descrie multiplele implicații ale pătrunderii în Cosmos. Iată de ce sîntem de acord cu Ray Bradbury care afirma, cu prilejul unei dezbateri pe tema *Marte și rațiunea umană*: „Sentimentul omului față de celelalte planete, această pasiune ciudată și intensă, a constituit principala pîrghie a întregii aventuri spațiale la care asistăm". Am preciza doar că „această pasiune ciudată și intensă" operează în toate domeniile cunoașterii și că la temelia ei se află, nu o dată, literatura științifico-fantastică. Este unul dintre motivele care ne-au îndemnat să vă înfățișăm această galerie a maeștrilor anticipației clasice.»

ION HOBANA

Lei 5

editura minerva

863

maeștrii anticipației clasice

odiseea marțiană
maeștrii anticipației
clasice

Ilustrația copertei : *D. Ristea*

odiseea marțiană

maeștrii anticipației clasice

ANTOLOGIE ALCĂTUITĂ ȘI COMENTATĂ DE
ION HOBANA

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1975
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Disputa în legătură cu geneza și natura anticipației (sau fantasticului-științific, sau science fiction-ului) e departe de a se fi încheiat odată cu acceptarea cvasigenerală a existenței și importanței specifice a acestui fenomen complex și plurivalent. Cu aproape zece ani în urmă, semnalam tendința de a extinde limitele lui temporale mult dincolo de așezarea lor firească, referindu-ne la invocarea unei povești egiptene din secolul al III-lea î.e.n. și a unui pasaj din Vechiul Testament (22)*. Iritat de astfel de procedee, C. M. Kornbluth, unul dintre cei mai incisivi autori americani de science fiction, declara într-o conferință ținută la Universitatea din Chicago: „Cîțiva dintre cercetătorii amatori ai science fiction-ului se comportă ca niște veritabili Hitleri pentru a-și mări domeniul. Dacă descoperă, să zicem, într-o satiră din secolul al XVI-lea nu știu ce element vag speculativ, ei îl privesc ca pe o minoritate persecutată și terorizată, cer un Anschluss și anexează satira la science fiction“ (26). E amuzant să con-

* Pentru a ușura lectura, am indicat sursele doar în bibliografia de la sfîrșitul volumului, operînd trimiterile cu ajutorul unor cifre (între paranteze) corespunzînd numerotării surselor.

statăm că, peste exact patru pagini, Kornbluth se comportă aidoma celor incriminați, anexînd însă nu o satiră anonimă, ci înseși Călătoriile lui Gulliver...

Partizanii mai noi ai formulei integratoare au depășit stadiul acumulărilor parțiale. Pentru Pierre Versins, „science fiction-*ul a existat întotdeauna“, fiind nu „o formă de expresie“, ci „o stare de spirit“ (43). Jacques van Herp îl consideră și el „la fel de vechi ca însăși literatura“, subliniind că „nu există ca gen literar distinct“ (21). Împărtășind această din urmă opinie, Henri Baudin este însă adeptul unei restrîngeri severe a sferei fenomenului:* „Science fiction-*ul a luat ființă cu mai puțin de cincizeci de ani în urmă“ (6). El este deci de acord cu Kingsley Amis care, făcînd o paralelă între* science fiction *și jaz, scria: „Aceste două modalități artistice prezintă, dealtfel, asemănări marcante. Amîndouă și-au făcut apariția, ca entități independente, cam în a doua sau a treia decadă a secolului nostru...“ (3). Și mai aproape de noi situează originea „ficțiunii științifice“ R. M. Albères: 1947 în Statele Unite, 1950 în Franța, lăsînd de-o parte „lista tradițională a precursorilor“ (1). Între aceste atitudini extreme, o puzderie de ipotetice pietre de hotar, așezate cu dezinvoltură sau sugerate cu prudență. Am amintit paradoxala aventură a lui C. M. Kornbluth. Dealtfel, utopiile, din a căror mare familie face parte și* Călătoriile lui Gulliver, *au prilejuit nenumărate confuzii, datorită exagerării rolului germenilor de previziune științifică pe care îi conțin. Istoricul american* en-titre *al anticipației, Sam Moskowitz, susține că: „Multe dintre așa-numitele utopii... sînt, din punct de vedere tehnic, opere de* science fiction“, *Cyrano de Bergerac apărîndu-i, în această optică, drept „cel mai mare scriitor de* science fiction *al secolului său!“ (35). Cyrano este și campionul unor cercetători francezi, care îi atribuie chiar paternitatea fenomenului (45), sau a „primului roman veritabil de* science fiction“ *(11). Același rol îl joacă, pentru Brian*

Aldiss, celebrul Frankenstein al lui Mary W. Shelley (cf. 41). Iar Jean Gattégno (19) și Lino Aldani (2) se înscriu pe orbita unor opinii tradiționale, socotindu-l drept întemeietor al „genului“ pe H. G. Wells...

Nu vom continua acest joc al referințelor și citatelor; el amenință să devină obositor, chiar dacă l-am socotit obligatoriu înainte de a propune cititorului un alt punct de vedere despre geneza anticipației. În concepția noastră, fenomenul de care ne ocupăm n-a apărut, nu putea să apară decît în anumite condiții întrunite abia în secolul al XIX-lea. Este vorba, în primul rînd, despre puternica dezvoltare a capitalismului și înflorirea consecutivă a științei și tehnicii, care generează impulsul necesar și publicul receptiv la reflectarea implicațiilor pasionante ale acestui proces. Rămîne să stabilim cînd și cine anume a reușit să cristalizeze tendințele exprimate și în opere anterioare, să organizeze elementele științifico-fantastice în structuri coerente, să formuleze cu limpezime intenții încă nelămurite.

Referindu-se la abordarea de către Jules Verne a unor „probleme care se ridicau în fața științei timpului său: navigația aeriană dirijată, cucerirea polului, enigma lumii subterane, zborul dincolo de limitele gravitației terestre“, Kiril Andreev consideră că „introducerea lor în domeniul literaturii reprezintă o inovație îndrăzneață“ (4). Criteriul tematic este însă, nu o dată, înșelător. Navigația aeriană dirijată îl preocupa în mod explicit și pe Louis-Sébastien Mercier, care îi dedica un capitol al utopiei sale Anul 2440 (ediția din 1786). Cucerirea polului și enigma lumii subterane constituie și ele subiectul unor lucrări mult mai vechi; le găsim cuplate în Relatarea unei Călătorii de la polul arctic la polul antarctic prin centrul Pămîntului, publicată de un anonim în 1721. În sfîrșit, zborul dincolo de limitele gravitației terestre este un loc comun al literaturii conjecturale, începînd, dacă vreți, cu Istoria adevărată a lui Lucian din Samosata. Prevăzînd parcă

această ripostă, Kiril Andreev elogiază extraordinara documentație științifică a lui Jules Verne, ca o manifestare a tendinței realiste „care-l distingea de tot ceea ce fusese creat de înaintașii săi în genul romanului fantastic". O disociere binevenită, chiar dacă prioritatea nu-i aparține, nici în acest caz, marelui scriitor francez. Rămînînd la temele propuse de Andreev, constatăm că ideea navigației aeriene dirijate apare pentru prima oară, în „Călătoriile extraordinare", în Cinci săptămîni în balon *(1863). Ciudat, Jules Verne se arată sceptic, declarînd prin intermediul eroului său, doctorul Fergusson: „Nu cred că s-ar putea ajunge să se conducă baloanele. Trebuie căutat altceva. De pildă, dacă un balon nu poate fi dirijat, măcar să fie menținut în curenții atmosferici prielnici." Un artificiu ingenios, folosit însă cu cincisprezece ani mai devreme de Edgar Allan Poe în* Mellonta Tauta *și argumentat mai precis: „...posibilitatea zborului în toate direcțiile prin simpla coborîre sau înălțare pînă la atingerea unui curent favorabil..." Iar într-o povestire și mai veche, publicată în numărul din 13 aprilie 1844 al ziarului* The New York Sun, *scriitorul american imaginează o soluție de principiu net superioară, utilizînd o documentație științifică impresionantă, după cum vom vedea imediat,*

ŞTIRI SENZAŢIONALE PRIN EXPRESS, VIA NORFOLK!

ATLANTICUL STRĂBĂTUT ÎN TREI ZILE! STRĂLUCITUL SUCCES AL APARATULUI DE ZBURAT, CONSTRUIT DE DOMNUL MONCK MASON [1]. SOSIREA ÎN INSULA SULLIVAN, LÎNGĂ CHARLESTON, S.C. [2], A DOMNILOR MASON, ROBERT HOLLAND [3], HENSON [4], HARRISON AINSWORTH [5] ŞI ALŢI PATRU, CU BALONUL DIRIJAT „VICTORIA", DUPĂ O TRAVERSARE DE ŞAPTEZECI ŞI CINCI DE ORE DE LA UN ŢĂRM LA ALTUL! AMĂNUNTE COMPLETE ASUPRA CĂLĂTORIEI!!!

Marea problemă a fost în sfîrşit dezlegată! Aerul, ca şi pămîntul şi oceanul, a fost şi el cucerit de ştiinţă şi va ajunge pentru omenire o cale obişnuită şi larg deschisă tuturor. În clipa de faţă, un balon a trecut peste Atlantic! Şi aceasta fără greutate, fără primejdie prea mare în aparenţă, cu o maşină pe deplin controlată şi în răstimpul ne-

[1], [3], [4] Cunoscuţi aeronauţi englezi ai vremii.

[2] South Carolina (Carolina de Sud).

[5] William Harrison Ainsworth (1805—1882), scriitor englez de mîna a doua; a publicat numeroase romane istorice şi de aventuri, care s-au bucurat de oarecare popularitate.

închipuit de scurt de șaptezeci și cinci de ore de la un țărm la altul. Mulțumită străduințelor unui corespondent din Charleston, S.C., sîntem în măsură să prezentăm cei dintîi publicului o dare de seamă amănunțită a acestei călătorii mai mult decît prodigioase, care a început de sîmbătă 6 curent, ora 11 a.m., și a ținut pînă marți 9 curent, ora 2 p.m., și la care au luat parte : sir Everard Bringhurst, domnul Osborne, nepotul lordului Bentinck, domnul Monck Mason și domnul Robert Holland, binecunoscuții aeronauți, domnul Harrison Ainsworth, autorul romanului *Jack Sheppard*[1] și al altora, domnul Henson, constructorul mașinii de zburat, care de curînd a înregistrat un eșec, precum și doi marinari din Woolwich — opt persoane în totul. Amănuntele date mai jos pot fi considerate ca autentice și exacte din toate punctele de vedere, deoarece, în afară de o mică excepție, au fost copiate vorbă cu vorbă din jurnalul ținut de domnii Monck Mason și Harrison Ainsworth, cărora corespondentul nostru le-a rămas de asemenea îndatorat pentru bunăvoința cu care i-au procurat mai multe informații verbale, privitoare la balonul însuși, la construcția lui și la alte lucruri interesante. Singurele modificări aduse manuscrisului primit au fost făcute în scopul de a pune darea de seamă scrisă în pripă de către corespondentul nostru, domnul Forsyth, într-o formă definitivă și mai pe înțelesul tuturor.

BALONUL

De curînd, două insuccese categorice — acela al domnului Henson și acela al lui sir George Cayley — au slăbit cu mult interesul publicului în ceea ce privește navigația aeriană. Proiectul domnului Henson (proiect care la început a fost considerat chiar și de către oamenii de știință ca fiind realizabil) era întemeiat pe principiul unui plan

[1] Roman despre viața lumii interlope londoneze, publicat în 1839.

înclinat, pornind de la o înălțime anumită cu ajutorul unei forțe dinafară, exercitată și continuată prin rotirea unor palete propulsoare, semănînd ca formă și ca număr cu aripile unei mori de vînt. Dar în toate experiențele făcute cu modelele la „Adelaide Gallery", s-a găsit că mișcarea acestor palete nu numai că nu făcea să înainteze mașina, dar chiar o împiedica să zboare. Singura forță propulsoare care a luat naștere a fost impulsul dobîndit din coborîrea pe un plan înclinat, și acest impuls împingea mașina mult mai departe atunci cînd paletele erau nemișcate decît atunci cînd erau în funcțiune, fapt care dovedește cu prisosință inutilitatea lor. Și în lipsa forței propulsoare, care este și forța de sustentație, întregul aparat trebuia să coboare. Faptul acesta l-a îndemnat pe sir George Cayley să se mărginească numai la un propulsor pe care să-l adapteze la un aparat avînd prin el însuși o forță de sustentație, adică la un balon. Totuși, ideea lui sir George Cayley nu era nouă sau originală decît în ce privește aplicația ei practică. El a prezentat la Institutul politehnic un model de invenție proprie. Principiul sau puterea propulsoare era aici de asemenea aplicată la suprafețe decupate sau palete puse în mișcare. Aceste palete, patru la număr, s-a văzut însă că nu erau în stare să miște balonul sau să ajute la forța lui ascendentă. Întregul proiect a dat astfel greș.

Atunci, domnul Monck Mason [1] (a cărui călătorie de la Dover la Weilburg în balonul „Nassau" a stîrnit o atît de mare senzație în 1837) s-a gîndit să întrebuințeze principiul șurubului lui Arhimede, în scopul propulsiunii în aer, punînd, cu drept cuvînt, nereușita proiectului domnului Henson, cît și a celui prezentat de sir George Cayley, în seama discontinuității paletelor separate. El a făcut cea dintîi experiență publică la „Willis's Rooms", dar mai tîrziu și-a mutat modelul la „Adelaide Gallery".

[1] In această călătorie, efectuată de fapt în 1836, Monck Mason și Robert Holland fuseseră însoțitorii lui Charles Greene.

Ca şi balonul lui George Cayley, aparatul domnului Monck Mason era tot un elipsoid. Lungimea lui era de treisprezece picioare şi şase ţoli, iar înălţimea de şase picioare şi opt ţoli. Conţinea cam trei sute douăzeci de picioare cubice de gaz, care, dacă era hidrogen pur, putea susţine douăzeci şi unu de pfunzi îndată după ce s-a procedat la umflare şi mai înainte de a se altera gazul sau de a se pierde. Greutatea întregii maşini şi a aparatului era de şaptesprezece pfunzi ; rămînea deci liberă o capacitate de susţinere de aproape patru pfunzi. Sub partea centrală a balonului era un cadru de lemn uşor cam de nouă picioare lungime, legat de balon cu un fileu, aşa cum se obişnuieşte. De acest cadru era atîrnat un coş de răchită sau o nacelă.

Şurubul constă dintr-un ax alcătuit dintr-un tub gol de alamă de optsprezece ţoli lungime, prin care, pe o semispirală înclinată la cinsprezece grade, trec mai multe sîrme de oţel, aşezate radial, lungi de două picioare şi ieşind astfel în afară cu cîte un picior în fiecare parte. Aceste sîrme radiale sînt legate între ele la capetele din afară prin două benzi de sîrmă turtită, totul alcătuind în felul acesta cadrul şurubului, care e completat cu un înveliş de mătase impregnată cu ulei, tăiată în clini şi întinsă în aşa fel ca să prezinte o suprafaţă aproape uniformă. La fiecare capăt al axului său, şurubul acesta e susţinut de suporţi din tuburi goale de alamă, ce coboară din cerc. În partea de jos a acestor tuburi sînt găuri în care se învîrtesc pivoţii axului. De la capătul axului, care e mai apropiat de nacelă, porneşte o săgeată de oţel, făcînd legătura între şurub şi pinionul unei piese de la un mecanism cu resort, instalat în nacelă. Prin remontarea acestui resort, şurubul e învîrtit cu o mare viteză, transmiţînd o mişcare de înaintare întregului aparat. Cu ajutorul cîrmei, aparatul putea fi îndreptat cu uşurinţă în orice direcţie. Resortul era foarte puternic faţă de dimensiunile lui, fiind în stare să ridice patruzeci şi cinci de pfunzi, adică era montat pe un tambur

cu diametrul de patru țoli, după prima rotație, și crescînd treptat pe măsură ce era învîrtit. Cîntărea în total opt pfunzi și șase uncii. Cîrma era o construcție ușoară de trestie acoperită cu mătase, avînd oarecum forma unei rachete, și aproximativ trei picioare lungime și unul lățime. Greutatea era cam de două uncii. Putea să stea vertical sau să fie întoarsă în sus sau în jos, la dreapta sau la stînga, și în felul acesta dădea putința aeronautului să mute rezistența aerului care se producea într-o poziție înclinată, trecîndu-l în partea în care voia să acționeze : astfel dirija balonul în direcția opusă.

Modelul acesta (pe care din lipsă de timp am fost nevoit să-l descriu în chip sumar) a fost experimentat la „Adelaide Gallery“, unde a atins o viteză de cinci mile pe oră ; cu toate că, lucru de neînțeles, a stîrnit prea puțin interes în comparație cu aparatul anterior — atît de complicat — al domnului Henson, lumea fiind deprinsă să disprețuiască orice lucru ce-i pare prea simplu. Se socotea îndeobște că pentru a înfăptui marele deziderat al navigației aeriene ar trebui să se folosească într-un mod foarte complicat cine știe ce principii de dinamică, de o profunzime puțin obișnuită.

Cu toate acestea, domnul Mason a fost atît de încîntat de ultimul succes al invenției sale, încît s-a hotărît să construiască îndată, dacă-i va fi cu putință, un balon de o destul de mare capacitate, pentru a lămuri problema printr-o călătorie de oarecare durată — scopul inițial fiind să treacă peste Canalul Mînecii, așa cum făcuse mai înainte cu balonul „Nassau“. Pentru a-și duce la bun sfîrșit planurile, el a cerut și a obținut patronajul lui sir Everard Bringhurst și al domnului Osborne, persoane bine cunoscute pentru cunoștințele lor științifice și mai ales pentru interesul pe care l-au arătat progreselor aerostaticii. La cererea domnului Osborne, proiectul a fost ținut cît se poate de secret față de public, singurele persoane cărora le-a fost încredințat fiind cele angajate îndată pentru reali-

zarea aparatului, care a fost construit (sub supravegherea domnului Mason, a domnului Holland, a lui sir Everard Bringhurst şi a domnului Osborne) la reşedinţa acestuia din urmă, în apropiere de Penstruthal, în Ţara Galilor. Domnului Henson, care era însoţit de prietenul său, domnul Ainsworth, i s-a îngăduit să vadă balonul sîmbăta trecută, cînd cei doi au făcut ultimele pregătiri ca să ia şi dînşii parte la aventură. Nu sîntem informaţi din ce pricină au fost angajaţi şi cei doi marinari, dar în decurs de o zi, două, vom fi în măsură să dăm cititorilor noştri cele mai mici amănunte cu privire la călătoria aceasta nemaiauzită.

Balonul este confecţionat din mătase şi lăcuit cu cauciuc lichid. Dimensiunile lui sînt uriaşe, conţinînd mai mult decît 40.000 de picioare cubice de gaz ; deoarece în locul hidrogenului, care e mai costisitor şi mai greu de mînuit, s-a folosit gazul aerian, forţa de sustentaţie a aparatului, atunci cînd e complet umflat şi îndată după ce a fost umflat, nu e mai mare de 2.500 de pfunzi. Gazul aerian nu numai că e mai ieftin, dar e şi uşor de procurat şi de folosit. Întrebuinţarea lui la nevoile navigaţiei aeriene se datoreşte domnului Charles Greene. Pînă la descoperirea lui, procedeul umflării balonului nu numai că era din cale-afară de scump, dar mai era şi nesigur. Adesea au fost pierdute două şi chiar trei zile în încercări neizbutite de a procura o cantitate îndestulătoare de hidrogen pentru a umple un balon. Aceasta din pricină că gazul, prin extrema lui subtilitate şi prin afinitatea lui cu atmosfera înconjurătoare, are tendinţa de a ieşi prin pereţii aerostatului. Într-un balon destul de bine construit ca să reţină conţinutul de gaz aerian nealterat, atît în privinţa calităţii, cît şi a cantităţii, timp de şase luni, o cantitate egală de hidrogen nu se poate conserva în aceeaşi stare de puritate nici şase săptămîni.

Forţa de sustentaţie fiind evaluată la 2.500 de pfunzi şi greutatea aeronauţilor ridicîndu-se abia la 1.200, rămî-

nea o diferenţă de 1.300 pfunzi, din care 1.200 reprezintă lestul, pus în saci de felurite mărimi şi avînd pe fiecare din ei însemnată greutatea corespunzătoare şi frînghiile, barometrele, telescoapele, lăzile cu provizii pentru două săptămîni, butoaiele cu apă, hainele, valizele şi alte lucruri trebuincioase, printre care un ibric de cafea care fierbe în var nestins, pentru a înlocui focul, dacă s-ar fi găsit cu cale să se ia această măsură de prevedere. Toate acestea, cu excepţia lestului şi a unor mărunţişuri, erau agăţate de inelul balonului, sus, deasupra capului. Nacela e cu mult mai mică şi mai uşoară faţă de cea agăţată de model. E formată dintr-un coş uşor de răchită şi e uimitor de rezistentă pentru un lucru aparent atît de gingaş. Cadrul ei are o adîncime de aproximativ patru picioare. Cîrma e de asemeni mult mai mare decît aceea a modelului. Şurubul elicei e cu mult mai mic. Balonul mai este prevăzut şi cu o gheară de pisică şi o ghidropă, aceasta din urmă fiind de cea mai mare însemnătate. Cîteva cuvinte ca deslusire vor fi necesare pentru cititorii noştri care nu sînt la curent cu amănuntele aerostaticii.

De îndată ce balonul părăseşte pămîntul, el este influenţat de anumite împrejurări care tind să creeze o diferenţă în greutatea lui, sporind sau scăzînd forţa sa ascensională. De pildă, se poate întîmpla ca pe învelitoarea de mătase a balonului să se depună o cantitate de rouă care să atingă o greutate de cîteva sute de pfunzi. În cazul acesta trebuie aruncat lest, pentru ca nu cumva aparatul să coboare. După ce lestul a fost azvîrlit şi razele calde ale soarelui au uscat roua şi au mărit totodată forţa de expansiune a gazului în învelitoare, întregul aparat se va înălţa din nou cu mare iuţeală. Pentru a încetini această ascensiune, singurul mijloc este (sau mai bine zis era, pînă cînd domnul Greene a inventat ghidropa) să se evacueze gazul printr-o supapă ; dar orice pierdere de gaz înseamnă o pierdere proporţională de forţă ascensională ; aşadar, cu această metodă, într-un răstimp destul de scurt,

balonul cel mai bine construit își va consuma neapărat toată forța ascensională și va coborî la pămînt. Acesta era marele obstacol la călătoriile de durată.

Ghidropa înlătura piedicile în felul cel mai simplu cu putință. Este vorba de o simplă frînghie foarte lungă, care e lăsată să atîrne din nacelă, ceea ce are drept urmare că împiedică balonul să-și schimbe în mod sensibil nivelul. Dacă, de pildă, s-ar depune umezeală pe mătase, și, prin urmare, aparatul ar începe să coboare, nu va fi nevoie să se arunce lest pentru a face față creșterii în greutate, fiindcă ea este remediată sau compensată într-o măsură corespunzătoare prin lăsarea la pămînt a capătului de frînghie atît cît este nevoie. Dacă, pe de altă parte, unele împrejurări ar pricinui o neprevăzută pierdere de greutate, urmată de o înălțare, această pierdere este imediat compensată de greutatea sporită a frînghiei ridicate de la pămînt. În felul acesta, balonul nu poate nici să coboare, nici să se înalțe decît în limite foarte restrînse și mijloacele sale, atît în ce privește gazul, cît și lestul, rămîn, oarecum, neștirbite. Cînd se trece peste o întindere de apă, e nevoie să se folosească butoiașe de aramă sau de lemn, pline cu un lest lichid mai ușor decît apa. Plutind pe apă, ele fac același serviciu ca și frînghia pe pămînt. Un alt folos însemnat adus de ghidropă este acela de a indica direcția balonului. Frînghia se tîrăște fie pe sol, fie în mare, pe cînd balonul e liber ; prin urmare, de cîte ori e în mișcare, balonul o ia înainte. Comparînd deci, cu ajutorul unei busole, pozițiile relative ale celor două obiecte, se va găsi întotdeauna direcția. Tot astfel, unghiul format de frînghie cu axul vertical al aparatului indică viteza. Cînd nu există nici un unghi, cu alte cuvinte cînd frînghia atîrnă vertical, întregul aparat stă pe loc, dar cu cît unghiul este mai mare, cu alte cuvinte, cu cît balonul merge înaintea capătului de frînghie, cu atît e mai mare viteza ; și invers.

Deoarece scopul inițial a fost de a trece Canalul Mînecii și de a coborî cît se va putea mai aproape de Paris, călătorii au avut grijă să-și facă rost de pașapoarte directe pentru toate țările continentului, arătînd felul expediției, ca și în cazul călătoriei cu balonul „Nassau", și dînd aeronauților dreptul de a fi scutiți de toate formalitățile birocratice. Întîmplări neprevăzute au făcut totuși ca aceste pașapoarte să fie de prisos.

Umflarea balonului a început pe îndelete în zori de zi, sîmbătă, la ora 6 dimineața, într-o curte vastă, la Weal-Vor House, reședința domnului Osborne, la depărtare de o milă de Penstruthal, în nordul Țării Galilor ; și la unsprezece și șapte minute, fiind gata de plecare, i s-a dat drumul. S-a ridicat încet, dar sigur, luînd direcția sudului, nefolosindu-se în prima jumătate de oră nici elicea, nici cîrma. Și acum să trecem la jurnal, așa cum a fost transcris de domnul Forsyth după manuscrisele domnilor Monck Mason și Ainsworth. Jurnalul în sine, așa cum ne e înfățișat, e scris de mîna domnului Mason, dar în fiece zi domnul Ainsworth adăuga cîte un post-scriptum ; domnia-sa pregătește și va da în curînd publicității o dare de seamă mai amănunțită și, fără îndoială, de un interes și mai arzător asupra călătoriei.

JURNALUL

Sîmbătă, 6 aprilie. Toate pregătirile care ne dădeau mult de lucru au luat sfîrșit peste noapte. Am început umflarea balonului azi-dimineață, în zori, dar din pricina unei neguri dese care împovăra cutele învelitorii de mătase și o făcea greu de mînuit, nu am putut porni pînă aproape de ora 11. Abia atunci am tăiat frînghiile și, plini de avînt, ne-am înălțat încet, dar fără întrerupere, mînați de o ușoară briză de la nord, care ne purta spre Canalul Bristol. Am găsit că forța ascensională întrece așteptările noastre ; și atunci cînd ne-am ridicat mai sus și trecînd

peste stînci am ieşit în bătaia razelor de soare, ascensiunea noastră se făcu din ce în ce mai rapidă. Aş fi dorit totuşi să nu pierd gazul încă de la începutul aventurii noastre, astfel că am luat hotărîrea ca deocamdată să ne continuăm ascensiunea. Curînd după aceea începurăm să tragem ghidropa. Dar am mers tot atît de repede mai departe chiar după ce o strînsesem în întregime. Balonul avea o stabilitate puţin obişnuită şi o înfăţişare măreaţă. Cam după zece minute de la plecare, barometrul indica o altitudine de 15.000 de picioare. Vremea era deosebit de frumoasă, şi priveliştea ţinutului ce se desfăşura sub ochii noştri — unul dintre cele mai romantice din toate punctele de vedere — era mai ales acum minunată. Un mare număr de prăpăstii adînci arătau ca nişte lacuri din pricina aburilor deşi în care erau învăluite, iar înspre sud-est, piscurile ascuţite şi stîncile grămădite într-un vălmăşag de nestrăbătut te duceau cu gîndul la cetăţile uriaşe din basmele orientale. Ne apropiam cu iuţeală de munţii de la miazăzi, dar înălţimea la care ne aflam era mai mult decît îndestulătoare ca să putem trece peste ei fără nici o grijă. În cîteva clipe am plutit maiestuos pe deasupra lor, şi domnul Ainsworth, precum şi marinarii au rămas uimiţi văzînd cît păreau de mărunţi munţii priviţi din nacelă. Marea înălţime la care pluteşte un balon reduce inegalităţile de sub el la un nivel aproape uniform. La ora unsprezece şi jumătate, îndepărtîndu-ne tot înspre sud, am zărit pentru întîia oară Canalul Bristol. Şi după cincisprezece minute, linia brizanţilor de pe coastă s-a ivit sub noi pe neaşteptate şi ne-am avîntat deasupra mării. Am luat hotărîrea să dăm drumul la gaz, atît cît era nevoie pentru a lăsa frînghia de reglaj cu geamandurile prinse de ea pînă la suprafaţa apei. Zis şi făcut ; încetul cu încetul am început să coborîm. După vreo douăzeci de minute, s-a cufundat prima geamandură, şi nu mult după ce cea de-a doua a atins apa, am rămas la o înălţime neschimbată.

Eram dornici cu toții să încercăm eficacitatea cîrmei și a șurubului-elice, și le-am pus îndată în funcțiune, în scopul de a ne îndrepta mai mult spre răsărit, în direcția Parisului.

Cu ajutorul cîrmei am făcut fără zăbavă schimbarea de care era nevoie, și înaintarea noastră a fost adusă aproape în unghi drept cu aceea a direcției vîntului ; am pus apoi în mișcare resortul șurubului-elice și ne-am bucurat văzînd că ne împingea ușor încotro doream noi. Am strigat atunci din toată inima de nouă ori : Ura !" și am zvîrlit în mare o sticlă ce conținea o bucată de pergament cu o scurtă dare de seamă a principiului invenției. De-abia sfîrșisem cu manifestațiile de bucurie, că se întîmplă un accident neprevăzut, care ne-a descurajat destul de mult. Varga de oțel care lega propulsorul de resort a sărit deodată de la locul ei tocmai în fundul nacelei (pricina a fost o aplecare a nacelei în urma mișcării făcute de unul dintre marinarii pe care îi luasem cu noi) și într-o clipă axul a rămas suspendat și se legăna fără să mai fie în contact cu pivotul axei elicei. În timp ce ne străduiam să punem mîna pe el, atenția noastră fiind astfel cu totul absorbită, ne-am pomenit năpustiți de un curent năprasnic de vînt dinspre est, care ne împingea, cu o putere mereu crescîndă, spre Atlantic. În curînd ne-am trezit purtați peste mare cu o viteză care desigur nu era mai mică de cincizeci-șaizeci de mile pe oră, astfel că am atins Capul Clear[1], cam la patruzeci de mile spre nord, mai înainte de a fi putut să fixăm axul și să chibzuim ce e de făcut. În clipa aceea domnul Ainsworth a venit cu o propunere nemaipomenită, care, după părerea mea, nu era nici necugetată, nici fantastică, și pe care domnul Holland a susținut-o fără șovăire. Iată : trebuia să profităm de puternica furtună care ne mîna, și în loc să ne întoarcem spre Paris, să încercăm să ajungem la coasta Americii de Nord. După

[1] Situat la extremitatea de sud-vest a Irlandei.

cîteva clipe de gîndire, mi-am dat și eu, din tot sufletul, încuviințarea la această propunere îndrăzneață, care (ciudat lucru) n-a întîmpinat împotrivire decît din partea celor doi marinari. Dar fiind în majoritate, n-am ținut seama de spaima lor și ne-am văzut cu hotărîre de drum. Ne îndreptam spre vest ; dar cum plutirea butoaielor era o piedică materială la înaintarea noastră și cum eram — și pentru înălțare și pentru coborîre — destul de stăpîni pe balon, am zvîrlit mai întîi cincizeci de pfunzi din lest, și apoi, cu ajutorul unui cabestan, am ridicat nițel frînghia, atît cît s-o scoatem afară din apă. Am simțit îndată efectul acestei manevre printr-o viteză puternic sporită. Și cum vîntul se întărise, zburam cu o iuțeală aproape de necrezut ; ghidropa flutura în urma nacelei ca o dîră lăsată în apă de trecerea unei corăbii. E de prisos să mai spun că în scurtă vreme coasta a dispărut din fața ochilor noștri. Am trecut peste nenumărate vase de tot felul. Unele dintre ele încercau să țină piept vîntului, cele mai multe manevrau cu anevoință. Am dezlănțuit pe bordul lor cel mai mare entuziasm, un entuziasm pe care l-am împărtășit din plin și noi și mai ales cei doi oameni care, acum sub influența unui păhărel de rachiu de ienupăr, păreau gata să-și spulbere în vînt toate grijile și toate temerile. O mare parte din aceste corăbii au tras salve de tun pentru semnalizare ; și toți ne salutau cu urale răsunătoare — pe care le auzeam uimitor de clar — și fluturîndu-și beretele și batistele. Am mers astfel toată ziua fără incidente însemnate și cînd umbrele nopții ne-au învăluit, am făcut o evaluare aproximativă a distanței străbătute. Ea nu putea fi mai mică de cinci sute de mile și era probabil cu mult mai mare. Propulsorul era ținut mereu în funcție și ne ajuta în mod vădit la înaintare. După asfințitul soarelui, vîntul sufla și mai tare, prefăcîndu-se într-un adevărat uragan. Din pricina fosforescenței sale, puteam zări cu ușurință oceanul de sub noi. Vîntul bătu toată noaptea dinspre răsărit dîndu-ne cele mai luminoase prevestiri de

izbîndă. Sufeream destul de rău de frig, iar umezeala atmosferei era cît se poate de neplăcută. Dar aveam loc destul în nacelă ca să ne culcăm și, cu ajutorul mantalelor și al cîtorva pături, am scos-o cu bine la capăt.

Post-scriptum (de domnul Ainsworth). Aceste ultime nouă ore au fost fără doar și poate cele mai minunate din viața mea. Nu-mi pot închipui nimic mai înălțător decît primejdia stranie și noutatea unei asemenea aventuri. Deie domnul să izbutim ! Nu doresc succesul ca să-mi salvez neînsemnata mea persoană, ci spre folosul cunoștințelor omenești și pentru măreția izbînzii. Și în toate astea e atît de neîndoios că isprava asta e totuși cu putință, încît singurul lucru de neînțeles ar fi cum de au șovăit oamenii să facă mai demult încercarea. E de-ajuns un vînt puternic, la fel cu cel care ne duce acum, și o rafală care să împingă balonul timp de patru-cinci zile (furtunile acestea țin uneori și mai mult), și călătorul va fi purtat cu ușurință, în acest răstimp, de la o coastă la alta. Pentru asemenea furtună, nemărginitul Atlantic nu e decît un biet lac. În clipa de față mă tulbură mai mult decît orice adînca tăcere ce domnește pe mare, cu toată frămîntarea ei acolo jos. Apele nu dau glas către ceruri. Nețărmuritul și învăpăiatul ocean se zvîrcolește în chinuri fără să scoată un geamăt. Talazuri cît munții de înalte te duc cu gîndul la niște demoni fără de număr, care s-ar zbuciuma, uriași și muți, într-o neputincioasă agonie. Într-o noapte, așa cum este noaptea asta pentru mine, un om trăiește cu adevărat ; trăiește cît un veac întreg de viață obișnuită. Și n-aș da farmecul acesta care mă încîntă pentru întreg veacul acela de viață obișnuită.

Duminică, 7 (Manuscrisul domnului Mason). În dimineața aceasta, pe la 10, nu mai rămăsese din furtună decît o briză de opt-nouă noduri (socotită la suprafața oceanului, pentru nave) care pe noi ne mînă pare-se cu treizeci de mile pe oră sau mai mult. S-a mutat totuși foarte simțitor mai spre nord. Și acum, la asfințit, ne urmăm drumul

spre vest, mai ales cu ajutorul propulsorului și al cîrmei, care răspund minunat de bine menirii lor. Sînt de părere că încercarea noastră a izbutit pe deplin, și a zbura cu ușurință în orice direcție (dar nu chiar înfruntînd o furtună) nu mi se mai pare o problemă. Desigur, n-am fi putut face față vîntului puternic de ieri, dar, înălțîndu-ne, ne-am fi sustras influenței lui dacă ar fi fost nevoie. Sînt încredințat că împotriva unei brize care suflă cu putere putem merge cu propulsorul. Astăzi la amiază, aruncînd lest, ne-am ridicat la o altitudine de aproape 25.000 de picioare (cam aceasta este înălțimea muntelui Cotopaxi). Am făcut-o pentru a căuta un curent mai direct, dar nu am găsit nici unul mai potrivit decît cel în care ne aflăm acum. Avem atîta belșug de gaz cît să ne treacă peste balta asta de nimic, chiar dacă ar ține călătoria trei săptămîni. Nu am nici cea mai mică temere cu privire la rezultat. Ciudat e că piedicile au fost exagerate și greșit înțelese. Îmi pot alege singur curentul, și chiar dacă toate curentele mi-ar fi potrivnice, tot voi putea destul de bine să-mi continui drumul cu propulsorul. Nu am avut incidente vrednice de a fi amintite. Noaptea se vestește frumoasă.

Post-scriptum (de domnul Ainsworth). N-am altceva de povestit în afară de faptul — care mie mi se pare uimitor — că, aflîndu-mă la înălțimea Cotopaxi-ului, n-am simțit nici frigul pătrunzător, nici durere de cap, nici greutatea de a respira, și pare-se că nici domnul Mason, nici domnul Holland, nici sir Everard n-au avut nimic de suferit. Domnul Osborne se văita că simte o apăsare pe piept, dar în curînd a dispărut și aceasta. Am zburat cu mare viteză toată ziua și trebuie să fi străbătut jumătatea drumului peste Atlantic. Am depășit vreo douăzeci-treizeci de nave de tot soiul, și toată lumea părea uimită și încîntată la vederea noastră. La urma urmei, nu e cine știe ce ispravă să treci în balon peste ocean. *Omne ignotum pro*

magnifico[1]. Notă : La 25.000 de picioare înălţime cerul pare aproape negru şi stelele se văd foarte clar ; în timp ce marea nu pare convexă (cum s-ar putea crede), ci, fără nici o îndoială, e cu totul concavă.[2]

Luni, 8 (Manuscrisul domnului Mason). În dimineaţa de azi, am avut iar oarecare încurcături cu axul propulsorului, care trebuie refăcut în întregime de teama unor accidente serioase. Prin ax înţeleg varga de oţel, nu paletele. Acestea n-ar putea fi îmbunătăţite. Un vînt puternic a suflat toată ziua fără întrerupere dinspre nord-est ; norocul pare să fie cu totul de partea noastră. Cu puţin înainte de ivirea zorilor, am fost cu toţii oarecum îngrijoraţi de unele zgomote ciudate şi de zdruncinăturile balonului, însoţite de o descreştere simţitoare a vitezei întregului aparat. Fenomenele erau urmarea expansiunii gazului, din pricina creşterii temperaturii atmosferice şi a desprinderii bucăţelelor mărunte de gheaţă cu care se încărcase fileul în timpul nopţii. Am aruncat cîteva sticle spre corăbiile de sub noi. Am văzut cum una din ele a

[1] Tot ce e necunoscut pare minunat (lat.).

[2] Domnul Ainsworth nu a încercat să-şi dea seama de fenomenul acesta, care totuşi poate fi explicat. O linie trasă de la o înălţime de 25.000 de picioare, perpendicular la suprafaţa pămîntului (sau a mării) ar fi alcătuit tocmai una dintre cele două laturi perpendiculare ale triunghiului dreptunghi, a cărui bază s-ar întinde de la unghiul drept pînă la orizont, iar ipotenuza, de la orizont şi pînă la balon. Dar aceste 25.000 de picioare sînt o nimica toată faţă de întinderile pe care le cuprindea cu privirea. Cu alte cuvinte, baza sau ipotenuza presupusului triunghi ar fi aşa de lungă în comparaţie cu perpendiculara, încît cele două dintîi ar putea fi considerate ca aproape paralele. În chipul acesta, pentru aeronaut orizontul apare întotdeauna la acelaşi nivel cu nacela. Dar, de vreme ce punctul aflat chiar dedesubtul acesteia pare a fi şi chiar este la o mare depărtare sub el, se înfăţişează, desigur, ca şi cum s-ar găsi la o mare distanţă de orizont. De aici şi impresia de concavitate. Iar această impresie va dăinui pînă în clipa în care înălţimea în raport cu perspectiva se va afla într-o astfel de proporţie, încît paralelismul aparent dintre bază şi ipotenuză va dispărea, iar convexitatea reală a Pămîntului va deveni aparentă (n.a.).

fost pescuită de un vas mare ce semăna cu un pachebot de pe linia New York. Am încercat să-i aflăm numele, dar nu sîntem siguri că am izbutit. Cu telescopul domnului Osborne am deslușit ceva apropiat de cuvîntul „Atalanta". Este miezul nopții și ne îndreptăm tot înspre vest cu mare iuțeală. Marea este deosebit de fosforescentă.

Post-scriptum (de domnul Ainsworth). Este ora 2 a.m. și atît cît îmi pot da seama, vremea pare mai liniștită, dar e foarte greu să știu cu precizie, deoarece ne mișcăm odată cu aerul. Nu am dormit deloc de cînd am plecat din Weal-Vor, însă nu mai pot rezista și trebuie să ațipesc nițel. Nu putem fi prea departe de Coasta Americii.

Marți, 9. (Manuscrisul domnului Ainsworth). Ora 1 p.m. Se vede lămurit coasta joasă a Carolinei de Sud. Marea problemă e dezlegată. Am trecut Atlanticul, l-am trecut ușor și repede cu balonul! Domnul fie lăudat! Cine-ar mai putea spune, după asta, că vreun lucru ar fi cu neputință ?

Jurnalul se sfîrșește aici. Cîteva amănunte asupra coborîrii au fost împărtășite însă domnului Forsyth de domnul Ainsworth. Marea era aproape netedă cînd călătorii văzură prima dată coasta pe care amîndoi marinarii au recunoscut-o îndată, și domnul Osborne, de asemeni. Acest din urmă *gentleman*, avînd oarecare legături la Fort Moultrie, a luat numaidecît hotărîrea să aterizăm în apropiere. Balonul a fost adus deasupra plajei (fiind vremea refluxului și nisipul bine bătut, neted și foarte potrivit pentru o aterizare) și s-a aruncat gheara de pisică, și imediat aceasta s-a înfipt zdravăn. Bineînțeles că locuitorii insulei și ai fortului se înghesuiau să vadă balonul; dar numai cu mare greutate putea fi convinsă lumea că făcuserăm într-adevăr călătoria aceasta: trecerea Atlanticului. Gheara de pisică s-a înfipt în pămînt la ceasul 2 după-amiază, precis; și astfel întreaga călătorie a luat sfîrșit în șaptezeci și cinci de ore, sau chiar mai puțin, dacă socotim tre-

cerea de la o coastă la alta. Nu s-a întîmplat nici un accident serios. Nici o primejdie adevărată nu ne-a amenințat. Balonul a fost dezumflat și pus la păstrare fără nici o greutate; și cînd manuscrisul după care s-a redactat această povestire a fost trimis la Charleston, aeronauții se găseau încă la Fort Moultrie. Nu se știe ce au ei de gînd de aici înainte. Putem însă făgădui cu siguranță cititorilor noștri informații suplimentare fie pe luni, fie cel mai tîrziu în ziua următoare. Aceasta e fără doar și poate fapta cea mai uluitoare, cea mai interesantă și cea mai plină de promisiuni din cîte a săvîrșit sau măcar a încercat vreodată omul să săvîrșească. Ar fi de prisos să căutăm acum a preciza minunatele ei urmări.

În februarie 1862, într-o scrisoare adresată tatălui său, tînărul Jules Verne făcea aluzie la textul de mai sus, pe care-l cunoștea în versiunea franceză a lui Baudelaire și la o narațiune proprie, aflată încă în lucru (evident, viitorul roman Cinci săptămîni în balon), *conchizînd: „Acest aerostat (al său — n.n.) va trebui să fie prevăzut cu un mecanism ireproșabil“ (cf. 31). Iar în aprilie 1864, publicînd în* Musée des Familles *studiul* Edgar Poe și operele sale, *deplîngea faptul că același text nu respectă legile fizicii și ale mecanicii. În ciuda unor amănunte fanteziste, scriitorul american a văzut însă mai limpede soluția problemei navigației dirijate a aparatelor de zbor mai ușoare decît aerul, de vreme ce „domnul* Monck *Masson... s-a gîndit să întrebuințeze principiul șurubului lui Arhimede, în scopul propulsiunii în aer“, construind un fel de elice multiplă. Mecanismul său, nu este, desigur, ireproșabil, dar* ideea *va sta la temelia realizării dirijabilelor de mai tîrziu.*

La apariția povestirii în volum, Poe evoca, într-o notă introductivă, reacția primilor cititori: „Îmbulzeala pentru a pune mîna pe «singurul ziar care publica știrea» a fost ceva care întrece orice minunăție; și, de fapt, chiar dacă,

așa cum susțin unii, «Victoria» n-a săvîrșit întocmai traversarea oceanului, ar fi greu de găsit motivul care s-o fi împiedicat s-o săvîrșească". Dincolo de atracția senzaționalului, succesul acesta se datora izului de autentic al întîmplării relatate. Era triumful unei concepții novatoare, teoretizate astfel de autor în postfața postumă la mai vechea povestire Hans Pfaall *(1835): „În aceste diferite opuscule (alte călătorii în Lună — n.n.), scopul este totdeauna satiric, tema — o descriere a moravurilor lunare în raport cu ale noastre. Dar în nici un caz nu văd efortul de a face plauzibile amănuntele călătoriei însăși. Toți autorii par absolut ignoranți în materie de astronomie ; în* Hans Pfaall, *intenția este originală în măsura în care reprezintă un efort către verosimilitate în aplicarea principiilor științifice (atît cît o îngăduie natura fantastică a subiectului) la călătoria de la Pămînt la Lună."*

Efortul către verosimilitate — iată expresia concentrată a uneia dintre constantele anticipației. El poate fi depistat, în embrion, la Cyrano de Bergerac (mașina cu rachete și cutia cu icosaedru din Statele şi imperiile Lunii) *sau la Swift (sistemul de propulsie al insulei zburătoare din* Călătoriile lui Gulliver). *Dar ceea ce era sumar și episodic devine, la Poe, o preocupare permanentă, esențială. Descrierea balonului domnului Monck Masson, cu accesoriile sale, este menită să creeze climatul de miraculos științific necesar pentru a-l face pe cititor să accepte extrapolarea curajoasă a realizărilor timpului. Concizia și claritatea frazei, gradația, utilizarea inspirată a suspensului conferă detaliilor aerostatice o surprinzătoare noblețe, făcîndu-le să concure plenar la impresia de verosimilitate. Cuvinte ca lest, nacelă, elice, ghidropă dobîndesc valențe poetice, întreținînd mirajul aventurii aeriene.*

Procedeul poate fi identificat și în alte creații ale lui Poe. Relatarea ascensiunii lui Hans Pfaall este literalmente împănată cu noțiuni științifice reale și imaginare. Scurta discuţie cu o mumie *este posibilă numai după re-*

aducerea la viață a contelui Allamistakeo printr-o serie de operațiuni cu implicații fizico-anatomico-medicale, descrise cu minuțiozitate. A o mie și doua poveste a Șeherezadei *își are, de fapt, centrul de greutate în enciclopedicele note de subsol. Pînă și enigmatica* Întîlnire din Munții Colțoși *este pusă cumva pe seama experiențelor mesmerice, foarte la modă în acea perioadă (1845), și asimilate obișnuitelor experiențe de laborator. S-ar părea că avem de-a face cu un adevărat cult al științelor mai mult sau mai puțin exacte, scriitorul dovedind un nivel de informare net superior celui al confraților săi. Cum să ne explicăm atunci atitudinea lui față de Știință — protestul romantic din deseori citatul* Sonet, *satira din* Scurtă discuție cu o mumie *și* Omul făcut bucăți, *sarcasmul din* Mellonta Tauta ? *Cum să ne explicăm gustul pentru mistificare, mărturisit în amintita notă introductivă*[1] *și ușor descifrabil în finalul povestirii* Hans Pfaall ?

Contradicția, după opinia noastră doar aparentă, a dat naștere unor generalizări grăbite, privind conservatorismul lui Poe, neîncrederea lui în progres etc. Sînt însă și cercetători care au sondat mai adînc, ajungînd la dezamăgirea ascunsă sub ironie și invectivă. „Ar fi fals și nedemn de un asemenea creier să ni-l închipuim supus rutinei, vrăjmaș al oricărei cuceriri științifice — scria, de pildă, Camille Mauclair. El se temea și își bătea joc de falsul progres... un fel de religie grosieră, prețuind știința doar pentru aplicațiile ei utilitariste, mijloace de negoț și de confort..." Și, mai departe : „El considera că știința industrială, ale cărei rapide și impresionante cuceriri păreau pe atunci adevărate miracole, va deveni o calamitate dacă progresul ei nu va corespunde unui progres paralel și de egală însemnătate în domeniul evoluției morale" (32). Sînt observații care surprind cu acuitate o stare de spirit caracteristică nu numai lui Poe, ci și multora din-

---

[1] Textul din *The New York Sun* este cunoscut mai ales sub titlul *Farsa cu balonul*, atribuit la apariția în volum.

ire contemporanii și urmașii săi. Obsesia consecințelor nefaste ale neconcordanței dintre progresul tehnico-științific și cel moral bîntuie operele unui lung șir de scriitori, atinși definitiv sau pasager de morbul anticipației.

Să nu încheiem însă momentul Poe în această tonalitate cenușie, de vreme ce scriitorul însuși considera drept cheia de boltă a întregei sale creații „poemul cosmogonic" Evrika, un adevărat cîntec de lebădă al geniului său anticipator. Savanți eminenți ca Arthur Eddington și Edmond Bauer au declarat că descoperă în el o anumită previziune a ideilor științifice moderne. În superbul eseu Despre „Evrika", Paul Valéry îi atribuie autorului „afirmarea relațiilor simetrice și reciproce între materie, timp, spațiu, gravitație și lumină. Am subliniat cuvîntul simetric: este, într-adevăr, o simetrie formală care constituie caracterul esențial al reprezentării universului potrivit lui Einstein". Într-un alt pasaj, Valéry adaugă: „Cînd Poe măsoară durata Cosmosului său prin timpul necesar pentru ca toate combinațiile posibile ale elementelor să fi fost efectuate, ne gîndim la ideile lui Boltzmann și la calculele lui de probabilitate aplicate la teoria cinetică a gazelor. Există în Evrika un presentiment al principiului lui Carnot și al reprezentării acestui principiu prin mecanismul difuziunii" (42).

În Evrika există, poate, și sugerarea unei explicații a acestor previziuni și presimțiri: Poe teoretizează drepturile intuiției, respinse de știința timpului. Abia după cîteva decenii, lucrările lui Henri Poincaré, Bergson etc. au situat ipoteza, imaginația, intuiția la înălțimea pe care le-o atribuie scriitorul. Și dacă acesta se referă la descoperirile lui Kepler, Newton, Laplace, opera lui ne oferă și demonstrații cu un caracter mai limitat, dar nu mai puțin izbitor. Am vorbit despre soluția dată propulsiei și dirijării aparatelor de zbor mai ușoare decît aerul. Intuiția lui Poe aruncă o punte miraculoasă și către alte

înfăptuiri sau extrapolări certe ale secolului nostru, creînd totodată teme, idei și procedee care vor cunoaște o mirifică proliferare: călătoria în timp cu ajutorul anabiozei (Scurtă discuție cu o mumie), *utilizarea pe scară largă a membrelor și organelor artificiale* (Omul făcut bucăți), *posibilitățile hipnozei și telepatiei* (O întîlnire din Munții Colțoși). *Cît ar mai fi extins Poe universul anticipației, dacă n-ar fi murit la patruzeci de ani?...*

Paginile închinate marelui scriitor american urmăresc nu numai să ofere cititorului un cadru pentru textul prezentat, sau să stabilească paternitatea noului fenomen literar. Fiind întrutotul de acord că „Edgar Poe... a creat povestirea de anticipație științifică“ (12), trebuie să subliniem totodată influența notabilă pe care a exercitat-o asupra urmașilor săi întru scris de pe ambele țărmuri ale Atlanticului. După cum spunea Arthur Conan-Doyle, „Dacă ar trebui să se perceapă o taxă asupra drepturilor de autor ale tuturor scriitorilor care au o datorie față de Poe, s-ar putea înălța în amintirea maestrului un monument la scara piramidei lui Cheops“ (cf. 37). Ceea ce nu înseamnă desigur, că toți fantaștii secolului al XIX-lea ar fi tributari modelului poesc. Unii au simțit chiar nevoia să conteste explicit această înfeudare spirituală, apărîndu-și dreptul la originalitate. Printre ei, J. H. Rosny Ainé, belgian stabilit la Paris, care debutase în 1887 cu nuvela Xipehuzii *și frecventa salonul fraților Goncourt, după cum reiese din cîteva însemnări binevoitoare, ca de pildă:*

„Duminică 19 februarie, 1888.

Astăzi, Rosny mă îngrozește cu ideile lui de cărți în care vrea să-i facă pe orbi să vadă cu ajutorul unui simț frontal, pe surzi să audă cu ajutorul electricității etc. O serie de cărți fantastico-științifico-fono-literare, un pic inspirate de Poe“.

„Duminică 29 iulie, 1888

...El (Rosny) îmi vorbește despre pasiunea lui pentru enigmatic, *neagă că l-ar imita pe Poe, pe care-l califică drept Balzac al fantasticului, spunînd că el (Rosny) caută căi noi și că, în* Xipehuzii, *născocirile lui sînt altele decît acelea ale americanului creind în* Gordon Pym *făpturi cu dinți roșii..." (20).*

Să judecăm în cunoștință de cauză.

XIPEHUZII

CARTEA ÎNTÎI

I. Formele

Era cu o mie de ani înaintea aglomerării civilizatoare din care au izvorît Ninive, Babilon, Ecbatana.

Tribul nomad Pjehu, cu măgarii, caii și vitele sale, străbătea într-un amurg sălbatica pădure Kzur, prin țesătura de raze piezișe. Cîntecul asfințitului creștea, plutea, cobora în valuri armonioase.

Toți, foarte osteniți, tăceau, în căutarea unui luminiș în care tribul să poată aprinde focul sfînt, să ia cina, să doarmă la adăpost de fiare, îndărătul dublei bariere de jăratic roșu.

Norii căpătară culoarea opalului, ținuturile iluzorii se risipiră în cele patru zări, zeii nocturni își curmară cîntecul legănător, dar tribul mergea mai departe. Un cercetaș sosi în galop, anunțînd luminișul și izvorul curat de apă.

Scoaseră trei strigăte prelungi ; toți grăbiră pasul : rîsete copilărești se revărsară, caii, și chiar măgarii, obișnuiți să recunoască apropierea popasului după întoarcerea iscoadelor și aclamațiile nomazilor, își sumețeau gîturile.

Luminișul apăru. Izvorul fermecat își deschidea drum printre mușchi și arbuști. O nălucire li se arătă nomazilor.

Mai întîi un mare cerc de conuri albăstrii, translucide, cu vîrful în sus, fiecare cam de mărimea unei jumătăți de om. Cîteva dungi luminoase, cîteva circumvoluții întunecate erau presărate pe suprafața lor ; toate aveau la bază o stea orbitoare.

Mai departe, la fel de stranii, se vedeau un fel de straturi verticale, destul de asemănătoare scoarței de mesteacăn și împestrițate cu elipse multicolore. Mai erau încă, ici colo, niște Forme aproape cilindrice, dar diferite între ele, unele subțiri și înalte, altele scunde și groase, toate de culoarea bronzului, punctate cu verde, toate avînd, ca și straturile, punctul de lumină caracteristic.

Tribul privea înmărmurit. O spaimă superstițioasă îi paraliza pe cei mai viteji, crescînd și mai mult atunci cînd Formele începură să unduiască în umbrele cenușii ale luminișului. Și deodată, cu stelele tremurînd, conurile se clătinară și se alungiră, cilindrii și straturile sfîrîiră ca apa aruncată peste jeratic, înaintînd spre nomazi din ce în ce mai repede.

Vrăjit de acest spectacol, tribul nu se clintea, continuînd să privească. Formele sosiră. Ciocnirea fu groaznică. Bărbați, femei, copii se prăbușeau ciorchine la pămînt, tainic loviți parcă de spada fulgerului. Atunci, teroarea tenebroasă le dădu din nou supraviețuitorilor vigoarea, aripile fugii sprintene. Și Formele, grupate la început, așezate în rînduri, se răspîndiră în jurul tribului, urmărindu-i fără milă pe fugari. Înspăimîntătorul atac nu era totuși fără greș ; el îi ucidea pe unii, îi amețea pe alții, nu rănea niciodată. Cîțiva stropi roșii țîșneau din nările, ochii și urechile muribunzilor, dar ceilalți curînd se ridicau nevătămați și își reluau goana fantastică, în paloarea crepusculară.

Oricare ar fi fost natura Formelor, ele acționau ca niște ființe și nu ca elemente, fiind, ca și ființele, nestator-

nice, alegîndu-și victimele, neconfundîndu-i pe nomazi cu plantele și nici chiar cu animalele.

Curînd, cei mai iuți își dădură seama că nu mai sînt urmăriți. Istoviți, sfîșiați, ei cutezară în sfîrșit să privească înapoi spre miracol. Departe, între trunchiurile înecate în umbră, continua urmărirea strălucitoare. Formele îi vînau și îi masacrau mai ales pe războinici, disprețuindu-i ades pe cei slabi — femeia, copilul.

Astfel, de la distanță, în noaptea care se lăsase, scena apărea și mai supranaturală, și mai copleșitoare pentru creierii primitivi. Războinicii erau gata să-și reia goana. O observație capitală îi opri : oricine ar fi fost fugarii, *Formele încetau urmărirea dincolo de o limită precisă.* Și oricît de istovită, oricît de neputincioasă ar fi fost victima, chiar fără cunoștință, dacă se afla dincolo de această frontieră închipuită, primejdia dispărea.

Această foarte liniștitoare observație, confirmată curînd de nenumărate fapte, potoli frenezia fugarilor. Ei cutezară să-și aștepte tovarășii, femeile și copiii scăpați din măcel. Unul dintre ei, Eroul lor paralizat la început, înspăimîntat de supraomenescul întîmplării, își recăpătă curajul ce izvora din inima lui mare, aprinse un foc și duse la gură un corn, ca să-i călăuzească pe fugari.

Se adunară unul cîte unul. Mulți, schilodiți, se tîrau în mîini. Femei-mame, însuflețite de neîmblînzita forță maternă, păziseră, strînseseră la un loc, salvaseră din vălmășagul sălbatic rodul pîntecelui lor. Și mulți măgari, cai, boi reapărură, mai puțin înfricoșați decît oamenii.

Noapte lugubră, petrecută în tăcere, fără somn, noapte în care războinicii simțiră mereu cum îi trec fiorii. Dar aurora veni, se strecură palã prin frunzișuri, apoi fanfara de culori și de păsări zgomotoase ale zorilor îi îndemnă să trăiască, să lepede spaimele Beznei.

Eroul, conducătorul firesc, adunînd mulțimea în grupuri, începu numărătoarea tribului. Jumătate dintre războinici, două sute, lipseau la apel. Pierderile erau mult mai

mici printre femei și aproape inexistente printre copii.

Cînd numărătoarea se sfîrși, cînd vitele de povară fură adunate (lipseau puține, datorită superiorității instinctului asupra rațiunii în timpul dezastrelor), Eroul așeză tribul după rînduiala obișnuită, apoi, poruncind tuturor să-l aștepte, singur, palid, se îndreptă spre luminiș. Nimeni nu îndrăzni să-l urmeze, nici măcar de departe.

El se îndreptă într-acolo unde spațiul dintre copaci era mai mare, depăși limita observată în ajun și privi.

Departe, în transparența proaspătă a dimineții, curgea izvorul cel limpede; pe malurile lui strălucea, reunită, ceata fantastică a Formelor. Culoarea lor se schimbase. Conurile erau mai numeroase și căpătaseră o nuanță verzuie. Dar, la toate, steaua își revărsa razele, orbitoare chiar și la lumina zilei. Cilindrii erau pătați cu violet, iar straturile semănau cu arama curată.

Metamorfoza acționa și asupra contururilor fantasmagoricelor Entități; conurile tindeau să se lărgească în cilindri, cilindrii se desfășurau, în vreme ce unele straturi se curbau într-o parte.

Dar, ca și în ajun, deodată Formele unduiră. Stelele lor începură să palpite; încet, Eroul trecu frontiera Mîntuirii.

II. Expediție hieratică

Tribul Pjehu se opri la ușa marelui Tabernacol nomad, în care intrară numai căpeteniile. În fund, lîngă peretele presărat cu astre, sub imaginea bărbătească a Soarelui, stăteau cei trei mari preoți. Mai jos, pe treptele aurite, cei doisprezece sacrificatori.

Eroul înaintă, povesti pe larg groaznica traversare a pădurii Kzur, în timp ce preoții ascultau, foarte gravi,

uluiţi, simţind cum puterea lor scade în faţa acestei întîmplări de neînţeles.

Marele preot suprem ceru ca tribul să ofere Soarelui doisprezece tauri, şapte măgari sălbatici, trei armăsari. El proclamă că Formele au o origine divină şi, după sacrificii, hotărî o expediţie hieratică.

Toţi preoţii, toate căpeteniile poporului zahelal trebuiau să ia parte la ea.

Şi solii străbătură munţii şi cîmpiile, pînă la o sută de leghe împrejurul locului unde se ridică mai tîrziu Ecbatana magilor. Pretutindeni sumbra întîmplare făcea să se zbîrlească părul oamenilor, pretutindeni căpeteniile se supuseră în grabă chemării sacerdotale.

Într-o dimineaţă, Bărbatul străpunse norii, inundă Tabernacolul, atinse altarul pe care fumega o inimă sîngerîndă de taur. Marii preoţi, sacrificatorii, cincizeci de şefi de triburi scoaseră strigătul triumfal. Afară, o sută de mii de nomazi, călcînd pe roua proaspătă, repetară strigătul prelung, întorcîndu-şi chipurile arse de soare către miraculoasa pădure Kzur, care fremăta încet. Era un semn bun.

Atunci, cu preoţii în frunte, un întreg popor porni să străbată pădurea. După-amiază, pe la ora trei, Eroul tribului Pjehu opri mulţimea. Marele luminiş ruginit de toamnă, cu muşchiul ascuns sub un val de frunze moarte, se desfăşura cu măreţie ; preoţii zăriră pe malurile izvorului Formele pe care veneau să le adore şi să le înduplece. Erau plăcute la privit, sub umbra arborilor, cu nuanţele lor tremurătoare, focul limpede al stelelor, mişcarea lor liniştită pe malul izvorului.

— Aici trebuie să le oferim sacrificiul, spuse marele preot suprem. Să ştie că ne supunem puterii lor !

Toţi bătrînii se închinară. O voce se auzi, totuşi. Era Yushik din tribul Nim, tînăr numărător de astre, palid veghetor profetic care începuse să-şi cîştige renume şi care ceru cu îndrăzneală să se apropie mai mult de Forme.

Dar bătrînii, înălbiţi în arta cuvintelor înţelepte, triumfară ; altarul fu construit, victima adusă — un strălucitor armăsar, superb servitor al omului. În tăcerea şi prosternarea unui popor, cuţitul de bronz găsi nobila inimă a animalului. Un mare vaiet se înălţă. Şi marele preot spuse :

— Sînteţi mulţumiţi, o, zei ?

Acolo, printre trunchiurile neclintite, Formele se mişcau încet, strălucind, căutînd locurile unde soarele curgea în valuri mai dese.

— Da, da, strigă entuziastul, sînt mulţumiţi !

Şi apucînd inima caldă a armăsarului, fără ca marele preot (ciudat !) să pronunţe vreun cuvînt, Yushik ţîşni în luminiş. Cîţiva fanatici, urlînd, îl urmară. Formele unduiau încet, îngrămădindu-se, atingînd pămîntul, apoi, precipitîndu-se brusc asupra temerarilor, un jalnic masacru înfricoşă cele cincizeci de triburi.

Cu mari eforturi, urmăriţi cu înverşunare, şase sau şapte fugari izbutiră să atingă hotarul. Ceilalţi pieriră — şi Yushik împreună cu ei.

— Sînt zei neînduplecaţi ! spuse solemn marele preot suprem.

Apoi se adună un sfat, venerabilul sfat al preoţilor, bătrînilor, căpeteniilor.

Ei hotărîră să ridice, dincolo de hotarul Mîntuirii, o îngrăditură de ţăruşi şi, pentru a stabili locul acestei îngrădituri, să-i silească pe sclavi să se expună pe rînd atacului Formelor, de jur împrejur, pe toată întinderea.

Aşa se făcu. Sub ameninţarea cu moartea, sclavii intrară în incintă. Totuşi, foarte puţini pieriră, datorită măsurilor luate. Hotarul fu statornicit, vizibil pentru toţi dată fiind îngrăditura de ţăruşi.

Astfel se sfîrşi cu bine expediţia hieratică şi zahelalii se crezură la adăpost de subtilul lor duşman.

III. Tenebrele

Dar sistemul preventiv preconizat de consiliu se dovedi curînd neputincios. În primăvara următoare, trecînd cam în dezordine pe lîngă îngrăditura de țăruși, fără să se aștepte la nimic rău, triburile Hertoth și Nazzum fură asaltate cu cruzime de Forme și decimate.

Căpeteniile care scăpară din masacru relatară marelui consiliu zahelal că Formele erau acum mult mai numeroase decît în toamna trecută. Ca și înainte, ele își limitau urmărirea la o anumită zonă, dar frontierele se lărgiseră.

Aceste știri înspăimîntară poporul : se ținu doliu mare și se făcură mari sacrificii. Apoi, consiliul hotărî să distrugă pădurea Kzur prin foc.

Cu toate eforturile, nu-i putură incendia decît marginile.

Atunci, deznădăjduiți, preoții hotărîră că pădurea e sacră și opriră pe oricine să intre în ea ; mai multe veri se scurseră astfel.

Într-o noapte de octombrie, tabăra adormită a tribului Zulf fu invadată de Forme la zece bătăi de săgeată de pădurea fatală. Încă trei sute de războinici își pierdură viața.

Din ziua aceea, o prevestire sinistră, corupătoare, misterioasă trecu din trib în trib, murmurată la ureche în lungile nopți astrale ale Mesopotamiei. *Omul avea să piară. Celălalt,* întinzîndu-și mereu stăpînirea, în pădure, pe cîmpii, neputînd fi distrus, va devora zi după zi seminția decăzută. Și destăinuirea temătoare și întunecată chinuia bieții creieri, răpindu-le tuturor puterea de împotrivire, optimismul strălucitor al raselor tinere. Visînd la aceste lucruri, nomadul nu mai îndrăznea să iubească somptuoasele pășuni natale, scruta cerul cu ochi descura-

jaţi, aşteptînd oprirea constelaţiilor. Acesta fu anul o mie al copilăriei popoarelor, dangătul funebru al sfîrşitului lumii sau, poate, resemnarea omului roşu din savanele indiene.

Şi în această nelinişte cumplită, gînditorii ajungeau la un cult amar, un cult al morţii, pe care-l predicau profeţi palizi, cultul Tenebrelor mai puternice decît Astrele, al Tenebrelor care aveau să înghită, să devoreze sfînta Lumină, focul strălucitor.

Pretutindeni, la hotarele singurătăţilor, puteau fi întîlnite siluetele nemişcate, subţiate de posturi, ale inspiraţilor, ale oamenilor tăcerii care se împrăştiau periodic printre triburi şi povesteau înfricoşătoarele lor visuri, Crepusculul marii Nopţi apropiate, al Soarelui muribund,

IV. Bakhun

În acea epocă trăia un om extraordinar numit Bakhun, fiu al tribului Ptuh şi frate al marelui preot suprem al zahelalilor. El părăsise foarte devreme viaţa nomadă, îşi alesese un frumos loc izolat, între patru coline, într-o vîlcea îngustă şi plină de viaţă, în care curgea lumina cîntătoare a unui izvor. Bucăţi mari de stîncă îi slujeau de cort statornic, de locuinţă ciclopică. Răbdarea şi ajutorul bine cîntărit al boilor sau al cailor îi asiguraseră belşugul, recolte la fiecare soroc. Cele patru soţii şi cei treizeci de copii ai săi trăiau acolo ca în Eden.

Bakhun răspîndea idei ciudate, care ar fi făcut să fie ucis cu pietre, dacă zahelalii nu l-ar fi respectat pe fratele său mai în vîrstă, marele preot suprem.

În primul rînd, el susţinea că viaţa sedentară era de preferat vieţii nomade, cruţînd puterile omului în favoarea spiritului.

În al doilea rînd, el gîndea că Soarele, Luna şi Stelele nu erau zei, ci corpuri luminoase.

În al treilea rînd, el spunea că omul nu trebuie să creadă cu adevărat decît în lucrurile dovedite prin Măsură.

Zahelalii îi atribuiau puteri magice şi cei mai îndrăzneţi cutezau uneori să-l consulte, fără să se căiască niciodată. Se ştia că el ajutase deseori cu hrană triburile flămînde.

Or, în ceasul cumplit, cînd se ivi trista alternativă de a părăsi ţinuturile rodnice sau de a fi distruse de divinităţile neînduplecate, triburile se gîndiră la Bakhun şi preoţii înşişi, înfrîngîndu-şi orgoliul, trimiseră la el trei dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai ordinului.

Bakhun îi ascultă cu cea mai mare îngrijorare şi-i puse să repete, întrerupîndu-i cu întrebări multe şi precise. Le ceru două zile de gîndire. La sfîrşitul lor, anunţă, simplu, că avea să se consacre cercetării Formelor.

Triburile fură descumpănite ; se nădăjduise că Bakhun ar putea să elibereze întregul ţinut prin vrăjitorie. Totuşi, căpeteniile se arătară bucuroase de hotărîrea lui şi aşteptară lucruri mari de la ea.

Atunci, Bakhun se stabili în marginea pădurii Kzur, retrăgîndu-se doar pentru odihnă, şi, întreaga zi, el observa, călărind cel mai iute armăsar din Caldeea. Curînd, convins de superioritatea splendidului animal asupra celor mai rapide Forme el putu să-şi înceapă studiul cutezător şi minuţios al duşmanilor Omului, acest studiu căruia-i datorăm marea carte antecuneiformă de şaizeci de table, cea mai frumoasă carte de piatră pe care au lăsat-o epocile nomade timpurilor moderne.

În această carte, admirabilă mostră de observaţie răbdătoare şi de sobrietate, se află consemnată existenţa unui sistem de viaţă cu totul deosebit de regnul nostru animal

și vegetal, sistem pe care Bakhun mărturisește umil că nu l-a putut analiza decît în aparența lui cea mai grosolană, cea mai exterioară. Nu e cu putință ca Omul să nu se înfioare citind această monografie a ființelor pe care Bakhun le numește Xipehuzi, aceste detalii privite în mod obiectiv, niciodată împinse către supranaturalul sistematic, pe care bătrînul scrib le înregistrează cu privire la actele lor, la modul lor de deplasare, de luptă, de înmulțire și care demonstrează că rasa umană s-a aflat la marginea Neantului, că pămîntul era să fie moștenit de un *Regn* în legătură cu care ne-am pierdut pînă și putința de a ni-l închipui.

Trebuie să citiți minunata traducere a d-lui Dessault, descoperirile sale neașteptate privind lingvistica pre-asiriană, descoperiri prețuite din păcate mai mult peste hotare — în Anglia, în Germania — decît în propria lui țară. Ilustrul savant a binevoit să ne pună la dispoziție pasajele izbitoare ale prețioasei lucrări și aceste pasaje, pe care le oferim în continuare publicului, îi vor inspira poate dorința de a parcurge superbele tălmăciri ale Maestrului [1].

DIN CARTEA LUI BAKHUN

Xipehuzii sînt în mod evident Făpturi însuflețite. Toate mișcările lor dezvăluie voința, capriciul, asociația, independența parțială care disting Făptura animală de plantă sau de lucrul inert. Cu toate că modul lor de deplasare nu poate fi definit prin comparație — este o simplă alunecare pe sol — e ușor de văzut că îl dirijează după cum vor. Pot fi văzuți oprindu-se brusc, întorcîn-

[1] *Les Précurseurs de Ninive (Precursorii Ninivei)* de B. Dessault, ediție în 8. Calmann-Levy. În interesul cititorului, am convertit în limbaj științific modern extrasul din cartea lui Bakhun, care urmează (n.a.).

du-se, pornind unii în urmărirea altora, plimbîndu-se cîte doi, cîte trei, manifestîndu-și preferințe care-i vor face să-și părăsească însoțitorul pentru a merge departe să întîlnească un alt semen. Nu au posibilitatea de a se urca în copaci, dar izbutesc să ucidă păsările *atrăgîndu-le* prin mijloace de nedescoperit. Pot fi văzuți deseori înconjurînd animale de pădure sau pîndindu-le dindărătul unui tufiș ; le ucid întotdeauna și apoi le mistuie. Se poate spune, ca o regulă, că ei ucid *toate animalele fără deosebire,* dacă pot să le atragă — și asta fără motiv aparent, căci nu le mănîncă, ci le prefac pur și simplu în cenușă.

Felul lor de a mistui nu cere existența unui foc : punctul incandescent pe care-l au la bază ajunge pentru această operație. Ei se adună cîte zece, douăzeci, în cerc, împrejurul animalelor mari ucise și-și îndreptă razele asupra corpului. Pentru animalele mici — o pasăre, de pildă — razele unui singur Xipehuz sînt suficiente. Trebuie să remarc un lucru : căldura pe care pot s-o producă nu e de loc violentă. Adeseori razele unui Xipehuz m-au atins pe mînă și pielea nu începea să se încălzească decît după cîtva timp.

Nu știu dacă se poate spune că Xipehuzii sînt de diferite forme, căci toți pot să se prefacă succesiv în conuri, cilindri și straturi — și asta într-o singură zi. Culoarea lor se schimbă continuu, fapt pe care cred că trebuie să-l atribui, în general, metamorfozelor luminii de dimineață pînă seara și de seara pînă dimineața. Totuși, cîteva schimbări de nuanțe par să se datoreze capriciului indivizilor și, în mod special, *pasiunilor* lor, dacă pot spune astfel, constituind veritabile expresii fizionomice, pe care am fost cu totul incapabil să le determin altfel decît printr-o ipoteză, cu tot studiul zelos pe care l-am întreprins. Astfel, n-am putut să disting niciodată o *nuanță* mînie de

o *nuanță* blîndețe, ceea ce ar fi fost, desigur, prima descoperire în acest domeniu.

Am spus *pasiunile* lor. Mai înainte am remarcat preferințele lor, ceea ce aș numi *prieteniile* lor. Au de asemeni și *urile* lor. Cutare Xipehuz se îndepărtează în mod constant de cutare altul, și reciproc. Furiile lor par violente. Se izbesc cu aceleași mișcări care pot fi observate cînd atacă animalele mari sau oamenii și chiar aceste lupte mi-au arătat că nu sînt deloc nemuritori, cum eram înclinat să cred la început, căci de două sau trei ori am văzut Xipehuzi sucombînd în aceste întîlniri — *căzînd, condensîndu-se, pietrificîndu-se.* Am păstrat cu grijă cîteva din aceste cadavre bizare[1] și poate că mai tîrziu vor sluji la descoperirea naturii Xipehuzilor. Sînt cristale gălbui, dispuse neregulat și striate de firișoare albastre.

Din faptul că Xipehuzii nu erau nemuritori, am dedus că era posibil să fie combătuți și învinși și din acea clipă am început seria experiențelor despre care va fi vorba mai departe.

Cum Xipehuzii radiază totdeauna destul pentru a fi văzuți prin desișuri și chiar îndărătul trunchiurilor groase — o mare aureolă emană din ei în toate direcțiile și le trădează apropierea — am putut să mă aventurez deseori în pădure, încrezîndu-mă în iuțeala armăsarului meu.

Acolo am încercat să descopăr dacă își construiau adăposturi, dar mărturisesc că am dat greș. Ei nu mișcă nici pietrele, nici plantele și par străini de orice fel de meserie *tangibilă* și *vizibilă*, singura pe care o poate înregistra omul. Prin urmare, ei n-au arme, în sensul pe

[1] Muzeul Kensington din Londra și dl. Dessault însuși posedă cîteva rămășițe minerale, întru totul asemănătoare celor descrise de Bakhun, pe care analiza chimică a fost incapabilă să le descompună și să le combine cu alte substanțe și care nu pot să intre, drept urmare, în nici o nomenclatură a corpurilor cunoscute (n.a.).

care-l dăm noi acestui cuvînt. E sigur că nu pot să ucidă la distanță : orice animal care a putut să fugă fără să sufere contactul nemijlocit al unui Xipehuz scapă în mod sigur, lucru la care am fost deseori martor.

După cum remarcase mai întîi nefericitul trib Pjehu, ei nu pot să treacă peste anumite bariere nevăzute ; în felul acesta, acțiunea lor este limitată. Dar aceste frontiere au crescut an de an, lună de lună. A trebuit să aflu cauza.

Or, această cauză nu pare să fie alta decît un fenomen de *creștere colectivă* și, asemeni celor mai multe dintre lucrurile xipehuze, este de neînțeles pentru inteligența umană. Iată legea pe scurt : limitele acțiunii xipehuze se lărgesc proporțional cu numărul indivizilor, ceea ce înseamnă că îndată ce se nasc noi indivizi, se extind și frontierele ; dar atîta timp cît numărul rămîne neschimbat, orice individ este cu totul incapabil să depășească spațiul atribuit — prin forța lucrurilor(?) — întregii rase. Această regulă lasă să se întrevadă o corelație mai intimă între masă și individ decît corelația similară observată la oameni și animale. Mai tîrziu s-a putut vedea reciproca acestei reguli, căci îndată ce Xipehuzii au început să se împuțineze, frontierele lor s-au restrîns proporțional.

Despre fenomenul procreației însăși, am puțin de spus; dar acest puțin e caracteristic. Mai întîi, procreația se produce de patru ori pe an, chiar înaintea echinocțiilor și a solstițiilor, și numai în nopțile foarte senine. Xipehuzii se adună în grupe de trei și aceste grupe, încet, încet, sfîrșesc prin a forma una singură, strîns amalgamată și dispusă în elipsă foarte alungită. Ei rămîn așa toată noaptea și dimineața, pînă cînd soarele se ridică sus pe cer. Cînd se separă, se văd urcînd în văzduh forme vagi, vaporoase și *enorme*.

Aceste forme se condensează încet, se micșorează și, după zece zile, se prefac în conuri ambrate, mult mai mari

însă decît Xipehuzii adulți. Le trebuie două luni și cîteva zile ca să atingă maximum de dezvoltare, adică de micșorare. La capătul acestei perioade ele devin, asemenea celorlalte făpturi din regnul lor, de culori și forme schimbătoare după oră, timp și capriciu individual. Cîteva zile după dezvoltarea sau micșorarea lor integrală, limitele de acțiune se lărgesc. Desigur că puțin înaintea acestui moment de temut strîngeam coastele bunului meu Kuath, pentru a merge să-mi stabilesc locul de observație mai departe.

Nu e posibil să afirmăm că Xipehuzii au simțuri. Ei posedă cu siguranță organe care le înlocuiesc.

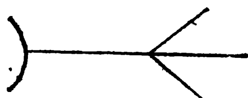
Ușurința cu care percep de la mari distanțe prezența animalelor, dar mai ales pe cea a omului, dovedește evident că organele lor de investigație valorează cel puțin cît ochii noștri. Nu i-am văzut niciodată confundînd un vegetal și un animal, chiar în împrejurări în care eu aș fi putut foarte bine să săvîrșesc această greșeală, înșelat de lumina de sub copaci, de culoarea și poziția obiectului. Faptul că se adună cîte douăzeci ca să mistuie un animal mare, în vreme ce unul singur se ocupă de calcinarea unei păsări, dovedește o înțelegere corectă a proporțiilor și această înțelegere pare și mai perfectă dacă observăm că se strîng zece, doisprezece, cincisprezece, ținînd mereu seama de mărimea relativă a corpului. Un și mai bun argument în favoarea fie a existenței unor organe analoage simțurilor noastre fie a inteligenței lor este modul în care acționează atacîndu-ne triburile, căci întotdeauna s-au oprit puțin sau deloc la femei și copii, urmărindu-i în schimb fără milă pe războinici.

Acum, problema cea mai importantă : au ei un limbaj ? Pot să răspund fără cea mai mică ezitare : „Da, au un limbaj“. Și acest limbaj se compune din semne, dintre care am putut chiar să descifrez cîteva.

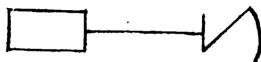
Să presupunem, de exemplu, că un Xipehuz vrea să discute cu altul. Pentru asta, ajunge să-și îndrepte razele stelei către celălalt, care le percepe aproape instantaneu. Cel chemat, dacă merge, se oprește, așteaptă. Vorbitorul trasează atunci rapid, chiar pe suprafața interlocutorului său — și n-are importanță în ce loc anume — o serie de scurte caractere luminoase, printr-un joc de raze emanînd mereu de la bază ; aceste caractere persistă o clipă, apoi se șterg.

După-o scurtă pauză, interlocutorul răspunde.

Înaintea oricărei acțiuni de luptă sau de ambuscadă, i-am văzut pe Xipehuzi folosind următoarele caractere :

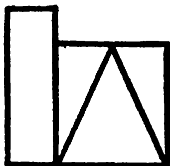
Cînd era vorba de mine — și era vorba des, pentru că au făcut totul ca să ne extermine, pe bravul meu Kuath și pe mine — semnele au fost invariabil schimbate între ei, — printre altele, ca fraza sau cuvîntul

amintit mai sus. Semnul obișnuit de apel era

și-l făcea să vină în goană pe individul care-l primea. Cînd Xipehuzii erau chemați la o întrunire generală, am observat întotdeauna un semnal de forma aceasta

reprezentînd tripla aparență a acestor făpturi.

Xipehuzii au dealtfel și semne mai complicate, raportîndu-se nu la acțiuni similare cu ale noastre, ci la o rînduială a lucrurilor complet extraumană, din care n-am putut să descifrez nimic. Nu poate exista cea mai mică îndoială cu privire la capacitatea lor de a schimba *idei* abstracte, probabil echivalente ideilor omenești, căci pot să rămînă mult timp nemișcați, conversînd, ceea ce denotă adevărate acumulări de gînduri.

Îndelunga mea prezență în vecinătatea lor sfîrșise, în ciuda metamorfozelor (ale căror legi variază pentru fiecare, puțin desigur, dar cu caracteristici suficiente pentru un spion încăpățînat), prin a mă face să cunosc mai mulți Xipehuzi destul de intim, prin a-mi revela particularități ale diferențelor individuale... să le spun caractere ? Am cunoscut taciturni care nu trasau aproape niciodată vreun cuvînt ; expansivi care scriau adevărate discursuri ; atenți, fleacari care vorbeau în același timp întrerupîndu-se. Erau unii cărora le plăcea să se retragă, să trăiască solitari ; alții căutau în mod evident societatea ; ferocii vînau continuu fiarele, păsările, iar miloșii cruțau deseori animalele, lăsîndu-le să trăiască în pace. Nu deschid oare toate acestea un gigantic cîmp de acțiune imaginației ? Nu ne fac ele să ne închipuim diversități de aptitudini, de inteligențe, de forțe, analoage celor ale rasei umane ?

Xipehuzii practică și educația. De cîte ori am urmărit cîte un bătrîn așezat în mijlocul a numeroși tineri, radiindu-le semne pe care aceștia le repetau unul după altul și

pe care el îi punea să le reînceapă dacă repetiția era imperfectă !

Aceste lecții erau cu adevărat uimitoare pentru mine, și, din tot ceea ce-i privește pe Xipehuzi, nimic nu m-a ținut încordat atît de des, nu m-a preocupat mai mult în nopțile de insomnie. Mi se părea că acolo, în această auroră a rasei, vălul misterului putea să se întredeschidă, că acolo o idee simplă, primitivă va țîșni poate, luminînd pentru mine un ungher al acestor profunde întunecimi. Nu, nimic nu m-a descurajat ; ani de zile am asistat la această educație, am căutat nenumărate interpretări. De cîte ori n-am crezut că surprind o lumină fugară a esenței naturii Xipehuzilor, o lumină extrasensibilă, o pură abstracție pe care, vai !, sărmanele mele aptitudini, înlănțuite de plumbul cărnii, n-au fost niciodată în stare s-o urmărească !

Am spus mai sus că i-am crezut multă vreme pe Xipehuzi nemuritori. Această credință spulberîndu-se la vederea morților violente care urmară cîtorva întîlniri între Xipehuzi, am început firește să caut punctul lor vulnerabil și mi-am dat silința în fiecare zi, de atunci, să găsesc mijloace destructive, căci Xipehuzii se înmulțeau într-atît încît, după ce depășiseră pădurea Knur la sud, la nord, la vest, începeau să se întindă peste cîmpii și înspre răsărit. Vai, în puțin cicluri l-ar fi izgonit pe om din locuința sa terestră.

M-am înarmat deci cu o praștie și, îndată ce un Xipehuz ieșea din pădure în bătaia mea, îl ocheam și-i aruncam piatra. N-am obținut nici un rezultat, cu toate că-i atinsesem pe indivizii ochiți în toate punctele suprafeței lor, chiar și în steaua luminoasă. Păreau cu desăvîrșire insensibili și nici unul dintre ei nu s-a ferit vreodată din calea proiectilelor mele. După o lună de încercări, a trebuit să-mi mărturisesc că praștia mea nu era bună de nimic împotriva lor și am părăsit această armă.

Am luat arcul. La primele săgeţi pe care le-am lansat, am descoperit la Xipehuzi un foarte viu sentiment de teamă, căci se feriră, se ţinură în afara bătăii arcului, mă evitară pe cît le fu cu putinţă. Timp de opt zile am încercat zadarnic să ating unul. În ziua a opta, un grup de Xipehuzi, purtat cred de ardoarea lui vînătorească, trecu destul de aproape de mine, urmărind o gazelă. Am lansat repede cîteva săgeţi, fără nici un efect vizibil și grupul se împrăștie, în timp ce eu îi urmăream și-mi risipeam muniţiile. Abia trăsesem ultima săgeată, că se întoarseră în mare viteză, mă împresurară pe trei sferturi și mi-aș fi perdut viața fără uimitoarea iuţeală a viteazului Kuath.

Această întîmplare mă lăsă plin de incertitudini și speranţe ; mi-am petrecut toată săptămîna în inerţie, pierdut în golul şi profunzimea meditaţiilor mele, într-o problemă excesiv de pasionantă, subtilă, capabilă să gonească somnul și care mă umplea de suferinţă și de bucurie, totodată. De ce se temeau Xipehuzii de săgeţile mele ? De ce, pe de altă parte, nici unul dintre numeroasele proiectile cu care-i atinsesem pe cei din grupul de vînători nu produsese vreun efect ? Ceea ce știam despre inteligenţa dușmanilor mei nu îngăduia ipoteza unei terori fără motiv. Totul, dimpotrivă, mă obliga să presupun că *săgeata*, lansată în anumite condiţii, trebuia să fie o armă redutabilă împotriva lor. Dar care erau aceste condiții ? Care era punctul vulnerabil al Xipehuzilor ? Și brusc mi-a venit ideea că trebuie atinsă *steaua*. Un minut am avut această certitudine, o certitudine pasionată, oarbă. Apoi m-a cuprins îndoiala.

Oare nu ochisem eu acest punct cu praștia ? De ce ar fi săgeata mai norocoasă decît piatra ?

Era noapte, nemăsuratul abis cu minunatele sale lămpi risipite deasupra Pămîntului. Și eu, cu capul în mîini, visam, cu inima mai întunecată decît noaptea.

Un leu începu să ragă, șacalii trecură pe cîmpie și din nou mă fulgeră luminiţa speranţei. Mă gîndisem că piatra

praștiei era relativ mare și steaua Xipehuzilor atît de mică ! Poate că, pentru a avea efect, trebuia să mergi în adînc, să străpungi cu un vîrf ascuțit și atunci teroarea lor în fața săgeții se explica !

Vega se rotea încet deasupra polului, zorii erau aproape și, pentru cîteva ore, oboseala adormi în creierul meu lumea spiritului.

În zilele următoare, înarmat cu arcul, i-am urmărit fără răgaz pe Xipehuzi, atît de departe în incinta lor pe cît îmi permitea înțelepciunea. Dar toți îmi evitară atacul, ținîndu-se departe, în afara bătăii. Nu mai puteam să stau la pîndă, modul lor de percepție îngăduindu-le să-mi constate prezența și prin obstacole.

Către sfîrșitul celei de-a cincea zi se produse un eveniment care, el singur, ar fi dovedit că Xipehuzii sînt făpturi pasibile de greșeală și în același timp de perfecționare, ca și omul. În amurgul acelei seri, un Xipehuz se apropie în mod deliberat de mine, cu acea viteză mereu accelerată cu care obișnuiesc ei să atace. Surprins, cu inima bătînd, am încordat arcul. El, continuînd să înainteze, asemeni unei coloane de peruzea în înserarea născîndă, ajunsese aproape în bătaia săgeții. Apoi, cum mă pregăteam s-o slobozesc, îl văzui cu uimire schimbîndu-și poziția, ascunzîndu-și steaua, fără a înceta să înainteze. N-am avut decît timpul să-l pornesc pe Kuath în galop și să mă feresc de atacul acestui adversar redutabil.

Or, această simplă manevră, la care nici un Xipehuz nu părea să se fi gîndit mai înainte, pe lîngă faptul că demonstra, o dată mai mult, puterea de invenție personală, individualitatea inamicului, sugera două idei : prima, că aveam norocul să fi raționat corect cu privire la vulnerabilitatea stelei Xipehuze ; a doua, mai puțin încurajatoare, că aceeași tactică, dacă era aplicată de toți, avea să-mi facă sarcina extrem de dificilă, poate chiar imposibilă.

Totuşi, după ce făcusem atîtea ca să ajung să cunosc adevărul, am simţit cum îmi creşte curajul în faţa piedicii şi am îndrăznit să nădăjduiesc că spiritul meu va avea agerimea necesară pentru a o înlătura[1].

A DOUA PERIOADA A CĂRŢII LUI BAKHUN

M-am întors în vîlceaua mea. Anahr, al treilea fiu al soţiei mele Tepai, era un mare făuritor de arme. I-am poruncit să-mi facă un arc cu o bătaie extraordinară. El luă o ramură a copacului Waham, tare ca fierul, şi arcul pe care-l făcu din ea era de patru ori mai tare decît al păstorului Zankann, cel mai puternic arcaş din o mie de triburi. Nici un om n-ar fi putut să-l întindă. Dar născocisem un meşteşug şi, cum Anahr lucrase după gîndul meu, arcul imens putea fi întins şi destins chiar şi de o femeie.

Fusesem totdeauna priceput în lansarea dardei şi a săgeţii şi în cîteva zile am învăţat să cunosc atît de bine arma făurită de fiul meu Anahr, încît nu greşeam nici o ţintă, fie ea măruntă ca o muscă sau iute ca şoimul în zbor.

Isprăvind acestea, m-am întors spre Kzur, călărind pe Kuath cel cu ochi de flacără şi am reînceput să dau tîrcoale duşmanilor omului.

Pentru a le inspira încredere, am tras multe săgeţi cu arcul meu obişnuit, de fiecare dată cînd un grup se apropia de frontieră şi săgeţile cădeau mult mai încoace de ei. Învăţară astfel să cunoască bătaia exactă a armei şi să se creadă deci în afară de pericol la anumite distanţe. Totuşi, le rămînea o neîncredere care-i făcea mobili, capricioşi,

---

[1] În capitolele următoare, scrise la modul general narativ, urmăresc îndeaproape traducerea literală a d-lui Dessault, fără a respecta totuşi obositoarea împărţire în versete şi repetiţiile inutile (n.a.).

cîtă vreme nu se aflau la adăpostul pădurii, şi-i determina să-şi ferească stelele la vederea mea.

Cu răbdare, le-am obosit neîncrederea şi, în a şasea dimineaţă, un grup se postă în faţa mea, sub un mare castan, la trei bătăi de arc obişnuit.

Imediat am trimis un nor de săgeţi inutile. Atunci vigilenţa lor adormi din ce în ce mai mult şi începură să se poarte la fel de liber ca în prima perioadă a şederii mele.

Era ceasul hotărîtor. Inima îmi bătea atît de tare încît, la început, m-am simţit lipsit de puteri. Am aşteptat, căci de o singură săgeată depindea formidabilul viitor. Dacă greşeam ţinta, poate că Xipehuzii n-aveau să se mai supună niciodată experimentului meu şi cum să ştiu, atunci, dacă sînt sau nu accesibili loviturilor omului ?

Puţin cîte puţin, voinţa mea triumfă, mi-am făcut inima să tacă, mi-am făcut membrele suple şi puternice şi ochiul limpede. Încet, am ridicat arcul lui Anahr. Acolo, departe, un mare con de smarald stătea nemişcat în umbra copacului ; coarda se întinse ; săgeata porni, şuierînd, în spaţiu... şi Xipehuzul, atins, *căzu, se condensă, se pietrifică.*

Strigătul sonor al triumfului ţîşni din pieptul meu. Întinzînd braţele în extaz, am mulţumit Unicului.

Astfel deci, aceşti înfricoşători Xipehuzi erau vulnerabili la armele omeneşti ! Puteam spera să-i distrugem !

Acum, fără teamă, am lăsat inima să-mi bată, să-mi cînte de bucurie, eu, care privisem cu atîta deznădejde viitorul rasei mele, eu care, sub rotirea constelaţiilor, sub cristalul albastru al abisului, calculasem atît de des că în două secole lumea îşi va simţi hotarele trosnind sub invazia xipehuză.

Şi totuşi, cînd ea reveni, Noaptea îndrăgită, Noaptea gînditoare, o umbră căzu peste beatitudinea mea, mîhnirea că Omul şi Xipehuzul nu pot să coexiste, că viaţa unuia trebuia să fie condiţia sălbatică a nimicirii celuilalt.

CARTEA A DOUA

A TREIA PERIOADA
A CĂRŢII LUI BAKHUN

I. Lum învingător

Preoţii, bătrînii şi căpeteniile mi-au ascultat povestea minunîndu-se ; solii s-au dus pînă în adîncul singurătăţii să repete vestea cea bună. Marele Consiliu a poruncit războinicilor să se adune în luna a şasea a anului douăzeci şi două de mii şase sute patruzeci şi nouă pe cîmpia Mahur-Asar şi profeţii au predicat războiul sfînt. Au venit mai mult de o sută de mii de războinici zahelali ; un mare număr de luptători ai raselor străine, Ozumi, Sahri, Kaldei, atraşi de faimă, au venit să-şi ofere braţele marelui popor.

Kzur a fost împresurată de zece rînduri de arcaşi, dar săgeţile au fost neputincioase în faţa tacticii xipehuze şi un mare număr de războinici imprudenţi au pierit.

Atunci, timp de mai multe săptămîni, o mare spaimă a domnit printre oameni...

În a treia zi a celei de-a opta luni, înarmat cu un cuţit cu vîrful bine ascuţit, am dat de veste seminţiilor nenumărate că voi merge să lupt singur cu Xipehuzii, în speranţa de a spulbera neîncrederea născîndă în adevărul povestirii mele.

Dar fiii mei Lum, Demja, Anahr s-au împotrivit cu tărie acestui gînd şi au vrut să-mi ia locul. Şi Lum a spus : „Tu nu poţi să mergi căci, dacă mori, toţi ar crede că Xipehuzii sînt invulnerabili şi rasa umană ar pieri".

Demja, Anahr, şi multe căpetenii spunînd aceleaşi cuvinte, am găsit motivele lor întemeiate şi m-am retras.

Atunci, Lum, luînd cuţitul meu cu mîner de corn, trecu frontiera morţii şi Xipehuzii veniră în grabă... Unul dintre ei, mult mai iute decît ceilalţi, era gata să-l atingă, dar Lum, mai ager decît leopardul, se feri, îl înconjură şi, dintr-un salt uriaş, îl ajunse şi-l străpunse cu vîrful ascuţit.

Semințiile nemișcate văzură *căzînd, condensîndu-se, pietrificîndu-se* vrăjmașul. O sută de mii de glasuri urcară în dimineața albastră și Lum se și întorcea, trecea frontiera. Numele său glorios străbătu armatele.

II. Prima bătălie

Anul de la facerea lumii 22649, a șaptea zi a celei de a opta luni.

În zori, trîmbițele au sunat, ciocanele grele au lovit clopotele de bronz, vestind marea bătălie. O sută de bivoli negri, două sute de armăsari au fost sacrificați de preoți și cei cincizeci de fii ai mei s-au închinat împreună cu mine Unicului.

Planeta soarelui s-a topit în aurora sîngerie, căpeteniile au galopat prin fața armatelor, vuietul atacului a crescut o dată cu goana impetuoasă a celor o sută de mii de luptători.

Tribul Nazzum a atacat cel dintîi dușmanul și lupta a fost cumplită. Neputincioși la început, secerați de loviturile misterioase, războinicii au învățat curînd arta de a-i lovi pe Xipehuzi și de a-i ucide. Atunci, toate semințiile, Zahelali, Ozumi, Sahri, Kaldei, Xisoaștri, Pjarvani, vuind ca oceanele, au invadat cîmpia și pădurea, înconjurîndu-i pretutindeni pe tăcuții adversari.

Multă vreme bătălia a fost un haos ; mesagerii veneau mereu să-i înștiințeze pe preoți că oamenii piereau cu sutele, dar că moartea lor era răzbunată.

În ceasul arzător, fiul meu Surdar cel cu picioare iuți, trimis de Lum, veni să-mi spună că, pentru fiecare Xipehuz nimicit, piereau doisprezece dintre ai noștri. Sufletul mi se întunecă și inima îmi slăbi, apoi buzele mele șoptiră :

— Să fie așa cum vrea singurul Părinte.

Şi amintindu-mi numărătoarea războinicilor, care dăduse cifra de o sută patruzeci de mii, ştiind că Xipehuzii erau cam patru mii, mi-am spus că mai mult de o treime din uriaşa armată va pieri, dar Pămîntul va fi al omului. Or, s-ar fi putut ca armata să nu ajungă...

— E deci o victorie ! am murmurat eu cu tristeţe.

Dar cum mă gîndeam la aceste lucruri, iată că vuietul bătăliei făcu să se cutremure mai tare pădurea, apoi, în grămezi mari, războinicii reapărură şi toţi, cu strigăte de primejdie, fugeau spre frontiera Mîntuirii.

Atunci i-am văzut pe Xipehuzi ieşind în marginea pădurii nu despărţiţi unii de alţii, ca dimineaţa, ci uniţi cîte douăzeci, în cerc, cu stelele întoarse către interiorul grupurilor. În această poziţie, invulnerabili, ei înaintau asupra războinicilor neputincioşi şi îi măcelăreau fără milă.

Era dezastrul.

Cei mai îndrăzneţi luptători nu se gîndeau decît la fugă. Totuşi, cu tot doliul care se întindea peste sufletul meu, observam răbdător peripeţiile fatale, în speranţa de a găsi un leac chiar în adîncul nenorocirii, căci deseori veninul şi antidotul lui se află unul lîngă altul.

Pentru încrederea mea în puterea raţiunii, destinul mă răsplăti cu două descoperiri. Am remarcat, în primul rînd, în locurile unde triburile noastre erau în număr mare şi Xipehuzii puţin numeroşi, că măcelul, la început total, *se domolea*, că loviturile duşmanului aveau *din ce în ce mai puţin* efect, mulţi dintre cei loviţi ridicîndu-se după o scurtă ameţeală. Cei mai robuşti sfîrşeau prin a rezista complet la şoc, continuînd să fugă după atingeri repetate. Fenomenul producîndu-se în diverse puncte ale cîmpului de bătaie, am îndrăznit să conchid că Xipehuzii oboseau, că puterea lor de distrugere nu depăşea o anumită limită.

A doua remarcă, completînd-o în mod fericit pe prima, îmi fu prilejuită de un grup de Kaldei. Aceşti sărmani oameni, înconjuraţi din toate părţile de duşmani, pierzîn-

du-și încrederea în cuțitele lor scurte, smulseră arbuști și-și făcură din ei ghioage cu care încercară să-și croiască drum. Spre marea mea surprindere, tentativa lor izbuti. Îi văzui pe Xipehuzi, cu duzinele, pierzîndu-și echilibrul sub lovituri. Aproape jumătate dintre Kaldei scăpară prin spărtura astfel făcută dar, lucru ciudat, cei care se slujiră de instrumente de bronz (așa cum se întîmplă cu cîteva căpetenii) se omorîră ei înșiși lovind dușmanul. Trebuie să adaug că loviturile de ghioagă nu făcură vreun rău vizibil Xipehuzilor, căci cei care căzuseră se ridicară imediat și reluară urmărirea. N-am socotit totuși mai puțin dubla mea descoperire ca avînd o însemnătate hotărîtoare pentru viitoarele bătălii.

În acest timp, dezastrul continua. Pămîntul răsuna de tropotul fugii celor învinși ; înainte de căderea nopții, în teritoriul xipehuz nu mai rămăseseră decît morții noștri și cîteva sute de luptători urcați în copaci. Soarta acestora fu înfricoșătoare : Xipehuzii îi arseră de vii, îndreptînd mii de raze spre rămurișul care-i adăpostea. Țipetele lor groaznice răsunară ore întregi sub marele firmament.

III. Bakhun ales

A doua zi, semințiile își numărară supraviețuitorii. Se stabili că bătălia ne costa cam nouă mii de oameni ; o socoteală cumpătată aprecie pierderile Xipehuzilor la șase sute. Moartea fiecărui dușman costase astfel cincisprezece existențe umane.

Disperarea pătrunse în inimi, mulți strigau împotriva căpeteniilor și voiau să renunțe la înspăimîntătoarea încercare. Atunci, primit cu murmure, am înaintat în mijlocul taberei și am început să-i dojenesc cu voce tare pe războinici pentru bicisnicia lor. I-am întrebat dacă era mai bine să piară toată omenirea sau să sacrificăm o parte a ei ; le-am demonstrat că în zece ani tot ținutul zahelal avea

să fie cotropit de Forme, iar în douăzeci, țara Kaldeilor, a Sahrilor, a Pjarvanilor și a Xisoaștrilor ; apoi, trezindu-le astfel conștiința, i-am făcut să-și dea seama că o șesime din temutul teritoriu revenise oamenilor, că dușmanul fusese împins înapoi din trei părți în pădure. În sfîrșit, le-am comunicat observațiile mele, i-am făcut să înțeleagă că Xipehuzii nu erau neobosiți, că ghioage de lemn puteau să-i răstoarne și să-i oblige să-și descopere punctul vulnerabil.

O mare tăcere domnea pe cîmpie, speranța revenea în inima nenumăraților războinici care mă ascultau. Și pentru a le mări încrederea, am descris aparatele de lemn pe care le născocisem, potrivite pentru atac și pentru apărare totodată. Entuziasmul renăscu, semințiile mă aclamară și căpeteniile depuseră comanda la picioarele mele.

IV. Prefacerile armamentului

În zilele următoare, am pus să se taie un mare număr de copaci și am dat tiparul ușoarelor bariere portative a căror descriere sumară iat-o : un cadru lung de șase coți și larg de doi, legat cu drugi de un cadru interior, avînd o lărgime de un cot și o lungime de cinci. Șase oameni (doi purtători ; doi războinici înarmați cu lănci mari de lemn, boante, alți doi, și ei înarmați cu lănci de lemn dar prevăzute cu vîrfuri metalice foarte subțiri și, pe deasupra, cu arcuri și săgeți) puteau să stea în ele în voie și să meargă prin pădure, la adăpost de atacul imediat al Xipehuzilor. Ajunși lîngă dușman, războinicii înarmați cu lănci boante trebuiau să-l lovească, să-l răstoarne, să-l oblige să se descopere și arcașii-lăncieri trebuiau să țintească stelele, fie cu lancea, fie cu arcul, după caz. Cum statura medie a Xipehuzilor era cu puțin mai mare de un cot și jumătate, am așezat barierele astfel încît cadrul ex-

terior să nu depăşească, în timpul mersului, o înălţime deasupra pămîntului de mai mult de un cot şi un sfert; pentru asta era de ajuns să se încline puţin suporturile care-l legau de cadrul interior, purtat de oameni. Cum, dealtfel, Xipehuzii nu ştiu să treacă peste obstacolele abrupte şi nu pot să se deplaseze decît în poziţie verticală, bariera astfel concepută oferea o ocrotire suficientă împotriva atacurilor lor imediate. Desigur, ei aveau să se străduiască să ardă noile arme şi, în mai mult de un caz, aveau să izbutească, dar cum focurile lor nu erau eficace dincolo de bătaia săgeţilor, trebuiau să se descopere pentru a săvîrşi această calcinare. Pe deasupra, ea nefiind instantanee, exista posibilitatea de a o evita, prin manevre rapide.

V. A doua bătălie

Anul de la facerea lumii 22649, a unsprezecea zi a celei de-a opta luni. În ziua aceea s-a dat a doua bătălie împotriva Xipehuzilor şi căpeteniile mi-au încredinţat comanda supremă. Atunci, am împărţit seminţiile în trei armate. Puţin înaintea zorilor, am trimis împotriva pădurii Kzur patruzeci de mii de războinici înarmaţi după sistemul barierelor. Atacul a fost mai puţin învălmăşit decît cel din ziua a şaptea. Triburile au intrat încet în pădure, împărţite în mici trupe dispuse în bună rînduială, şi lupta a început. Ea ne-a fost cu totul prielnică timp de un ceas. Xipehuzii fiind cu totul derutaţi de noua tactică, mai mult de o sută de Forme au pierit, abia răzbunate prin moartea a zece războinici. Dar după ce surpriza a trecut, Xipehuzii au început să ardă barierele. În cîteva cazuri ei au izbutit. Către al patrulea ceas al zilei, au adoptat o manevră mai primejdioasă: profitînd de iuţeala lor, grupuri de Xipehuzi, lipiţi unii de alţii, se năpusteau asupra barierelor, reuşind să le răstoarne. A pierit astfel un

mare număr de oameni așa că, dușmanul recîștigîndu-și avantajul, o parte a armatei noastre își pierdu nădejdea.

Către ora cinci, triburile zahelale Hemar, Djoh și o parte a Xisoaștrilor și Sahrilor începură retragerea. Vrînd să preîntîmpin o catastrofă, am trimis curieri apărați de bariere puternice să anunțe sosirea de întăriri. În același timp, am pregătit a doua armată pentru atac ; dar, mai înainte, am dat noi instrucțiuni : purtătorii de bariere trebuiau să se mențină în grupuri atît de dese cît îngăduia mersul prin pădure și să se așeze în careuri compacte, îndată ce se apropia o trupă mai numeroasă de Xipehuzi, fără să renunțe totuși la ofensivă.

Spunînd acestea, am dat semnalul ; în puțină vreme, am avut fericirea să constat că victoria se întorcea de partea semințiilor coalizate. În sfîrșit, către mijlocul zilei, o numărătoare aproximativă, socotind pierderile armatei noastre la două mii de oameni și acelea ale Xipehuzilor la trei sute, făcu să se vadă în mod hotărît progresele înregistrate și umplu din nou toate inimile de încredere.

Totuși, proporția se schimbă ușor în dezavantajul nostru către al patrusprezecelea ceas, noi pierzînd patru mii de indivizi, iar Xipehuzii cinci sute.

Atunci am lansat al treilea corp ; bătălia atinse cea mai mare intensitate, entuziasmul războinicilor crescînd din minut în minut, pînă în ceasul în care soarele fu gata să cadă spre apus.

În momentul acela, Xipehuzii reluară ofensiva în nordul pădurii Kzur ; o dare înapoi a Ozumilor și Pjarvanilor mă neliniști. Socotind, pe deasupra, că întunericul ar fi mai prielnic dușmanului, am sunat sfîrșitul bătăliei. Întoarcerea trupelor se făcu în liniște, în mod victorios ; o mare parte din noapte ne sărbătorirăm succesele. Erau mari : opt sute de Xipehuzi sucombaseră, sfera lor de acțiune se redusese la două treimi din Kzur. E adevărat că lăsasem șapte mii dintre ai noștri în pădure ; dar aceste pierderi erau, proporțional cu rezultatul, mult inferioare

celor din prima bătălie. Plin de speranță, am cutezat atunci să concep planul unui atac hotărîtor împotriva celor două mii șase sute de Xipehuzi rămași.

VI. Exterminarea

Anul de la facerea lumii 22649, a cincisprezecea zi a celei de-a opta luni.

Cînd astrul roșu se ivi pe colinele răsăritene, semințiile erau așezate în linie de bătaie în fața pădurii Kzur.

Cu sufletul înălțat de speranță, am sfîrșit de vorbit cu căpeteniile, trîmbițele au sunat, bronzul a vuit sub ciocanele grele și prima armată a intrat în pădure.

Or barierele erau mai puternice, puțin mai mari și cuprindeau doisprezece oameni în loc de șase — în afară de cam o treime construite tot după vechiul plan.

Astfel, ele erau mai greu de ars și de răsturnat.

Primele momente ale bătăliei au fost norocoase ; după al treilea ceas, pieriseră patru sute de Xipehuzi și numai două mii dintre ai noștri. Încurajat de aceste vești bune, am lansat al doilea corp. Înverșunarea de o parte și de alta deveni atunci înspăimîntătoare, luptătorii noștri obișnuindu-se cu triumful, adversarii apărîndu-se cu îndărătnicia unui Regn nobil. Din al patrulea pînă în al optulea ceas, pierdurăm nu mai puțin de zece mii de vieți, dar Xipehuzii le plătiră cu o mie dintr-ale lor, astfel că nu mai rămîneau decît o mie în adîncurile pădurii Kzur.

Din clipa aceea, am înțeles că Omul va stăpîni lumea : ultimele mele neliniști se potoliră.

Totuși, în al nouălea ceas, o mare umbră pluti asupra victoriei noastre. Xipehuzii nu se mai arătau decît în grămezi enorme în luminișuri, ascunzîndu-și stelele, și era aproape cu neputință să fie răsturnați. Însuflețiți de bătălie, mulți dintre ai noștri se năpusteau împotriva acestor grămezi. Atunci, cu o mișcare rapidă, un grup de

Xipehuzi se desprindea, răsturnîndu-i și masacrîndu-i pe temerari.

O mie pieriră astfel, fără vreo pierdere pentru dușman ; văzînd asta, Pjarvanii strigară că totul se sfîrșise ; panica puse pe goană mai mult de zece mii de oameni, un mare număr aruncîndu-și barierele ca să fugă mai repede. Plătiră scump. O sută de Xipehuzi, pornind pe urmele lor, uciseră peste două mii de Pjarvani și Zahelali : groaza începu să se răspîndească în toate liniile noastre.

Cînd mesagerii mi-au adus această știre funestă, am înțeles că ziua va fi pierdută dacă nu voi reuși, printr-o manevră rapidă, să recuceresc pozițiile părăsite. Imediat, am dat ordin șefilor celei de-a treia armate să atace și am anunțat că voi lua eu însumi comanda. Apoi am pornit repede cu aceste rezerve în direcția din care veneau fugarii. Ne-am aflat curînd față în față cu Xipehuzii urmăritori. Tîrîți de ardoarea măcelului, ei nu se regrupară destul de repede și, în cîteva clipe, i-am învăluit ; foarte puțini scăpară ; strigătul imens al victoriei dădu din nou curaj alor noștri.

Din momentul acela nu mi-a fost greu să reiau atacul ; manevra noastră se mărgini la desprinderea unor părți din grupurile dușmane, la învăluirea și nimicirea lor.

Curînd, înțelegînd cît de neprielnică le era această tactică, Xipehuzii reîncepură să lupte în grupuri mici și măcelul celor două Regnuri, dintre care unul nu putea să existe decît prin nimicirea celuilalt, să întețí înfricoșător. Dar orice îndoială în legătură cu rezultatul final dispărea pînă și din inimile cele mai slabe. Către al patrusprezecelea ceas, abia dacă mai rămăseseră cinci sute de Xipehuzi împotriva a mai mult de o sută de mii de oameni — și acest mic număr de dușmani era închis din ce în ce mai mult într-un spațiu strîmt, cam o șesime din pădurea Kzur, ceea ce ne ușura într-o foarte mare măsură manevrele.

În timpul acesta, lumina roșie a amurgului șiroia printre ramuri și, temîndu-mă de capcanele umbrei, am întrerupt bătălia.

Imensitatea victoriei făcea să crească toate inimile, căpeteniile îmi oferiră domnia asupra semințiilor. I-am sfătuit să nu încredinţeze niciodată destinele atîtor oameni unei sărmane creaţuri supuse greşelii, ci să-l adore pe Unicul şi să-şi aleagă drept șef terestru *Înțelepciunea.*

ULTIMA PERIOADĂ A CĂRŢII LUI BAKHUN

Pămîntul aparţine oamenilor. Două zile de luptă i-au nimicit pe Xipehuzi ; tot ţinutul ocupat de cei din urmă două sute a fost purificat, fiecare copac, fiecare plantă, fiecare fir de iarbă au fost rase de pe suprafaţa pămîntului. Ajutat de fiii meu Lum, Azah și Simho, am sfîrșit să înscriu istoria lor pe table de granit, pentru cunoștința secolelor viitoare.

Şi iată-mă singur, la marginea pădurii Kzur, în noaptea palidă. O semilună de aramă atîrnă la apus. Leii rag la stele. Fluviul rătăcește lin printre sălcii ; glasul lui veșnic povestește timpul care trece, melancolia lucrurilor pieritoare. Şi eu mi-am îngropat fruntea în palme și un vaiet se înalță din inima mea. Căci, acum cînd Xipehuzii nu mai sînt, sufletul meu îi regretă și eu îl întreb pe Unic ce Fatalitate a vrut ca splendoarea Vieții să fie mînjită de Tenebrele Crimei !

Nuvela justifică vehemența cu care afirma Rosny Aîné noutatea viziunii sale. Şi nu ne miră interpretările eronate din vremea primei apariții, cînd întîlnim mult mai aproape de noi, într-o epocă familiarizată cu temele, subiectele și simbolurile anticipației, asemenea afirmații

hilare : „supraoameni fantastici se ciocnesc cu o omenire primitivă“ (nota lui Robert Ricatte la a doua însemnare din Jurnalul *fraţilor Goncourt), sau „civilizaţiile trecute în faţa unei intruziuni a extratereştrilor“ (19).*

Ce sînt, de fapt, Xipehuzii ?

Cititorul atent intuieşte din text explicaţia pe care o dă Rosny Ainé mai tîrziu, într-un „Avertisment“ la romanul Moartea Pămîntului : *„...eu imaginez cu plăcere creaturi fie minerale, ca în* Xipehuzii, *fie alcătuite dintr-o altă substanţă decît substanţa* noastră, *fie încă trăind într-o lume guvernată de alte energii decît ale noastre : Feromagnetalii, care apar episodic în* Moartea Pămîntului, *aparţin uneia dintre aceste trei categorii“ (39). Aşadar, creaturi minerale — ca şi feromagnetalii, dealtfel, de vreme ce alcătuirea acestor aglomerări de corpusculi feromagnetici de culoare violetă „nu admite decît o singură substanţă : fierul“. În zorii civilizaţiei şi în amurgul ei, Rosny Ainé o confruntă cu aceste regnuri a căror existenţă se dovedeşte a fi incompatibilă cu aceea a oamenilor. Şi dacă Xipehuzii dispar în încleştarea cu reprezentanţii unei rase tinere şi viguroase, feromagnetalii asistă, evoluînd şi înmulţindu-se, la stingerea ultimelor comunităţi izolate, atinse de morbul fatalismului în urma cataclismelor naturale care au dus la pierderea surselor de apă în măruntaiele globului.*

Moartea Pămîntului *a apărut în 1912. Exact peste un deceniu* Uimitoarea călătorie a lui Hareton Ironcastle *avea să propună cititorilor lui Rosny Ainé o nouă aventură a cunoaşterii altor forme insolite de viaţă. E adevărat că Oamenii-Solzoşi constituie o asamblare de elemente aparţinînd unor vieţuitoare cunoscute. Dar ţinuturile neexplorate din Africa în care ajunge eroul împreună cu însoţitorii săi adăpostesc şi o veritabilă împărăţie a plantelor, unde mimoze de talia arborilor sequoia dispun de o energie ale cărei efecte seamănă cu cele ale acceleraţiei şi ştiu să-şi coordoneze eforturile, să se apere*

și să atace de la distanță. Înseamnă oare asta inteligență? „Poate că da... și poate că nu“, răspunde botanistul Samuel Darnley, unul dintre personajele cărții. „Acțiunile vegetalelor sînt în mod sigur logice, dar logica aceasta corespunde atît de limitat împrejurărilor, e atît de identică sie însăși, calitativ și cantitativ, cînd trebuie să facă față unor primejdii identice, în sfîrșit, e atît de puțin capricioasă, încît n-o pot compara în sine *cu inteligența umană!... Într-un sens, reacția vegetală seamănă cu un fenomen mineral, dar cu o spontaneitate și o varietate care aduc cu inteligența... Este deci un fenomen inclasabil.“*

Evident, ideea apariției pe Pămînt a unor specii raționale neumane este discutabilă. Ea nu constituie însă un exercițiu de ingeniozitate, sau instrumentul unei neliniști calculate și sterile. Rosny Aîné este sincer preocupat de soarta omenirii, de primejdiile pe care aceasta ar putea fi nevoită să le înfrunte, de „continuitatea fericită a speciei noastre“ (9). Că este așa ne-o demonstrează și mai limpede romanul Navigatorii infinitului *(1925). Ajunși pe Marte, membrii echipajului cosmonavei „Stellarium“ întîlnesc, pe lîngă marțieni tripezi, vechii stăpînitori ai planetei, regnul invadator al zoomorfilor, „structuri confuze și turtite“, cu „prelungiri în formă de curele, labe sau pseudo-labe, pe care păreau că mai curînd alunecă, decît merg“. Marțienii se retrag din fața zoomorfilor, convinși că sfîrșitul le e aproape. Navigatorii îi ajută însă să creeze arme eficace și, cu ajutorul eteralilor, făpturi radiante asemănătoare unor rețele fosforescente, stăvilesc invazia — alegorie a posibilităților de a rezista naturii dezlănțuite aici, pe Pămînt.*

Scriitorul și-a lăsat imaginația să exploreze și tărîmul de dincolo de hotarele lumii vizibile. Într-o povestire intitulată chiar O altă lume *(1895), eroul discerne, din copilărie, prezența unui alt regn: „Pe solul cafeniu-închis, iată cîteva forme împrăștiate; se mișcă, se opresc, palpită la*

mică înălțime. Sînt de mai multe feluri, diferite prin contur, prin mișcare, mai ales prin așezarea, desenul și nuanțele liniilor care le traversează. Aceste linii constituie, în definitiv, esența făpturii lor... Ele alcătuiesc rețele foarte complicate, emană din centre, iradiază, pînă ce se pierd, devin imprecise". Mai tîrziu, împreună cu un savant deschis tuturor miracolelor lumii, el trece de la contemplare la descifrarea universului moedigenilor, cum a botezat formele invizibile. Cu un an înaintea morții, Rosny Ainé reia ideea nebănuitei coexistențe. In lumea varianţilor (1939), ne înfățișează un personaj care aparține în același timp vieții umane și celei variante, pendulînd între cele două regnuri pînă ce, treptele evoluției biologice fiind decalate în timp, continuă să ființeze doar în universul nevăzut.

Înrudirea dintre cele două povestiri nu este incidentală și nu constituie o excepție în opera lui Rosny Ainé. Preocuparea constantă de a construi ființe inedite duce la repetări și reveniri menite să precizeze și să adîncească intențiile autorului. Zoomorfii derivă din feromagnetali, fiind, ca și ei, anhidri și alcătuiți în virtutea principiului imparității, extrăgîndu-și energia necesară din sol, extinzîndu-și dominația cu o irezistibilă lentoare. Eteralii sînt o versiune vizibilă a moedigenilor. Ciocnirile dintre aceștia din urmă le amintesc pe cele dintre xipehuzi, iar modul lor de a se hrăni cu forța vitală a semenilor mai slabi, fără a-i ucide, este cvasi-identic cu comportamentul zoomorfilor. Efortul de a asigura continuitatea și coerența acestui univers imaginar nu trebuie înțeles doar ca un act demiurgic superb și gratuit. Ceea ce-l obsedează cu adevărat pe Rosny Ainé este ideea contactului cu alte făpturi raționale. La început, acest contact apare ca o tragedie a incompatibilității : oamenii și xipehuzii nu pot coeexista, viața unora înseamnă dispariția brutală a celorlalți. Feromagnetalii sînt mai puțin grăbiți să cucerească Pămîntul, dar proliferarea lor implacabilă, asociată convulsiilor planetei, duce la in-

staurarea dominației regnului mineral. Un proces similar este oprit pe Marte prin colaborarea navigatorilor infinitului cu tripezii și eteralii. Cu totul remarcabilă ni se pare a fi, în toate aceste ipostaze posibile ale confruntării, lipsa de ostilitate față de ceea ce ne este străin, sau chiar potrivnic. Cosmonauții nu vor să nimicească „un regn relativ tînăr și poate în drum spre realizări grandioase“, mulțumindu-se să-i ajute pe tripezi „să continuie să trăiască, fără teama unei nimiciri premature“. Targ înțelege că, de fapt, moartea omenirii nu înseamnă moartea Pămîntului și se întinde în mijlocul féromagnetalilor însetați de hemoglobină, reprezentanți ai unui regn în plină evoluție. În sfîrșit, Bakhun, eroul semințiilor nomade, meditează după sîngeroasa victorie din pădurea Kzur: „...mi-am îngropat fruntea în palme și un vaiet se înalță din inima mea. Căci acum, cînd xipehuzii nu mai sînt, sufletul meu îi regretă și eu îl întreb pe Unic ce Fatalitate a vrut ca splendoarea Vieții să fie mînjită de Tenebrele Crimei!“.

Rosny Ainé este unul dintre foarte puținii autori de anticipații care s-au bucurat de aprecierile pozitive ale contemporanilor, fiind chiar nevoit, uneori, să le tempereze entuziasmul. Pierre Benoit declara, de pildă, că „întreaga operă a lui Wells se află în germen în primele lucrări ale lui J. H. Rosny... mai ales în acești minunați Xipehuzi *și în* Vamireh, *pe care Wells nu le-a egalat niciodată...“ (cf. 16, vol. III). Iar Léon Daudet supralicita: „Nu cunoaștem nici o povestire științifică reușită în afara* Xipehuzilor.... *Nenumărați autori au rescris* Xipehuzii *lui Rosny Ainé și se poate spune că întreaga operă a lui Wells se trage de acolo“ (16, vol. VIII). Astfel de afirmații au văzut probabil lumina tiparului și înainte de 1924, de vreme ce scriitorul se simțea obligat să precizeze, în amintitul „Avertisment“: „S-a scris uneori că aș fi precursorul lui Wells. Cîțiva critici au ajuns chiar să spună că Wells s-a inspirat în parte din unele scrieri ale mele cum ar fi* Xipehuzii, Cataclismul, Legenda sceptică *și alte cîteva,*

care au apărut înaintea frumoaselor povestiri ale scriitorului englez. Cred că nu e adevărat, înclin chiar să cred că Wells n-a citit nici una din operele mele. Desigur, el nu împărtășește monstruoasa ignoranță a compatrioților săi în materie de literatură continentală, dar notorietatea Xipehuzilor, *a* Cataclismului, *a* Legendei sceptice *etc., etc. era neglijabilă în momentul în care a început el să scrie. Și chiar dacă ar fi citit modestele mele cărți, aș nega totuși că a fost influențat de ele :* Războiul lumilor și Insula doctorului Moreau *sînt opere* originale, *care trebuie admirate fără rezerve." Iată o punere la punct care sună ca un admirabil ecou al propriului său protest din tinerețe împotriva etichetării drept epigon al lui Poe !*

Adevărul este că, dincolo de similitudinile inevitabile unui fond comun de teme și idei științifico-fantastice, Rosny Aîné și Wells diferă sensibil — și nu numai ca maeștri ai unor modalități artistice distincte. Enumerînd cîteva deosebiri esențiale, Jean-Jacques Bridenne se referă și la faptul că scriitorul englez „nu dă senzația că ar vrea să imagineze cu orice preț ființe radical diferite de cele cunoscute pe Pămînt : marțienii săi sînt niște caracatițe inteligente, seleniții nu sînt în definitiv decît niște furnici monstruoase..." (9). O dovadă elocventă în acest sens o constituie și povestirea care urmează, publicată în anul 1897.

OUL DE CRISTAL

Pînă acum un an exista o prăvălie mică foarte murdară lîngă Seven Dials, deasupra căreia era înscris cu litere galbene, șterse de vreme, numele lui „C. Cave, Naturalist și Negustor de Antichități". Conținutul vitrinelor sale era ciudat de variat : cîțiva colți de elefant, un joc de șah in-

complet, mătănii și arme, o cutie cu ochi, două cranii de tigru, și unul omenesc, cîteva maimuțe împăiate mîncate de molii (una cu o lampă în mînă), un scrin demodat, un ou de struț sau așa ceva, pătat de muște, niște unelte de pescuit și un acvariu de sticlă gol, extraordinar de murdar. Exista de asemenea, în momentul cînd începe această povestire, un bloc de cristal lucrat în forma unui ou și șlefuit ca un briliant. La el priveau doi oameni care stăteau afară, în fața vitrinei : unul dintre ei, un pastor înalt și subțire, celălalt un tînăr cu barba neagră, oacheș la față, îmbrăcat într-un costum modest. Tînărul cel oacheș vorbea cu gesturi vii și părea nerăbdător ca tovarășul său să cumpere obiectul.

Stăteau încă uitîndu-se la vitrină cînd domnul Cave intră în prăvălie, cu barba tresăltînd, căci tocmai își luase ceaiul și termina de mestecat pîinea cu unt. Cînd îi văzu pe cei doi oameni și obiectul atenției lor, își pierdu cumpătul. Aruncă o privire vinovată peste umăr și închise încet ușa. Era un bătrînel cu fața palidă și ochi albaștri, deosebit de umezi ; avea părul cenușiu murdar și purta o redingotă albastră, jerpelită, un joben vechi și niște papuci de pîslă cu tocurile foarte scîlciate. Rămase cu ochii țintă la cei doi bărbați care discutau. Pastorul își băgă mîna adînc în buzunarul pantalonului, cercetă un pumn de bani și un zîmbet plăcut îi dezgoli dinții. Domnul Cave păru și mai deprimat cînd intrară în prăvălie.

Pastorul, fără nici un fel de introducere, întrebă care era prețul oului de cristal. Domnul Cave aruncă nervos o privire spre ușa care dădea în salon și spuse : „cinci lire". Pastorul, adresîndu-se în același timp tovarășului său și domnului Cave, obiectă că prețul e prea mare — domnul Cave ceruse fără îndoială mult mai mult decît intenționase cînd a achiziționat obiectul — apoi urmă o încercare de tocmeală. Domnul Cave se îndreptă spre ușă, o deschise și spuse : „Prețul este cinci lire", ca și cînd ar fi vrut să fie scutit de deranjul unei discuții inutile. În acest timp, par-

tea superioară a unei fețe de femeie răsări la geamul de deasupra panelului de sus al ușii care dădea în salon și ochii erau îndreptați, plini de curiozitate, spre cei doi clienți.

— Prețul este cinci lire, repetă domnul Cave, cu un tremur în voce.

Tînărul cel oacheș, care tăcuse pînă atunci, observîndu-l doar cu atenție pe domnul Cave spuse, în sfîrșit :

— Dă-i cinci lire.

Pastorul îi aruncă o privire, să vadă dacă vorbește serios, apoi, cînd se îndreptă din nou spre domnul Cave, constată că fața acestuia era albă.

— E o grămadă de bani, spuse pastorul și, scotocindu-se prin buzunare, începu să-și numere banii.

Avea doar vreo treizeci de șilingi și ceva, așa că făcu apel la tovarășul său cu care părea să fie prieten intim. Acest fapt îi dădu domnului Cave posibilitatea să se reculeagă și începu să explice agitat că de fapt nu avea dreptul să vîndă cristalul.

Cei doi clienți fură, firește, surprinși și îl întrebară de ce nu se gîndise la aceasta înainte de a începe să se tocmească. Domnul Cave se zăpăci, dar își menținu spusele, declarînd că în după-amiaza aceea cristalul nu era de vînzare, deoarece se prezentase înaintea lor un cumpărător probabil al cristalului. Cei doi clienți, considerînd aceasta ca o încercare de a ridica prețul, se prefăcură că părăsesc prăvălia. În momentul acela însă ușa salonului se deschise și apăru posesoarea bretonului de culoare închisă și a perechii de ochi mici.

Era o femeie corpolentă, cu trăsături grosolane, mai tînără și mult mai voluminoasă decît domnul Cave ; se mișca greoi și se înroșise la față.

— Cristalul acesta e de vînzare, spuse ea. Iar cinci lire este un preț destul de bun. Nu înțeleg ce intenții ai, Cave, de nu vrei să accepți oferta domnului !

Domnul Cave, foarte tulburat de această irumpție, o privi furios pe deasupra ochelarilor și, fără prea multă siguranță, își revendică dreptul de a-și conduce afacerile după voia sa. Începu o ceartă. Cei doi clienți urmăreau scena cu interes și cu oarecare amuzament, ajutînd-o din cînd în cînd pe doamna Cave cu unele sugestii. Domnul Cave, încolțit, persistă în povestirea aceea confuză și imposibil de crezut despre cineva care se interesase chiar atunci, dimineața, de cristal ; agitația sa deveni penibilă. Totuși se menținu pe poziție cu o stăruință extraordinară. Cel care puse capăt acestei discuții neobișnuite fu tînărul oriental. Propuse să revină în cursul următoarelor două zile, pentru ca interesele amatorului menționat să nu fie lezate.

— Dar apoi vom insista, adăugă preotul. Cinci lire, nu mai mult !

Doamna Cave luă asupra sa sarcina de a cere scuze în numele domnului Cave, explicînd că uneori este „puțin ciudat", iar după plecarea clienților, perechea începu să discute deschis incidentul, sub toate raporturile.

Doamna Cave îi vorbea soțului său cu o sinceritate deosebită. Bietul omuleț, tremurînd de emoție, se încurcă singur în poveștile sale, susținînd pe de o parte că avea în vedere un alt client și pe de alta afirmînd că cristalul valora, la drept vorbind, zece lire.

— Atunci de ce i-ai cerut cinci ? întrebă soția.

— Să mă lași să-mi administrez afacerile așa cum cred eu ! răspunse domnul Cave.

Domnul Cave locuia împreună cu o fiică și un fiu, amîndoi vitregi, și în seara aceea, la cină, discuția a fost reluată. Nici unul dintre ei nu avea o impresie prea bună despre metodele domnului Cave în afaceri, dar ultima sa acțiune părea culmea neghiobiei.

— Părerea mea este că a mai refuzat și înainte oferte pentru cristalul acesta, spuse fiul cel vitreg, un mitocan lung și bleg în vîrstă de optsprezece ani.

— Dar cînd i s-au oferit cinci lire ! strigă fiica vitregă, o tînără vorbăreață, în vîrstă de douăzeci și șase de ani.

Răspunsurile domnului Cave erau dureros de inconsistente ; bombănea numai slab că își cunoștea mai bine decît oricine propriile sale afaceri. Pînă la urmă l-au făcut să-și părăsească cina numai pe jumătate mîncată și să se retragă, cu urechile roșii, și cu lacrimi de jignire în ochi, lunecînd pe după ochelari, să închidă prăvălia pe timpul nopții. De ce lăsase atît de mult cristalul în vitrină ? Ce nebunie ! Asta-i tulbura cel mai mult gîndurile. Pentru moment nu vedea vreun mijloc de a evita vînzarea.

După cină, fiica și fiul său vitreg se gătiră și ieșiră în oraș, iar soția se retrase sus să reflecteze asupra aspectelor comerciale ale cristalului, ajutată de o ceașcă cu apă fierbinte, puțin zahăr, lămîie și încă un ingredient. Domnul Cave s-a dus în prăvălie și a rămas acolo pînă tîrziu sub pretext că ornamentează cu pietre interioarele unor acvarii pentru pești aurii, în realitate însă în cu totul alt scop, care va fi explicat pe larg mai tîrziu. A doua zi doamna Cave descoperi că cristalul fusese luat din vitrină și așezat în spatele unor cărți vechi, într-un colț. Îl puse la loc vizibil. Dar nu mai discută despre el, deoarece o durere de cap nervoasă o făcea să n-aibă dispoziție pentru discuție. În ceea ce-l privește pe domnul Cave, n-avea niciodată dispoziție să discute cu soția sa. Ziua trecu neplăcut. Domnul Cave era chiar mai distrat decît de obicei și în afară de asta neobișnuit de iritat. După masă, cînd soția era ocupată cu somnul obișnuit, scoase din nou cristalul din vitrină.

A doua zi domnul Cave trebuia să livreze o cantitate de cîini-de-mare unei clinici unde erau utilizați pentru lucrările de anatomie. În lipsa sa, gîndurile doamnei Cave reveniră la chestiunea cristalului și la modul cel mai potrivit de a cheltui o pleașcă de cinci lire. Și născocise cîteva modalități foarte plăcute, printre care cumpărarea unei rochii de mătase verde pentru ea și o călătorie la

Richmond, cînd zăngănitul clopotului de la intrare o chemă în prăvălie. Clientul era un laborant de la clinică, venit să se plîngă că nu i se livraseră niște broaște comandate în ziua precedentă. Doamna Cave nu aproba acest sector special al afacerilor domnului Cave și domnul care intrase într-o dispoziție cam agresivă se retrase după un scurt schimb de cuvinte — cu totul politicos, în măsura în care depindea de el. Ochii doamnei Cave se îndreptară apoi, firește, spre vitrină : căci vederea cristalului însemna garanția celor cinci lire și realizarea visurilor ei. Mare-i fu surpriza cînd descoperi că dispăruse !

Se duse la locul din spatele tejghelei unde îl descoperise în ziua precedentă. Nu era acolo ; imediat începu să caute cu înfrigurare prin prăvălie.

Cînd domnul Cave se întoarse de la treburile cu cîinii-de-mare, pe la două fără un sfert după-amiază, găsi oarecare dezordine în prăvălie și pe soția sa exasperată, stînd în genunchi, după tejghea, și răscolind prin materialele de împăiat. Femeia, înfierbîntată și furioasă, ridică fața deasupra tejghelei, cînd zăngănitul clopotului îi anunță întoarcerea soțului și îl acuză imediat că „l-a ascuns".

— Ce anume ? întrebă domnul Cave.

— Cristalul !

La aceasta, domnul Cave, în aparență foarte surprins, se repezi la vitrină.

— Nu este aici ? strigă el. Dumnezeule mare ! Ce s-o fi întîmplat cu el ?

Chiar atunci fiul vitreg al domnului Cave intră în prăvălie venind din camera din fund — sosise acasă cu vreun minut înaintea domnului Cave — blestemînd în gura mare. Era ucenic la un negustor de mobile vechi, în josul străzii, dar lua mesele acasă și era enervat că nu găsise prînzul gata.

Dar, cînd auzi de pierderea cristalului, uită de masă și supărarea împotriva mamei și-o abătu asupra tatălui vitreg. Firește, prima lor idee a fost că l-a ascuns. Dar

domnul Cave negă cu hotărîre că ar ști ceva despre soarta cristalului. Își însoți asigurările, cam îndoielnice, cu jurăminte repetate și, în cele din urmă, ajunse să-și acuze mai întîi soția și apoi fiul vitreg de a-l fi luat pentru a-l vinde pe ascuns. Astfel începu o discuție foarte caustică și aprinsă, care sfîrși pentru doamna Cave cu o stare specială a nervilor, între isterie și amoc, și-l făcu pe fiul cel vitreg să întîrzie în după-amiaza aceea o jumătate de oră de la prăvălia de mobile. Domnul Cave se adăposti de nervii soției sale în prăvălie.

Seara chestiunea fu reluată cu mai puțină patimă, sub conducerea fiicei vitrege și semănă mai mult cu o anchetă judecătorească. Cina fu neplăcută și culmină cu o scenă penibilă. Domnul Cave se lăsă în cele din urmă pradă unei exasperări exagerate și ieși trîntind cu violență ușa din față.

Restul familiei, după ce-l forfecă în voie, profitînd de absența lui, scotoci prin casă, din pod pînă în pivniță, sperînd să descopere cristalul.

În ziua următoare cei doi clienți veniră din nou. Fură primiți de doamna Cave aproape în lacrimi. Aflară că nimeni nu și-ar putea imagina tot ce suferise ea din partea domnului Cave în diferite ocazii în timpul calvarului căsniciei... Dădu și o versiune denaturată despre dispariția cristalului. Pastorul și orientalul rîseră în tăcere unul la altul și spuseră că este ceva extraordinar. Deoarece doamna Cave părea dispusă să le istorisească povestea completă a vieții sale, se îndreptară spre ușă, gata să părăsească prăvălia. Atunci, doamna Cave, agățîndu-se de o ultimă speranță, ceru adresa pastorului ca să-l poată informa în cazul cînd va putea obține ceva de la domnul Cave. Adresa i-a fost dată prompt, dar se pare că ulterior a fost rătăcită. Doamna Cave nu-și poate aminti nimic despre ea !

În seara acelei zile familia Cave părea să-și fi epuizat emoțiile, iar domnul Cave, care fusese plecat de acasă

după-amiaza, cină într-o singurătate deplină ce contrasta plăcut cu polemica pasionată din zilele precedente. Pentru cîtva timp atmosfera rămase foarte încordată în gospodăria Cave, dar nici cristalul, nici clientul nu reapărură.

Acum, spunînd lucrurilor pe nume, trebuie să recunoaștem că domnul Cave era un mincinos. Știa perfect de bine unde se află cristalul. În apartamentul domnul Jacob Wace, asistent-preparator la spitalul St. Catherine din Westbourne Street. Era pe bufet, acoperit parțial cu o catifea neagră, lîngă o garafă de whisky american. De fapt, amănuntele acestei expuneri au fost obținute de la domnul Wace. Cave dusese obiectul la spital, ascuns în sacul cu cîinii-de-mare, și acolo insistase ca tînărul cercetător să i-l păstreze. La început domnul Wace a șovăit puțin. Legăturile sale cu domnul Cave erau ciudate. Cum avea predilecție pentru personaje originale, îl invitase de mai multe ori pe bătrîn la el să fumeze, să bea un pahar împreună și să-și exprime vederile destul de amuzante asupra vieții în general și asupra soției sale în particular. Domnul Wace o văzuse pe doamna Cave cu diferite prilejuri, cînd domnul Cave nu era acasă ca să-l servească. Știa că familia se amesteca necontenit în treburile sale, așa că, după ce cîntări chestiunea cu grijă, hotărî să-i pună la adăpost cristalul. Domnul Cave a promis să-i explice mai pe larg cauzele slăbiciunii sale pentru acest cristal, cu altă ocazie, dar a spus lămurit că vede în el anumite imagini. În aceeași seară i-a făcut domnului Wace o vizită.

I-a povestit o istorie complicată. Cristalul, după cum spunea, intrase în posesia sa împreună cu alte lucruri disparate rămase de la o licitație impusă unui alt negustor de curiozități și, necunoscînd ce valoare avea, îl etichetase la zece șilingi. I-a zăcut în prăvălie la acest preț cîteva luni și tocmai se gîndea să-i „reducă prețul“, cînd a făcut o descoperire neobișnuită.

În această perioadă starea sănătății sale era foarte proastă și trebuie să se țină seama că de-a lungul tuturor

acestor întîmplări se înrăutăţea. Apoi, era foarte nefericit din cauza neglijenţei, ba chiar a unei proaste comportări intenţionate a soţiei sale şi a copiilor vitregi faţă de el. Soţia sa era vanitoasă, risipitoare, fără inimă şi cu o înclinare crescîndă spre beţie ; fiica vitregă era meschină şi arogantă, iar fiul său vitreg nutrea o antipatie violentă faţă de el şi nu pierdea nici o ocazie ca să i-o arate. Treburile prăvăliei îl copleşeau din greu şi domnul Wace credea că se mai întîmpla să şi bea din cînd în cînd. În tinereţe avusese o situaţie bună, era un om destul de instruit şi acum, din cauza vieţii nefericite, suferea cîteodată săptămîni întregi de melancolie şi insomnie. Speriat ca nu cumva să-şi deranjeze familia, cînd gîndurile deveneau de nesuportat, se strecura în linişte de lîngă soţie şi rătăcea prin casă. Într-o dimineaţă, la orele trei, cam pe la sfîrşitul lui august, întîmplarea făcu să se ducă în prăvălie.

În cămăruţa murdară era întuneric de nepătruns, cu excepţia unui loc unde zări o strălucire neobişnuită. Apropiindu-se, descoperi că era oul de cristal care se găsea în colţul tejghelei, lîngă fereastră. O rază subţire străbătea printr-o crăpătură a oblonului, cădea pe obiectul de cristal şi părea că îl umple în întregime de lumină.

Domnului Cave îi trecu prin minte că aceasta contravenea legilor opticii, aşa cum le cunoscuse el în tinereţe. Putea înţelege că razele erau refractate în cristal şi că se strîngeau într-un focar interior, dar iradiaţia aceasta venea în dezacord cu noţiunile sale de fizică. Se apropie mai mult de cristal, cercetîndu-i cu atenţie interiorul şi suprafaţa. Curiozitatea sa ştiinţifică care-l determinase în tinereţe să-şi aleagă profesiunea i se redeşteptă pentru scurt timp. Fu surprins să descopere că lumina nu rămînea fixă, ci se răsucea în interiorul cristalului ca şi cînd obiectul ar fi fost o sferă scobită, conţinînd un gaz luminos. Învîrtindu-se în jurul lui pentru a-l vedea din diferite poziţii, descoperi deodată că ajunsese între cristal şi rază, şi că totuşi cristalul rămînea luminos. Foarte mirat, îl luă

din calea razei luminoase și îl duse în colțul cel mai întunecat al prăvăliei. Rămase strălucitor patru sau cinci minute, apoi păli încet și se stinse. Îl așeză din nou în dreptul razei și luminozitatea fu restabilită imediat.

Pînă aici, cel puțin, domnul Wace a fost în stare să verifice această povestire remarcabilă a domnului Cave. El însuși a ținut în repetate rînduri cristalul în drumul unui fascicul de raze (care trebuia să aibă un diametru mai mic de un milimetru). Și apoi în întunericul perfect, care se putea obține învelindu-l în catifea neagră, cristalul apărea neîndoielnic foarte slab fosforescent. Se părea, totuși, că luminozitatea sa era de un fel neobișnuit și nu o puteau percepe în egală măsură toți ochii ; așa, de exemplu, domnul Harbiger — nume cunoscut tuturor cititorilor de literatură științifică interesați de activitatea Institutului Pasteur — era complet incapabil să vadă vreo lumină. Iar capacitatea domnului Wace însuși de a o aprecia era comparativ mai mică decît cea a domnului Cave. Chiar la domnul Cave puterea de percepere varia considerabil, fiind mai puternică în timpul stărilor de slăbiciune extremă și de oboseală.

De la început, lumina aceasta din cristal a stîrnit o curiozitate fascinantă domnului Cave. Faptul că nu a povestit nici unei ființe omenești despre observațiile sale neobișnuite dovedește izolarea sa spirituală mai mult decît ar putea-o face un volum întreg de descrieri patetice. Se pare că trăia într-o asemenea atmosferă de răutate meschină, încît, dacă ar fi recunoscut existența unei plăceri, ar fi riscat s-o piardă. Descoperi că pe măsură ce lumina zilei și cantitatea de lumină difuză creștea, cristalul devenea, după toate aparențele, neluminos. Cîtva timp n-a putut să-și facă observațiile decît în timpul nopții, în colțurile întunecoase ale prăvăliei.

Dar îi trecu prin minte să utilizeze catifeaua veche pe care o întrebuința ca fundal pentru o colecție de minerale. Punînd-o deasupra capului și mîinilor reuși să capete o

imagine a mișcării luminoase din cristal chiar în timpul zilei. Era foarte precaut ca nu cumva să fie descoperit de soție și își vedea de cercetări numai după-amiezele, cînd ea dormea, la etaj, și chiar și atunci cu prudență, într-un colț, sub tejghea. Într-o zi, învîrtind cristalul în mîini, zări ceva. Apăru și dispăru ca o licărire. Totuși avu impresia că i se dezvăluise pentru un moment imaginea unui ținut întins și ciudat: rotindu-l, văzu din nou, tocmai cînd lumina pălea, aceeași apariție.

Ar fi plictisitor și inutil de înșirat acum toate fazele descoperirii domnului Cave. Este de ajuns să comunicăm rezultatul: privind cu atenție cristalul sub un unghi de aproape 137° cu direcția razei luminoase, se obținea o imagine clară și persistentă a unui ținut vast și bizar. Nu era deloc ca în vis; producea o impresie precisă de realitate și cu cît lumina era mai bună, cu atît imaginea părea mai reală și mai persistentă. Era un tablou mișcător: adică anumite obiecte se mișcau, dar încet și ordonat, ca în realitate, iar imaginea se schimba potrivit direcției luminii și a unghiului sub care era privită. Trebuie să fi fost ca atunci cînd privești o vedere printr-o oglindă convexă și rotești oglinda pentru a prinde diferite aspecte.

După cum m-a asigurat domnul Wace, descrierile domnului Cave erau foarte amănunțite și complet lipsite de trăsătura emotivă care colorează halucinațiile. Dar trebuie amintit că toate eforturile domnului Wace de a vedea ceva în opalescența clară a cristalului au rămas fără succes. Senzațiile celor doi oameni se deosebeau mult în privința intensității și este cu totul de înțeles că ceea ce pentru domnul Cave era o priveliște, pentru domnul Wace rămînea doar o pată neclară.

După descripția domnului Cave, priveliștea rămînea mereu o cîmpie întinsă și părea totdeauna văzută de la o înălțime considerabilă, ca dintr-un turn sau de pe un catarg. La răsărit și la apus cîmpia era mărginită în depărtare de niște stînci roșietice, care-i aminteau de o pictură

văzută cîndva ; dar ce pictură anume, domnul Cave nu putea stabili. Aceste stînci se îndreptau spre nord și sud (putea recunoaște punctele cardinale după stelele vizibile cîteodată noaptea), îndepărtîndu-se parcă spre infinit și ștergîndu-se în negura depărtărilor înainte de a se întîlni. El se afla mai aproape de șirul de stînci răsăritean ; cînd avu loc prima sa observație, văzu o mulțime de forme care se avîntau în zbor, negre, pe cerul luminat de soarele ce se înălța deasupra stîncilor lucind pe fundalul umbrei lor. Domnul Cave le luă drept păsări. Sub el se întindea un șir întins de clădiri, pe care părea că le privește de sus și care, pe măsură ce se apropiau de marginea neclară și refractată a imaginii, deveneau șterse. Se vedeau, de asemenea, lîngă un canal larg și strălucitor, niște copaci neobișnuiți ca formă și colorit — cînd de un verde-închis ca al mușchiului de pădure, cînd de un cenușiu minunat. Prima dată aceste imagini i-au apărut domnului Cave numai ca niște licăriri. Mîinile îi tremurau, a început să i se învîrtă capul, imaginea a apărut și a dispărut înnegurîndu-se și devenind neclară. La început i-a fost foarte greu să regăsească unghiul sub care trebuia să privească pentru a putea vedea din nou imaginea.

Cam după o săptămînă, după ce în acest interval de timp se părea că speranțele sale sînt înșelate, căci nu obținuse altceva decît unele licăriri și o oarecare experiență utilă în mînuirea cristalului, avu din nou succes. De data aceasta apăru o vedere a văii în lungul ei. Vederea era diferită, dar Cave avea convingerea ciudată, confirmată din plin de observațiile sale ulterioare, că privea lumea aceea neobișnuită din exact același loc, deși într-altă direcție. Fațada întinsă a clădirii impunătoare de pe al cărei acoperiș privise în jos înainte se îndepărtase acum în perspectivă. Cave o recunoscu după acoperiș. În fața clădirii era o terasă solidă, de o lungime neobișnuită, în mijlocul căreia, la anumite intervale, se înălțau niște catarge uriașe, dar foarte grațioase, cu niște obiecte mici, strălucitoare,

care reflectau soarele pe cale să apună. Domnul Cave n-a înțeles însemnătatea acestor mici obiecte decît ceva mai tîrziu, în timp ce-i descria domnului Wace scena. Terasa era situată deasupra unui desiș cu o vegetație extrem de abundentă și delicată, iar dincolo de ea se afla o poiană verde, întinsă, unde se odihneau niște vietăți late, asemănătoare ca formă cu niște cărăbuși, dar incomparabil mai mari. Dincolo de poiană se întindea un trotuar bogat decorat, din piatră roșiatică deschisă, iar mai departe, mărginită de niște buruieni dese, roșii, și străbătînd valea paralel cu stîncile îndepărtate, se vedea o întindere mare de apă, ca o oglindă. Aerul părea plin de stoluri de păsări uriașe, care zburau în ocoluri falnice ; dincolo de rîu, printre copacii ca niște mușchi și licheni giganți, se întindeau o mulțime de clădiri splendide, bogat colorate, care sclipeau în soare din cauza ornamentelor și fațetelor metalice. Deodată ceva flutură de cîteva ori prin fața lui Cave, ca un evantai împodobit cu pietre prețioase sau ca bătaia unei aripi, și o față, sau mai curînd partea superioară a unei fețe cu niște ochi foarte mari apăru lîngă obrazul său ca și cînd ar fi fost de cealaltă parte a cristalului. Domnul Cave fu atît de speriat și impresionat de aspectul categoric de realitate al acestor ochi, încît își trase capul înapoi și se uită în spatele cristalului. Ajunsese atît de absorbit de observațiile sale, încît fu foarte surprins să se regăsească în întunericul rece al prăvălioarei cu mirosul obișnuit de metil, mucegai și putregai. Și, în timp ce-și roti ochii în jur, cristalul strălucitor păli și se stinse.

Acestea erau primele impresii generale ale domnului Cave. Relatările sale sînt deosebit de clare și amănunțite. De la început, valea aceea care-i fulgeră pentru o clipă prin fața ochilor avu un efect straniu asupra imaginației sale și cînd începu să înțeleagă amănuntele scenei pe care o vedea, mirarea îi crescu, devenind o adevărată pasiune. Își vedea de negoț la întîmplare, distrat, gîndindu-se tot timpul cum să se întoarcă la observațiile sale. Și iată că,

la cîteva săptămîni după ce zărise pentru prima dată valea, apărură cei doi clienți cu oferta lor și, așa cum v-am povestit, de-abia reuși cu multă greutate și emoție să evite vînzarea cristalului.

Cît timp domnul Cave păstră în secret descoperirea, ea rămase numai un fel de minunăție pe care trebuia s-o privească pe furiș, așa cum privește un copil într-o grădină străină. Dar domnul Wace, deși este un cercetător științific încă tînăr, are o minte deosebit de lucidă și metodică. De îndată ce cristalul ajunse la el și se convinse, văzînd cu proprii săi ochi fosforescența, că există într-adevăr anumite dovezi în sprijinul afirmațiilor domnului Cave, începu să cerceteze chestiunea în mod sistematic. Domnul Cave era plin de dorința de a-și desfăta ochii cu priveliștea ținutului acela minunat pe care-l vedea și venea în fiecare seară de la opt și jumătate pînă la zece și jumătate, uneori chiar și în timpul zilei, cînd domnul Wace nu era acasă. Nu lipsea nici duminicile după-amiază. De la început domnul Wace a luat note amănunțite și, mulțumită metodei sale științifice, a putut dovedi legătura dintre direcția din care pătrundea în cristal raza de lumină și orientarea imaginii. De asemenea, el a îmbunătățit mult condițiile de observație, închizînd cristalul într-o cutie cu o mică deschizatură prin care intra raza de lumină și înlocuind storurile sale gălbui cu olandă neagră, așa că, după puțin timp, putură contempla valea în orice direcție doreau.

Acum, după ce lucrurile au fost clarificate, putem da o scurtă descriere a lumii care se vedea în cristal. Totdeauna domnul Cave era acela care vedea imaginile și metoda de lucru rămînea neschimbată ; el observa cristalul și raporta cele văzute, în timp ce domnul Wace (care învățase să scrie pe întuneric în timpul studenției) scria o notă scurtă asupra celor raportate. Cînd cristalul pălea, era așezat în cutia sa în poziția cuvenită și se aprindea lumina. Domnul Wace punea întrebări și sugera obser-

vaţii pentru a clarifica punctele dificile. Desigur că această activitate nu avea nimic fantastic, păstrînd un caracter ştiinţific.

Domnul Wace îndreptă curînd atenţia domnului Cave spre fiinţele asemănătoare cu nişte păsări, prezente în număr atît de mare cu ocazia fiecăreia dintre observaţiile anterioare. Prima sa impresie a fost corectată în curînd şi cîtva timp a considerat că ar fi o specie diurnă de lilieci. Apoi se gîndi, oricît ar părea de grotesc, că ar putea fi heruvimi. Capetele lor erau rotunde şi ciudat de umane, iar ochii, care îl înspăimîntaseră atît de mult cu ocazia celei de-a doua observaţii, aparţineau uneia dintre aceste fiinţe. Aveau nişte aripi late, argintii, fără pene, dar sclipind aproape tot atît de strălucitor ca peştele abia scos din apă, şi cu un joc de culori tot atît de fin. După cum a aflat domnul Wace, aceste aripi nu erau ca aripile de pasăre sau de liliac, ci se sprijineau pe nişte coaste curbate, care se resfirau din corp. (Un fel de aripă de fluture cu nişte nervuri curbe pare să redea cel mai bine aspectul lor.) Corpul era mic, dar dispunea de două mănunchiuri de organe de apucat, ca nişte tentacule lungi, situate imediat sub gură. Oricît de necrezut îi păru domnului Wace, totuşi în cele din urmă fu obligat să admită că acestor creaturi le aparţineau clădirile acelea mari, asemănătoare celor omeneşti, şi grădinile grandioase care împodobeau valea aceea. Domnul Cave a observat că printre alte particularităţi, clădirile nu aveau uşi, iar locuitorii lor ieşeau şi intrau prin nişte ferestre mari, circulare, deschise. Coborau pe tentacule, îşi strîngeau aripile pînă ce le reduceau aproape la dimensiunile unei nuiele şi săreau înăuntru. Mai erau o mulţime de fiinţe înaripate mai mici, ca nişte libelule uriaşe, molii şi gîndaci zburători, iar pe pajişti se tîrau leneş încoace şi încolo nişte cărăbuşi gigantici, cu culori strălucitoare. Pe trotuare şi pe terase se vedeau nişte creaturi cu ca-

pete mari, asemănătoare unor libelule, dar fără aripi, care țopăiau aferate pe tentaculele lor încîlcite.

Au mai fost menționate obiectele strălucitoare de pe catargele situate pe terasa clădirii celei mai apropiate. După ce a privit foarte intens unul dintre aceste catarge, într-o zi deosebit de luminoasă, domnului Cave i-a trecut prin minte că obiectul strălucitor de acolo era un cristal la fel ca acela pe care-l scruta cu privirea. Iar o examinare și mai atentă l-a convins că fiecare dintre cele aproape douăzeci de catarge purta cîte un obiect asemănător.

Din cînd în cînd una dintre marile zburătoare fîlfîia spre cîte un catarg, își strîngea aripile, își încolăcea tentaculele în jurul catargului și privea intens cristalul cîtva timp — uneori pînă la cinsprezece minute. Iar cît privește cristalul prin care Cave cerceta lumea aceea neobișnuită, o serie de observații făcute la propunerea domnului Wace i-au convins pe amîndoi că se afla de fapt în vîrful catargului situat la extremitatea terasei și cel puțin odată unul dintre locuitorii celeilalte lumi îl privise în față pe domnul Cave în timp ce făcea aceste observații.

Iată elementele esențiale ale acestei povestiri foarte ciudate. În afară de cazul că am respinge-o în întregime, ca fiind o născocire a domnului Wace, trebuie să credem una din două : ori cristalul domnului Cave era în același timp în două lumi și, pe cînd era deplasat într-una, rămînea fix într-alta, ceea ce pare cu desăvîrșire absurd ; ori erau două cristale într-o anumită legătură specială unul cu altul, astfel încît ceea ce se vedea în interiorul unuia era, în anumite condiții, vizibil în cristalul corespunzător pentru un observator din lumea cealaltă ; și viceversa. În prezent, desigur, nu cunoaștem vreun mijloc prin care două cristale ar putea să se găsească într-o astfel de legătură, dar în zilele noastre știm suficient de mult ca să înțelegem că așa ceva nu este pe deplin imposibil. Această concepție asupra cristalelor, ca fiind în legătură,

este presupunerea făcută de domnul Wace, și mie cel puțin mi se pare extrem de plauzibilă...

Dar unde se află cealaltă lume ? Și asupra acestui lucru inteligența vie a domnului Wace aruncă repede lumină. După apusul soarelui cerul se întuneca rapid — desigur că era și un foarte scurt amurg — și stelele începeau să strălucească. Erau aceleași cu cele pe care le vedem și noi, aranjate în aceleași constelații. Domnul Cave a identificat Ursele, Pleiadele, Aldebaran și Sirius ; așa că cealaltă lume trebuia să fie undeva în sistemul nostru solar și cel mult la cîteva sute de milioane de mile de lumea noastră. Urmărind acest fir, domnul Wace a stabilit că cerul era la miezul nopții de un albastru mai închis chiar decît cerul nostru la solstițiul de iarnă și că soarele părea puțin mai mic. Iar pe cer mai erau două luni mici ! „Ca propria noastră lună, dar mai mici și de aspect cu totul diferit". Una dintre ele se mișca atît de rapid, încît mișcarea ei era vizibilă cu ochiul liber. Lunile nu se vedeau niciodată în înaltul cerului, ci dispăreau îndată ce răsăreau. Aceasta se explică prin faptul că, fiind foarte aproape de planeta lor, erau curînd eclipsate din cauza rotației. Toate acestea corespund în întregime, deși domnul Cave nu o știa, condițiilor ce se presupun a fi pe Marte.

Într-adevăr, de ce să nu admitem că domnul Cave privind atent în interiorul cristalului, vedea în realitate planeta Marte și pe locuitorii săi ? Și, dacă era așa, atunci steaua care lucea atît de strălucitor noaptea pe cerul acelei apariții îndepărtate nu putea fi altceva decît Pămîntul nostru.

Cîtva timp marțienii — dacă într-adevăr erau marțieni — nu și-au dat se pare seama că sînt supravegheați de domnul Cave. O dată sau de două ori s-a întîmplat ca unul să vină să se uite și apoi să se îndepărteze după scurt timp spre alt catarg, ca și cînd imaginea nu era mulțumitoare. În tot acest timp, domnul Cave a putut să

observe ce se întîmplă cu ființele înaripate, fără să fie tulburat de atenția lor și, cu toate că descrierea sa ne pare vagă și fragmentară, este totuși foarte sugestivă. Imaginați-vă impresia pe care și-ar face-o despre omenire un observator de pe Marte, care, după o pregătire dificilă și obosindu-și mult ochii, ar fi fost în stare să privească Londra, din clopotnița bisericii St. Martin, cel mult patru minute fără întrerupere! Domnul Cave nu era în stare să precizeze dacă marțienii înaripați erau aceiași cu marțienii care țopăiau pe trotuare și terase și dacă aceștia din urmă își puteau pune aripi după dorință. Văzu de cîteva ori niște bipezi greoi, evocînd vag chipul unor maimuțe albe, în parte transparenți, hrănindu-se printre un fel de copaci acoperiți cu licheni, și cum o dată cîțiva dintre aceștia o luară la fugă din fața unuia dintre marțienii cu cap rotund care țopăia. Acesta îl prinse pe unul în tentacule, apoi imaginea păli brusc și domnul Cave rămase în întuneric într-o așteptare foarte chinuitoare. Altă dată ceva mare, pe care domnul Cave l-a luat la început drept vreo insectă gigantică, apăru înaintînd extraordinar de rapid de-a lungul trotuarului de lîngă canal. Cînd se apropie mai mult, domnul Cave își dădu seama că era un mecanism din metale sclipitoare și extraordinar de complex. Apoi, cînd se uită din nou, dispăruse din vedere.

După cîtva timp domnul Wace dori să atragă atenția marțienilor și cînd ochii ciudați ai unuia dintre ei apărură în cristal, domnul Cave începu să strige, sări în lături și imediat aprinse lumina, începînd să semnalizeze prin gesturi. Dar cînd în cele din urmă, examină din nou cristalul, marțianul dispăruse.

Pînă aici progresaseră aceste observații la începutul lui noiembrie, cînd domnul Cave, dîndu-și seama că bănuielile familiei sale în legătură cu cristalul se domoliseră, hotărî să-l ia cu el acasă, ca să se poată consola cînd

avea ocazie, ziua sau noaptea, cu ceea ce devenise repede lucrul cel mai real în viața sa.

În decembrie, munca domnului Wace în legătură cu un nou examen se intensifică, ședințele lor fură fără voie suspendate și zece sau unsprezece zile, nu se știe precis, nu l-a mai văzut deloc pe domnul Cave. Dorința de a relua cercetările puse însă stăpînire pe el și, cum sesiunea de examene nu mai cerea eforturi prea mari, se duse la Seven Dials. În colț observă un oblon ridicat la vitrina unui negustor de păsări, apoi un altul la cea a unui cizmar. Prăvălia domnului Cave era închisă.

Bătu, și ușa îi fu deschisă de către fiul vitreg, îmbrăcat în negru. Acesta o chemă îndată pe doamna Cave, și domnul Wace nu putu să nu observe veșmintele sale de doliu ieftine, dar abundente și foarte impunătoare. Fără a fi prea surprins, domnul Wace află că domnul Cave murise și fusese îngropat. Doamna Cave lăcrima și vocea ei era puțin îngroșată. Tocmai se întorsese de la cimitirul Highgate. Era în întregime preocupată de planurile sale de viitor și de înmormîntarea onorabilă pe care i-o făcuse. Totuși, în cele din urmă, domnul Wace reuși să afle amănuntele morții domnului Cave. Fusese găsit mort în zori, în prăvălie, a doua zi după ultima sa vizită la domnul Wace, cu cristalul strîns în mîinile reci ca piatra și cu fața surîzătoare. Catifeaua cutiei cu minerale era pe podea, la picioarele sale. Trebuie să fi murit cu cinci sau șase ore înainte de a fi fost găsit.

Fu o lovitură puternică pentru domnul Wace care începu să-și facă reproșuri amare că nu dăduse atenție simptomelor clare ale bolii bătrînului. Totuși, primul său gînd se îndreptă spre cristal. Abordă acest subiect cu foarte mare prudență, căci cunoștea ciudățeniile doamnei Cave. Amuți cînd află că fusese vîndut.

Primul impuls al doamnei Cave, de îndată ce corpul domnului Cave fusese ridicat, a fost să-i scrie zăpăcitului aceluia de pastor care oferise cinci lire pentru cristal

și să-l informeze că îl găsiseră ; dar după o vînătoare intensă, împreună cu fiica ei, se convinseră că adresa se pierduse. Neavînd mijloacele necesare pentru a putea ține doliul și a-l înmormînta pe domnul Cave cu toată pompa pe care o cerea demnitatea unui vechi locuitor de pe Seven Dials, apelaseră la un coleg de branșă prieten, din Great Portland Street. Acesta fusese foarte amabil și preluase o parte din obiecte cu un preț pe care el însuși îl stabilise, iar oul de cristal se găsea printre ele. Domnul Wace, după condoleanțele de rigoare exprimate poate cu prea multă dezinvoltură, se grăbi să se ducă în Great Portland Street. Acolo află că oul de cristal fusese vîndut unui bărbat înalt, oacheș, îmbrăcat în gri. Și cu asta se și termină, abrupt, elementele mai importante ale acestei povestiri ciudate și, după mine, foarte interesante prin ipotezele pe care le sugerează. Negustorul din Great Portland Street nu știa cine era bărbatul înalt și oacheș îmbrăcat în gri și nici nu-l observase cu suficientă atenție pentru a-l putea descrie în amănunțime. Nu știa nici măcar în ce direcție o luase, după ce părăsise prăvălia. Domnul Wace rămase cîtva timp în prăvălie, punînd la încercare răbdarea negustorului cu întrebări deșarte, prin care își revărsa propria sa supărare. În cele din urmă, dîndu-și brusc seama că întreaga chestiune i-a scăpat din mîini, dispăru ca o nălucă, se reîntoarse acasă și fu puțin mirat să-și regăsească notele pe care le făcuse, palpabile și vizibile încă, pe masa în dezordine.

Enervarea și dezamăgirea sa erau desigur foarte mari. Făcu o a doua vizită (tot atît de zadarnică) negustorului din Great Portland Street și recurse la anunțuri în periodice care ar fi putut să cadă în mîinile unui colecționar de bibelouri. Scrise de asemenea scrisori la *Daily Chronicle* și *Nature,* dar amîndouă aceste periodice, suspectînd o farsă, îi cerură să se mai gîndească o dată înainte de a le da publicității și îi atraseră atenția că o poveste atît de neobișnuită, din nefericire atît de lipsită

de dovezi, ar putea să-i pericliteze reputaţia de cercetător. În afară de asta, era foarte ocupat cu propriile sale treburi. Aşa că, după vreo lună, cu excepţia unor vizite întîmplătoare pe la unii negustori de antichităţi, ca să le reamintească rugămintea lui, abandonă căutarea oului de cristal, care a rămas pînă astăzi nedescoperit. Din cînd în cînd, îmi spuse el — şi îl cred în întregime — pasiunea îl cuprinde din nou şi îşi lasă ocupaţiile urgente ca să reia cercetările.

Dacă cristalul va rămîne sau nu pierdut pentru totdeauna, dacă se va cunoaşte sau nu materia din care era făcut şi originea sa, sînt probleme asupra cărora în prezent nu se pot face decît supoziţii. Presupunînd că posesorul lui actual este un colecţionar era de aşteptat să afle de cercetările domnului Wace prin intermediul negustorilor. Domnul Wace reuşi să descopere că pastorul şi „orientalul" domnului Cave nu erau alţii decît pastorul James Parker şi tînărul prinţ de Bosso-Kuni din Java. Le este dealtfel recunoscător pentru unele amănunte. Prinţul fusese mînat de curiozitate şi extravaganţă. Dorea atît de mult să cumpere cristalul, deoarece domnul Cave dovedea o bizară dorinţă de a nu-l vinde. Este foarte posibil că cel de al doilea cumpărător să-l fi luat din întîmplare, fără să fie deloc colecţionar. N-ar fi de mirare ca oul de cristal să se găsească în prezent la mai puţin de o milă depărtare de locul unde mă aflu, împodobind vreun salon sau servind drept presse-papier, fără să i se cunoască însuşirile excepţionale. Tocmai acest gînd m-a îndemnat într-o oarecare măsură să dau istoriei oului de cristal forma unei povestiri, dimpreună cu dorinţa de a o aduce şi la cunoştinţa amatorului obişnuit de literatură.

Părerea mea asupra acestei chestiuni e efectiv aceeaşi cu a domnului Wace. Cred că între cristalul de pe catargul din Marte şi oul de cristal al domnului Cave există o legătură fizică oarecare, în prezent cu totul inexpli-

cabilă. Amîndoi credem, de asemenea, că oul de cristal de pe pămînt trebuie să fi fost trimis aici de pe planeta Marte — poate într-un trecut îndepărtat, pentru a da marțienilor o imagine clară a vieții noastre. Se poate ca perechile cristalelor de pe celelalte catarge să fie de asemenea pe globul nostru. Oricum, faptele de mai sus nu se pot explica îndeajuns numai prin admiterea unui caz de halucinație.

•

Pierre Versins rezumă astfel povestirea pe care ați citit-o : „Oul de cristal este un straniu aparat de televiziune interplanetară inventat pe Marte și descoperit pe Pămînt, cu ajutorul căruia un anticar poate observa, pe planeta roșie, evoluțiile de neînțeles a două specii de ființe, fluturi minunați care par să fie stăpînii globului și scarabei mari și greoi" (44). De fapt, domnul Cave observă mai multe specii de ființe înaripate și chiar „niște bipezi greoi, evocînd vag chipul unor maimuțe albe, în parte transparenți" — dar ceea ce ne interesează este mai ales că Jean-Jacques Bridenne are dreptate : nici acești marțieni ai lui Wells nu sînt mai radical diferiți de făpturile terestre decît cei din Războiul lumilor *(1898). Nu e un reproș, ci o constatare. În definitiv, cei mai mulți dintre extratereștrii care populează paginile cărților științifico-fantastice „nu sînt altceva decît rezultatul unei combinații de elemente disparate ale diferitelor animale, inclusiv omul" (18). Mai rămîne să vedem dacă, în cazul lui Wells, e vorba de o lene a imaginației, sau de o concepție bine definită.*

În 1893, scriitorul publicase în The Pall Mall Budget *povestirea* Omul în anul un milion. *Pe un ton glumeț, el demonstra că proliferarea și perfecționarea automobilului va duce la atrofierea și dispariția membrelor inferioare ; descoperirile chimiei vor transforma radical modul de alimentație, simplificînd pînă la ultima expresie*

procesul complicat al digestiei; dinții, partea exterioară a nasului, urechile, bărbia, părul își vor pierde rolul funcțional. În schimb, se vor dezvolta creierul și mîna, „învățătorul și agentul creierului". Marțienii constituie ilustrarea acestei supoziții întemeiate pe evoluționismul biologic al lui Wells. Ei nu au picioare, aparat digestiv, dinți, nas, bărbie. În locul urechilor, o membrană situată în partea din spate a capului imens — de fapt, întregul trup se reduce la cap! — iar în locul mîinilor, șaisprezece tentacule subțiri dispuse în jurul pliscului cărnos... Putem să fim sau nu de acord cu supoziția scriitorului. Instinctul de conservare a înfățișării speciei și simțul nostru estetic se pot revolta împotriva unei asemenea afirmații: „Pentru mine este foarte plauzibil că marțienii pot să descindă din ființe asemănătoare nouă, printr-o treptată dezvoltare a creierului și a mîinilor în detrimentul celorlalte părți ale corpului". Avem însă de-a face cu prima încercare serioasă de a înlocui reprezentările mai mult sau mai puțin antropomorfe de pînă atunci ale altor făpturi raționale cu o imagine, întemeiată pe argumente discutabile dar nu ilogice, a unei alcătuiri fiziologice diferite. Și nu numai atît. „Fără trup, creierul lor a devenit, desigur, o simplă inteligență egoistă, fără nimic din substratul emoțional al ființei umane" scrie Wells despre marțieni. Așa se explică și cruzimea rece, calculată cu care nimicesc totul în jurul lor, pentru a sugruma orice împotrivire. Dar „înainte de a-i judeca prea aspru, trebuie să ne amintim cîte distrugeri nemiloase și totale a înfăptuit specia noastră, nu numai asupra animalelor... Tasmanienii au fost cu totul șterși de pe fața pămîntului, cu toată înfățișarea lor omenească, într-un război de exterminare dus de emigranții europeni, într-un interval de numai cincizeci de ani. Oare sîntem noi niște apostoli, ca să ne plîngem de faptul că marțienii s-au războit cu noi în același spirit?"

Lucrurile par limpezi — dar nu pentru toată lumea. În studiul citat, Kingsley Amis susține că, printre altele, „marțienii și armele lor ciudate și invincibile din Războiul lumilor... *sînt folosite doar pentru a stîrni uimirea sau teroarea și nu în scopuri alegorice sau satirice“. Aceeași stranie opacitate se manifestă și în legătură cu primul roman al celebrului său compatriot : „Cînd Exploratorul Timpului constată că omenirea s-a separat în două rase, Eloii cei blînzi și ineficienți și Morlocii cei sălbatici, ideea că aceștia descind, respectiv, din clasele noastre care huzuresc și din muncitorii manuali vine doar ca o simplă explicație, o soluție a enigmei ; nu este transformată, după cum s-ar fi întîmplat în mod inevitabil în cazul unui scriitor modern, într-un avertisment asupra vreunei frămîntări sociale curente“. Dar* Mașina timpului *(1895) costituie tocmai un avertisment lucid și pasionat împotriva consecințelor ipotetice ale conflictelor sociale ! Pornind de la femomenul cel mai pregnant al timpului său, ascuțirea contradicției dintre muncă și capital, dintre exploatați și exploatatori, Wells descrie o imaginară societate a viitorului în care această contradicție s-a transformat într-o diferențiere biologică. Și el reia avertismentul într-unul dintre romanele sale realiste de mai tîrziu* Sufletul unui episcop *(1917). Răspunzînd episcopului care pledează pentru solidaritatea claselor, liderul sindicalist constată : „Între patroni și salariați există o neînțelegere fără leac. Disraeli i-a numit cele* Două Națiuni. *Dar asta a fost demult. Acum este vorba de două specii. Mașina a făcut din ei două specii diferite“. De altfel, Wells infirmase cu anticipație aserțiunea de la care am pornit, declarînd în prefața la un volum apărut în Statele Unite : „...răposatul domn Zangwill deplîngea, într-o revistă din 1895, faptul că prima mea carte,* Mașina timpului, *se preocupă de «nemulțumirile noastre prezente».* Mașina timpului *este într-adevăr tot atît de filozofică, și pole-*

mică, și critico-socială ș.a.m.d., ca și Oameni ca zeii, *scrisă cu douăzeci și opt de ani mai tîrziu" (46).*

Kingsley Amis își exercită viziunea simplificatoare, reductivă și asupra romanului Primii oameni în Lună *(1901): „...principalul obiectiv al lui Wells este aici plăcerea invenției, a creării unei ecologii străine...". E adevărat că, de astă dată, nu ni se mai prezintă rezultatul evoluției unor făpturi inițial asemănătoare nouă. Condițiile diferite au dat naștere unei rase diferite. Dar Wells nu rămîne la nivelul ecologic. Mesajele lui Cavor precizează că sutele de tipuri de seleniți și variațiile din cadrul fiecărui tip sînt obținute în mod artificial, printr-un procedeu de hipertrofiere și comprimare a trupului, membrelor și organelor, creindu-se astfel uneltele vii nenesare tuturor operațiunilor imaginabile. Ca să ne convingem că toate acestea nu exprimă „simpla plăcere a invenției", n-avem decît să recitim comentariile lui Cavor. Referindu-se la cîțiva seleniți tineri închiși în borcane din care le ies doar membrele superioare, el conchide: „...procedeul este categoric mult mai uman decît metoda noastră pămîntească de a-i lăsa pe copii să devină oameni și apoi să-i transformăm în mașini". O altă scenă semnificativă din roman este aceea a descoperirii seleniților narcotizați pentru că, deocamdată, n-au nimic de făcut. „A-l narcotiza pe muncitorul de care nu ai nevoie și a-l pune la o parte, este cu siguranță mult mai bine decît să-l arunci afară din fabrică și să-l lași să rătăcească pe străzi, muritor de foame", comentează Cavor, sugerînd ironic o astfel de rezolvare a problemei șomajului. În împărăția sublunară există și categorii privilegiate — administratori, experți, erudiți — la care comprimarea a fost exercitată asupra trupului și membrelor, iar hipertrofierea asupra creierului. Diferențierea este și aici absolută. Unii înțeleg totul dar nu-și amintesc nimic. Alții își amintesc totul dar nu înțeleg nimic. Pictorului îi place exclusiv pictura, matematicianului exclusiv*

matematica. Este o satiră evidentă a efectelor specializării în capitalism, după cum arată însuși Wells în prefața la volumul apărut în Statele Unite. Kingsley Amis consideră însă că romanul conține, din acest punct de vedere, doar „cîteva discuții satirice despre război și iraționalitatea umană“ (iar A. L. Morton răstălmăcește cu dezinvoltură intenția evidentă și mărturisită a autorului, transformînd-o în contrariul ei : „Wells accepta concepția platonică despre o societate specializată în care fiecare înfăptuiește o muncă potrivit firii și pregătirii sale, deci o societate diferențiată... În această societate specializată și guvernarea este dată în seama specialistului. Ca și Platon, Wells credea că un cîrpaci trebuie să-și vadă de calapodul lui și să se supună celor care știu mai bine ce e bun pentru el...“ (34). Întregul capitol dedicat lui Wells demonstrează, dealtfel, nu numai înțelegerea greșită a textelor, ci și o concepție sociologizantă, vulgarizatoare, a fenomenului literar.)

Polemica noastră cu romancierul englez travestit în cartograf al noilor hărți ale iadului *nu trebuie înțeleasă ca o condamnare globală a efortului său de a prezenta literatura științifico-fantastică unui public neavizat. Dar Wells este considerat „creatorul* science fiction*-ului modern“, „în multe privințe, cel mai mare dintre autorii de* science fiction *(14), și, sau mai ales, pentru că operele sale,* sînt filozofice, polemice, critico-sociale *deoarece, așa cum observă Donald Wollheim, „Ele scînteiază de implicațiile unei gîndiri sociale, prezentînd spiritului nostru oglinzi și sugerîndu-i să nu se gîndească doar la oroare ci la ceea ce ar trebui făcut pentru a schimba filozofia noastră desdespre univers“ (47). A ignora sau a minimaliza această trăsătură esențială înseamnă a abdica de la veritabila misiune a criticului și istoricului literar.*

Întorcîndu-ne la Războiul lumilor, *constatăm că autorul, de obicei bine informat, săvîrșește o eroare atunci cînd afirmă, în primul capitol al romanului, că „pînă la*

sfîrșitul secolului al nouăsprezecelea nici un scriitor nu a exprimat ideea că viața rațională, dacă exista, s-ar fi putut dezvolta pe Marte mai presus de nivelul ei pămîntesc". Flammarion se referă pe larg la un mesaj marțian adresat Pămîntului (Sfîrșitul lumii, 1893). *G. Le Faure și H. de Graffigny descriu un război purtat pe Marte cu fulgere și uragane artificiale* (Aventurile extraordinare ale unui savant rus, *1889). Maupassant își imaginează chiar o tentativă eșuată a marțienilor de a ajunge pe Terra, într-un imens glob străveziu* (Omul din Marte, *1889). Prioritatea nu aparține doar autorilor francezi. Cu un an înaintea* Războiului lumilor *apărea romanul lui Kurd Lasswitz,* Pe două planete, *care înfățișează... un conflict armat între Pămînt și Marte! Iată un scurt rezumat: o expediție științifică germană ajunge la Polul Nord în balon și descoperă o ciudată construcție, înainte ca balonul să fie atras violent în sus. Explicația acestui incident constă în acțiunea forței antigravitaționale de care se folosesc marțienii pentru traficul între baza terestră și un satelit staționar. Doi dintre membrii expediției ajung pe Marte și descoperă o civilizație net superioară celei pămîntești. Printre descoperirile ei se numără hrana sintetică, convertirea energiei solare în electricitate, o substanță antigravitațională de felul „cavoritei" lui Wells (dar* Primii oameni în Lună *aveau să apară abia în 1901). Între timp, un crucișător englez capturează doi marțieni și nu-i eliberează decît după o luptă cu o aeronavă străină. Situația devine încordată. Marte adresează un ultimatum Pămîntului, ale cărui state — în afară de Anglia — își proclamă neutralitatea. Flota britanică este distrusă. Începe disputa pentru împărțirea imperiului colonial rămas fără stăpîn. În această situație, marțienii instituie un protectorat asupra Pămîntului, purtîndu-se ca niște despoți. Ia ființă o organizație pămînteană de luptă pentru eliberare. Concomitent, adversarii marțieni ai protectoratului cuceresc puterea pe Planeta Roșie. Se creiază*

astfel premizele păcii și colaborării între cele două planete.

Cea mai miraculoasă invenție marțiană este, fără îndoială, retrospectivul, *un aparat care îngăduie observarea unor evenimente trecute, datorită utilizării undelor gravitaționale, de un milion de ori mai iuți decît undele luminoase. Lasswitz reia ideea într-o povestire din 1902, abandonîndu-și însă invenția și recurgînd la un fenomen să-i spunem natural.*

CUM L-A RĂPIT DIAVOLUL PE PROFESOR

— Dar bineînțeles, spuse profesorul, în timp ce privea, cu vădită plăcere, spre cenușa marii sale țigări Flor de Ynclan, bineînțeles că m-a răpit ; a făcut-o direct și personal.

— Hohoho ! rîse *domnul cel voinic.* Va să zică chiar așa ?

— Și n-ați povestit nimănui despre asta ?

— Dar cine anume ? Cine v-a răpit ? întrebă *doamna în albastru.*

— N-ați auzit ? strigă, nerăbdătoare, micuța doamnă Brösen. *Diavolul* l-a răpit pe profesor.

— Păi uite-l aici, în fața noastră.

— Asta fiindcă l-a luat viu ! strigă domnul cel voinic.

— Nu-nțeleg și pace !

— Trebuie să ne istorisească totul.

Își traseră scaunele mai aproape de masă.

— Cum arăta ?

— Cînd s-a întîmplat asta ?

— Sîmbăta trecută — profesorul trase gînditor din țigară — ședeam ca de obicei, seara, la biroul meu — cineva

bate la uşă, eu spun mirat „Intră !"... şi-acum vă rog să nu vă speriaţi !

— Nu vreau s-aud lucruri îngrozitoare — nu, nu, nu ! strigă doamna în albastru.

— Trebuie să recunosc că a fost îngrozitor. În primul moment, spaima mea n-a fost deloc neglijabilă.

Doamna în albastru îşi astupă urechile ; dar nu prea tare.

— Deodată cineva se află în odaie şi aprinde lampa care atîrnă din tavan, în aşa fel ca să-i recunosc imediat înfăţişarea, să n-am nici o îndoială.

— Învăluit într-o mantie, cu ochii în flăcări ? Îl şi văd în faţa mea ! strigă doamna Brösen.

— Purta o scufie de loden şi ochelari cu ramă de aur ; un bărbat de talia şi statura mea, cu părul cărunt şi mustaţă, de fapt o înfăţişare destul de paşnică, dar lucrul îngrozitor era...

— Copita de cal ?

— Coada ? gemu doamna în albastru.

— Nu ; faptul că arăta exact ca mine. Vă rog să nu rîdeţi ! M-am gîndit fireşte la o halucinaţie şi vă daţi seama ce-nseamnă asta pentru creierul meu atît de surmenat. Am rămas mai întîi locului, pe scaun, ca încremenit. Atunci, alteregoul meu a spus, foarte amabil :

— Îmi pare rău că trebuie să vă iau, domnule profesor, dar aceasta e hotărîrea mea nestrămutată.

— Să mă luaţi... ce-nseamnă asta ? Nu sînt medic şi, pe deasupra, acum nici nu am timp ! am strigat eu, revoltat.

— Tocmai despre *luat* este vorba, a spus celălalt. Eu sînt diavolul.

— Diavolul ? Dar arătaţi ca...

— E drept, trebuie să mă scuzaţi. Cînd vin la dumneavoastră, iau această înfăţişare. Fiecare om este de fapt propriul său diavol ! Acum, fiţi atît de bun şi veniţi cu mine.

— Dar încotro ? Eu nu cred nici în iad și nici în diavol — în spiritul popular al acestor noțiuni.

— Nici nu e necesar. Eu îl iau pe fiecare în spiritul său, așa cum își închipuie el lumea. Pe dumneavoastră, de pildă, vă voi lua într-un mic automobil cosmic. Călătoriți doar cu plăcere spre stele.

— Mă rog, dar o fac aici, la masa de lucru ; n-am nici o poftă să călătoresc. În afară de asta, aș avea nevoie să mă pregătesc mai multe săptămîni. Trebuie să-mi iau cu mine trusa farmaceutică.

— Nu-i nevoie. Nu vă iau doar ca să vă fac plăcere. Pentru ca să vă fie limpede, trebuie să călătoriți o sută de mii de bilioane de kilometri... Așa am aranjat lucrurile.

— Și pe urmă ? am întrebat eu.

— Pe urmă ? Vom vedea. Poate că facem din dumneavoastră un meteor sau poate că vă însurăm, pentru o mie de ani, pe Marte — ani marțieni, bineînțeles.

— Mulțumesc pentru ambele idei. Nici nu mă gîndesc să vă însoțesc. Mai am aici destule treburi urgente, pe care abia le-am început.

— Argumentele astea nu vă ajută la nimic. Lucrările începute puteți să le terminați și pe drum.

— Va să zică nu vreți să-mi luați viața ?

— Nici vorbă de așa ceva, dacă mă însoțiți de bună voie. Intenționăm să mai menținem o vreme valoroasa activitate a creierului dumneavoastră, desigur însă nu pe Pămînt.

— Dar voi continua să trăiesc în *sufletul Pămîntului*, nu-i așa ?

— Lăsați-mă în pace ! a strigat diavolul, supărat. Nu sînt aici ca să mă supuneți unui interogatoriu. Iau eu pînă la urmă și sufletul Pămîntului, nici o grijă !

— Sufletul Pămîntului ? îl întrerupse doamna în albastru pe profesor. Asta ce mai e ?

— Ah, nu mai întrerupeţi istorisirea! spuse doamna Brösen. Profesorul a ţinut recent o conferinţă pe această temă.

— N-am putut s-o audiez; tocmai atunci, fetiţa mea fugise de acasă.

— Într-un cuvînt, interveni domnul cel voinic, după opinia profesorului, Pămîntul este o făptură însufleţită, iar atunci cînd noi nu mai putem trăi aici ca oameni, trăim mai departe ca amintiri ale sufletului Pămîntului.

— Asta spune de fapt, Fechner[1], interveni profesorul.

— Şi eu? întrebă doamna în albastru.

— Dumneavoastră intraţi direct în sufletul Soarelui, spuse profesorul, deoarece de pe acum vă număraţi printre cele mai frumoase amintiri ale sufletului Pămîntului.

— Povestiţi, vă rog, mai departe! strigă doamna Brösen și ciocăni cu degetul în masă.

Tînărul cel blajin, care tocmai voise să spună ceva, se înfioră și tăcu chitic.

Profesorul sorbi o înghițitură din paharul său și continuă:

— Remarcasem cu satisfacţie că problemele teoretice păreau să-l pună pe diavol într-o oarecare încurcătură. Pentru a cîştiga timp, scotoceam printre manuscrise și tocmai voiam să întreb dacă n-aș putea lua cu mine binoclul meu Zeiss, cînd deodată — nu știu cum s-a întîmplat — m-am trezit afară din odaie, pe un jilţ comod, alături de diavol. Picioarele mi se sprijineau pe un soi de treaptă şi aveam jur-împrejur o balustradă; de fapt însă, pluteam absolut liber în spaţiu.

Domnul cel voinic tuși cu înţeles. Profesorul însă nu se tulbură.

— Mi-am propus să nu-i îngădui diavolului să mă domine. Poate că tot găseam eu mijlocul să-i vin de hac

---

[1] *Gustav Theodor Fechner* (1801—1887), fizician, psiholog şi filozof german. Considera că lumea este, în esenţa ei, însufleţită. Unul dintre întemeietorii psihofizicii (n.t.).

și să mă descotorosesc de el. Dacă Faust ar fi fost un veritabil matematician, n-ar fi trebuit să se canonească o viață întreagă, hărțuindu-se cu Mefisto. Am început să mă simt mai liniștit și nu am spus nimic. Atunci a vorbit diavolul :

— Ei, cum vă place automobilul nostru spațial ? Este confecționat din materialul dumneavoastră ideal, din stelit dur și transparent, puteți îmbrățișa totul cu privirea, în cele mai bune condiții.

M-am uitat de jur-împrejur. În spatele nostru, noapte de nepătruns — totul era negru. Deasupra, de o parte și de alta și sub noi, am observat cîteva stele izolate, iar în față stelele erau tot mai dese, pînă ce, chiar în direcția de zbor, se contopeau într-o strălucire unică. Nu puteam să-mi explic nicidecum această priveliște. Ce fel de firmament mai era și ăsta ? În ce regiune a Universului ne aflam ? Probabil că zăcusem destul de multă vreme în nesimțire.

— De cînd sîntem pe drum ? am întrebat.

— Cam de o jumătate de ceas, a răspuns diavolul. Am fost nevoit să vă adorm nițel, pentru a vă introduce mai comod aici. Recunoașteți că așa ceva n-ați mai văzut ?

— Oh, am spus eu degajat, totul se lămurește cum nu se poate mai firesc. Ce viteză de zbor avem ?

— Cam de zece ori viteza luminii.

— Hohoho ! rîse domnul cel voinic. Asta se întîmplă numai cînd ești în tovărășia diavolului.

— S-a și întîmplat, continuă profesorul liniștit. Am examinat repede situația concretă în care mă aflam. O viteză înzecită față de aceea a luminii însemna că distanța Soare-Pămînt o străbăteam în 50 de secunde. Neptun este de treizeci de ori mai departe.

Am spus deci :

— Va să zică așa ! În acest caz, sîntem mult dincolo de sistemul nostru solar.

— Asta este, într-adevăr, situația.

Acum începeam să înțeleg de ce în spatele nostru noaptea era atît de întunecată. Cum goneam mai repede decît lumina, undele luminoase nu puteau să ne ajungă și era beznă. În schimb, razele laterale ne atingeau. Dar strălucirea din față !? Datorită iuțelii noastre colosale, în direcția luminii stelelor undele de lumină erau într-atîta scurtate, încît chiar și cele mai lungi unde vizibile, cele roșii, ajungeau să fie sub nivelul celor pe care ochiul le putea percepe, deci nu dădeau naștere la nici o senzație ! Atunci de unde strălucirea din fața noastră ? Și acolo ar fi trebuit să domnească întunericul. Diavolul și-a dat perfect seama că ceva nu îmi era clar și a zis, ironic :

— Așadar, domnule profesor, nu puteți explica pe cale naturală lumina ce se vede în față.

În acel moment mi-am dat seama care era pricina și am spus cît se poate de liniștit :

— E foarte simplu. Ceea ce strălucește în fața noastră nu sînt radiații luminoase, așa cum sîntem noi obișnuiți cu ele, ci este vorba de unde de tipul celor calorice sau electrice, aflate dincolo de capătul roșu al spectrului, unde care, în mod obișnuit, nu impresionează ochiul nostru.

Diavolul a mormăit ceva ca pentru sine. Îl necăjea faptul că descoperisem adevărul. Imediat după aceea însă și-a apropiat sprîncenele, iar colțurile gurii, dimpotrivă, le-a îndepărtat puțin, așa cum procedez eu cînd vreau să pun o întrebare deosebit de subtilă — era pur și simplu vulgar că insul ăsta arăta întocmai ca mine — și s-a hotărît să spună :

— Dacă lumina excesivă din fața noastră vă incomodează, pot să o camuflez. Iată, am aici o umbrelă care este opacă față de toate radiațiile, o orientez înainte... așa... acum nu mai poate pătrunde nici o lumină dintr-acolo — și totuși, iată că lumina n-a dispărut cu totul...

— Da, dar este mult mai slabă.

— De unde provine această lumină ?

Mă aflam la ananghie. Poate că diavolul trișa. Dacă, de pildă, umbrela nu era perfect etanșă ? Fenomenul nu reprezenta pur și simplu o atenuare a celui anterior ; distribuția stelelor era cu totul alta. Strălucirea intensă din mijloc dispăruse. Lumina nu putea să provină de la stelele spre care ne deplasam. Aveam cumva acum în fața noastră o oglindă ? M-am întors. În spate era întuneric. Diavolul rînji. Aveam o senzație mai mult decît dezagreabilă. Nu-mi era îngăduit să mă las înfrînt în probleme teoretice. Cine știe ce drept mai dobîndea în acest caz. Lumina nu putea veni decît din spate și, cu toate acestea, zburam spre lumină... În sfîrșit, am priceput cum stau lucrurile !

— Ei, profesorașule ? întrebă diavolul, iarăși cu un soi de amabilitate de rău augur.

— Firește că știu, am zis eu, asta este lumina pe care, în drumul nostru, o prindem din urmă ; din această pricină pare că vine din față. Și avînd în vedere că, prin mișcarea noastră proprie, are loc o extindere și o separare a undelor de lumină, nici nu vedem propriu-zis pe cele care luminează, ci radiațiile ultraviolete, cu lungimi de unde scurte, ale stelelor din spatele nostru ; ele devin acum vizibile pentru noi. Anterior, această lumină nu se observa, deoarece radiațiile puternice din fața noastră îi întreceau considerabil strălucirea.

— Asta nu mai pricep, zise doamna Brösen.

— Atunci, gîndiți-vă, strigă domnul cel voinic, că o coloană lungă, foarte lungă, de infanterie, mărșăluiește în fața dumneavoastră, că izbutiți să o ajungeți cu trăsura și pînă la urmă i-o și luați, desigur, înainte ! Treptat treceți de toate secțiunile ei, dar în primul rînd de ultima, iar apoi, succesiv, de cele pornite mai devreme la drum. Lucrurile se întîmplă întocmai ca și cum trăsura ar fi imobilă, iar coloana ar mărșălui înapoi în raport cu dumneavoastră.

— Nu vă amintiți, se amestecă doamna în albastru, cum ne-am dus ultima dată la manevre, iar Miezchen[1] a mea și-a pierdut năframa de mătase ? Așa s-a întîmplat atunci. Dar pe cei din spate tot i-am mai văzut, nu-i așa ?

— Undele luminoase nu au însă nici un fel de spate, mormăi domnul cel voinic, ele doar prilejuiesc ochiului dumneavoastră perceperea oscilațiilor provenite de la diferitele corpuri. Dacă profesorul ar fi putut privi pînă la Pămînt, atunci ar fi văzut acolo totul inversat în timp, cu alte cuvinte arătătorul ceasului s-ar fi deplasat de la dreapta spre stînga, iar oamenii ar fi fugit înapoi.

— Chiar așa, spuse profesorul. Am și avut prilejul să contemplu o asemenea priveliște. Căci, pentru a-l necăji pe diavol, am făcut remarca : Ce păcat că nu există nici un mijloc care să ne dea putința să privim și să recunoaștem lucrurile de pe Pămînt. Am putea să vedem totul întîmplîndu-se de-a-ndaratelea, asta pentru variație. Firește că ar fi necesar să călătorim mult mai încet, căci la viteza noastră timpul ar goni nebunește înapoi și n-am putea să deosebim nimic limpede.

— Haha ! a rîs diavolul. Dumneavoastră nu puteți construi un ochean corespunzător, dar pentru mine așa ceva este un fleac. Ia uitați-vă prin instrumentul acesta. Pentru depărtarea la care ne aflăm acum, o să fie de ajuns. Un moment — iată, am micșorat iuțeala noastră în așa fel încît să prindem din urmă lumina, în condițiile unei viteze normale. Încotro doriți să priviți ?

— Păi, spre orașul nostru. Iată-l, l-am prins ! Uite colțul străzii Schlamm, pînă și numărul casei — 21 — se poate recunoaște.

Doamnei în albastru îi scăpă un țipăt :

— Cum ? Asta e casa noastră ! Și ce anume ați văzut ?

— Am privit prin fereastra deschisă în odaia cu dulapuri...

---

[1] Nume sau poreclă cu semnificația „Pisicuță“ (germ.) n.t.).

— Asta înseamnă că fata de serviciu a lăsat iar geamul deschis ! Şi doar i-am spus...

— Dar ascultaţi măcar pînă la capăt ! zise doamna Brösen doamnei în albastru.

— Am putut să recunosc perfect totul, continuă profesorul. Soarele lumina odaia. Era ora prînzului, exact sîmbăta trecută. Avînd în vedere că voiajasem un ceas, cu o viteză întrecînd de zece ori pe aceea a luminii, ajunsesem din urmă razele de lumină care plecaseră cu circa zece ore mai înainte din strada Schlamm.

— Mulţumesc lui Dumnezeu ! strigă doamna în albastru. Nu eram atunci acasă.

— Numai că în odaie era cineva. A trebuit însă mai întîi să mă obişnuiesc să privesc totul într-o ordine răsturnată. Nici n-aş fi priceput nimic, dacă n-aş fi închis şi deschis succesiv ochii, pentru a înregistra astfel doar o suită de instantanee. Dar dacă vi le-aş enumera aşa cum le-am zărit, întotdeauna cel următor înaintea celui de fapt anterior, nu v-aţi lămuri deloc ; mai întîi o persoană feminină care iese pe uşă, apoi aceeaşi persoană în odaie, aşezînd o rochie în dulap — ceea ce însemna de fapt că o scotea — abia pe urmă deschizînd dulapul ş.a.m.d.

— O, Doamne, o, Doamne ! Spuneţi-mi neapărat cum s-au petrecut realmente lucrurile ! M-au prădat hoţii !

— Asta nu mai ştiu. Într-o succesiune firească, lucrurile au decurs cam aşa : o fată caută mai întîi ceva într-un sertar şi scoate o pereche de mănuşi albe...

— Ah, cele cu patru nasturi !

— Pe urmă ia din dulap o fustă şi o bluză albă...

— Asta era sigur cea brodată, aceea cu veritabile...

— Şi cînd a ieşit cu lucrurile pe uşă, le-a agăţat de clanţă şi dantelele s-au rupt...

— O, cerule ! Cerule ! Asta a fost fata din casă, voia să se ducă seara la bal, şi a luat pur şi simplu lucrurile mele ! Oh ! Trebuie să mă reped pînă acasă ! Imediat !

Doamna în albastru sări în sus. Tînărul cel blajin făcu o reverență.

Profesorul continuă :

— Am vrut să cercetez mai departe cu ocheanul, însă dracul mi l-a luat din mînă :

— Acum, spuse el cu ochi scînteietori...

Doamna în albastru oftă și se așeză la loc.

— Acum, domnule profesor, explicați-mi vă rog, încă o dată, pe cale naturală, cum funcționează acest ochean.

— Nu-i nevoie, am răspuns eu foarte calm. Puteți să cereți de la mine o explicație a fenomenelor naturale, dar ocheanul dumneavoastră reprezintă o invenție drăcească oarecare, ce n-are nimic de-a face cu știința. În acest caz, mai întîi trebuie să-mi dovediți dumneavoastră că este vorba de un instrument care funcționează normal și nu de o iluzie optică. Asta înainte de a cere de la mine o explicație teoretică.

— Afurisit individ mai e profesorul ăsta ! a mîrîit diavolul.

M-am făcut că n-am auzit nimic.

— Totuși, a reluat el, faptul că acum zburăm într-adevăr cu o viteză înzecită față de aceea a luminii — am revenit la această iuțeală — asta este o problemă pur tehnică și trebuie să o rezolvați. Dacă nu sînteți în stare de așa ceva, nu mai e cazul să-mi dau atîta osteneală. Deschid doar trapa aceasta, dumneavoastră cădeți și *steaua căzătoare* e gata.

Lucrurile ajunseseră în cel mai nevralgic stadiu cu putință. Am chibzuit. Nu m-am mai concentrat atît niciodată și nici n-aș mai vrea s-o fac pe viitor. Din fericire, sînt filozof. Mi-am zis : trebuie să privesc lucrurile dintr-un punct de vedere absolut abstract. Diavolul mai putea să-mi pună multe întrebări ca să mă dea gata. De fapt, trebuia să-l explic chiar pe diavol !...

Diavolul zbieră la mine, pesemne își închipuia că mă și prinsese :

— Nu terminaţi odată ?

— Ştiţi, am spus eu, există două explicaţii. Una este psihologică, iar cealaltă metafizică. După cea psihologică, nu sînteţi nimic altceva decît o himeră, făurită de mintea mea, o fantasmă, un produs al fanteziei umane.

Diavolul a făcut un gest de parcă ar fi vrut să deschidă trapa, lăsîndu-mă să mă prăbuşesc în spaţiul cosmic.

— Asta nu vă ajută la nimic, am zis eu repede, cu asta nu puteţi dovedi nimic. Căci dacă nu sînteţi decît un produs al fanteziei, atunci şi căderea mea ar fi doar o închipuire, iar eu m-aş trezi desigur la birou, sau în alt loc unde am adormit, la fel de proaspăt ca mai înainte.

— Sînteţi treaz ! a zbierat el din nou.

— Şi eu cred acest lucru, am încuviinţat. Căci dacă toată povestea asta s-ar dovedi doar un vis şi nu ar fi efectiv trăită de mine, ar fi cam banală. Problemele visului au intrat destul de des în sfera cercetărilor mele.

— Atunci ?

— Să trecem la explicaţia metafizică. Şi ea se prezintă în două variante. Una ţine de filozofia naturii şi de cosmologie, cealaltă este mai mult etic-noologică.

— Domnule, mă exasperaţi ! Nu vreau tot timpul două explicaţii, o vreau pe cea exactă.

— Numai că în întrebarea dumneavoastră, privitoare la mijlocul folosit pentru a zbura atît de repede, sînt cuprinse două probleme. Eu pot să întreb : Cum este cu putinţă să dispuneţi de o asemenea cantitate de energie, necesară pentru atingerea unei asemenea viteze ? Şi pot de asemenea să întreb : De fapt, de unde veniţi chiar dumneavoastră ?

Diavolul m-a privit în aşa fel, încît mi-a fost ruşine că arătam atît de imbecil-uluit.

— Nu vă este nicidecum îngăduit să întrebaţi, a bombănit el pe urmă, eu sînt cel care întreb !

— Dar o întrebare vă rog, totuşi, să-mi mai îngăduiţi, am zis eu, foarte politicos. Urmăresc ca, în cadrul explicaţiei mele, să nu trebuiască să dau lămuriri de prisos.

— Ei bine, a spus el mai blînd, treacă-meargă. O să vă şi răspund. Dar este ultima întrebare, altfel...

— Spuneţi-mi, vă rog, puteţi să faceţi *minuni* ?

Cu diavolul s-a petrecut atunci o schimbare stranie. Chipul lui s-a schimonosit, nu mai semăna acum deloc cu mine, părea un om profund nenorocit, arăta ca un stăpîn al unei forţe neînchipuite căzut brusc pradă unei sfîrşeli totale. Numai că totul n-a durat decît o clipă. Pe urmă a fost din nou cel dinainte. Şi-a încreţit fruntea şi a întrebat :

— Ce înseamnă asta ? De *creat* nu pot să creez nimic !

— Iată la ce mă refeream, am spus eu : Puteţi oare să produceţi, în cadrul repartizării iniţiale a energiei lumii, modificări arbitrare, în aşa fel încît să se petreacă lucruri cu totul neaşteptate şi de neînţeles pentru cunoaşterea noastră ?

A rîs amar :

— De neînţeles pentru voi, oamenii ? Auzi ! Cît de departe puteţi voi să vedeţi ? Sînteţi nişte făpturi mărginite, iar faţă de infinit — cu totul neputincioşi. Eu însă pot să mă folosesc de resursele infinitului, unde mai există încă nenumărate sisteme cosmice, cu nenumărate forme de energie şi de acolo pot să aduc tot ce am nevoie în spaţiul sistemului vostru galactic — destul ca să vi se facă părul măciucă.

— Aha, am spus eu, deci această energie de mişcare, de o intensitate formidabilă, care ne propulsează cu o viteză înzecită faţă de viteza luminii, aţi adus-o dintr-un sistem stelar infinit de îndepărtat ?

— Cam aşa, chiar dacă nu atît de simplu cum vă imaginaţi dumneavoastră. Nu dintr-un sistem ca acesta de aici, ci dintr-un cu totul alt loc, despre care nu puteţi să vă faceţi nici o idee.

— Deci, am zis eu, totul se explică în modul cel mai firesc. Se pune doar întrebarea de ce vă dați osteneala s-o faceți. Mi-aș îngădui să observ că ați comis un lucru cu totul necugetat.

La aceste vorbe, diavolul a sărit pur și simplu în sus. Din ochii lui țîșnea acum într-adevăr foc și m-am căit de cele spuse.

— Vierme mizerabil ce ești, urlă el la mine. Cum îndrăznești să judeci faptele unor spirite infinite ! Te-aș strivi fără nici o milă, dacă... dacă...

Și continuă cu glas liniștit :

— Dacă n-ați avea, domnule profesor, deplină dreptate.

Odată cu aceste cuvinte se prăbuși din nou, părînd cu totul distrus.

Această schimbare subită prefăcu teama mea într-un simțămînt de bucurie și siguranță. Ce putea oare să mi se întîmple, cît timp izbuteam să am dreptate ? Aveam simțămîntul că sesizez un lucru important : Oricît de puternic era acest diavol, exista o forță superioară lui și aceasta era rațiunea. Numai dacă mă înfrîngea pe acest teren, atunci eram pierdut.

Dar la ce-mi foloseau toate astea dacă nu reușeam să mă întorc pe Pămîntul căruia îi aparțineam ? Nu intenționam cîtuși de puțin să străbat la infinit spațiul. De întrebat nu-mi mai era îngăduit să întreb. Ce aveam deci de făcut ?

— Oh, oh, oh ! gemu tînărul cel blajin și sorbi un pic din limonada sa.

Profesorul continuă :

— Ați vorbit acum, am început eu prudent, despre acțiunile unor spirite infinite. Asta sună ca și cum ar exista mai multe astfel de spirite.

— Nu există decît două, a spus diavolul obosit, unul sînt eu, iar despre celălalt nu-mi place să vorbesc.

— Hm ! Celălalt...

— Nici o vorbă mai mult ! m-a întrerupt el furios.

— Voiam doar să spun că și acela ar putea să se folosească de resursele infinitului, pentru a înfăptui aici cele mai extraordinare lucruri.

— Nu ! a zbierat el atunci, din nou mînios. Tocmai că nu o face. Nu are nevoie de așa ceva. El se identifică cu însăși rațiunea lumii. A rînduit așa de frumos toată istoria, încît evenimentele se desfășoară de la sine. Nu face nici o greșeală, așa încît nu are nevoie de minuni ca să le îndrepte. Și tocmai asta este nenorocirea, asta este tragedia mea !

— Aha ! În acest caz și dumneavoastră aveți explicația cuvenită, domnule diavol ! Aveți puterea, dar nu și rațiunea.

— O adevărată calamitate, un blestem, nu alta ! Singurul meu rost este acela de a comite greșeli. Dar nici asta nu-mi folosește la nimic, căci rațiunea le îndreaptă pînă la urmă pe toate. Numai ce este nerațional piere. În felul acesta, eu îmi aduc mie însumi moartea.

— Dumneavoastră sînteți, ca să zic așa, o sinucidere cronică.

— Nu tocmai, lucrurile nu trebuie luate chiar textual. Am doar infinitul la dispoziția mea. Oricît de multe lucruri neraționale sînt înlăturate, eu aduc noi și noi perturbări. De pildă, călătoria noastră produce o confuzie de toată frumusețea. Gîndiți-vă la ancheta care se va face mîine ca să se afle unde ați ajuns...

— Iertați-mă, dar ăsta este cu adevărat un fleac. Cîteva articole prin ziare și pe urmă totul se dă uitării. De ce nu faceți să explodeze Pămîntul ? De ce nu comprimați tot sistemul Căii Lactee într-un singur bulgăre de substanță ?

— Haha ! a rîs dracul. La ce mi-ar folosi așa ceva ? Dacă această cantitate derizorie de materie, sau de energie, sau cum vreți s-o numiți, va circula zbîrnîind prin spațiu într-un fel sau într-altul, dacă bucățelele respective de substanță vor fi mai mari sau mai mici, asta reprezintă în

fond teribil de puţin. Disponibilităţile de materie primă sînt doar infinite, spaţiul şi timpul de asemenea. Tot una-i ce înfăţişare iau. Ceea ce se numeşte îndeobşte natură, ceea ce există în spaţiu, are doar o infinitate de drumuri pentru a-şi atinge ţelul. Ţelul, ideea ! Vedeţi, asta-i principalul ! Dacă aş putea schimba ceva în această privinţă ! Totul sălăşluieşte în cunoaştere ! În ea este legea, în ea se află tot scopul lumii, de asta trebuie să mă ocup. De aceea, în atenţia mea sînt de preferinţă oamenii învăţaţi, cei de la care emană ideile raţionale. Cînd pot să iau cu mine un filozof, cum sînteţi, de pildă, dumneavoastră, dragă profesore, atunci pot realiza mai multe decît dacă distrug un milion de sisteme solare ; căci, într-un astfel de caz, prejudiciez însăşi raţiunea.

— Ceea ce-mi spuneţi este deosebit de măgulitor, am replicat eu. Dar, de fapt, de ce n-aţi luat mai curînd oameni ca Socrate, Galilei, Kant şi alţii ca ei ?

— Am şi făcut-o ! Ştiţi doar că am aţîţat forţa publică împotriva lor. Numai că am sosit prea tîrziu. Dar — la o adică — de ce să nu-mi deschid niţel inima în faţa dumneavoastră ? Tot nu vă mai întoarceţi pe Pămînt, aşa că nu-i nici o primejdie să trăncăniţi...

„Vai şi amar!“ mi-am zis, în sinea mea.

— Deci... Aţi spus, mai înainte, că eu deţin puterea. Dar această putere este destul de mărginită. Aşa stau lucrurile cu lumea — scopul, ideea sînt eterne, gîndul este hotărîtor. Dar voinţa şi gîndul nu pot să facă singure nimic, nu pot să se materializeze în ceva existent ; în acest scop, este necesară o altă corelaţie...

— Ştiu despre ce e vorba, am spus eu. În acest scop este nevoie de ceva care să existe în spaţiu şi timp. M-am gîndit şi mi-am dorit adesea un milion de mărci, dar niciodată nu am obţinut aşa ceva, fiindcă în acest scop este necesar un lucru bine definit în timp şi spaţiu, fie şi numai o persoană care să-mi datoreze această sumă.

— Ei, vedeți ! Și așa cum nu pot produce existența a ceva în spațiu, tot atît de puțin pot să înlătur din spațiu ceva care se află acolo. Căci spațiul este ***infinit,*** asta-i pricina. Și chiar un spirit infinit nu poate decît să transforme ceea ce există în spațiu, el poate să transforme Calea Lactee în bere bavareză, dar asta rămîne în spațiu, iar un alt spirit infinit poate să o prefacă la loc în sori, planete și filozofi.

— Dar dacă spațiul *nu* ar fi infinit ? Dacă, să zicem așa, s-ar întoarce înapoi în el însuși, ceea ce s-ar observa, bineînțeles, dacă cineva ar zbura destul de departe în adîncurile sale ? am întrebat eu, nerăbdător să aflu răspunsul.

— Hahaha ! rîse dracul. Într-adevăr, dacă ! Dacă spațiul ar fi ca o uriașă cutie rotundă, în care alergi tot timpul în cerc, dar din care poți să și scoți, fără mari complicații, ceva ! Atunci partida ar fi cîștigată pentru mine. Atunci aș putea să arunc un lucru după altul din spațiu, cu alte cuvinte, aș putea *nimici ceva existent,* reducîndu-l la un neant absolut. Dar încercați numai să scoateți ceva dintr-o cutie atunci cînd în afară de ea nu există nimic, cel mult faptul că se află în altă cutie și aceasta iarăși în alta și așa mai departe, la nesfîrșit. Lucrurile astea le-a aranjat rațiunea lumii cu atîta viclenie, încît formele existenței le-a legat de aceeași lege a infinitului ca și formele a ceea ce poate fi gîndit. Și de aceea eu, un „sărman drac", trebuie să mă resemnez la mijloace minore atunci cînd mă răfuiesc cu existența a ceea ce este rațional.

Cînd l-am auzit pe diavol vorbind în felul acesta, m-a cuprins o minunată bună dispoziție. În mintea mea s-a născut un plan de salvare.

— Asta da ! spuse deodată tînărul cel blajin, care pînă atunci, modest, nu se amestecase în vorbă.

Profesorul îl privi uimit.

— Iertaţi-mă, bîigui tînărul, dar m-am bucurat doar aşa, fiindcă diavolul n-a putut pînă la urmă să facă nimic, nici măcar cu berea bavareză.

— Ei bine, remarcă profesorul, totul e să nu vă bucuraţi prea devreme.

— Dar alcoolul este tot o armă a diavolului, observă tînărul cel blajin. E unul dintre mijloacele cele mai puternice de care dispune.

— În această privinţă, diavolul este de altă părere. Ştiţi ce mi-a mai spus ? Am făcut aluzie la aşa-zisele sale mijloace minore, fiindcă voiam să cîştig timp ca să chibzuiesc la planul meu. Şi închipuiţi-vă ce mi-a zis : acum se ocupă cu predilecţie de răspîndirea abstinenţei.

— Cum ? Ce ?

— Consumul de alcool, mi-a spus diavolul, constituie unul dintre cei mai mari inamici ai mei. Fără alcool, de mult ar fi pierit omenirea. E drept că prin abuzul de alcool, prin aşa-zisa *beţie*, se duc de rîpă mulţi oameni, dar asta nu-mi este de nici un folos. Sînt oameni de nimic, cu o voinţă slabă. În această privinţă, *beţia* îndeplineşte funcţiunea unei *selecţii morale ;* prin ea sînt distruşi tocmai oamenii lipsiţi de caracter şi împiedicaţi astfel să se înmulţească, în timp ce caracterele ferme rămîn. Beţia îmbunătăţeşte rasa. Acest lucru constituie, desigur, pentru mine, o nenorocire. Dacă însă abstinenţa devine un obicei curent, atunci oamenii cu voinţă slabă, toţi molîii, îşi duc mai departe existenţa, aşa încît omenirea are de suferit : căci caracterul oamenilor nu se schimbă, ceea ce dispare este doar un simptom al slăbiciunii.

— Dar, dar...

— Eu nu vă împărtăşesc decît ceea ce a spus diavolul... Pe lîngă asta, a continuat el, înlăturarea aşa-zisei beţii este ceva cu totul secundar. Ceea ce mă bucură la abstinenţă, este că răpeşte omenirii cel mai vital mijloc preventiv şi stimulator. Dacă doar cîteva generaţii n-ar mai

consuma alcool, în cele următoare s-ar prăpădi tot poporul, din pricina bolilor intestinale şi a nervilor slăbiţi. Iată de ce sînt pentru abstinenţa cea mai deplină.

— Oh, oh, domnule profesor ! gemu tînărul cel blajin.

— Foarte adevărat ! strigă domnul cel voinic.

Doamna în albastru ceru un pahar de vin fiert.

— Acum însă, spuse micuţa Brösen, istorisiţi-ne în sfîrșit cum aţi scăpat de diavol.

— Cu plăcere, reluă profesorul firul relatării. Am mai discutat vrute şi nevrute şi printre ele am strecurat întrebarea : Cum procedaţi ca să opriţi automobilul spaţial ?

— Haha ! a rîs dracul. Vă închipuiţi oare că o să vă spun așa ceva ? Operaţia cu vectorul infinit ? Nu, asta nu poate să înţeleagă niciodată un spirit finit. Apăs doar așa... și apoi iar... Energia nu vine din depărtări infinite, ci din ceea ce este infinit de mic !

— Şi acolo e atît de multă energie ?

— Bineînţeles. Acolo sînt infinit de multe lumi subatomice ! Pot să extrag din ele o energie de mişcare de o intensitate oricît de mare...

— Cum ? Noi doi am putea zbura și mai repede ?

— Firește. De mii şi de milioane de ori mai iute decît viteza luminii.

— Asta n-o mai cred.

— Domnule, vă rog, pîn-aici !

— Scuzele mele ! În nici un caz nu putem însă zbura depăşind de douăzeci de milioane de ori viteza luminii, nu-i așa ?

— Că putem, o să v-o dovedesc chiar acum ! Dar pe urmă, lăsaţi-mă puţin în pace, căci nu am de gînd să stau de vorbă cu dumneavoastră pe tot parcursul călătoriei noastre de o sută de mii de bilioane de kilometri.

Diavolul a făcut vreo cîteva manevre bizare, în timp ce mă ţinea strîns de mînă. Cînd m-a eliberat din strînsoare, mi-am dat seama că atinsesem, pesemne, o iuţeală fantastică. Stelele mai apropiate, de o parte şi de alta a

automobilului cosmic, rămîneau grăbite în urma noastră. Străbăteam, într-o secundă, şase bilioane de kilometri, ceea ce reprezintă un drum pe care lumina îl parcurge în mai bine de un an. Diavolul s-a lăsat pe spate şi a *adormit* imediat.

— Daţi-mi voie, spuse domnul cel voinic, cînd profesorul făcu o pauză ca să-şi aprindă o nouă ţigară. La nevoie, pot să cred istoria despre rezervele colosale de energie din infinitul mic. Radiumul ne-a arătat doar ce resurse de energie sălăşluiesc în atom şi este absolut verosimil că dincolo de ceea ce ne este accesibil mai există forţe potenţiale absolut inepuizabile. Că infinitul se întinde şi în sus şi în jos, mai constituie doar pentru noi o problemă, iar diavolul ştie cum s-o rezolve. Dar nu încercaţi să mă faceţi să cred că diavolul mai şi doarme, ca oricare dintre noi !

Profesorul îşi aprinse cu o grijă deosebită ţigara, apoi se uită amuzat la domnul cel voinic şi spuse :

— Păi nici nu dormea. Imediat mi-am închipuit că nu-i decît un *şiretlic*. Fără îndoială că avea şi altceva de făcut decît să călătorească împreună cu mine, dar nu voia să mă lase nesupravegheat ; şi deoarece, în acest scop, trebuia să păstreze înfăţişarea mea, nu putea să se descurce altcum decît prefăcîndu-se adormit. Probabil că era silit să procedeze astfel, din considerente pe care nu le cunosc, căci altminteri nu ar fi făcut-o tocmai în momentul cînd îl convinsesem să zburăm cu viteza de şase bilioane.

— Bine, dar de ce i-aţi cerut aşa ceva ? întrebă doamna Brösen. De la început m-a mirat acest lucru. Eraţi doar oricum nevoit să călătoriţi pînă foarte departe — deci vă avantaja să vă deplasaţi cît mai lent, ca să nu deveniţi atît de curînd... Ce trebuia să deveniţi ?

— Un meteor, sau să mă însor pe planeta Marte. Hm, spuse profesorul, nu voiam însă nici una nici alta, nu doream să călătoresc atît de mult, voiam să mă întorc pe

Pămînt, dar în acest scop trebuia să zbor cît mai repede, mereu drept înainte.

— Asta n-o înţeleg! strigă doamna Brösen. Vorbiţi mai desluşit.

— Aşadar, dacă o porniţi de aici şi o ţineţi mereu drept spre Vest, ajungeţi neapărat, pînă la urmă, avînd în vedere că Pămîntul este o sferă, pe la Est, înapoi în punctul unde ne aflăm...

— Asta o ştiu şi eu. Numai că Universul nu este o sferă la suprafaţa căreia să călătoreşti...

— Într-adevăr, dar spaţiul, vedeţi dumneavoastră, spaţiul în care ne mişcăm, este de fapt curb, fără ca noi să observăm acest lucru. În vremi de demult, oamenii socoteau suprafaţa Pămîntului întinsă ca o tăblie, pe care se credea că poţi merge drept înainte, în timp ce acum ştim că de fapt călătoreşti în cerc chiar atunci cînd păstrezi mereu aceeaşi direcţie. Matematicienii noştri au aflat, încă de mult, că acest lucru s-ar *putea* întîmpla şi cu spaţiul nostru. Ce-i drept, nu exista nici un mijloc pentru a demonstra că spaţiul nostru se întoarce spre el însuşi, se ştia doar că, din punct de vedere teoretic, acest lucru nu implica nici o contradicţie. Iată însă că am izbutit să descopăr ceea ce diavolul nu ştia — e drept, studiul meu pe această temă nu ajunsese încă să fie publicat — am reuşit să calculez cu toată precizia aşazisa rază de curbură a spaţiului nostru.

Voi enunţa lucrurile riguros ştiinţific: Spaţiul nostru nu este un spaţiu *euclidian,* ci un spaţiu *eliptic,* avînd polii corespunzători şi o rază de curbură depăşind cu puţin 3000 de ani lumină [1]; asta înseamnă că lumina are nevoie

---

[1] În această privinţă, K. Lasswitz subapreciază distanţele cosmice, aşa cum au fost determinate ulterior. Radiotelescoapele au descoperit obiecte cosmice pînă la o depărtare de 20 miliarde de ani lumină. Ideia curburii spaţiului este însă acceptată şi astăzi de unii fizicieni şi astronomi (n.t.).

de peste zece mii de ani pentru a reveni la punctul de plecare.

— Ia te uită ! strigă domnul cel voinic. Asta ar putea să fie așa, dar în acest caz ar trebui să vedem și lumina solară întorcîndu-se, de partea cealaltă ; ar trebui să avem mereu în spate un Contrasoare.

— Așa ar sta într-adevăr lucrurile, dacă spațiul ar fi perfect transparent. Dar în imensul spațiu cosmic se află atît de multă pulbere care absoarbe lumina, încît cea mai intensă lumină nu poate străbate drumul fără să fie absorbită. Nu putem vedea atît de departe, nici măcar diavolul nu poate. Iar cea mai bună dovadă este că eu am parcurs tot acest drum.

— Dar, mormăi domnul cel voinic, de unde știați că mașinuța asta a dumneavoastră nu se va abate de la linia dreaptă, adică, vreau să spun, de la cea mai scurtă linie în spațiu ?

— Păi, diavolul îmi spusese că vehiculul nostru este din stelit. Această denumire am dat-o eu unui material ideal, care face ca tot ce este cuprins în interiorul construcțiilor realizate din el să nu sufere influența forțelor gravitaționale. Prin urmare atracția stelelor nu ne putea abate din cale. Puteam deci considera că drumul nostru drept — care după părerea diavolului ducea în infinit — avea să ne readucă de fapt în sistemul nostru solar. De aceea îl și convinsesem să sporească în așa măsură viteza, încît să întreacă de douăzeci de milioane de ori viteza luminii. Căci, în acest caz, puteam să încheiem, după cum calculasem, întreaga și reala noastră călătorie în jurul lumii în mai puțin de cinci ore. Și mi-ar fi plăcut să ajung acasă nu mai tîrziu decît în acea noapte.

— Acasă ? strigă doamna în albastru, sărind din nou în sus. A, da ! Și eu voiam să mă reped pînă acasă. Trebuie doar să văd...

— Ei, acum mai aveți puțin de așteptat, o liniști profesorul. Cu ajunsul „acasă“ nu a fost chiar așa de simplu.

Voiam înainte de toate să revin în sistemul planetar, căci în aceste lumi străine ale stelelor fixe nici un om nu-și putea afla rostul. Dar cu adevărat acasă, sau măcar pe Pămînt și să ies din corpul ceresc miniatural reprezentat de vehiculul nostru — asta nu era deloc ușor. Şi de la început mi-am spus că, în acest scop, aveam nevoie de diavol. Nu știam cum mă băgase în automobilul cosmic, dar numai el putea să mă scoată din el... Părea să doarmă lîngă mine, eram însă absolut sigur că această nălucă, din imediata mea apropiere, nu-i decît o cursă, un aparat de semnalizare, menit să-l înștiințeze pe diavol dacă aș fi luat cumva inițiativa să umblu la dispozitivele vehiculului. M-am abținut deci de la orice mișcare și am tăcut chitic Mai trebuiau să treacă încă vreo patru ceasuri, pentru ca Soarele să se ivească iar, ca o steluță mică, slabă și pe urmă aveam să ne apropiem și mai mult de el, venind dinspre partea opusă aceleia din care plecasem. Iar Pămîntul înaintase între timp o bucată de drum pe orbita sa și, cu acest prilej, se și rotise în jurul axei sale. Iar dacă noi am fi nimerit, cu viteza noastră nebunească, drept în Pămînt, am fi perforat o gaură prin el, asta bineînțeles dacă stelitul ar fi rezistat șocului. În timp ce mă gîndeam la toate acestea, dispoziția mea sufletească devenea tot mai lamentabilă. Adevărul este că mai rău nu m-ar fi putut lua dracul în nici un caz ! De fapt, nu-mi plac în general călătoriile, cu atît mai mult atunci cînd sosirea la destinație este așa de nesigură ! Şi nu aveam nimic de mîncat sau de băut, nici măcar o țigară.

— Îmi pare cu adevărat rău de dumneavoastră, spuse binevoitoare doamna în albastru.

— Nu-i așa ? Şi mie. E drept că zăream lucruri nemaipomenite în acele regiuni îndepărtate ale lumii, în fața mea nebuloase luminoase se desfăceau în firmamente doldora de stele și dispăreau apoi iar în spatele meu, redevenind nori sclipitori ; eu însă ședeam lîngă dracul cel adormit, ceas după ceas și nu știam dacă să-l strig sau să

mai aştept... Şi, deodată, mi-am dat seama, cu o zvîcnire în inimă, că la viteza aceea fantastică nici nu era cu putinţă să recunosc vreo constelaţie ! Chiar dacă ne-am fi întors în aria noastră cerească — de unde aş fi ştiut să identific Soarele, dacă aş fi trecut val-vîrtej pe lîngă el ? Chiar un spaţiu cu diametrul de şaizeci de ori mai mare decît orbita lui Neptun, îl străbăteam în a zecea parte dintr-o secundă — eram pur şi simplu pierdut în spaţiu — eu însumi reprezentam cu mult mai puţin decît o stea căzătoare.

Deodată, am simţit că mă desprind din jilţul de sub mine — dar o forţă de sens contrar mă menţinu suspendat. M-am liniştit şi am observat imediat că stelele se opriseră din cursa lor, am recunoscut cerul familiar al Căii Lactee, iar acolo, drept în faţa noastră, un punctişor luminos ; nu putea fi altul decît iubitul nostru Soare...

— Al naibii să fie ! a bombănit diavolul trezit din somn, care-şi părăsise şi el, fără să vrea, jilţul. Am uitat să reduc viteza de douăzeci de milioane de ori superioară vitezei luminii — iar acum, iată, am şi dat gata tot programul nostru de călătorie de 100 000 bilioane de kilometri şi asta în numai cinci ceasuri !

Atunci am remarcat că diavolul avea, fixat de scaunul lui, un fel de kilometraj, care fusese reglat pentru 100 000 bilioane de kilometri. În momentul în care automobilul terminase de străbătut această distanţă, dispozitivul frînase în mod automat viteza, reducînd-o la aceea a Soarelui. Dar o nouă spaimă mă cuprinse. Abia atunci am sesizat că lungimea traseului stabilit de diavol corespundea aproape exact cu circumferinţa spaţiului eliptic, aşa cum îl calculasem eu. Nu cumva ştia totuşi că spaţiul este finit ? Oare individul mă înşelase, luîndu-şi în schimb toate măsurile de precauţie ?

Asta e ceea ce mi-a trecut atunci prin minte, dar diavolul a continuat astfel :

— Unde sîntem de fapt ? Zău că nu pricep. Am ajuns înapoi în sistemul solar, foarte aproape de orbita lui Nep-

tun, dar venim tocmai din partea opusă aceleia din care am plecat. Şi cu toate acestea, nu ne-am abătut cîtuşi de puţin de la linia dreaptă, altfel aş fi observat acest lucru.

Mi-am dat atunci seama că diavolul nu ştia nimic despre caracterul curb al spaţiului. Indiferent dacă coincidenţa celor două distanţe, cea stabilită de el şi cea calculată de mine, era doar o întîmplare sau avea vreun substrat, însoţitorul meu tot mai socotea spaţiul drept infinit.

— Daţi-mi voie, am intervenit eu, cuprins de un subit curaj, asta pot să v-o explic imediat. Nădăjduiesc că, în acest caz, veţi face...

— N-o să fac nimic. Călătoria s-a sfîrşit şi acum fac cu dumneavoastră ce doresc. Dar în prealabil puteţi să-mi daţi o explicaţie, dacă ţineţi la acest lucru.

— Hm ! am mormăit eu. Tocmai că v-aţi înşelat considerînd spaţiul drept infinit. Matematicienii noştri ştiu de mult că se pot concepe infinit de multe feluri de spaţiu, care nu au nimic contradictoriu în ele. Noi am zburat într-adevăr mereu în linie dreaptă, dar, cu toate acestea, ne-am întors în punctul din care am pornit. Asta înseamnă că spaţiul, aşa cum rezultă din experienţa noastră, nu este un aşa-zis spaţiu euclidian, ci un spaţiu care se întorce înapoi în el însuşi, după 100 000 bilioane de kilometri. Spaţiul este *finit*. Am ştiut-o încă de mult ; dacă m-aţi fi lăsat să iau cu mine manuscrisele mele, aţi fi văzut că acolo stă scris negru pe alb acest lucru.

Diavolul rămase pentru o clipă înmărmurit de mirare şi chibzui.

— Cum ? strigă el, apoi. Spaţiul este cu adevărat curb? Va să zică nu este infinit ? Iar eu n-am remarcat niciodată acest lucru ? E drept că niciodată nu am zburat cu o asemenea viteză, drept înainte. În acest caz însă — dacă aşa stau lucrurile — înseamnă că nici celălalt nu ştie nimic

despre asta ! Înseamnă că rațiunea lumii a scrîntit-o și ea ! Deci forma existenței materiale nu este tot atît de infinită ca forma gîndului și ideii. Ei bine, în consecință, *am cîștigat !* În acest caz, pot să zvîrl afară, treptat, din forma ei de existență, întreaga natură, tot vălmășagul ei de legi, să le lepăd în neant — pot să le *distrug* fără urmă ! Și uite că ceea ce nici un Dumnezeu și nici un drac nu a izbutit să înțeleagă pînă acum — a reușit să lămurească un profesor ca dumneavoastră. Pe bunica mea că ești un tip colosal ! Prieten drag, trebuie să te îmbrățișez !

De fapt, mă simțeam cam rușinat ; totuși am mai spus :

— Acum însă, o să fiți atît de bun...

— Bineînțeles ! strigă dracul. Te las s-o ștergi. Ar fi păcat de tine. Un asemenea geniu trebuie să le rămînă oamenilor. Te și duc îndată înapoi pe Pămînt.

— Hohoho ! rîse domnul cel voinic. Teribil ați mai pățit-o.

Profesorul tăcu și dădu de cîteva ori ușor din cap. Pe urmă sorbi o înghițitură din pahar și aprinse din nou țigara.

— Ei și ? Ce s-a mai întîmplat ? întrebă micuța Brösen.

— Acesta a fost ultimul lucru pe care l-am auzit de la diavol. M-am pomenit în camera mea de lucru. Ceasul arăta 25 de minute după ora două dimineața. Era duminică. Obosit mort, m-am aruncat pe pat.

— Dar, domnule profesor, întrebă doamna în albastru, nu-i așa că povestea asta nici nu este adevărată ?

— Totul este adevărat și absolut exact, cu excepția numărului casei de pe strada Schlamm : 21 ; acel mărunt episod s-a desfășurat de fapt în altă locuință. Dar tot restul puteți să-l socotiți drept întru totul autentic.

— Hohoho ! Noroc, profesore ! strigă domnul cel voinic. Tînărul cel blajin își turnă un pahar de apă, iar doamna în albastru zise :

— Zău dacă nu-i drăguț din partea diavolului că v-a adus înapoi.

După cum se vede, explorarea vizuală a trecutului se exercită aici într-o altă manieră și pe o rază temporală mai redusă decît în Pe două planete. *Eroul povestirii ne oferă și o explicație : „Avînd în vedere că voiajasem un ceas, cu o viteză întrecînd de zece ori pe aceea a luminii, ajunsesem din urmă razele de lumină care plecaseră cu circa zece ore mai înainte din strada Schlamm". E o idee lansată cu trei decenii înainte de Camille Flammarion, în* Povestirile infinitului *și reluată de Jules Verne, în* Hector Servadac *(1877). Nici* stelitul, acest *„material ideal, care face ca tot ce este cuprins în interiorul construcțiilor realizate din el să nu sufere influența forțelor gravitaționale", folosit și pentru astronavele marțienilor din* Pe două planete, *nu este o noutate. Încă din 1854, Charles Defontenay descria astfel mijloacele de locomoție ale locuitorilor îndepărtatei* Star sau psi din Casiopeea : *„Aceste mașini de mari dimensiuni aveau o formă ovoidală și erau dublate pe dinafară cu un înveliș metalic străbătut în unele locuri de mici ferestre acoperite cu o pînză din același metal. Asupra acestui înveliș metalic, care acoperea în întregime abarele, se exercita acțiunea fizică stînd la baza descoperirii lui Ramzuel și care suspenda efectul gravitației pentru corpurile acoperite de el...". Este vorba, probabil, despre o consonanță fortuită, romanul lui Defontenay fiind cu totul uitat după 1865 și redescoperit abia în 1949, într-un studiu al lui Raymond Queneau. Povestirea lui Lasswitz cuprinde însă și un element inedit. După cum arată Franz Rottensteiner, este pentru prima oară că literatura științifico-fantastică folosește noțiunea de spațiu curb (40), și nu ca o simplă referire, ci pentru a explica principala enigmă a narațiunii : întoarcerea în sistemul solar a „automobilului cosmic" care nu se abătuse de la linia dreaptă. Dealtfel, studiile de matematică și fizică ale autorului îi vor oferi puncte de plecare pentru numeroase alte lucrări.*

Debutul lui Kurd Lasswitz pe tărîmul anticipației are loc în 1878, cînd scriitorul avea 30 de ani. Volumul Imagini din viitor *cuprinde două narațiuni cu accente utopice:* Pînă la punctul zero al existenței — Povestire din anul 2371 *și* Împotriva legii universale — Povestire din anul 3877. *Cu peste un deceniu înaintea lui Boussenard* (Zece mii de ani într-un bloc de gheață, *1889) și cu peste jumătate de secol înaintea lui Huxley* (Splendidă lume nouă, *1932), scriitorul german vorbește amănunțit despre „școala creierilor", adică despre instruirea copiilor în timpul somnului, prin impulsuri electrice menite să stimuleze centrii corespunzători. El imaginează, de asemenea, o „orgă cerebrală" capabilă să realizeze sentimentele și stările sufletești dorite, obținerea proteinelor sintetice, aparate de zbor acționate cu oxigen lichid, mașini funcționale de integrat — prefigurări ale calculatoarelor electronice de astăzi. Unele dintre aceste idei sînt reluate și dezvoltate în povestirile publicate ulterior.* Fabricantul de vise *exercită o profesiune importantă într-o lume în care ponderea muncii intelectuale a crescut nemăsurat: el provoacă vise artificiale acționînd asupra centrului somnului.* Oglinda creierului *îngăduie descifrarea gîndurilor, ca și cunoașterea operei de artă de îndată ce ea s-a născut în mintea artistului. Iar* Școala de la distanță *anticipează învățămîntul cu ajutorul televiziunii, devenit astăzi o metodă curentă. Acest aspect al operei lui Lasswitz l-a făcut pe cunoscutul proiectant și constructor de rachete Wernher von Braun să scrie în prefața la ediția din 1969 a romanului* Pe două planete : *„Fantezia tehnică a autorului, căruia radiofonia, automobilul și avionul îi erau încă cu totul străine, este surprinzătoare și de-a dreptul vizionară. El prevede și descrie lucruri care păreau contemporanilor săi niște speculații neverosimile, dar pe care generațiile următoare le-au transformat în realitate."*

Din acest unghi de vedere, Lasswitz este un reprezentant al direcției științifico-fantastice ilustrate magistral de

Jules Verne, al cărui optimism inițial îl împărtășește. El crede în progresul statornic al omenirii, în perfecționarea ei morală cu ajutorul mijloacelor oferite de știința modernă. Pierre Versins consideră că această atitudine, distonînd cu aceea a majorității autorilor de anticipații contemporani lui Lasswitz, „se explică în măsura în care el a scris în epoca marelui boom *economic al țării sale, la sfîrșitul secolului trecut" (44). Apreciind tentativa deterministă, credem că explicația e totuși cam unilaterală, ignorînd influența educației, formației filozofice, temperamentului. În definitiv, opera lui Lasswitz a fost pusă la index după venirea la putere a hitleriștilor nu pentru că slujise țelurile imperialismului german, ci fiindcă exprima „ideile umaniste ale unui profesor de științe naturale și, totodată, acele utopii pe care și le mai permitea pătura liberală a burgheziei" (36).*

Investigația noastră retrospectivă a ajuns la unul dintre cei mai prestigioși maeștri ai anticipației, al cărui nume e intim legat de consolidarea și evoluția fenomenului: Jules Verne. Putem fi întrebați, cu deplină îndreptățire, de ce am amînat atît un moment crucial, cînd prima „Călătorie extraordinară" datează, cum am mai spus, din 1863. Răspunsul cel mai la îndemînă: această carte cuprinde numai texte de sine stătătoare și nu fragmente de roman. Am fi putut relua povestirea În secolul al XXIX-lea. Ziua unui ziarist american în 2889, *tradusă și publicată de noi într-un volum anterior (22). Charles-Noël Martin a descoperit însă relativ recent, în corespondența dintre Jules Verne și editorul său Hetzel, o scrisoare datată 29 ianuarie 1889 și cuprinzînd următorul pasaj: „Articolul despre care ți-am vorbit a fost acceptat de revista* Forum *din New York; potrivit înțelegerii cu Michel (fiul scriitorului — n.n.), a fost redactat de el în întregime (rămîne între noi), și pare să fi plăcut mult" (cf. 31). Așadar, o piesă de rezistență a comentariilor despre anticipația științifică verniană dispare din sumarul posibil al cărții noastre. Am*

ales deci nuvela postumă Eternul Adam, *apărută într-un volum din 1910, intitulat, de același Michel Verne,* Ieri și miine. *O alegere dictată nu numai de împrejurări, ci și de dorința de a prezenta cititorului un text după știința noastră inedit în românește, care oferă o imagine întrucîtva neașteptată a scriitorului considerat de exegeza tradițională un optimist integral și incorigibil. Această interpretare naivă a fost spulberată de luciditatea cercetătorilor moderni: „În prima sa etapă, ciclul «Călătoriilor extraordinare» era pătruns de un optimism fundamental, de o încredere nemărginită în progres... În anii 1880—1890, «Lumile cunoscute și necunoscute»* * *își schimbă caracterul. Efortul uman, sfidarea prometeică a naturii se efectuează de acum înainte prin intermediul unor formații sociale bine definite, analizate ca atare. Jules Verne e confruntat cu realitatea socială. Anticipațiile sale lasă locul problemelor de organizare socială, condițiilor sociale, responsabilității sociale a savantului — pentru a conchide totdeauna, după cum vom vedea, într-un sens pesimist" (13). Cauzele acestei schimbări au fost analizate subtil și pătrunzător, printre alții, de Gerard Klein (25). Am încercat și noi să oferim cîteva sugestii (23). Lectura nuvelei ne va ajuta să surprindem, poate, un alt aspect al acestei lente alunecări spre o concepție atît de diferită de nobila exaltare a începuturilor.*

ETERNUL ADAM

Zartogul Sofr-Ai-Sr — adică „doctorul, al treilea reprezentant bărbat al celei de-a o sută una generații din neamul Sofrilor" — mergea cu pași înceți pe strada prin-

* Subtitlul general al „Călătoriilor extraordinare".

cipală din Basidra, capitala lui Hars-Iten-Schu, altfel spus, „Imperiul celor Patru Mări“. Patru mări, într-adevăr : Tubelona — marea septentrională, Ehona — australă, Spona — orientală și Merona — occidentală, mărgineau acest întins ținut, de formă foarte neregulată, ale cărui ultime frontiere ajungeau, în longitudine, pînă la patru grade est și șaizeci și două de grade vest, iar în latitudine, cincizeci și patru de grade nord și cincizeci și cinci de grade sud. Cît despre suprafața mărilor, cum să o evaluăm, fie și cu aproximație, de vreme ce ele erau unite, iar un navigator, pornind de pe oricare dintre țărmurile lor și plutind mereu în linie dreaptă, ar fi ajuns negreșit pe țărmul diametral opus ? Căci pe toată suprafața globului nu exista alt continent în afara lui Hars-Iten-Schu.

Sofr mergea cu pași înceți, mai întîi pentru că era foarte cald : începea anotimpul arzător și în Basidra, situată pe țărmul lui Spona-Schu, sau marea orientală, la mai puțin de douăzeci de grade nord de ecuator, o teribilă cataractă de raze se prăvălea din soare, aflat atunci aproape la zenit.

Dar, mai mult decît oboseala și căldura, ceea ce încetinea pașii lui Sofr, savantul zartog, era povara propriilor sale gînduri. Ștergîndu-și fruntea de transpirație, cu o mînă distrată, el își reamintea ședința care tocmai se sfîrșise și în care atîția oratori elocvenți, numărîndu-se și el cu cinste printre ei, celebraseră în chip magnific a o sută nouăzeci și cincea aniversare a întemeierii imperiului.

Unii îi evocaseră istoria, adică însăși istoria întregii umanității. Ei arătaseră că Mahart-Iten-Schu, Pămîntul celor Patru Mări, fusese divizat, la origine, între un număr imens de seminții sălbatice, care se ignorau reciproc. Cele mai vechi tradiții urcau pînă la aceste seminții. Cît despre faptele anterioare lor, nimeni nu le cunoștea și științele naturale abia începeau să discearnă o slabă lucire în tenebrele de nepătruns ale trecutului. Oricum, aceste vremuri îndepărtate se sustrăgeau criticii istorice, ale că-

rei prime rudimente erau alcătuite din noţiuni vagi referitoare la vechile seminţii risipite.

Timp de peste opt mii de ani, istoria din ce în ce mai completă şi mai exactă a lui Mahart-Iten-Schu nu relata decît încăierări şi războaie, mai întîi între indivizi, apoi între familii, în sfîrşit, între triburi, fiecare fiinţă, fiecare colectivitate, mică sau mare, neavînd alt obiectiv, de-a lungul timpului, decît de a-şi asigura supremaţia asupra rivalilor săi şi străduindu-se, cu rezultate diverse şi adesea contrare, să-i aservească legilor sale.

După aceşti opt mii de ani, amintirile oamenilor începeau să se precizeze. Odată cu a doua dintre cele patru perioade în care erau împărţite de obicei analele lui Mahart-Iten-Schu, legenda începe să merite numele de istorie. Dealtfel, istorie sau legendă, substanţa relatărilor nu se schimba : aceleaşi masacre şi măceluri — e adevărat, de data aceasta nu între triburi, ci între popoare — aşa că, în definitiv, această a doua perioadă nu se deosebea prea mult de cea dintîi.

La fel stăteau lucrurile şi cu cea de-a treia, încheiată abia cu două sute de ani în urmă, după ce durase aproape şase secole. O perioadă poate şi mai atroce, în timpul căreia, grupaţi în armate fără număr, cu o nepotolită turbare, oamenii săturaseră pămîntul cu sîngele lor.

Într-adevăr, cu ceva mai puţin de opt secole înaintea zilei în care zartgúl Sofr străbătea strada principală a Basidrei, omenirea fusese pregătită pentru vaste convulsii. În momentul acela, armele, focul, violenţa împlinind o parte din opera lor necesară, cei slabi sucombînd în faţa celor puternici, oamenii care populau Mahart-Iten-Schu alcătuiau trei naţiuni omogene, timpul atenuînd, în sînul fiecăreia dintre ele, deosebirile dintre învingătorii şi învinşii de odinioară. Atunci, una dintre aceste naţiuni porni să-şi subjuge vecinii. Situaţi către centrul continentului, Andarti-Ha-Sammgor, sau Oamenii cu Chip de Bronz, luptară fără cruţare pentru a-şi lărgi frontierele între care se

înăbușea rasa lor prolifică și ardentă. Cu prețul unor războaie seculare, ei îi înfrînseră, unii după alții, pe Andarți-Mahart-Horis, Oamenii din Țara Zăpezii, care locuiau în ținuturile din sud, și pe Andarti-Mitra-Psul, Oamenii Stelei Neclintite, al căror imperiu era situat către nord și către vest.

Se scurseseră aproape două sute de ani de cînd ultima revoltă a acestor popoare fusese înecată în torente de sînge și Pămîntul cunoscuse, în sfîrșit, o eră de pace. Aceasta era a patra perioadă a istoriei. Un singur imperiu înlocuind cele trei națiuni de odinioară, toți fiind supuși legilor Basidrei, unitatea politică tindea să contopească rasele. Nimeni nu mai vorbea despre Oamenii cu Chip de Bronz, despre Oamenii din Țara Zăpezii, despre Oamenii Stelei Neclintite și Pămîntul nu mai purta decît un singur popor, pe Andarti-Iten-Schu, Oamenii celor Patru Mări, popor alcătuit din toate celelalte.

Dar iată că, după acești două sute de ani de pace, părea să se anunțe o a cincea perioadă. De cîtva timp, circulau zvonuri supărătoare, iscate nu se știe unde. Se iviseră gînditori pentru a trezi în suflete amintiri ancestrale, despre care se credea că sînt îngropate. Vechiul sentiment al rasei reînvia sub o nouă înfățișare, caracterizată prin cuvinte noi. Se vorbea în mod curent de „atavism“, de „afinități“, de „naționalități“ etc. — toate vocabule de creație recentă, care, răspunzînd unei necesități, își cuceriseră de îndată drept de cetate. Potrivit comunității de origine, de aspect fizic, de tendințe morale, de interese sau pur și simplu de regiune și de climat, apăreau grupări care creșteau încet-încet și începeau să se agite. Ce drum avea să urmeze această evoluție incipientă ? Abia format, imperiul avea oare să se dezagrege ? Mahart-Iten-Schu avea să se împartă, ca odinioară, între un mare număr de națiuni, sau, pentru a menține unitatea, va trebui să se recurgă iarăși la înfricoșetoarele hecatombe care, timp de atîtea milenii, transformaseră Pămîntul într-un osuar ?...

Cu o mişcare a capului, Sofr alungă aceste gînduri. Nici el, nici altcineva nu cunoştea viitorul. De ce să se întristeze, deci, în aşteptarea unor evenimente nesigure ? Dealtfel, nu era momentul potrivit pentru a medita la aceste sinistre ipoteze. În ziua aceea, bucuria era stăpînă şi toate gîndurile trebuiau să se îndrepte spre augusta măreţie a lui Mogar-Si, cel de-al doisprezecelea împărat al lui Hars-Iten-Schu, al cărui sceptru călăuzea universul spre un destin glorios.

Dealtfel, pentru un zartog, motivele de satisfacţie nu lipseau. În afara istoricilor care evocaseră trecutul lui Mahart-Iten-Schu, o pleiadă de savanţi, întruniţi cu prilejul grandioasei aniversări, făcuseră, fiecare în specialitatea lui, bilanţul cunoaşterii umane şi stabiliseră punctul în care ajunsese omenirea datorită efortului său secular. Or, dacă primii dăduseră naştere, într-o oarecare măsură, unor reflecţii triste, amintind pe ce drum lent şi întortocheat evadase umanitatea din temniţa bestialităţii originare, ceilalţi ştiuseră să hrănească orgoliul legitim al auditoriului.

Într-adevăr, comparaţia între ceea ce fusese omul, sosind gol şi dezarmat pe Pămînt, şi ceea ce era el astăzi incita la admiraţie. Timp de secole, cu toată discordia şi ura fratricidă, el nu-şi întrerupsese nici o clipă lupta cu natura, amplificîndu-şi fără încetare victoria. Mai întîi lent, marşul său triumfal îşi accelerase uimitor ritmul în ultimii două sute de ani, stabilitatea instituţiilor politice şi pacea universală care rezultaseră determinînd o strălucită înflorire a ştiinţei. Omenirea trăise prin creier şi nu numai prin membre ; ea reflectase, în loc să se epuizeze în războaie fără sens — şi tocmai de aceea, în ultimele două secole, înaintase cu paşi tot mai repezi către cunoaşterea şi supunerea materiei...

Străbătînd sub soarele arzător lunga stradă a Basidrei, Sofr schiţa în mintea sa, în linii mari, tabloul cuceririlor omului.

Mai întîi — momentul se pierdea în noaptea timpurilor — acesta născocise scrierea, ca să fixeze gîndul; apoi — invenția data de peste cinci sute de ani — găsise mijlocul de a răspîndi cuvîntul scris într-un număr infinit de exemplare, cu ajutorul unei forme așezate o dată pentru totdeauna. De la această invenție decurgeau, de fapt, toate celelalte. Datorită ei, creierii se puseseră în mișcare, inteligența fiecăruia îmbogățindu-se cu aceea a vecinului, iar descoperirile teoretice și practice se înmulțiseră prodigios. Acum nici nu mai puteau fi numărate.

Omul pătrunsese în măruntaiele pămîntului și extrăgea de acolo huila, generoasă sursă de căldură; el eliberase forța latentă a apei și aburul trăgea pe panglici de fier convoaie grele, sau acționa nenumărate mașini puternice, delicate și precise; grație acestor mașini, el țesea fibrele vegetale și putea să fasoneze după plac metalele, marmura și stînca. Într-un domeniu mai puțin concret, sau, oricum, de o utilizare mai puțin directă și imediată, el pătrundea treptat misterul numerelor și explora tot mai departe infinitul adevărurilor matematice. Prin ele, gîndirea lui străbătuse cerul. Știa că Soarele nu e decît o stea gravitînd în spațiu după legi riguroase, antrenînd un cortegiu de șapte planete [1] în orbita sa înflăcărată. Cunoștea arta de a combina anumite corpuri astfel încît să formeze unele noi, nemaiavînd nimic comun cu cele dintîi, sau de a diviza anumite alte corpuri în elementele lor constitutive și primordiale. Supunea analizei sunetul, căldura, lumina și începea să le determine natura și legile. Cu cincizeci de ani în urmă, învățase să producă forța ale cărei terifiante manifestări sînt tunetul și fulgerele și făcuse îndată din ea sclavul său; de pe acum, acest agent misterios transmitea la distanțe incalculabile gîndul scris; mîine avea să transmită sunetul, poimîine, fără

[1] Andarti-Iten-Schu nu cunoșteau deci existența lui Neptun (n.t.).

îndoială, lumina[1]... Da, omul era mare, mai mare decît universul imens căruia avea să-i comande ca un stăpîn, într-o zi apropiată...

Pentru a fi în posesia adevărului integral, rămînea de rezolvat o ultimă problemă : „Cine era omul acesta, stăpînul lumii ?. De unde venea el ? Către ce țeluri necunoscute tindea neobositul său efort ?".

Zartogul Sofr tratase tocmai acest vast subiect în cursul ceremoniei care abia se sfîrșise. Desigur, îl abordase doar, căci o asemenea problemă era deocamdată de nerezolvat și avea să rămînă așa încă multă vreme. Cîteva luciri vagi începeau totuși să lumineze misterul. Și oare nu zartogul Sofr proiectase cele mai puternice dintre aceste luciri cînd, în mod sistematic, codificînd observațiile răbdătoare ale predecesorilor și propriile sale concluzii, ajunsese să formuleze legea evoluției materiei vii, lege universal admisă acum, fără un singur oponent ?

Teoria se sprijinea pe o bază triplă.

Mai întîi, pe geologie, care, născută în ziua cînd începuseră să scormonească măruntaiele solului, se perfecționase odată cu dezvoltarea exploatărilor miniere. Scoarța globului era atît de bine cunoscută, încît îndrăzniseră să-i fixeze vîrsta la patru sute de mii de ani, iar pe aceea a lui Mahart-Iten-Schu, așa cum se înfățișa atunci, la douăzeci de mii de ani. Mai înainte acest continent dormea sub apele mării, după cum stătea mărturie pătura groasă de mîl marin care acoperea, fără întrerupere, straturile stîncoase de dedesubt. Datorită cărui proces țîșnise el din valuri ? Fără îndoială, în urma unei contracții a globului răcit. Oricum, emersiunea lui Mahart-Iten-Schu trebuia considerată drept neîndoielnică.

Științele naturale îi furnizaseră lui Sofr celelalte două temelii ale sistemului său, demonstrînd strînsa înrudire a

[1] După cum se vede, Andarti-Iten-Schu cunoșteau telegraful, dar ignorau încă telefonul și lumina electrică — în momentul în care zartogul Sofr-Ai-Sr făcea aceste reflecții. (n.a.).

plantelor între ele, a animalelor între ele. Sofr mersese mai departe : el dovedise că aproape toate vegetalele existente se trăgeau dintr-o plantă marină, strămoșul lor, și că aproape toate animalele terestre sau aeriene derivau din animale marine. Printr-o evoluție lentă dar neîntreruptă, acestea din urmă se adaptaseră puțin cîte puțin la condiții de viață mai întîi asemănătoare, apoi mai îndepărtate de cele ale vieții lor primitive și, din stadiu în stadiu, dăduseră naștere celor mai multe dintre formele însuflețite care populau pămîntul și văzduhul.

Din păcate, această teorie ingenioasă nu era inatacabilă. Faptul că ființele vii aparținînd regnului animal sau vegetal aveau strămoși marini părea incontestabil aproape pentru toți, dar nu pentru toți. Existau, într-adevăr, cîteva plante și cîteva animale a căror legătură cu formele acvatice nu putea fi demonstrată. Acesta era unul dintre cele două puncte vulnerabile ale sistemului.

Al doilea punct — și Sofr nu-și ascundea acest lucru — era omul. Între om și animale, nici o apropiere posibilă. Desigur, funcțiile și proprietățile primordiale, cum ar fi respirația, nutriția, motilitatea, erau aceleași și se exercitau, sau se revelau într-un mod foarte asemănător, dar subzista o prăpastie de netrecut între formele exterioare, numărul și așezarea organelor. Dacă, printr-un lanț din care lipseau puține verigi, marea majoritate a animalelor puteau fi legate de strămoși ieșiți din mare, o asemenea filiație era inadmisibilă în privința omului. Pentru a păstra intactă teoria evoluției, era deci necesar să se născocească ipoteza unei origini comune a locuitorilor apelor și a omului, origine căreia nimic, absolut nimic nu-i demonstra existența anterioară.

O clipă, Sofr sperase să găsească în pămînt argumente favorabile ideilor sale. Sub impulsul și supravegherea sa, se făcuseră săpături ani în șir, dar pentru a ajunge la

rezultate diametral opuse celor pe care le aștepta promotorul.

După ce străbătuseră o peliculă subțire de humus, formată prin descompunerea unor plante și animale asemănătoare sau analoge celor întîlnite în fiecare zi, ajunseseră la stratul gros de mîl, unde vestigiile trecutului își schimbaseră natura. În acest strat, nimic din flora sau fauna existente, ci o colosală aglomerare de fosile exclusiv marine, ale căror rude apropiate trăiau încă în oceanele care mărgineau Mahart-Iten-Schu.

Ce altă concluzie se putea trage, decît că geologii aveau dreptate : continentul slujise odinioară drept fund acestor oceane ? Dealtfel, nici Sofr nu greșea susținînd originea marină a faunei și florei contemporane. Pentru că, în afara unor excepții atît de rare încît puteau fi considerate drept niște monstruozități, formele acvatice și formele terestre erau singurele a căror urmă era vizibilă. acestea din urmă descinzînd în mod necesar din celelalte...

Din nefericire pentru generalizarea sistemului. făcură și alte descoperiri. Răspîndite în toată grosimea humusului și pînă în zona superficială a depozitului de mîl, se aflau nenumărate oseminte omenești. Structura acestor fragmente de schelet n-avea nimic excepțional și Sofr trebui să renunțe la a vedea în ele organismele intermediare a căror existență i-ar fi confirmat teoria : aceste oseminte erau oseminte omenești, nici mai mult, nici mai puțin.

Observară totuși, curînd, o particularitate remarcabilă. Pînă la o anumită perioadă, care putea fi evaluată în mare la două sau trei mii de ani, cu cît era osuarul mai vechi, cu atît erau mai mici craniile descoperite. Dincolo de acest stadiu, progresia se inversa și, cu cît pătrundeau mai departe în trecut, cu atît creștea capacitatea craniilor și, prin urmare, mărimea creierilor pe care-i adăpostiseră. Cele mai mari fură găsite tocmai printre rămășițele, dealtfel foarte rare, de la suprafața stratului de mîl. Cercetarea

conștiincioasă a acestor resturi venerabile nu mai îngăduia vreo îndoială : oamenii din acea epocă îndepărtată căpătaseră o dezvoltare cerebrală mult superioară celei a succesorilor lor — inclusiv a contemporanilor zartogului Sofr. Timp de o sută șaizeci, sau o sută șaptezeci de secole avusese deci loc o regresie evidentă, urmată de o nouă ascensiune.

Tulburat de aceste fapte stranii, Sofr își continuă cercetările. Stratul de mîl fu străbătut dintr-o parte în alta, dovedindu-se a avea o grosime care, potrivit celor mai moderate opinii, corespundea la nu mai puțin de cincisprezece sau douăzeci de mii de ani. Mai jos, avură surpriza de a găsi slabe urme ale unui vechi strat de humus, apoi, dedesubtul lui, stîncă, de natură diferită, după locul cercetărilor. Uimirea ajunse la culme cînd cîteva rămășițe de origine incontestabil umană fură smulse acestor adîncuri misterioare. Erau bucăți de oase care aparținuseră unor oameni și, de asemenea, fragmente de arme sau de mașini, resturi de oale, inscripții incomplete într-un limbaj necunoscut, pietre dure lucrate cu finețe, cîteodată tăiate în formă de statui aproape intacte, capiteluri delicat sculptate etc. Ansamblul acestor descoperiri îi făcu să conchidă, în mod logic, că aproximativ cu patruzeci de mii de ani în urmă — deci cu douăzeci de mii înaintea momentului în care apăruseră, nu se știa de unde și cum, primii reprezentanți ai rasei contemporane — oamenii trăiseră pe aceste locuri și ajunseseră la un grad de civilizație foarte avansat.

Aceasta a fost, într-adevăr, concluzia generală. Exista, totuși, cel puțin un dizident.

Acest dizident nu era altul decît Sofr. A admite că alți oameni, despărțiți de succesorii lor printr-o prăpastie de douăzeci de mii de ani, ar fi populat pentru prima oară Pămîntul, era, după opinia lui, curată nebunie. De unde ar fi venit, în acest caz, acești urmași ai unor strămoși dis-

păruţi de atîta vreme şi de care nu-i lega nimic ? De cît să accepţi o ipoteză atît de absurdă, mai bine să rămîi în expectativă. Dacă aceste fapte stranii nu fuseseră explicate, asta nu însemna că ar fi fost inexplicabile. Într-o zi, vor putea fi interpretate. Pînă atunci, se cuvenea să nu li se acorde nici un credit şi să se rămînă la aceste principii, care satisfac pe deplin raţiunea pură.

Viaţa planetară se împarte în două faze : înainte şi după apariţia omului. În prima, Pămîntul, în continuă prefacere, este, din această cauză, nelocuibil şi nelocuit. În a doua, scoarţa globului a ajuns la un grad de coeziune îngăduind stabilitatea. Imediat, avînd, în sfîrşit, un suport solid, apare viaţa. Ea începe cu formele cele mai simple şi se complică mereu, pentru a ajunge în cele din urmă la om, ultima şi cea mai perfectă expresie a sa. Abia apărut pe Pămînt, omul îşi începe şi îşi continuă fără oprire ascensiunea. Cu un pas lent dar sigur, el se îndreaptă spre ţelul său, care este cunoaşterea deplină şi stăpînirea absolută a universului...

Purtat de entuziasmul convingerilor sale, Sofr trecuse dincolo de casă. Se întoarse, mormăind.

„Cum adică, îşi spunea el, să admitem că omul — acum patruzeci de mii de ani ! — ar fi ajuns la o civilizaţie comparabilă, dacă nu chiar superioară celei de care ne bucurăm acum şi că toate cunoştinţele, toate cuceririle sale ar fi dispărut fără să lase nici o urmă, obligîndu-i pe descendenţi să reînceapă opera de la temelie, ca şi cum ar fi fost pionierii unei lumi nelocuite înaintea lor ?... Dar asta ar însemna să negăm viitorul, să proclamăm că efortul nostru este zadarnic şi că orice progres este la fel de incert şi de nestabil ca o băşică de spumă la suprafaţa valurilor !"

Sofr se opri în faţa casei sale.

„Upsa ni !... hartchok !... (Nu, nu !... într-adevăr !...) Andart mir'hoe spha .... (Omul este stăpînul lucrurilor !...)“ murmură el, deschizînd uşa.

După ce se odihni cîteva clipe, zartogul luă masa cu multă poftă, apoi se întinse pentru siesta zilnică. Dar problemele pe care le frămîntase întorcîndu-se acasă continuau să-l obsedeze şi îi goneau somnul.

Oricît de mare ar fi fost dorinţa sa de a stabili unitatea ireproşabilă a metodelor naturii, avea prea mult spirit critic pentru a nu-şi da seama cît de slab era sistemul său în faţa problemei originii şi formării omului. A constrînge faptele să corespundă unei ipoteze prealabile este o metodă valabilă cînd vrei să ai dreptate împotriva celorlalţi, dar nu împotriva ta însuţi.

Dacă în loc să fie un savant, un foarte eminent zartog, ar fi făcut parte dintre cei neînvăţaţi, Sofr ar fi fost mai puţin tulburat. Într-adevăr, fără să-şi piardă timpul cu speculaţii profunde, mulţimea accepta cu ochii închişi vechea legendă, transmisă din tată în fiu, din vremuri imemoriale. Explicînd misterul printr-un alt mister, ea punea originea omului pe seama intervenţiei unei voinţe superioare. Într-o zi, această forţă extraterestră crease din nimic pe Hedom şi pe Hiva, primul bărbat şi prima femeie, ai căror urmaşi populaseră Pămîntul. Totul se înlănţuia astfel foarte simplu.

„Prea simplu ! se gîndea Sofr. Cînd îţi pierzi speranţa că vei înţelege un lucru, e cu adevărat prea facil să faci să intervină divinitatea : în felul acesta, e inutil să mai cauţi soluţia enigmelor universului, problemele fiind suprimate îndată ce sînt puse“.

Şi încă dacă legenda populară ar fi avut măcar aparenţa unei baze solide !... Dar ea nu se întemeia pe nimic. Nu era decît o tradiţie, născută în epocile de ignoranţă şi

transmisă apoi din eră în eră. Pînă și numele „Hedom !..." De unde venea această vocabulă bizară, cu consonanță stranie, care nu părea să aparțină limbii vorbite de Andarti-Iten-Schu ? O infinitate de savanți studiaseră doar această mică dificultate filologică, fără să găsească un răspuns satisfăcător... Toate astea erau niște aiureli, nedemne de atenția unui zartog !...

Iritat, Sofr coborî în grădină. Era, dealtfel, ora la care obișnuia să o facă. Asfințind, soarele revărsa asupra Pămîntului o căldură mai puțin arzătoare și o briză călduță începea să adie dinspre Spona-Schu. Zartogul rătăci pe alei, la umbra copacilor ale căror frunze tremurătoare murmurau în vînt și, încet-încet, nervii săi își regăsiră echilibrul obișnuit. Izbuti să-și alunge preocupările absorbante, să se bucure în liniște de aerul curat, să se intereseze de fructe și flori, bogăția și podoaba grădinilor.

Întîmplarea purtîndu-i pașii spre casă, el se opri pe marginea unei excavații profunde, în care zăceau numeroase unelte. Acolo aveau să fie turnate curînd temeliile unei noi clădiri, menită să dubleze suprafața laboratorului. Dar, în această zi de sărbătoare, muncitorii își părăsiseră lucrul pentru a se distra.

Sofr aprecia mașinal munca depusă și ce mai rămînea de făcut, cînd, în penumbra excavației, un punct strălucitor îi atrase privirea. Intrigat, coborî și desprinse un obiect ciudat din pămîntul care-l acoperea pe trei sferturi.

Ajuns la lumină, zartogul își examină descoperirea. Era un fel de cutie dintr-un metal necunoscut, de culoare cenușie, cu o textură granuloasă, a cărei lungă ședere în pămînt îi atenuase strălucirea. Cam la o treime din lungimea cutiei, o fantă arăta că e vorba de două părți îmbucîndu-se una în alta.

Sofr încercă să o deschidă. La prima tentativă, metalul, dezagregat de trecerea timpului, se prefăcu în pulbere, descoperind un al doilea obiect. Substanța acestuia era la

fel de nouă pentru zartog ca și metalul care-l protejase pînă atunci. Era un rulou de file suprapuse și ciuruite de semne stranii, a căror regularitate arăta că erau caracterele unei scrieri, dar ale unei scrieri necunoscute. Sofr nu văzuse niciodată ceva asemănător, sau măcar analog.

Tremurînd de emoție, zartogul alergă să se închidă în laboratorul său și, desfășurînd cu grijă prețiosul document, îl privi. Da, era într-adevăr o scriere, nimic mai sigur. Dar nu era mai puțin sigur că această scriere nu semăna cu nici una dintre cele folosite pe toată suprafața Pămîntului, de la începuturile istoriei.

De unde venea acest document? Ce sens avea el? Aceste două întrebări se născură în chip firesc în spiritul lui Sofr.

Pentru a răspunde celei dintîi, era necesar să fii în stare să răspunzi celei de-a doua. Trebuia deci, în primul rînd, să citești și apoi să traduci, căci se putea afirma *a priori* că limba documentului era la fel de puțin cunoscută ca și scrierea.

Era oare cu putință? Fără să mai întîrzie, zartogul Sofr se apucă înfrigurat de lucru.

Descifrarea dură multă vreme, ani întregi. Sofr nu-și pierdu răbdarea. Fără să se descurajeze, el continuă studierea metodică a misteriosului document, înaintînd pas cu pas către lumină. Veni în sfîrșit o zi în care descoperi cheia indescifrabilului rebus, o zi în care, cu multe ezitări și multă trudă, putu să-l traducă în limba Oamenilor celor patru Mări.

Cînd ziua aceea sosi, zartogul Sofr-Ai-Sr citi ceea ce urmează:

Rosário. 24 mai 2...

Datez astfel începutul relatării mele, cu toate că, de fapt, ea a fost scrisă la o altă dată, mult mai recentă și în cu totul alte locuri. Dar, în asemenea cazuri, ordinea este,

după mine, imperios necesară și iată de ce am adoptat forma unui „jurnal", redactat zilnic.

La 24 mai începe deci desfășurarea îngrozitoarelor evenimente pe care vreau să le relatez aici pentru cei care vor veni după mine, dacă omenirea mai poate conta pe un viitor oarecare.

În ce limbă voi scrie ? În engleză sau în spaniolă, pe care le vorbesc curgător ? Nu, voi scrie în limba țării mele : în franceză.

În ziua aceea, la 24 mai, invitasem cîțiva prieteni în vila mea din Rosario.

Rosario este, sau mai curînd era un oraș din Mexic, pe țărmul Pacificului, puțin mai la sud de golful Californiei. Mă instalasem acolo în urmă cu un deceniu, pentru a dirija exploatarea unei mine de argint al cărei proprietar eram. Afacerile mele prosperaseră uimitor. Eram un om bogat, chiar foarte bogat — cuvîntul acesta mă face să rîd astăzi ! — și aveam de gînd să mă întorc în scurt timp în Franța, patria mea.

Vila, dintre cele mai luxoase, era situată în punctul culminant al unei vaste grădini care cobora spre mare și sfîrșea brusc într-o faleză abruptă, de peste o sută de metri înălțime. În spatele vilei, terenul continua să urce și, pe drumuri în serpentină, se putea ajunge în vîrful munților, a căror înălțime depășea o mie cinci sute de metri. Era o plimbare plăcută — urcasem cu automobilul meu, un superb și puternic faeton dublu de treizeci și cinci de cai putere, una dintre cele mai bune mărci franceze.

Mă instalasem la Rosario cu fiul meu, Jean, un băiat frumos, de douăzeci de ani, cînd, la moartea unor rude îndepărtate, dar apropiate de inima mea, am primit-o pe fiica lor, Hélène, rămasă orfană și fără avere. Trecuseră cinci ani de atunci. Fiul meu Jean avea douăzeci și cinci de ani ; pupila mea, Hélène, douăzeci. În adîncul sufletului meu, îi destinasem unul altuia.

În slujba mea erau valetul Germain, Modeste Simonat, un șofer dintre cei mai descurcăreți și două femei, Edith şi Mary, ficele grădinarului meu, George Raleigh şi ale soției sale, Anna.

În ziua aceea, 24 mai, eram opt oameni așezați în jurul mesei, la lumina lămpilor alimentate de grupurile electrogene instalate în grădină. În afara stăpînului casei, a fiului și a pupilei sale, se mai aflau cinci oaspeți, trei aparținînd rasei anglo-saxone și doi națiunii mexicane.

Doctorul Bathurst se număra printre primii, iar doctorul Moreno printre ceilalți. Erau doi savanți, în cel mai larg sens al cuvîntului, ceea ce nu-i împiedica să fie rareori de acord. În rest, oameni de treabă şi cei mai buni prieteni din lume.

Ceilalți doi anglo-saxoni erau Williamson, proprietarul unei importante pescării din Rosario, şi Rowling, un îndrăzneț care întemeiase în împrejurimile orașului o fermă de trufandale și era pe cale de a se îmbogăți.

Cît despre ultimul conviv, domnul Mendoza, acesta era președintele tribunalului din Rosario, om stimabil, spirit cultivat, judecător integru.

Pînă la sfîrşitul mesei nu s-a petrecut nici un incident notabil. Am uitat cuvintele rostite pînă atunci. Dar nu şi pe cele spuse după ce ne-am aprins țigările.

Ajunsesem — n-are importanță cum ! — la minunatele realizări ale omului. Doctorul Bathurst afirmă, la un moment dat :

— Fapt este că dacă Adam (evident, în calitatea sa de anglo-saxon, el pronunța *Edem)* și Eva (el pronunța, bineînțeles, *Iv)* s-ar întoarce pe Pămînt, ar rămîne foarte uimiți !

De aici a pornit discuția. Darwinist fervent, partizan convins al selecției naturale, Moreno îl întrebă ironic pe Bathurst dacă într-adevăr crede în legenda Paradisului terestru. Bathurst răspunse că, oricum, crede în Dumnezeu, şi că, întrucît existența lui Adam şi a Evei era susți-

nută de *Biblie*, el își interzicea să discute despre ea. Moreno îi răspunse că el crede în Dumnezeu cel puțin tot atît cît interlocutorul său, dar că primul bărbat și prima femeie puteau foarte bine să nu fie decît mituri, simboluri și că, în consecință, nu era o nelegiuire a presupune că *Biblia* voise să înfățișeze astfel suflul vital introdus de puterea creatoare în prima celulă, din care decurseseră apoi toate celelalte. Bathurst ripostă că explicația era specioasă și că în ceea ce-l privea, el socotea mai măgulitor să fie opera directă a divinității, decît să descindă din ea prin intermediul unor primate cu înfățișare de maimuță...

Discuția încetă tocmai cînd părea să se încingă, adversarii găsind întîmplător un punct de vedere comun. Dealtfel, așa se sfîrșeau de obicei disputele lor.

De data asta, revenind la tema inițială, cei doi antagoniști se întîlneau în admirația față de înalta civilizație la care ajunsese umanitatea, oricare i-ar fi fost originea ; îi enumerau cuceririle cu mîndrie. Le trecură în revistă pe toate. Bathurst lăudă chimia, ridicată la un asemenea grad de perfecțiune, încît tindea să dispară, confundîndu-se cu fizica ; astfel, cele două științe ar fi format doar una, avînd drept obiect studiul energiei imanente. Moreno făcu elogiul medicinii și al chirurgiei, datorită cărora devenise cunoscută natura intimă a fenomenului vieții și ale căror descoperiri prodigioase îngăduiau să se spere că, într-un viitor apropiat, se va realiza nemurirea organismelor însuflețite. După care, amîndoi se felicitară reciproc pentru înălțimile atinse de astronomie. Nu stăteam oare de vorbă cu șapte dintre planetele sistemului solar [1], stelele așteptîndu-și rîndul ?

Obosiți de entuziasmul lor, cei doi apologeți își luară o mică pauză de odihnă. Ceilalți convivi profitară de ea

---

[1] Din aceste cuvinte, trebuie să conchidem că în momentul în care acest jurnal *va fi* scris, sistemul solar *va cuprinde* mai mult de opt planete și că omul *va fi descoperit* deci una sau mai multe dincolo de Neptun (n.a.).

pentru a spune și ei un cuvînt și se intră în vastul domeniu al invențiilor practice, care modificaseră atît de profund condiția umanității. Lăudară căile ferate și vapoarele, afectate transportului mărfurilor grele și voluminoase, aeronavele economice, folosite de pasagerii care nu duc lipsă de timp, tuburile pneumatice sau electroionice brăzdînd toate mările și toate continentele, la îndemîna celor grăbiți. Lăudară nenumăratele mașini, unele mai ingenioase decît altele, una singură efectuînd, în anumite industrii, munca a o sută de oameni. Lăudară arta tipografică, fotografia culorilor și a luminii, a sunetului, a căldurii și a tuturor vibrațiilor eterului. Lăudară mai ales electricitatea, acest agent atît de suplu, atît de docil și de perfect cunoscut în proprietățile și în esența sa, care îngăduie, fără nici un conector material, fie să acționezi un mecanism oarecare, fie să dirijezi o navă marină, submarină sau aeriană, fie să comunici prin scris, prin vorbire, sau prin imagini, la orice distanță.

Pe scurt, a fost un veritabil ditiramb, la care, mărturisesc, m-am asociat și eu. Am căzut de acord că omenirea atinsese un nivel intelectual necunoscut înaintea epocii noastre și care ne autoriza să credem în victoria ei definitivă asupra naturii.

— Totuși — spuse președintele Mendoza cu vocea sa subțire și melodioasă, profitînd de clipa de tăcere care urmase acestei concluzii finale — mi s-a spus că popoare astăzi dispărute fără să lase nici o urmă ajunseseră la o civilizație egală, sau analogă cu a noastră.

— Care anume ? întrebară toți, în același timp.

— Babilonienii, de pildă.

Fu o explozie de ilaritate. Să-i compari pe babilonieni cu oamenii moderni !

— Egiptenii, continuă liniștit *don* Mendoza.

Se rîse cu și mai multă poftă.

— Mai sînt și atlanții, pe care numai ignoranța noastră îi socotește legendari, urmă președintele. Și să nu

uităm că o infinitate de alte omeniri, anterioare chiar atlanţilor, au putut să se nască, să prospere şi să se stingă fără să ştim nimic despre ele!

Întrucît *don* Mendoza stăruia în atitudinea sa paradoxală, ca să nu-l supărăm, ne-am prefăcut că-l luăm în serios.

— Scumpul meu preşedinte, spuse Moreno, pe tonul folosit pentru a convinge un copil, îmi închipui că nu vrei să pretinzi că vreunul dintre aceste popoare vechi ar putea fi comparat cu noi!... Pe plan moral, admit că s-au ridicat la acelaşi grad de cultură, dar pe plan material...

— De ce nu? ripostă *don* Mendoza.

— Pentru că, se grăbi Bathurst să explice, invenţiile noastre se caracterizează printr-o răspîndire instantanee pe toată suprafaţa Pămîntului. Dispariţia unui popor, sau chiar a unui mare număr de popoare, ar lăsa deci neatinsă suma progreselor înfăptuite. Pentru ca roadele efortului uman să se piardă în întregime, ar trebui ca întreaga omenire să dispară dintr-odată. Este aceasta o ipoteză admisibilă?...

În timp ce discutam astfel, efectele şi cauzele continuau să se genereze reciproc în infinitul universului şi, la mai puţin de un minut după ce doctorul Bathurst pusese această întrebare, rezultanta lor totală avea să justifice din plin scepticismul lui Mendoza. Dar noi nu bănuiam nimic şi vorbeam liniştiţi, unii lăsaţi pe spătarele scaunelor, ceilalţi sprijinindu-şi coatele pe masă, toţi privindu-l cu compasiune pe Mendoza, pe care-l socoteam copleşit de replica lui Bathurst.

— Mai întîi, răspunse preşedintele fără să se emoţioneze, e de crezut că Pămîntul avea odinioară mai puţini locuitori decît astăzi, aşa încît un popor putea foarte bine să posede în exclusivitate ştiinţa universală. Apoi, nu văd nimic absurd, *a-priori*, în a admite că toată suprafaţa globului poate fi zdruncinată în acelaşi timp.

— Haida, de ! am strigat noi, la unison.

Exact în clipa aceea a survenit cataclismul.

Pronunţam încă toţi împreună acel „Haida, de !“ cînd se iscă un vacarm înfricoşător. Solul se cutremură, făcîndu-ne să nu ne mai putem ţine pe picioare, vila oscilă pe temeliile sale.

Izbindu-ne unii de alţii, îmbulzindu-ne, pradă unei spaime de nedescris, ne-am precipitat afară.

Abia trecusem pragul, cînd casa se prăbuşi, îngropîndu-i sub dărîmături pe preşedintele Mendoza şi pe valetul Germain, care erau ultimii. După cîteva secunde de firească derută, ne pregăteam să le dăm ajutor, cînd l-am văzut pe grădinarul Raleigh care alerga spre noi, urmat de soţia sa, venind din partea de jos a grădinii, unde îşi avea locuinţa.

— Marea !... Marea ! striga el, cît îl ţineau plămînii.

M-am întors spre Pacific şi am rămas nemişcat, izbit de stupoare. Nu pentru că mi-aş fi dat seama limpede de ceea ce vedeam, dar am avut dintr-odată noţiunea clară că perspectiva obişnuită era schimbată. Or, faptul că aspectul naturii, această natură pe care o considerăm prin esenţă imuabilă, se schimbase într-un mod atît de straniu în cîteva secunde, nu era de ajuns pentru a-mi îngheţa inima de spaimă ?

Totuşi, mi-am recăpătat destul de repede sîngele rece. Adevărata superioritate a omului nu constă în a domina, a învinge natura ; pentru gînditor, înseamnă a o înţelege, a face ca universul imens să încapă în microcosmosul creierului său ; pentru omul de acţiune, a-şi păstra spiritul senin în faţa revoltei materiei, a-i spune : „Poţi să mă distrugi, dar nu să mă tulburi !...“

Îndată ce mi-am recîştigat calmul, am înţeles care era deosebirea dintre tabloul pe care-l aveam în faţa ochilor şi cel pe care mă obişnuisem să-l privesc. Faleza dispăruse, pur şi simplu, şi grădina mea ajunsese la nivelul mării, ale

cărei valuri, după ce înghițiseră casa grădinarului, se înverșunau acum împotriva primelor răzoare.

Cum era greu de crezut că apa urcase, trebuia să accept că uscatul coborîse. O coborîre de peste o sută de metri — faleza avusese această înălțime — dar nu foarte bruscă de vreme ce nu o simțisem deloc, ceea ce explica liniștea relativă a oceanului.

O scurtă cercetare mă convinse că ipoteza mea era justă și îmi îngădui să constat, pe deasupra, că această coborîre nu încetase. Marea continua să urce, într-adevăr, cu o viteză care mi se păru a fi de circa doi metri pe secundă, adică șapte sau opt kilometri pe oră. Dată fiind distanța care ne separa de avangarda valurilor, aveam să fim înghițiți în mai puțin de trei minute, dacă viteza de înaintare rămînea aceeași.

Am luat rapid o hotărîre :

— La automobil !

M-au înțeles. Ne-am precipitat toți spre garaj și automobilul a fost împins afară. Într-o clipită, am umplut rezervorul și ne-am urcat claie peste grămadă. Șoferul Simonat învîrti manivela, sări la volan, ambreie și porni în viteza a patra, în timp ce Raleigh, deschizînd poarta, se agăța în trecere, cramponîndu-se de arcurile din spate.

Era și timpul ! În clipa în care mașina ajungea la drum, un val se prăbuși, udînd roțile pînă la osie. De acum, nu ne mai păsa de urmărirea apei. Cu toată încărcătura lui excesivă, automobilul avea să ne pună la adăpost și, dacă această coborîre spre abis n-avea să continuie la nesfîrșit... Într-adevăr, aveam destul spațiu în fața noastră : cel puțin două ceasuri de urcuș și o altitudine disponibilă de aproape o mie cinci sute de metri.

N-am întîrziat totuși să recunosc că încă nu era cazul să proclam victoria. După ce primul salt al mașinii ne duse la douăzeci de metri de franjurii de spumă, această distanță nu se mări, cu toate că Simonat apăsa pe accele-

rator pînă la capăt. Fără îndoială, greutatea celor doisprezece pasageri încetinea mersul automobilului. Oricare ar fi fost explicația, viteza noastră era egală cu aceea a apei cotropitoare, care rămînea la aceeași distanță.

Această situație neliniștitoare deveni curînd cunoscută și toți, în afara de Simonat, preocupat de conducerea mașinii, ne-am întors către drumul pe care-l lăsam în urmă. Nu se mai vedea decît apă. Pe măsură ce-l cuceream, drumul dispărea sub marea care-l cucerea la rîndul ei. O mare calmă. Abia cîteva încrețituri veneau să moară încet pe un țărm mereu nou. Era un lac liniștit care se umfla, se umfla mereu, cu o mișcare uniformă și nimic nu era mai tragic decît urmărirea acestei ape calme. Zadarnic fugeam de ea, căci apa urca, implacabilă, odată cu noi...

Simonat, care nu-și deslipea ochii de drum, spuse, la o cotitură.

— Iată-ne la jumătatea pantei. Încă un ceas de urcuș.

Ne-am cutremurat : într-un ceas, vom fi în vîrf și va trebui să coborîm, izgoniți, ajunși din urmă, oricare ne va fi viteza, de masele lichide care se vor prăbuși după noi !...

Ora se scurse fără ca nimic să se schimbe în situația noastră. Distingeam punctul culminant al cotei, cînd, zguduită violent, mașina se abătu din drum, gata să se sfărîme de taluz. În același timp, un val uriaș se umflă în urma noastră, urcă la asaltul drumului, se arcui și se sparse asupra mașinii, care fu înconjurată de spumă... Aveam să fim înghițiți ?...

Nu, apa se retrase clocotind, în timp ce motorul, precipitîndu-și brusc gîfîiturile, făcea să crească viteza.

Cărui fapt i se datora această creștere ? Un strigăt al Annei Raleigh ne făcu să înțelegem ; după cum constatase biata femeie, bărbatul ei nu mai era agățat de arcuri. Desigur, valul îl smulsese pe nenorocit și mașina, ușurată, urca mai repede panta.

Deodată, ne oprirăm.

— Ce se întîmplă ? l-am întrebat pe şofer. O pană ? Chiar în aceste împrejurări tragice, orgoliul profesional nu-şi pierduse drepturile. Simonat ridică din umeri dispreţuitor, vrînd să spună astfel că un şofer de talia lui nu cunoştea penele şi îmi arătă drumul, în tăcere. Am înţeles de ce ne oprisem.

Drumul era tăiat la mai puţin de zece metri în faţă. „Tăiat" este cuvîntul potrivit : parcă ar fi fost retezat cu un cuţit. Dincolo de o creastă ascuţită era vidul, un abis de tenebre, în adîncul căruia nu se putea zări nimic.

Ne-am întors privirile, pierduţi, convinşi că ne sunase ultimul ceas. Oceanul care ne urmărise pînă pe aceste înălţimi avea să ne atingă în cîteva secunde...

Toţi, în afară de sărmana Anna şi de fiicele ei, care plîngeau cu sughiţuri, am scos un strigăt de veselă surpriză.. Nu, apa nu-şi continuase mişcarea ascensională, sau, mai exact, pămîntul nu se mai cufunda. Fără îndoială, zguduitura pe care o simţisem fusese ultima manifestare a fenomenului. Oceanul se oprise şi nivelul său rămînea cam la o sută de metri mai jos de punctul în care ne strînsesem în jurul maşinii încă trepidînde, ca un animal obosit de o cursă rapidă.

Aveam să reuşim s-o scoatem la capăt ? Nu puteam s-o ştim, decît în zori. Pînă atunci, trebuia să aşteptăm. Unul după altul, ne-am întins pe sol şi, Dumnezeu să mă ierte, cred c-am adormit !...

În timpul nopţii

Am fost trezit de un zgomot formidabil. Ce oră e ? Nu ştiu. În orice caz, sîntem şi acum cufundaţi în tenebrele nopţii.

Zgomotul provine din abisul impenetrabil în care s-a prăbuşit drumul. Ce se petrece ?... Aş putea jura că mase de apă cad acolo în cascadă, că valuri gigantice se izbesc

între ele cu violență... Da, așa e, căci volute de spumă ajung pînă la noi și sîntem acoperiți de stropi.

Apoi liniștea renaște încet-încet... Totul reintră în tăcere... Bolta cerului pălește... Se luminează de ziuă.

25 Mai

Ce supliciu a fost revelația lentă a situației în care ne aflam ! La început, n-am putut vedea decît foarte aproape în jurul nostru, dar cercul se lărgi, se lărgi fără încetare, ca și cum speranța noastră mereu dezamăgită ridicase pe rînd un număr infinit de văluri ușoare — și iată lumina care ne risipi ultimele iluzii.

Situația noastră este dintre cele mai simple și poate fi rezumată în cîteva cuvinte : sîntem pe o insulă. Marea ne înconjoară de pretutindeni. Ieri încă, am fi zărit un ocean de piscuri, mai multe dintre ele dominîndu-l pe cel pe care ne aflăm. Aceste piscuri au dispărut, în vreme ce, din motive care vor rămîne veșnic neștiute, al nostru, totuși mai modest, s-a oprit din lenta sa prăbușire ; în locul lor, se întinde o pînză de apă fără margini. De jur împrejur, doar marea. Ocupăm singurul punct solid al imensului cerc deschis de orizont.

E de ajuns o aruncătură de ochi pentru a cunoaște în întregime insulița pe care o șansă extraordinară ne-a făcut să găsim adăpost. Într-adevăr, e de mici dimensiuni : cel mult o mie de metri lungime și cinci sute lățime. Spre nord, vest și sud vîrful ei, înălțat cam la o sută de metri deasupra valurilor, coboară pînă la ele pe o pantă destul de domoală. Spre est, dimpotrivă, insulița se termină într-o faleză tăiată perpendicular pe ocean.

Privirile noastre se întorc mai ales într-acolo. În acea direcție, ar trebui să vedem munți etajați și, dincolo de ei, întregul Mexic. Ce schimbare într-o singură noapte scurtă de primăvară !Munții au dispărut, Mexicul a fost înghițit ! În locul lor, un deșert fără capăt, deșertul arid al mării !

Ne privim, înfricoșați. Pe această stîncă îngustă și goală, fără alimente, fără apă, n-avem nici cea mai mică nădejde Ne culcăm pe sol și începem să așteptăm moartea.

Pe bordul „Virginiei", 4 iunie

Ce s-a petrecut în zilele următoare ? Nu-mi mai amintesc. E de presupus că, în cele din urmă, mi-am pierdut cunoștința : îmi revin pe bordul vasului care ne-a cules. Doar atunci aflu că stătusem pe insuliță zece zile întregi și că doi dintre noi, Williamson și Rowling, au murit de sete și de foame. Dintre cele cincisprezece făpturi pe care le adăpostea vila mea în momentul cataclismului, n-au mai rămas decît nouă : fiul meu Jean și pupila mea Hélène, șoferul Simonat, neconsolat de pierderea automobilului, Anna Raleigh și cele două fiice ale ei, doctorii Bathurst și Moreno — și, în sfîrșit, eu, care mă grăbesc să redactez aceste însemnări pentru edificarea raselor viitoare, admițînd că se vor mai naște.

„Virginia" este un bastiment mixt — cu aburi și cu pînze — de circa două mii de tone, destinat transportului de mărfuri. Un vas destul de vechi, mediocru ca navigație. Căpitanul Morris are douăzeci de oameni în subordine. Căpitanul și echipajul sînt englezi.

„Virginia" a plecat din Melbourne numai cu lest, acum o lună și ceva, cu destinația Rosario. Nici un incident nu i-a marcat călătoria. Doar în noaptea de 24 spre 25 mai se iscaseră o serie de valuri de o înălțime prodigioasă, dar și de o lungime proporțională, ceea ce le făcu inofensive. Oricît de ciudate ar fi fost, aceste valuri nu puteau să-l facă pe căpitan să prevadă cataclismul care se desfășura în același timp. Așa că a fost foarte surprins văzînd doar marea acolo unde se aștepta să întîlnească Rosario și lito-

ralul mexican. Din acest litoral nu mai rămăsese decît o insuliță. O barcă de pe „Virginia“ abordă insulița, pe care fură descoperite unsprezece trupuri fără cunoștință. Două nu mai erau decît cadavre ; celelalte nouă fură îmbarcate. Astfel am fost salvați.

*

Pe uscat. — Ianuarie sau februarie

Un interval de opt luni desparte ultimele rînduri ale însemnărilor mele de cele care vor urma. Le datez pe acestea ianuarie sau februarie, datorită imposibilității de a fi mai precis, căci nu mai am o noțiune exactă a timpului.

Aceste opt luni constituie perioada cea mai atroce a încercărilor noastre, aceea în care, într-o progresie dozată cu cruzime, am cunoscut întreaga noastră nenorocire.

După ce ne-a cules „Virginia“ și-a urmat cursa spre est, cu toată viteza. Cînd mi-am revenit, insulița pe care abia scăpasem de moarte se afla demult dincolo de orizont. Căpitanul determină poziția vasului sub un cer fără nori, stabilind că navigam chiar deasupra locului unde ar fi trebuit să fie Mexico. Dar nu rămăsese nici o urmă din Mexico — după cum, în timpul leșinului meu, nu găsiseră nici o urmă a munților din centru, după cum nu vedeam acum vreo urmă a unui pămînt oarecare, pînă unde ajungea privirea ; pretutindeni, doar infinitul mării.

În această constatare era ceva cu adevărat înnebunitor. Rațiunea era gata să ne părăsească. Și cum adică, întregul Mexic înghițit !... Schimbam priviri îngrozite, întrebîndu-ne pînă unde ajunseseră ravagiile înfricoșătorului cataclism...

Căpitanul vru să cunoască adevărul ; schimbîndu-și ruta, el se îndreptă spre nord ; dacă Mexicul nu mai exista, nu era admisibil ca același lucru să se fi petrecut cu întregul continent american.

Touşi, aşa stăteau lucrurile. Am urcat zadarnic spre nord douăsprezece zile, fără să dăm de uscat şi nu l-am întîlnit nici după ce am făcut stînga împrejur şi am coborît spre sud aproape o lună. Oricît de paradoxal ni s-ar fi părut, am fost obligaţi să cedăm în faţa evidenţei : da, întregul continent american fusese acoperit de valuri !

Fusesem oare salvaţi doar pentru a cunoaşte încă odată chinurile agoniei ? Aveam pricini să ne temem de asta. Fără a vorbi despre alimentele care urmau să se isprăvească mai curînd sau mai tîrziu, ne ameninţa un pericol iminent : ce vom face cînd maşina avea să încremenească, din lipsă de cărbuni ? Aşa încetează să bată inima unui animal care şi-a pierdut tot sîngele. Iată de ce, la 14 iulie — ne aflam atunci cam pe vechiul loc al oraşului Buenos Aires — căpitanul Morris lăsă focurile să se stingă şi ridică pînzele. Apoi convocă pe toţi cei de pe „Virginia", echipaj şi pasageri, şi, expunîndu-ne situaţia în cîteva cuvinte, ne rugă să reflectăm cu seriozitate şi să propunem o soluţie la consiliul care urma să aibă loc a doua zi.

Nu ştiu dacă vreunul dintre tovarăşii mei de nenorocire a găsit un expedient mai mult sau mai puţin ingenios. În ceea ce mă priveşte, mărturisesc că ezitam, nedecis, cînd o furtună dezlănţuită în timpul nopţii rezolvă problema ; a trebuit să fugim spre vest, purtaţi de un vînt turbat, gata în orice clipă să fim înghiţiţi de o mare furioasă.

Uraganul ţinu treizeci şi cinci de zile, fără un minut de întrerupere, sau măcar de slăbire a intensităţii lui. Începeam să ne pierdem speranţa că se va sfîrşi vreodată, cînd, la 19 august, vremea bună reveni la fel de brusc cum încetase. Căpitanul profită pentru a determina poziţia vasului : 40° latitudine nord şi 114° longitudine est. Erau coordonatele Pekinului !

Trecusem deci pe deasupra Polineziei şi poate a Australiei, fără să ne dăm seama şi navigam acum deasupra locu-

lui unde se afla odinioară capitala unui imperiu de patru sute de milioane de suflete !

Asia avusese deci și ea soarta Americii ?

Ne-am convins de asta curînd. Continuîndu-și ruta spre sud-vest „Virginia“ ajunse în dreptul Tibetului, apoi al Himalaiei. Aici ar fi trebuit să se afle cele mai înalte piscuri ale globului. Ei bine, în toate direcțiile, nimic nu depășea suprafața oceanului. Era ca și cum pe Pămînt n-ar fi existat un alt punct solid în afara insuliței care ne salvase, ca și cum am fi fost singurii supraviețuitori ai cataclismului, ultimii locuitori ai unei lumi înfășurate în mișcătorul giulgiu al mării !

Dacă era așa, aveam să pierim și noi curînd. În ciuda raționării severe, alimentele se împuținau și trebuia să ne pierdem orice speranță de a le reînnoi...

Scurtez relatarea acestei călătorii înfricoșătoare. Dacă, pentru a o reda în amănunt, aș încerca să o retrăiesc zi cu zi, amintirea ei m-ar face să înnebunesc. Oricît de stranii și de teribile ar fi evenimentele care au precedat-o și au urmat-o, oricît de lamentabil mi-ar apărea viitorul — un viitor pe care nu-l voi cunoaște — spaima cea mai puternică am trăit-o în timpul acestei călătorii infernale. O, această cursă veșnică pe o mare fără sfîrșit ! Să te aștepți în fiecare zi să acostezi undeva și să vezi îndepărtîndu-se mereu capătul călătoriei ! Să trăiești aplecat asupra unor hărți pe care oamenii desenaseră linia sinuoasă a țărmurilor și să constați că nimic, absolut nimic din aceste locuri, care păreau eterne, nu mai există ! Să-ți spui că Pămîntul palpita de vieți fără număr, că milioane de oameni și miliarde de animale îl parcurgeau în toate sensurile, sau îi brăzdau atmosfera și că totul a murit, că toate aceste vieți s-au stins deodată, ca o flăcăruie în bătaia vîntului ! Să-ți cauți pretutindeni semenii și să-i cauți zadarnic ! Să capeți puțin cîte puțin certitudinea că împrejurul tău nu există nimic viu și să devii treptat conștient de singurătatea ta în mijlocul unui univers nemilos !...

Am găsit oare cuvintele potrivite pentru a exprima deznădejdea noastră ? Nu ştiu. Probabil că în nici o limbă nu există cuvinte adecvate unei situaţii fără precedent.

După ce am recunoscut marea în care se afla odinioară peninsula indiană, am urcat din nou spre nord timp de zece zile, apoi ne-am îndreptat spre vest. Fără ca situaţia noastră să se schimbe cu ceva, am trecut peste lanţul Uralilor, deveniţi munţi submarini şi am navigat deasupra a ceea ce fusese Europa. Am coborît apoi spre sud, pînă la douăzeci de grade mai jos de ecuator ; după care, obosiţi de căutarea noastră inutilă, am reluat drumul nordului şi am traversat, pînă dincolo de Pirinei, o întindere de apă care acoperea Africa şi Spania. Adevărul este că începeam să ne obişnuim cu spaima noastră. Pe măsură ce înaintam, însemnam ruta pe hărţi, şi spuneam : „Aici, era Moscova... Varşovia... Berlin... Viena... Roma... Tunis... Tombuctu... Saint-Louis.. Oran... Madrid...“, dar cu o nepăsare crescîndă şi, datorită obişnuinţei, ajungeam să pronunţăm fără emoţie aceste cuvinte, atît de tragice în realitate.

Totuşi, eu cel puţin nu-mi epuizasem capacitatea de a suferi. Mi-am dat seama de asta în ziua — era cam prin 11 decembrie — cînd căpitanul Morris îmi spuse : „Aici era Parisul...“ Am crezut că-mi smulge inima din piept. Universul întreg înghiţit, fie ! Dar Franţa — Franţa mea ! — şi Parisul care o simboliza !...

Am auzit lîngă mine ca un suspin. M-am întors : era Simonat, care plîngea.

Încă patru zile, ne-am urmat ruta spre nord ; apoi, ajunşi în dreptul Edinburghului, am coborît iar spre sud-vest, în căutarea Irlandei şi am luat-o spre est... De fapt, rătăceam la întîmplare, căci n-aveam nici un motiv să mergem într-o direcţie mai curînd decît în alta...

Am trecut pe deasupra Londrei, al cărei mormînt lichid fu salutat de întregul echipaj. După cinci zile, ne aflam în dreptul Danzigului cînd căpitanul Morris ordonă să pornim

spre sud-vest. Timonierul se supuse, docil. Ce importanță mai avea ? Nu era același lucru în orice parte ?...

În a noua zi de navigație în această direcție, am mîncat ultima noastră bucată de biscuit.

Cum ne priveam cu ochi rătăciți, căpitanul Morris ceru deodată să se reaprindă focurile. Ce avea de gînd ? Mă întreb și astăzi. Dar ordinul fu executat : viteza navei crescu...

După două zile, suferеam teribil de foame. A treia zi, aproape toți refuzară cu încăpățînare să se scoale. Doar căpitanul, Simonat, cîțiva oameni din echipaj și cu mine am mai avut energia necesară pentru a asigura mersul navei.

În a cincea zi de post, numărul timonierilor și al mecanicilor voluntari descrescu și mai mult. În douăzeci și patru de ore, nimeni n-avea să mai fie capabil să se țină pe picioare

Navigam de mai bine de șapte luni. De mai bine de șapte luni brăzdam marea în toate sensurile. Trebuia să fim, cred, în 8 ianuarie. Spun „cred" datorită imposibilității de a fi mai precis, calendarul pierzîndu-și pentru noi mult din rigoare.

Or, în ziua aceea, în timp ce eram la cîrmă și consacram întreaga mea atenție slăbită păstrării direcției, mi s-a părut că văd ceva spre vest. Crezînd că sînt pradă unei erori, am căscat ochii...

Nu, nu mă înșelasem !

Am scos un adevărat răcnet, apoi, strîngînd cu putere bara cîrmei, am strigat :

— Pămînt la tribord înainte !

Ce efect magic au avut aceste cuvinte ! Toți muribunzii reînviară dintr-odată și chipurile lor scofîlcite se iviră deasupra vergelei de la tribord.

— E pămîntul, într-adevăr, spuse căpitanul Morris, după ce examină norul care se vedea la orizont.

O jumătate de oră mai tîrziu, nu mai încăpea nici o îndoială. Era, într-adevăr, pămîntul, pe care-l găseam în

plin ocean Atlantic, după ce-l căutasem în zadar pe toată suprafaţa vechilor continente!

Către ora trei după-amiază, am putut distinge detaliile litoralului care ne bara drumul şi am simţit că disperarea noastră renaşte. Pentru că acest litoral nu semăna cu nici un altul şi nimeni dintre noi nu-şi amintea să fi văzut vreodată unul de o atît de deplină, absolută sălbăticie.

Pe pămîntul pe care locuisem înaintea dezastrului, verdele era o culoare foarte răspîndită. Nimeni dintre noi nu cunoştea un ţărm atît de sărac, un ţinut atît de arid încît să nu adăpostească măcar cîţiva arbuşti, sau cîteva tufe de mărăcini, sau pur şi simplu urme de licheni şi de muşchi. Aici, nimic din toate acestea. Nu se vedea decît o înaltă faleză negricioasă, la poalele căreia zăcea un haos de stînci, fără o plantă, fără un fir de iarbă. Era dezolarea în ceea ce poate ea avea mai total, mai absolut.

Două zile am navigat de-a lungul acestei faleze abrupte, fără să descoperim cea mai mică fisură. Abia în seara celei de a doua am dat de un golf spaţios, bine adăpostit împotriva tuturor vînturilor din larg, în care am lăsat să cadă ancora.

După ce am ajuns pe uscat în bărci, prima noastră grijă a fost să ne strîngem hrană. Ţărmul era acoperit de sute de broaşte ţestoase şi de milioane de scoici. În interstiţiile recifurilor se vedeau crabi, homari şi languste într-o cantitate fabuloasă, fără a pune la socoteală nenumăraţii peşti. Era evident că această mare atît de bogat populată ar fi fost de ajuns, în lipsa altor resurse, pentru a ne asigura existenţa pe o durată nelimitată.

După ce ne-am potolit foamea, o despicătură a falezei ne-a îngăduit să ajungem pe platou, unde am descoperit un spaţiu larg. Aspectul ţărmului nu ne înşelase; de jur împrejur, în toate direcţiile, nu erau decît roci aride, acoperite de alge şi de ierburi marine în general uscate, fără urmă de verdeaţă, fără nimic viu, nici pe pămînt, nici în

văzduh. Din loc în loc, mici lacuri, mai curînd băltoace, străluceau în razele soarelui. Vrînd să bem, am constatat că apa lor era sărată.

De fapt, n-am fost surprinşi. Se confirma astfel ceea ce presupusesem de la început şi anume că acest continent necunoscut se născuse recent, ieşind din adîncurile mării. Asta îi explica ariditatea, ca şi deplina solitudine. Asta explica de asemenea stratul gros de nămol răspîndit uniform, care, în urma evaporării, începea să crape şi să se prefacă în pulbere.

A doua zi, la prînz, am stabilit că ne aflăm la 17°20' latitudine nord şi 23°55' longitudine vest. Reportînd punctul pe hartă, am văzut că se afla în plin ocean, cam în dreptul Capului Verde. Şi totuşi, uscatul, spre vest şi apa, spre est se întindeau acum pînă la orizont.

Oricît de aspru şi de neprimitor ar fi fost continentul pe care pusesem piciorul, eram siliţi să ne mulţumim cu el. Iată de ce, fără să mai aşteptăm, am început descărcarea vasului. Am urcat pe platou tot ceea ce se afla în magaziile lui. Mai înainte, am afurcat solid vasul pe patru ancore, la cinci braţe de fund. În acest golf liniştit, nu-l ameninţa nici un pericol şi puteam să-l abandonăm fără nici un risc.

Îndată ce am terminat debarcarea, noua noastră viaţă a început. În primul rînd, trebuia...

Ajuns aici cu traducerea, zartogul Sofr fu nevoit să se oprească. Manuscrisul prezenta o primă lacună, probabil foarte importantă, după numărul de pagini deteriorate, lacună urmată de multe altele şi mai considerabile, pe cît se putea presupune. Fără îndoială, un mare număr de foi fuseseră atinse de umiditate, cu toată protecţia cutiei. De fapt, nu rămăseseră decît fragmente mai mult sau mai

puțin întinse, al căror context era distrus pentru totdeauna. Ele se succedau în această ordine:

*

...începem să ne aclimatizăm.

De cît timp debarcasem pe această coastă? Nu mai știam nimic. L-am întrebat pe doctorul Moreno, care ține un calendar al zilelor scurse. El mi-a spus: „Șase luni...", adăugînd: „Cu o diferență de cîteva zile", căci se teme să nu se fi înșelat.

Am și ajuns aici! Au trebuit să treacă doar șase luni pentru ca să nu mai fim foarte siguri că am măsurat exact timpul. Promițătoare perspective!

Dealtfel, neglijența noastră nu e deloc inexplicabilă. Ne folosim întreaga atenție, întreaga activitate pentru a supraviețui. Hrana e o problemă a cărei rezolvare necesită cea mai mare parte din zi. Ce mîncăm? Pești, cînd găsim, ceea ce devine din ce în ce mai dificil, căci urmărirea noastră continuă îi alungă. Mîncăm de asemenea ouă de broaște țestoase și anumite alge comestibile. Seara, sîntem sătui, dar extenuați și ne gîndim doar la somn.

Am improvizat corturi din pînzele „Virginiei". Consider că în scurt timp va trebui să construim un adăpost mai trainic.

Cîteodată împușcăm o pasăre; văzduhul nu e atît de pustiu cît presupusesem la început. Cam zece specii cunoscute sînt reprezentate pe acest nou continent. Doar păsări de cursă lungă: rîndunici, albatroși, fregate și alte cîteva. Se pare că nu-și găsesc hrana pe acest pămînt fără vegetație, căci se rotesc neîncetat în jurul taberei noastre, pîndind resturile meselor sărace. Uneori găsim una ucisă de foame, ceea ce ne cruță cartușele și puștile.

Din fericire, sînt șanse ca situația să se amelioreze. Am descoperit un sac de grîu în cala „Virginiei" și am semă-

nat jumătate din el. Dacă va creşte, ne va uşura mult viaţa. Dar va încolţi oare ? Solul e acoperit de un strat gros de aluviuni, nămol nisipos îngrăşat prin descompunerea algelor. Oricît de mediocră i-ar fi calitatea, e totuşi humus. Cînd am acostat, era impregnat cu sare ; apoi, însă, ploi diluviene i-au spălat suprafaţa, toate depresiunile fiind acum pline cu apă dulce.

Dar stratul aluvionar n-a rost curăţat decît pînă la mică adîncime ; pîrîurile, chiar rîurile care încep să se formeze, sînt toate foarte sălcii şi asta arată că în profunzime există încă o mare cantitate de sare.

Pentru a semăna grîul şi pentru a păstra jumătate de sac în rezervă, aproape că a trebuit să ne batem ; o parte a echipajului „Virginiei" voia să-l prefacă fără zăbavă în pîine. Am fost constrînşi să...

...pe care le aveam la bordul „Virginiei". Aceste două cupluri de iepuri au fugit în interior şi nu le-am mai văzut. Se pare că au găsit hrană. Produce oare pămîntul, fără să ştim...

...cel puţin doi ani de cînd sîntem aici !... Grîul a crescut admirabil. Avem pîine aproape la discreţie şi cîmpurile cultivate cresc mereu. Dar ce luptă trebuie să ducem împotriva păsărilor ! S-au înmulţit în chip ciudat şi, de jur împrejurul culturilor noastre...

Cu toate decesele despre care am vorbit mai înainte, micul nostru trib n-a descrescut, ci dimpotrivă. Fiul meu şi pupila mea au trei copii, şi fiecare dintre celelalte trei

perechi, la fel. Toată această liotă crapă de sănătate. E ca și cum specia umană ar avea mai multă vigoare, o vitalitate mai intensă, de cînd e atît de redusă ca număr. Dar cauze...

...aici de zece ani și nu știam nimic despre acest continent. Nu-l cunoșteam decît pe o rază de cîțiva kilometri în jurul locului debarcării. Doctorul Bathurst ne-a făcut să ne fie rușine de apatia noastră. La îndemnul lui, am armat vasul, ceea ce ne-a luat aproape șase luni și am făcut o călătorie de explorare.

Ne-am întors alaltăieri. Călătoria a durat mai mult decît socoteam, pentru că am vrut să fie completă.

Am dat ocol continentului care ne susţine și care, totul ne face s-o presupunem, trebuie să fie, împreună cu insulița noastră, ultima parcelă solidă de la suprafața globului. Țărmurile lui ni s-au părut a fi pretutindeni la fel, adică foarte abrupte şi foarte sălbatice.

Călătoria noastră a fost întreruptă de mai multe excursii în interior ; speram, mai ales, să găsim urme ale Azorelor şi ale Maderei, situate, înainte de cataclism, în oceanul Atlantic și care, deci, ar trebui să facă parte din noul continent. N-am întîlnit însă nici cel mai mic vestigiu. Tot ce am putut constata este că solul era răscolit şi acoperit de un strat gros de lavă în zona acestor insule, care au fost supuse unor violente fenomene vulcanice.

Dacă n-am descoperit ce căutam, am descoperit ceea ce nu căutam ! În dreptul Azorelor, pe jumătate acoperite de lavă, ne-au apărut mărturii ale muncii omenești — dar nu ale muncii foştilor insulari, contemporanii noștri de ieri. Erau rămășiţe de coloane sau de olărie cum nu văzusem niciodată. Cercetîndu-le, doctorul Moreno emise ideea că aceste vestigii trebuiau să aparţină anticei Atlantide şi că fluxul vulcanic le-ar fi readus la suprafaţă.

Poate că doctorul Moreno are dreptate. Legendara Atlantidă ar fi ocupat, într-adevăr, dacă a existat, locul noului continent. Cît de ciudată ar fi, în acest caz, succesiunea pe aceleaşi meleaguri a trei omeniri care nu purced una dintr-alta.

Oricum ar fi, mărturisesc că problema mă lasă rece : avem destulă bătaie de cap cu prezentul, ca să ne mai ocupăm de trecut.

Cînd ne-am întors, ne-a izbit faptul că, faţă de restul continentului, împrejurimile taberei noastre păreau să constituie o regiune favorizată. Asta se datorează exclusiv culorii verzi, adinioară atît de abudentă în natură, care nu e cu totul absentă aici, în timp ce a dispărut în restul continentului. Nu făcusem niciodată această observaţie pînă atunci, dar lucrul era incontestabil. Fire de iarbă, care nu existau în momentul debarcării noastre, ţîşneau acum destul de numeroase în jur. Dealtfel, ele nu aparţin decît unui mic număr de specii dintre cele mai obişnuite, ale căror seminţe au fost transportate pînă aici de păsări.

Din ceea ce am spus pînă acum, nu trebuie să se tragă concluzia că nu există vegetaţie în afara acestor cîteva specii vechi. În urma unui efort de adaptare dintre cele mai stranii, pe întregul continent poate fi întîlnită o vegetaţie în stadiul de rudiment, de promisiune. Cele mai multe dintre plantele marine care-l acopereau cînd a ţîşnit din valuri au pierit la lumina soarelui. Cîteva au rezistot totuşi în lacurile, bălţile şi băltoacele uscate progresiv de căldură. Dar, în acea perioadă, începeau să se nască rîuri şi izvoare cu atît mai favorabile vieţii ierburilor marine şi algelor, cu cît apa lor era sărată. Cînd suprafaţa şi apoi adîncurile solului au fost lipsite de sare şi apa a devenit dulce, imensa majoritate a acestor plante au dispărut. Un mic număr, obişnuindu-se cu noile condiţii de viaţă, au prosperat în apa dulce aşa cum prosperaseră în apa sărată. Dar procesul nu s-a oprit aici ; cîteva dintre

aceste plante, înzestrate cu o putere de acomodare mai mare, s-au obișnuit cu atmosfera, după ce se obișnuiseră cu apa dulce-și, mai întîi pe țărmuri, apoi din aproape în aproape, au înaintat spre interior.

Am surprins această transformare pe viu și am putut să constatăm cum se modificau formele, odată cu funcționarea fiziologică. De pe acum, cîteva tulpini se înalță timid spre cer. Putem prevedea că, într-o zi, o floră va fi creată astfel pe de-a-ntregul și între speciile noi și cele vechi va izbucni o luptă înverșunată.

Lucrurile se petrec la fel și cu fauna. În vecinătatea cursurilor de apă pot fi văzute foste animale marine, în cea mai mare parte moluște și crustacee, pe cale de a deveni terestre. Văzduhul e străbătut de pești zburători, mai mult păsări decît pești, aripile lor crescînd nemăsurat și coada lor arcuită îngăduindu-le...

*

Ultimul fragment cuprindea, intact, sfîrșitul manuscrisului:

*

...toți bătrîni. Căpitanul Morris a murit. Doctorul Bathurst are șaizeci și cinci de ani, doctorul Moreno, șaizeci; eu, șaizeci și opt. Toți ne vom sfîrși curînd viața. Totuși, mai înainte vom îndeplini sarcina care ne revine și, pe cît ne stă în puteri, vom ajuta generațiile viitoare în lupta care le așteaptă.

Dar vor vedea oare lumina zilei, aceste generații ale viitorului?

Sînt tentat să răspund afirmativ, dacă nu țin seama decît de înmulțirea semenilor mei: copiii mișună și, pe de altă parte, în condițiile acestei clime sănătoase, în acest

ţinut în care animalele feroce sînt necunoscute, longevitatea e mare. Colonia noastră s-a întreit.

Dimpotrivă, sînt tentat să răspund negativ, dacă mă refer la profunda decădere intelectuală a tovarăşilor mei de nenorocire.

Micul nostru grup de naufragiaţi se afla totuşi în condiţii favorabile pentru a profita de cunoaşterea umană. El cuprindea un om deosebit de energic — căpitanul Morris, azi decedat, doi bărbaţi mai culţi decît media obişnuită — fiul meu şi cu mine — precum şi doi savanţi veritabili — doctorul Bathurst şi doctorul Moreno. Cu astfel de elemente, am fi putut face ceva. N-am făcut nimic. De la început, păstrarea vieţii noastre materiale a fost, este încă singura noastră preocupare. Ca la început, ne petrecem timpul căutîndu-ne hrana, iar seara, epuizaţi, cădem într-un somn greu.

E, vai ! prea evident că omenirea, ai cărei unici reprezentanţi sîntem, e pe cale de regresiune rapidă. Semnele animalităţii s-au accentuat la matelotii de pe „Virginia“, oameni inculţi altădată ; fiul meu şi cu mine am uitat ceea ce ştiam ; doctorul Bathurst şi doctorul Moreno şi-au lăsat ei înşişi creierii în paragină. Se poate spune că viaţa noastră cerebrală este inexistentă.

Din fericire, am efectuat periplul acestui continent cu mulţi ani în urmă. Astăzi n-am mai avea curajul... Şi, de-altfel, căpitanul Morris, conducătorul expediţiei, a murit — după cum a murit de bătrîneţe şi „Virginia“, care ne purta atunci.

La începutul şederii noastre aici, cîţiva dintre noi se apucaseră să-şi construiască locuinţe. Aceste construcţii neterminate s-au transformat în ruine. Dormim toţi pe pămînt, în orice anotimp.

De multă vreme n-a mai rămas nimic din veşmintele noastre. Cîţiva ani, ne-am străduit să le înlocuim cu alge ţesute mai întîi cu dibăcie, apoi mai grosolan. Am renun-

țat și la acest efort, pe care clima blîndă îl face de prisos: trăim goi, ca aceia pe care-i numeam sălbatici.

A mînca, a mînca, aceasta ne este ținta perpetuă, preocuparea exclusivă.

Mai dăinuie totuși cîteva rămășite din vechile noastre idei și sentimente. Fiul meu Jean, acum om matur și bunic, nu și-a pierdut de tot afectivitatea și fostul meu șofer, Modeste Simonat, își mai amintește vag că i-am fost cîndva stăpîn.

Dar odată cu ei, cu noi, aceste slabe urme ale oamenilor care am fost — căci de fapt nu mai sîntem oameni — vor dispare pentru totdeauna. Cei născuți aici nu vor fi cunoscut niciodată o altă existență. Omenirea va consta doar din acești adulți — îi am în fața ochilor în timp ce scriu — care nu știu nici să citească, nici să numere și abia vorbesc, din acești copii cu dinți ascuțiți, care par să fie doar un pîntec nesățios. Apoi, după aceștia, vor fi alți adulți și alți copiii, apoi iar alți adulți și alți copii, mereu mai aproape de animale, mereu mai departe de strămoșii lor gînditori.

Mi se pare că-i văd pe acești oameni viitori, nemaicunoscînd limbajul articulat, cu inteligența stinsă, cu trupul acoperit de peri aspri, rătăcind în acest deșert sumbru...

Ei bine, vrem să încercăm să nu fie așa. Vrem să facem tot ce stă în puterea noastră pentru ca realizările omenirii din care am făcut parte să nu se piardă definitiv. Doctorul Moreno, doctorul Bathurst și cu mine vom trezi creierul nostru amorțit, îl vom obliga să-și reamintească tot ceea ce a știut. Împărțindu-ne munca, pe această hîrtie și cu această cerneală, luate cîndva de pe bordul „Virginiei“, vom înșira tot ceea ce cunoaștem în diverse domenii ale științei pentru ca, mai tîrziu, dacă oamenii vor mai exista și dacă, după o perioadă de sălbăticie mai mult sau mai puțin lungă, vor simți renăscînd setea lor de lumină, să găsească acest rezumat a ceea ce au făcut înaintașii lor. Fie ca atunci ei să binecuvînteze amintirea acelora care

s-au străduit, la noroc, să scurteze calea dureroasă a unor frați pe care nu-i vor vedea !

Pe pragul morții

Au trecut aproape cincisprezece ani de cînd au fost scrise rîndurile de mai sus. Doctorul Bathurst și doctorul Moreno nu mai sînt. Dintre toți cei care au debarcat aici, eu, unul dintre cei mai bătrîni, am rămas aproape singur. Dar moartea mă va lua și pe mine. O simt urcînd de la picioarele mele înghețate spre inima care mi se oprește.

Ne-am terminat munca. Am închis manuscrisele care cuprind rezumatul științei umane într-o casă de fier debarcată de pe „Virginia" și am îngropat-o adînc în pămînt. Alături, voi ascunde aceste cîteva pagini făcute sul, într-o cutie de aluminiu.

Va găsi cineva vreodată comoara încredințată pămîntului ? O va căuta măcar cineva ?...

Asta e treaba destinului.

Pe măsură ce traducea acest bizar document, un fel de spaimă cuprindea sufletul zartogului Sofr.

Cum, rasa Andarti-Iten-Schu descindea din acești oameni care, după ce rătăciseră multe luni pe deșertul oceanelor, eșuaseră în acest punct al țărmului unde se înălța acum Basidra ? Așadar, aceste creaturi mizerabile făcuseră parte dintr-o omenire glorioasă, față de care omenirea actuală se afla la primele gîngăveli ! Și ce trebuise pentru ca știința, pînă și amintirea acestor popoare atît de puternice să fie suprimate definitiv ? Mai puțin decît nimic : un tremur imperceptibil care să străbată scoarța globului.

Ce nenorocire ireparabilă că manuscrisele semnalate de document fuseseră distruse odată cu casa de fier care le adăpostea. Era cu neputință să se mai păstreze cea mai mică speranță, lucrătorii răscolind solul în toate sensurile pentru a săpa fundațiile. Nu încăpea nici o îndoială că fierul fusese măcinat de vreme, pe cînd cutia de aluminiu rezistase victorioasă.

Oricum, nu era nevoie de mai mult pentru ca optimismul lui Sofr să fie tulburat iremediabil. Dacă manuscrisul nu prezenta nici un detaliu tehnic, el era plin de indicații generale și dovedea în mod peremptoriu că omenirea înaintase odinioară mai mult pe drumul adevărului, decît o făcuse după aceea. În această relatare se afla totul, noțiunile pe care le poseda Sofr și altele, pe care nici n-ar fi îndrăznit să și le imagineze — pînă la explicația numelui Hedom, care stîrnise atîtea polemici inutile !... Hedom era deformarea lui Edem, el însuși deformarea lui Adam, care nu era, poate, decît deformarea unui cuvînt mai vechi.

Hedom, Edem, Adam este simbolul perpetuu al primului om și este, de asemenea, o explicație a sosirii lui pe pămînt. Sofr greșise deci negîndu-l pe acest strămoș, a cărui existență reală era dovedită de manuscris și poporul avusese dreptate socotind că ascendenții îi sînt asemănători. Dar nici în acest caz, nici în general, Andarti-Iten-Schu nu inventaseră nimic nou. Ei se mulțumiseră să repete ceea ce se spusese înaintea lor.

La urma urmei, poate că nici contemporanii autorului acestei relatări nu inventaseră mai mult. Poate că și ei doar refăcuseră drumul străbătut de alte omeniri, venite înaintea lor pe Pămînt. Nu vorbea documentul despre un popor numit atlant ? Fără îndoială că vestigiile aproape impalpabile descoperite de Sofr dedesubtul stratului de nămol marin aparțineau acestor atlanți. La ce grad de cunoaștere a adevărului ajunsese această veche națiune, cînd invazia oceanului o măturase de pe suprafața Pămîntului ?

Oricare i-ar fi fost realizările, nimic din ele nu sub-

zistase după catastrofă și omul trebuise să reia de jos urcușul lui spre lumină.

Poate că va fi la fel și pentru Andarti-Iten-Schu. Poate că va fi la fel și după ei, pînă în ziua...

Dar va veni vreodată ziua în care să fie satisfăcută nesățioasa dorință a omului ? Va veni vreodată ziua în care acesta, sfîrșind de urcat panta, va putea să se odihnească pe piscul în sfîrșit cucerit ?...

Așa gîndea zartogul Sofr, aplecat asupra venerabilului manuscris..

Datorită acestei relatări de dincolo de mormînt, el își imagina teribila dramă care se desfășoară fără încetare în univers și inima îi era plină de compasiune. Sîngerînd de nenumăratele rele de care suferise înaintea lui tot ceea ce fusese viu, încovoindu-se sub povara acestor eforturi zadarnice acumulate în nesfîrșirea timpurilor, zartogul Sofr-Ai-Sr dobîndea încet, dureros, convingerea intimă a eternei reînceperi a lucrurilor.

(Finalul nuvelei i-a furnizat lui Marcel Moré principalul argument în tentativa sa de a stabili neapărat o legătură între filozoful german Friedrich Nietzche și marele scriitor francez : „E limpede : cine ar fi putut deci să-i inspire lui Jules Verne ideea unei eterne reîntoarceri, dacă nu lectura operelor filozofice în care această temă deține un loc fundamental ?“ (33). Firește, această consonanță ne pune pe gînduri mai mult decît faptul că filozoful și scriitorul îl prețuiau deopotrivă pe Stendhal și au avut reacții identice față de Wagner. Dar, înainte de a conchide, să ne amintim principiul parcimoniei, enunțat de celebrul călugăr franciscan Guillaume d'Occam : „Să nu se înmulțească ipotezele, dacă nu e necesar“. Cu alte cuvinte, să nu recurgem la explicațiile cele mai complicate și mai nesigure, dacă nu le-am epuizat pe cele mai simple și mai ușor de verificat. In cazul nostru, nu putem omite faptul că nicăieri în opera și în corespondența (publicată) ver-

niană nu există vreo referire la filozoful german. In același timp, nu e un secret că ideea eternei reîntoarceri străbate întreaga literatură romantică, avîndu-și probabil izvorul în teoria catastrofelor geologice a lui Cuvier. Ilustrul savant explica dispariția unor întregi familii de plante și animale prin cataclismele care au distrus viața de mai multe ori în istoria Pămîntului. Ecoul livresc al acestei teorii îl constituie descrierea civilizațiilor antediluviene din Căderea unui înger al lui Lamartine, sau din Orașul dispărut al lui Hugo. Sursa nuvelei ar putea fi mitul Atlantidei, care revine obsedant în „Călătoriile extraordinare“, culminînd cu descoperirea vestigiilor civilizației dispărute pe continentul renăscut din ape. Dealtfel, ipoteza catastrofei a dat naștere unui mare număr de lucrări beletristice anterioare Eternului Adam... Oricum, Nietzche nu are ce căuta în aceste speculații, de vreme ce ideea nuvelei se afla, în germen, în meditațiile profesorului Aronnax din Douăzeci de mii de leghe sub mări (1870): „Poate că, într-o zi, vreun fenomen eruptiv va readuce la suprafața valurilor aceste ruine scufundate“. Iar Cyrus Smith o dezvoltă în Insula misterioasă (1874—75); „În secolele viitoare, noi Columbi vor descoperi insulele Chimborazo, Himalaia și Mont-Blanc, rămășițe ale Americii, Asiei și Europei înghițite de ape“. În sfîrșit, Eternul Adam (data elaborării e necunoscută, situîndu-se probabil în ultimii ani de viață ai scriitorului, mort în 1905) o reia și o amplifică, poate și sub impulsul emoției stîrnite pretutindeni pe glob de distrugerea orașului Saint-Pierre din Martinica, în urma erupției vulcanului Pelé, la 8 mai 1902.

Spațiul acordat încercării de elucidare a acestei probleme este justificat de implicațiile aserțiunii lui Marcel Moré, care ajunge să vorbească despre un „nietzcheism vernian“ avant la lettre și să se întrebe dacă „zartogul“ Sofr-Ai-Sr nu ar fi, într-un anumit fel, însuși Jules Verne,

care și-ar fi petrecut ultimii ani ai vieții descifrînd rebusul constituit de operele lui Nietzche traduse în franceză“. Or, cu tot pesimismul din acești ultimi ani, generat de factori personali și sociologici, sensul profund al operei scriitorului este departe de a se confunda cu acela al pretinsului său model. Pînă și Eternul Adam, *„al cărei ton este foarte diferit de aproape tot ceea ce a scris Jules Verne“ (9), demonstrează că optimismul autorului, ca și acela al eroului său, fusese „tulburat iremediabil“, dar nu și pierdut. Să nu uităm că viața vegetală și animală se adaptează condițiilor vitrege de pe ultimul ei refugiu. Iar supraviețuitorii își biciuiesc creierul amorțit pentru a lăsa omenirii ce va să vină un rezumat al cunoștințelor lor, ca „să scurteze calea dureroasă a unor frați pe care nu-i vor vedea !“ Iată de ce, împotriva unor opinii care văd în* Eternul Adam *un temei pentru a repune în discuție întregul sens al „Călătoriilor extraordinare“, sîntem mai curînd de acord cu Jacques Sadoul atunci cînd conchide astfel : „Jules Verne s-a îndoit, desigur, de continuitatea nelimitată a progresului științific ; în schimb, nimic nu ne îngăduie să ne închipuim că ar fi încetat să creadă în știință...“ (41).*

Nuvela merită o atenție deosebită și în ceea ce privește modalitatea artistică folosită de autor. Trebuie să începem prin a spune că atitudinea criticilor și istoricilor literari față de Jules Verne ni s-a părut întotdeauna cel puțin bizară. Într-o scrisoare adresată lui Hetzel, referindu-se la „importanța redusă pe care o au în literatură noastră aceste cărți, destinate în primul rînd tinerilor“, scriitorul continua astfel : „Îmi amintesc că Paul de Saint-Victor, vorbind despre autorii Magazinului de educaţie, *nici măcar nu mă cita“ (cf. 31). Din păcate, nu era o atitudine singulară, pontifii literari ai momentului părînd să ignore însăși existența preacelebrului lor compatriot. Iar cînd n-o ignorau, Thibaudet îl amintea în treacăt, iar Lanson îi acorda o jumătate de rînd cam disprețuitoare. Și în această*

privință, lucrurile s-au schimbat o dată cu reevaluarea globală a operei verniene. Kingsley Amis este unul dintre foarte puținii cercetători care mai susțin că „Din punct de vedere literar, opera sa este, desigur, de slabă calitate..." (3). Pînă și Donald Wollheim, autorul unor opinii foarte discutabile despre conținutul ideatic al „Călătoriilor extraordinare", subliniază : „Verne era un scriitor de prim rang pentru epoca sa, cu toate că se adresa mai ales cititorilor tineri. E imposibil să-l citești astăzi fără să constați că nu era inferior nimănui în ceea ce privește talentul de a detalia un decor, ca și în modul de a înregistra nuanțele epocii" (47).

Cît despre Eternul Adam, *relatare sobră a unui cataclism planetar și a unui eșec științific, ceea ce surprinde este adaptarea perfectă a scriiturii la necesitățile subiectului și ale formulei adoptate. Limpiditatea relatării inițiale contrastează în chip fericit cu permanenta tensiune interioară a „jurnalului" catastrofei. Lipsa de lirism, descrierea* la rece *a unor evenimente tragice asigură nuvelei o influență mai profundă asupra cititorilor decît ar fi generat-o accentele patetice prezente în alte lucrări pe teme similare.*

Primejdiile potențiale ale neconcordanței dintre progresul tehnico-științific și cel moral, evocate în opera lui Verne și Wells, îl neliniștesc și pe marele scriitor ceh Karel Čapek. Cea mai cunoscută piesă a sa, R.U.R. (Rossum's Universal Robots, *1920) constituie o expresie concentrată a acestei preocupări obsedante : „Ideea roboților umani, a oamenilor-automate produși în mod industrial, cu trup și chip de bărbat sau de femeie, asexuați totuși pînă în ziua în care doi dintre ei descoperă dragostea, fără inteligență dar înzestrați cu grai și memorie, lipsiți de orice sensibilitate în afară de sensibilitatea la durere — pentru a diminua accidentele de muncă — acești roboți destinați să furnizeze industriașilor mînă de lucru foarte ieftină, și statelor armate reînoite la nesfîrșit, acești roboți cărora li*

se inculcă, pentru a-i diviza mai ușor, paternalismul și șovinismul local și național, această idee profund originală nu este ea simbolul perfect al unei societăți riguros mecanizate, întemeiate pe profit?“ (24). Ne este cu atît mai ușor să răspundem afirmativ, cu cît ideea apare și în alte lucrări ale lui Čapek, unele anterioare piesei. Din nefericire pentru caracterul reprezentativ al volumului nostru, acestea din urmă nu-i aparțin decît pe jumătate, fiind scrise împreună cu fratele său Josef, publicate în presa vremii și reproduse apoi în culegerile Adîncimi strălucitoare *și* Grădina lui Krakonos. *Povestirea, mai curînd eseul dialogat* Sistemul *(1908), prefigurează în registrul ironic sistemul creat datorită descoperirii bătrînului Rossum (în limba cehă,* rozum *înseamnă* rațiune). *„Muncitorul trebuie să devină o mașină care pur și simplu să se învîrtească“, afirmă stăpînul fabricilor din Hubertstown, iar roboții din* R.U.R. *sînt tocmai asemenea mașini umanoide, construite din materie organică* [1]. *Pe de altă parte, revolta muncitorilor din* Sistemul *este determinată de redeșteptarea sentimentelor umane, după cum revolta roboților se produce în urma experiențelor doctorului Gall, care-i înzestrează cu un rudiment de simțire.*

Atitudinea fraților Čapek față de implicațiile posibile ale progresului tehnico-științific transpare și în alte lucrări de tinerețe. În Creatura naturans *(1910), de pildă, se afirmă: „Industrializarea, extinderea fabricilor, sistemul mecanic al epocii noastre începe să ne înspăimînte... Într-adevăr, avem prea multe mașini; omul și animalul, tot ce este viu, activ, tot ce se mișcă este dislocat de această mecanizare generală“ (cf. 5). Autorii nu pledează însă pentru o utopică întoarcere la natură, ci pentru stabilirea unui echilibru între necesitățile industrializării și mediul*

---

[1] În *science fiction*-ul modern, acest tip de făpturi artificiale poartă numele de *androizi*, roboții desemnînd mai ales corpurile, umanoide sau nu, construite din materie anorganică (metal, masă plastică etc.).

înconjurător, soluție, să recunoaștem, surprinzător de modernă. Mai tîrziu (1929), simțind nevoia să explice sensul profund al piesei R.U.R., *Karel Čapek avea să-și definească în mod limpede poziția față de progresul tehnic, față de mașini: „Recunosc că mă simt întrucîtva responsabil pentru întrebarea: e oare posibil ca pînă la urmă mașinile să ajungă stăpîne peste oameni? Această întrebare mă apasă nu pentru că aș fi inventat vreo mașină, nici pentru că aș fi inventat sus-enunțata întrebare, ci pentru că, într-un moment de slăbiciune, am inventat roboții... În realitate, eu însumi dispun de cîteva mașini, printre care, de exemplu, o mașină de tuns iarba. Și niciodată nu mi-a trecut prin cap că mașina asta ar putea deveni stăpîna mea... Orice muncitor știe că stăpînul lui nu este mașina la care lucrează, ci fabricantul care îl plătește... Să nu ne punem deci întrebarea dacă pînă la urmă mașinile vor ajunge stăpîne peste om, frustrîndu-l de capacitatea procreației. Deoarece este binecunoscut faptul că există cu totul alte cauze care-i frustrează pe oameni de capacitatea procreației, de exemplu salariul mic, standardul de viață scăzut, cultura deficitară și așa mai departe" (cf. 5). Asemeni majorității autorilor de* science fiction, *Čapek nu învinuiește deci progresul însuși, mașinile, ci modul în care sînt folosite, ca instrumente ale oprimării capitaliste.*

Dar este Čapek un autor de science fiction?

În introducerea la interesanta și cuprinzătoarea sa monografie, C. Barborică ține să ne avertizeze chiar de la început: „Posteritatea nu a fost tocmai dreaptă cu scriitorul ceh Karel Čapek. Deși operele sale cunosc o mare răspîndire, în lucrările de sinteză literară universală el este tratat aproape numai ca autor de scrieri cu caracter științifico-fantastic. În acest fel, creația lui Karel Čapek poartă stigmatul unui gen considerat inferior, o periferie în care se produc lecturi de agrement, ca cele polițiste" (5). Trecînd peste

aprecierea, să-i spunem doar ușuratică, din ultima frază, vom înțelege eroarea autorului cînd, peste cîteva zeci de pagini, vom constata că el pornește de la definiția despre science fiction *a lui Kingsley Amis, pe care n-o interpretează nici măcar* ad literam, *ci întru totul* pro domo. *A spune că roboții organici și carburatorul din* Fabrica de absolut *(1922) sînt realizări „imposibile din punct de vedere tehnic", înseamnă a reduce fenomenul la o singură dimensiune. Sînt oare mai posibile călătoria în timp și universul paralel ale lui Wells, pe care C. Barborică nu-l exclude din aria anticipației ? Iată și un alt raționament cu totul discutabil : „Dacă romanul* Război cu salamandrele, *care pornește de la ipoteza că în anumite condiții n-ar fi fost exclus ca o altă specie animală decît maimuța să fi putut evolua pe treptele civilizației, este roman de fantezie științifică, în acest caz vom fi siliți să subsumăm genului și* Insula pinguinilor *de Anatole France". Dar tot C. Barborică, vrînd să demonstreze că romanul lui France i-a servit drept model lui Čapek, îl prezintă astfel : „În* Insula pinguinilor, *un preot botează dintr-o eroare pinguinii și-i transformă din mila Domnului în oameni". N-are rost să continuăm, de vreme ce ni se oferă un argument peremptoriu : tranformarea pinguinilor în oameni este rezultatul unui miracol, pe cînd evoluția salamandrelor urmează o cale rațională deși, evident, imaginară. Tocmai în aceasta constă deosebirea esențială dintre fantastic și fantasticul* științific !... *Că Kingsley Amis este vinovat (involuntar) de încercarea de a-l desprinde pe Čapek de pe orbita* science fictionului *ne-o demonstrează și ultima parte a acestui rechizitoriu : „Prin moralismul său și prin locul pe care îl ocupă satira în creația sa, Čapek se deosebește de cei doi clasici ai genului de știință-ficțiune : Jules Verne și H. G. Wells. Proza acestora nu presupune întotdeauna intenții satirice. Scopul lor primordial este de a imagina o faptă extraordinară, o acțiune aventuroasă care să uimească". Am combătut la locul potrivit versiunea ori-*

ginală a acestor aserțiuni. Dacă literatura științifico-fantastică ar urmări într-adevăr, în primul rînd, *să imagineze fapte extraordinare și acțiuni aventuroase, ar merita să poarte „stigmatul unui gen considerat inferior". Dar audiența tot mai largă de care se bucură ea în rîndul cititorilor și al criticii literare demonstrează cu totul altceva. Și printre „scrisorile de noblețe" ale fenomenului se numără, la loc de cinste,* R.U.R. și Fabrica de absolut, Krakatit *și* Război cu salamandrele.

În 1908, cînd Frații Čapek publicau Sistemul, *apărea a doua carte a lui Maurice Renard,* Doctorul Lerne, sub-zeu. *Romanul este dedicat lui Wells — și nu întîmplător, de vreme ce, asemeni genialului chirurg din* Insula doctorului Moreau, *doctorul Lerne săvîrșește adevărate miracole, de astă dată în domeniul grefei organelor, ajungînd pînă la transplantarea creierilor. Îl vom regăsi, sub un alt nume, în* Mîinile lui Orlac *(1920), grefîndu-i unui pianist mutilat într-un accident mîinile unui om mort de curînd, ceea ce nu rămîne fără urmări, mai ales pe plan psihic. Dintre celelalte romane ale lui Renard —* Omul trucat *(1921),* Un om la microbi *(1928) etc. — se distinge* Pericolul albastru *(1910). Autorul imaginează un glob concentric Pămîntului dar invizibil, ca și sarvanții, ființele cu aspect de păianjeni care-l populează, pentru că au aceleași indice de refracție ca aerul. Sarvanții „pescuiesc" oameni pentru experiențe, așa cum facem noi cu fauna marină. Ei nu coboară însă în oceanul aerian animați de intenții anexioniste, ca marțienii lui Wells, și își încetează experiențele atunci cînd descoperă suferința. Superioritatea lor este deci evidentă nu numai pe planul inteligenței, ci și pe cel moral.*

Pericolul albastru *este considerat deseori drept capodopera lui Renard. Fără a-i contesta reușitele ca romancier, credem că talentul scriitorului se exprimă plenar în proza de mai mici dimensiuni. Spre exemplificare, am ales o povestire din volumul* Domnul d'Outremort *(1913).*

CEAȚA DIN 26 OCTOMBRIE

„Am privit uimit această umbră timp de cîteva minute. Forma ei mă umplea de stupoare. Am ridicat ochii. Copacul era un palmier".

(Edgar Allan Poe, *Întîlnirea din Munții Colțoși*)

Răposatul Chanteraine, botanistul, în timpul vieții director al Muzeului, a lăsat niște memorii ciudate. Dacă n-au fost încă publicate, asta se datorește faptului că în ele pot fi recunoscute prea ușor multe figuri contemporane pe care se cuvine să le așteptăm să aparțină Istoriei, pentru a dezvălui că nu erau demne de ea. Așa e datina. Desprindem din manuscris aceste pagini descriptive în care, printr-o excepție, autorul nu vorbește despre oamenii de azi.

*

— Pune-ți mantaua, îmi spuse Fleury-Moor. Se face răcoare și vreau să te duc la ciupercăriile mele model.

— E departe ?

— Nu. La doi pași. Acolo sus. (Geologul îmi arătă vîrful colinei). Vezi cocoașa aceea, Chanteraine ? Ar merita să fie celebră. Notre-Dame de Reims[1] a ieșit de acolo, cel puțin în parte. Creasta e toată străpunsă de galerii subterane care au fost cîndva cariere de piatră. Folosesc două dintre ele pentru creșterea criptogamelor mele ; se intră prin cealaltă parte a colinei... Poți să-ți iei și pușca — vînatul îmi aparține. Vino !

— S-a făcut tîrziu... E trecut de trei.

— Vom fi înapoi cu mult înainte de a se înnopta. Hai, la drum !

Mi-am luat pușca de calibrul 12 și tolba de vînătoare. Ca să fiu cinstit, excursia era departe de a mă plictisi — în

---

[1] Faimoasă catedrală în care erau încoronați odinioară regii Franței (n.r.).

afară de scopul micologic. Sînt un vechi amator de peisaje şi un neobosit admirator al amurgurilor.

Data : 26 octombrie 1907

Drumul urca domol prin viile culese şi printre cîmpurile de sparanghel crescut în mărăcinişuri după recoltare. Ţăranii tăiau aceste verdeţuri aeriene şi le strîngeau ca să le ardă. Aproape peste tot sclipeau lumini şi fumul se înălţa în văzduhul liniştit. Suiam, fără grabă, către o pădure de aramă şi de rugină. Priveam ades peste umăr trecătoarea şi cîmpia care se vedea tot mai bine. La liziera pădurii, drumul coti şi, luînd-o pe lîngă copaci, ne dezvălui rotunjimea văii. Spaţios hemiciclu lărgit în faţa noastră, ea oferea imaginea desăvîrşită a acestei luni de brumar care abia începuse. În ciuda vremii ursuze şi reci, în ciuda cerului tulbure şi a aburului care, cu vălul său prea timpuriu, estompa contururile mlaştinilor, mantia ei de frunzişuri îngălbenite o însorea. Nici o adiere nu clătina crengile. Din cînd în cînd, cîte un copac se desfrunzea în pădure, cu un mic zgomot melancolic de aversă. Se auzea planînd neclintita reculegere a naturii dinaintea iernii. Se simţea cum amorţeşte treptat cîmpia şi cum se coace toamna.

Înainte de a coti pe un drum nisipos, sub o boltă rară de salcîmi, am făcut un popas. Atunci am vorbit pentru prima oară despre ceaţă, observînd că emanaţia palustră aburea acum toate întinderile joase, ca un mucegai al cărui pluş cenuşiu se îngroşa văzînd cu ochii. Un nor turtit împresura Cormonville-ul ; ţesătoare nevăzute ţeseau, de la un capăt la altul al trecătorii, pînze de păianjen statornice şi tot mai opace, în timp ce, pe cîmpia nelămurită, lungi dîre de aburi stăruiau şi se înmulţeau fără să se poată vedea cum. Încă nu plecasem cînd ele fulguiseră tot spaţiul, pînă la marginea unde noaptea avea să se ridice în curînd.

— Să ne grăbim, spuse Fleury-Moor. E atît de ușor să capeți o răceală !

L-am urmat pe drumul desfundat.

După o clipă mi s-a părut că împrejurimile devin tulburi. M-am frecat la ochi, crezînd că mi se împăienjeniseră ; tulbureala persistă. Era negura. Ne învăluia în muselina ei.

— Nu te temi că vom fi surprinși de ceață ? am întrebat.

Mergeam între pereți de nisip roșcat, împînzit cu straturi de pămînt făinos. Colegul meu luase o mînă din acest pămînt și mi-l întindea, fărîmîndu-l. N-am văzut decît o infinitate de bucățele de calcar, minuscule rămășițe de cochilii ca amoniți și corneți, dintre care unele rămăseseră întregi, datorită taliei lor microscopice.

— Ei, ce-ți spuneam azi-dimineață !

Îmi aminteam de minune ce-mi spusese dimineața; și revedeam clipa în care automobilul de 35 cai-putere în care ne aflam ieșise din codrii Ardenilor. Dintr-o dată se făcuse parcă ziuă a doua oară. Cîmpia din Champagne se întindea în fața noastră cît vedeam cu ochii, albă ca de cretă, larg ondulată de cute armonioase care ni se păreau în mișcare și aproape marină, atît era de imensă și atît ni se părea de unduitoare. Satele, risipite din loc în loc, te duceau cu gîndul la niște insule stîncoase. Pîlcurile de brazi, ivindu-și ici și colo dreptunghiurile trase cu rigla, simulau stranii madrepori geometrici. În depărtare se zărea o șosea atît de dreaptă, încît puteai s-o iei drept un dig.

— Mergem cu 75 de kilometri pe oră, declară Fleury-Moor.

Aș fi dorit să spună „navigăm cu 40 de noduri“, într-atît mă încerca această nostalgie a mării care sălășluiește în inima oamenilor și într-atît îmi dădea acest ținut regrete balneare și, totodată, iluzii navale.

— Pe cinstea mea, strigă Fleury-Moor, cînd i-am făcut această mărturisire, provincia Champagne seamănă cu oceanul ca o fiică cu tatal său ! Configuraţia ţinutului mărturiseşte originea lui neptunică şi faptul că marea preistorică l-a modelat odinioară după chipul ei, cu mari izbituri de valuri şi de vîltori. Şi uite acolo jos colinele care au ieşit cele dintîi la suprafaţă, în epoca eogenă, cînd valurile se retrăgeau din secol în secol. (Pînă acolo îşi întind Vesle şi Aisne braţele dealurilor şi tot acolo mergem şi noi). Ei bine, nu-s altceva decît ridicături de sedimente şi de aluviuni, bancuri de nisip şi de calcar, odinioară submarine, astăzi pline de scoici.

Iată ce îmi aminteam.

— Foarte bine, dragul meu, am replicat. Dar ceaţa... Nu te temi că o să ne rătăcim, dacă se îndeseşte ?

— Nu-i nici o primejdie! Vezi dumneata, cunosc ungherele astea pe dinafară. Aş ajunge la straturile mele de ciuperci cu ochii închişi ! De-altfel, la noi ceţurile nu-s niciodată dese... Dar dacă vrei să grăbim pasul, o să trecem repede de locul ăsta...

Curînd, într-adevăr, ieşind din culoar, drumul îşi accentuă brusc urcuşul şi atmosfera se limpezi cu totul. Am profitat ca să arunc o privire de ansamblu şi am constatat — nu fără uimire după asigurările lui Fleury-Moor — că nu mai zăream nimic din Cormonville. Vîlceaua se umpluse pînă la jumătate de volute nebuloase ; ele se întindeau pînă la extremităţile îndepărtate şi înecau întreaga imensitate.

— Ei, susţii că ceaţa asta nu-i deasă ?

— Nu, nu e. Dacă ne-am afla înăuntrul ei, ai fi de aceeaşi părere. Dar o vedem de sus, în întreaga ei grosime...

Un iepure ţîşni de undeva. Am tras. Împuşcătura plesni fără să se repercuteze.

Ajunserăm pe culme : o savană acoperită cu ţăndări de piatră şi presărată cu ienuperi. Mi se păru atît de tristă încît mi se făcu aproape ruşine că o străbat fără să fiu

deznădăjduit sau îndoliat. Singurătatea, tăcerea și nemișcarea se agravau una pe alta. Contururile începuseră să se dilueze în ceața născîndă. Impregnat de melancolie și mister, locul semăna cu amintirea unui peisaj. Îmi plăcu să cred că ne aflăm într-un pastel pe cale să se șteargă.

Fleury înainta mereu. Ghetele noastre călcau pe o iarbă tăioasă. Traversam creasta taluzului.

— Drace, e totuși caraghios ! strigă călăuza mea.

De acolo, s-ar fi zis că întreaga Champagne nu mai era decît o formidabilă stepă acoperită de nea. O suprafață siberiană, răsfrîngînd razele unui soare obosit, nivela totul. Și fenomenul acesta îmi dădea un sfîșietor sentiment de izolare. Aveam impresia că un potop universal de zăpadă ne cruțase doar pe noi, pe această colină ; și farmecul s-ar fi prelungit dacă n-ar fi fost glasurile pădurilor și ciripitul păsărilor care răsunau fantastic sub pătura de nepătruns.

Fleury îmi spuse că, deobicei, vîlcelele alcătuiau ici și colo două crînguri fermecătoare, în formă de semiluni. Totuși pîlniile lor aveau pe fund mlaștini foarte noroioase, ultime vestigii ale erei palustre de după perioada lacustră, care urmase la rîndul ei epocii marine.

Și arătîndu-mi, la nivelul nostru, adîncitura broderiei de frunziș care tocmai apărea, adăugă :

— Acolo sînt ciupercăriile mele.

O apucă pe un drum al cărui traseu însoțea ceva mai jos cotitura crestei. Brădetul continua spre stînga, pe un povîrniș vertical. La dreapta, acoperit de mărăcini, trandafiri sălbatici, clematite cu flori uscate ca un popor de păianjeni morți, povîrnișul se prăvălea, pierdut în ceață.

Soarele scăpătat, care strălucise o clipă, nu mai era decît un disc palid, grimat cu aburi și atît de lunar încît și Pierrot s-ar fi înșelat.[1] Planurile îndepărtate dispăreau puțin cîte puțin. Eșarfe de vapori, asemănătoare unor monstruoase ațe de păianjen, își încolăceau meandrele în

[1] Aluzie la melodrama muzicală *Pierrot lunar* a compozitorului austriac Arnold Schoenberg (1874—1951) (n.r.).

jurul tufişurilor. Şi grosul ceţei urca pe furiş la asaltul taluzului.

Abia am avut timp să observ cinci sau şase deschizături de cariere care spărgeau din loc în loc cu întunecimea lor partea verticală a taluzului : soarele se stinse deodată, ca un balon japonez căruia i s-a terminat lumînarea. Ne împresura o noapte palidă. Pîlcuri de aburi veniră spre noi, mase difuze care apăreau şi dispăreau. Aceste tenebre livide erau glaciale şi, pe măsură ce bruma se îngreuia, lumina descreştea şi mai mult.

Nesocotind sfatul meu, ciupercarul se încăpăţînă să meargă spre ciupercăriile sale. Înainta cu grijă. Îl zăream din ce în ce mai vag, ca o umbră abia desenată, ca însăşi umbra lui care s-ar fi ridicat şi ar fi început să meargă singură. Ca să nu piardă direcţia, nu părăsea urma drumului. Nu mai desluşeam decît această urmă sau, mai bine zis, cercul de teren al cărui centru eram. Mergeam în ceaţă, aşa cum ar merge în noapte o creatură aureolată, văzînd doar graţie nimbului său. Dar, Dumnezeule, ce rău era ! Un miros de praf şi de umezeală îmi pătrundea pînă în străfundurile pieptului ; dinţii îmi clănţăneau ; genele şi barba îmi erau ude, nenumărate picături îmi lunecau pe haine. Mi se părea că devin un om-burete, îmbibat de zăpadă topită, un fel de şerbet uman. Şi în zadar îmi spuneam că toate acestea nu erau de fapt decît nălucirile obişnuite ale ceţii ; un simţămînt neplăcut îmi amintea că fusesem şi eu copilul care plînge în întuneric.

Din clipa aceea, m-am întrebat dacă nu se petreceau cu adevărat lucruri suspecte, pe care subconştientul meu le simţise. Dar n-am putut să desluşesc nimic care să merite cinstea unei temeri, în afară de intensitatea unei ambianţe nesănătoase, boreale şi trădătoare, capabilă în cel mai rău caz să mă facă să mă rătăcesc şi să capăt guturai.

Cu toate acestea, negura se condensa neobosită. Era o maladie a spaţiului. Căptuşise vidul. Înăbuşea zgomotul paşilor noştri. Era atît de grea încît ne sufocam şi atît de

încărcată de apă încît, în locul meu, un pește nu s-ar fi simțit poate mai rău. Hotărît lucru, văzduhul devenea acvatic.

Am încercat să-mi convertesc neliniștea într-o glumă:

— Va trebui oare, dragul meu, să înotăm ca în vremurile imemoriale în care oceanul strivea aceste coline ?

Vorbisem ca printr-un căluș. Fleury-Moor nu auzi sau se prefăcu a nu auzi. Dar fantoma taciturnă care mă preceda își încetini mersul vătuit. Pînă atunci, putusem să supraveghez solul de culoarea cenușii pe care călcau ghetele mele lucind de rouă ; acum nu-l mai vedeam. Fleury-Moor se opri. Mi-am privit picioarele : dispăruseră. În ceața înconjurătoare, o nouă ceață suia cu repeziciune. Ne ajunsese pînă la genunchi. Avea o temperatură de sloi de gheață, care ne mușca pulpele.

Fleury-Moor se aplecă spre mine :

— Prefer să aștept să treacă, spuse el pe tonul cel mai firesc. Am putea să ne rătăcim. Dar asta n-are cum să dureze. Foarte interesant ! Rarisim !

Cuvintele lui calme ajungeau la mine ca printr-o portavoce stricată. Ele se conturau ca niște rotocoale de fum de pipă, înghițite imediat de ceață.

— Mă întreb ce o să ni se întîmple, am îngăimat cu greu. Mă dor al dracului picioarele... Și urcăm...

— Ce-ar putea să ni se întîmple ? mă zeflemisi spectrul de funingine.

Am apucat brațul lui Fleury-Moor, care nu se opuse, și am asistat la îngropăciunea noastră. Am devenit în proprii noștri ochi umbre-busturi, apoi umbre-capete, apoi nimic. Și în timp ce ne priveam trupurile înnămolindu-se în nevăzut, ele, trupurile noastre, treceau prin cumplita încercare de a se afunda încet-încet într-un fluid apăsător și înghețat, mai groaznic decît moartea. Nu-mi mai vedeam nici degetele lipite de gene. Orb, datorită acțiunii acestui fenomen atmosferic, pot să spun că, într-un fel, toți nervii îmi erau ațîțați. Ah, de astă dată, o certi-

tudine ! certitudinea că aveam de ce să mă înfior ! Cu puțin mai înainte, intuițiile mele nu mă înșelaseră. *Se împlinea un fapt nou.* În mine însumi, știința profesorului și instinctul animalului erau de acord în privința asta ; amîndouă sperau acum o minune și se temeau de un cataclism.

Geologul își lipi buzele de urechea mea. Striga liniștit, în felul celor care conversează de-o parte și de alta a unui obstacol :

— Vezi dumneata, ceea ce mă surprinde este faptul că o ceață atît de higrometrică nu se preface în ploaie — ce spun eu, în fulgi ! În grindină... ! Și ceea ce mă mai uimește încă este că, în ciuda frigului ăstuia cumplit, apa de pe noi nu îngheață !...

Atunci mi-am supt mustața umezită de picături și am constatat că apa atît de rece a ceții era *sărată.*

— Ah, Fleury, ce oroare ! Parc-ar fi lacrimi de mort !

— Drace !... Ai dreptate. S-ar putea spune că-i apă de mare. Și adăugă : Iată de ce nu poate ceața asta să înghețe.

— În sfîrșit, spune, ai mai auzit vorbindu-se despre o aventură asemănătoare ? Și totuși nu sîntem niște oarecari, dumneata și cu mine... Mai ales nu te îndepărta !

— Nu.. Nu mă mișc... Vom face un raport... Definiție : o obscuritate absolută, dar alburie, de un alb spălăcit... Ah, uite, mi se pare că se luminează !...

— Da, începe să se lumineze...

Spațiul din jurul nostru se limpezise. Stratul impalpabil de pîslă se subție sub razele unei aurore timide. O licărire slabă se răspîndea încă nesigur ; transparența revenea cu greu.

Am zărit din nou mai întîi umbra chinezească a lui Fleury-Moor a cărui siluetă se materializa progresiv pe de-a-ntregul, în loc să reapară bucată cu bucată, așa cum dispăruse. Excelentul meu coleg se tot mira :

— Oh, drace ! Unde oare... Ce-i... Sînt totuși sigur că m-am oprit pe drum...

— Ce s-a întîmplat ?

— Ce-i cu nisipul ăsta roșu la picioarele mele ?

— Poate că am deviat...

— Unde să deviem ? Unde ?... Nisip roșu, aici ! De cînd ?

— Poate că e un rezultat al ceței sărate... o combinație între compoziția sa chimică și aceea a pămîntului... Dar uite cît de nesigur, cît de unduitor e încă aspectul solului...

Fleury se apleacă, scrutînd nisipul roșu.

— Vîntul se întețește, am remarcat eu.

El se ridică numaidecît :

— Ce spui ?

— Spun : vîntul se întețește. Nu-l auzi șuierînd printre brazi ?

— Și dumneata nu vezi că ceața e nemișcată și că, prin urmare, nu e vînt ? Că nu poate fi ?

— Ascultă... Trebuie să fie !... Ascultă !

— Dar acest zgomot... acest zgomot de vînt... e la dreapta !

— Ei și ?

— Cum ei și ? La drepta nu există brazi.

— Nu există... Dar pentru că se aude zgomotul vîntului printre brazi...

— Nu e zgomotul vîntului.

— Ce-ar putea fi ? Ce-ar putea fi ?...

— Nu te enerva. O să aflăm. Ceața asta blestemată se risipește.

Luminozitatea creștea cu un fel de fluctuație obositoare. În același timp, frigul ceda. Cercul aparent se lărgi, descoperindu-ne lucruri nedeslușite : pietricele, smocuri de iarbă. Cercetîndu-le, geologul scoase o exclamație :

— Vino să vezi !

Dar un țipăt strident răsună atunci în adîncurile insondabile — o chemare de trompetă, răgușită și feroce, care ne amintea de menajerii, de circuri sau de grădini zoologice...

Ne priveam unul pe altul pălind, cu ochii dilatați, în care se citea aceeași presupunere imposibilă.

În șoaptă și cu o înfățișare speriată, Fleury se încăpățînă totuși :

— Examinează ierburile astea, dumneata, botanistul !

L-am ascultat — și am început să bat aerul cu mîinile, încercînd să scap de elementul care ne înnămolea. Stăpînit de instinctul de conservare, această demență doar rareori salutară, nu mai eram decît o ființă zdruncinată și hăituită. Mă pregăteam s-o iau la goană.

Fleury mă reținu :

— Calmează-te ! Stai aici, pentru Dumnezeu ! Nu știu exact unde sîntem... Rîpa trebuie să fie foarte aproape. Ai putea să cazi în ea... Și-apoi, mă povățui el poruncitor, adu-ți aminte cine ești, ce naiba ! Recapătă-ți conștiința poziției dumitale. Ar trebui să binecuvîntăm ceea ce ni se întîmplă. Nimeni nu-i mai calificat pentru asemenea meteoroscopii ! Și gîndește-te că totul se va sfîrși cu un memoriu la cutare sau cutare secție a Institutului.

Această lecție mă făcu să-mi recapăt sîngele rece.

— De acord. Dar recunoaște — am reluat eu, foarte rușinat — că poți să-ți pierzi cumpătul întîlnind în plină Champagne *ierburi de la tropice* și auzind.

— Ascultă ! mă întrerupse el, întinzînd brațul în direcția probabilă a rîpei. Ceea ce numești dumneata vînt !...

— Se aude mai tare... Nu e vîntul.

— Nu eu te fac s-o spui.

— ...Un zgomot de fluviu... sau de torent... Un fluviu mare...

— Atenție ! Lucruri noi, Chanteraine !

Ziua tremurătoare nu încetase să crească și în împrejurimi se ghiceau forme dintre care una, mai apropiată,

părea o coloană mişcătoare subţiindu-se în partea de sus. În spatele ei, alte trunchiuri îşi împlineau zvelteţea. Totuşi, nu pretind cîtuşi de puţin că ceaţa se dezagrega. Într-adevăr, nu. Aş vrea să fiu înţeles. Lucrurile nu se iveau în jurul nostru ca şi cum s-ar fi desprins încet din aburi ; păreau să se contureze în cenuşiu, apoi să se sculpteze chiar din această substanţă uşoară. Păreau alcătuite din ceaţă. Mai mult încă : pînă şi freamătul fluvial părea o însuşire sonoră a negurii ; şi căldura care se simţea părea că se degajă din ea, împreună cu o mireasmă de răşină.

— Ah, Chanteraine ! Copacul ! Acolo !

— Dumnezeule !

Capitelul coloanei ieşea din necunoscut. Era un buchet de frunze. Un palmier se înălţa în faţa ochilor noştri! Îl vedeam în lumina falsă cu răsfrîngeri care-l deformau fără încetare şi-l făceau să unduiască asemeni unei reptile. Mai departe se zărea un întreg boschet de palmieri, unduind la fel.

Aşa dansează reflexele apei pe mal. Tot ceea ce zăream şerpuia sclipind.

Pe deasupra, viziunea trecea continuu prin alternanţe de umbră şi lumină. Şi n-am întîrziat să descopăr că văzul nu era singurul dintre simţurile noastre influenţat astfel. Parfumul balsamic se intensifica efluviu cu efluviu ; freamătul apei închipuia o progresie de *forte* urmaţi de *piano ;* şi căldura creştea în valuri, urmînd un ritm capricios despre care se poate spune că era general, căci toate aceste slăbiri şi intensificări coincideau perfect — fie ele olfactive, auditive sau vizuale.

Totuşi, ele se atenuau pe măsură ce decorul cîştiga în limpezime, precizîndu-se în ceaţă ca o proiecţie pe ecran cînd se face „punerea la punct" şi lumina clipeşte. Fotografii se vor folosi cu uşurinţă de cea mai bună comparaţie, aceea a unei imagini care „vine" pe placa sensibilă, în timp ce se agită soluţia revelatoare. Din clipă în clipă, peisajul fantasmagoric devenea mai statornic, mai precis,

de o profunzime mai mare. Cercul — sau mai curînd cilindrul — aparent, în mijlocul căruia ne aflam, avea poate o rază de douăzeci de paşi, cînd Fleury-Moor conchise:

— E un miraj, ca în deşert. Numai că e un miraj deosebit, *care ne înconjoară* şi ne dă nu iluzia de a zări în depărtare o nălucire de lac şi de oază, ci iluzia de *a fi* undeva în Africa sau aiurea!

— Da, am adăugat eu, deosebit e într-adevăr faptul că ne înconjoară. Dar şi că se produce la o distanţă considerabilă de punctul oglindit. Şi, mai presus de orice, că afectează auzul şi mirosul la fel ca şi văzul!

— *Optime*[1]. E un miraj care ne face să vedem, să auzim şi să respirăm ceea ce este foarte departe de noi. Există o simpatie optică, acustică şi osmologică în spaţiu — cel puţin într-o direcţie — între locul unde ne aflăm în mod real şi locul care se proiectează pe ceaţă împrejurul nostru. Ştiam că nisipul roşu... Să vedem: Egiptul, nu-i aşa?... Nu?...

— Nu... am repetat eu, uluit pînă la emoţie. Mai la sud... Cred... cred că sînt plante ecuatoriale... Dar... Iată nopali... un baobab... şi totuşi...

— Ce?

— Dumnezeule! Fleury, acest... acest evantai de ramuri, ca o coadă de păun, acolo, care transpare în ceaţă... Îl recunoşti?

— O, nu-i posibil! Un dihot... dihotomul din Colonia Capului... sau din Madagascar...

— Da: *flabellaria Lamanonis!* Din Cap, din Madagscar sau *din epoca terţiară!*

— Din epoca terţiară? Ce spui?

— Deschide ochii! Priveşte aceste ferigi arborescente, lîngă aloe...

— Sînt osmonde. Osmonde... din Ceylon...

---

[1] Foarte bine (lat.) (n.r.).

— Ei bine, da ! Este o specie *stinsă !*

— Ești sigur ?... Ah, ai dreptate ! Uite, uite : palmierul acela ! *Palmierul-umbrelă !...* Și mai ce ? Leandri... Camfori... Mirt... Un mesteacăn !

— Viță de vie ! Un gorun ! Nuci !

— Angiosperme ! Ne aflăm chiar în mijlocul perioadei neozoice.

Îndată ce pronunță acest cuvînt, murmurul rîului crescu într-atît, că am făcut stînga-mprejur. Într-acolo nu se vedea decît ceața, nisipul roșu dispărea, coborînd în pantă ușoară. Vuietul se potoli îndărătul cortinei de neguri. Un val spumos ca o dantelă sclipitoare țîșni și muri cu grație. Un al doilea val îi urmă într-un muget de cascadă. Nisipul se udă, spuma clocoti, perdeaua fină de stropi flutură...

— Marea ! am bolborosit eu. Marea care exista aici cu milioane de ani în urmă !

Două stînci negre se conturau în fierberea valurilor izbite de țărm :

— Deci nu e doar un miraj în spațiu ! decretă Fleury-Moor în culmea entuziasmului. E și un miraj în timp !

— Nu e decît un miraj în timp, am replicat eu. Locul în care credeam că ne aflăm este chiar locul în care sîntem. Avem iluzia că ne-am mișcat în timp ; nu ne-am mișcat în spațiu. Uită-te mai bine.

Ceața se lumina tot mai mult. Mai jos de noi, ea apăsa încă asupra lucrurilor, ca un plafon întunecat ; dar, în celelalte dimensiuni, peisajul se dezvăluia cu limpezime. Și vedeam destul din el ca să recunoaștem conformația aproximativă a coastei Cormonville-ului, cu platforma ei suspendată și cu rîpa a cărei curbură o urma plaja antediluviană. Nu mai era nici o îndoială : un capriciu anacronic al naturii ne îngăduia să contemplăm Marna în înfățișarea ei preistorică. Acești stejari, acești arțari erau primii stejari europeni, primii arțari francezi ; și această viță — o, farmec înduioșător ! — era prima viță de Champagne !...

În clipa aceea, cred, un strigăt înfricoșător sfîșie norii de deasupra capetelor noastre. Am ridicat ochii, fără să surprindem altceva decît îndepărtarea unei maiestoase umbre zburătoare. N-am putut să înțeleg de ce mă răscolise acel strigăt într-atît încît să știu, ascultîndu-l, că n-am să-l uit niciodată. Fleury-Moor avea chipul complet răvășit. Tremuram amîndoi. Și zadarnic am auzit din nou, în adîncurile ceței, chemarea de trompetă care ne tulburase mai înainte. Nu puteam păli mai mult. Oroarea strigătului le copleșea pe toate celelalte.

Totuși, chemarea de trompetă, de acum familiară, se repetă de mai multe ori în șir, în diferite puncte ale vastității și Fleury-Moor, trăgînd cu urechea, mă întrebă din ochi.

— Proboscidian, nu-i așa? spuse el în cele din urmă.

— Cu siguranță. *Elephas meridionalis* sau *primigenius*.

— Drace!... Oare mirajul include și pipăitul?...

Se lăsă pe vine și apucă niște fire de alfa.

— Hm! mormăi el.

— Ce este?

— Pipăie și dumneata.

În urma experienței, am introdus în țevile puștii două cartușe cu glonț.

— E o nebunie! spuse Fleury-Moor. Oare visăm? E ceva nebunesc în ceea ce ai făcut! Visăm, această ceață e narcotică. Sau pestilențială; și delirăm.

— Nu se visează în doi și oameni ca dumneata și ca mine nu au simultan halucinații identice. Nu, nu, Fleury; pentru că nici un prestidigitator nu e în stare să ne facă o asemenea scamatorie yoga, iată un miraj de un tip nou, *un miraj integral în timp*. Privim, ascultăm, mirosim, gustăm și pipăim o scenă din trecut, așa cum alții admiră uneori în deșert, dar numai din priviri, o scenă care se petrece în afara atingerii lor.

O căldură de etuvă ne copleșea. Hainele noastre umede scoteau aburi deși. Mi-am scos mantaua.

Şi apăru marea. Şi apăru cerul. O mare de cositor sub un cer indigo. Soarele, mare şi trandafiriu, urca într-un halo de ceaţă. Era deci într-un punct *matinal* şi totuşi...

Am consultat mica mea busolă-breloc.

— Priveşte, Fleury, cît de ciudat e aşezat soarele...

Tovarăşul meu nu se putu împiedica să surîdă.

— Uiţi că, de la naştere, Pămîntul n-a încetat să se ridice pe ecliptică...

— Adevărat !

Fleury-Moor îşi scoase ceasul şi continuă :

— *În mod real*, e ora 16 şi 20. Să notăm asta. Dar *în mod artificial*, adică după soarele mirajului, e aproximativ 10 dimineaţa... Şi... e primăvară.

Am mărturisit că atîtea ciudăţenii îmi răpeau cea mai mare parte din mijloace şi l-am felicitat pe geolog pentru sîngele lui rece. Îmi răspunse că simte doar nemulţumirea de a nu-şi fi luat nici carnetul, nici creionul, nici bunul său fotobinoclu.

Vorbeam, dar fără a ignora nici o clipă imensa ecloziune magică în care se reproducea copilăria Pămîntului. Zona eliberată de aburi creştea în jur. Primele apariţii erau acum precise, materiale, imuabile. Cu toate acestea, perspectiva se retrăgea încă într-o palpitaţie vibratorie asemănătoare celei care domneşte în timpul marilor călduri. Asta ne făcea să credem în unele prezenţe însufleţite. Voiam ca lucrurile îndepărtate să se mişte ; şi m-am asigurat că, la nevoie, cele două stînci de pe ţărmul mării puteau să se slujească drept refugiu. Şi în timpul acesta, am zărit în larg o înotătoare dorsală înzestrată cu ghimpi. Ieşise din apă şi se cufunda din nou.

Zgomotul tiranic al mării ne absorbea. Mirosul ei, combinat cu mireasma de răşină, ne înviora sîngele. Am înţeles curînd de unde veneau aceste efluvii de gumă şi de terebent. Palmierii amestecaţi cu copaci occidentali însoţeau la acelaşi nivel ţărmul roşu ; dar, mai spre interiorul uscatului, taluzul exista încă (iertare : exista *încă de pe*

atunci), mai impunător, mai îndepărtat și acoperit cu pini. Printr-un spațiu liber între palmieri, el ne înfățișa peretele său de argilă marnoasă, în care se căsca intrarea unei caverne.

După cum vă puteți închipui, vegetalele mă intrigau mai mult decît tot restul. Erau unele de dimensiuni extravagante. Cîteva, care nu se mai sfîrșeau, purtau voluminoase corole musculoase, de un violet aprins, cu pistil galben-auriu. Altele, necunoscute, din familia magnoliilor, etalau admirabile frunze bicolore, mai frumoase ca niște flori. La picioarele trunchiurilor era un exuberant și feroce vălmășag de seră fantastică, o îmbrățișare inextricabilă în care aloeși își alungeau și răsuceau tentaculele spinoase, ca niște caracatițe; în care rachetele umflate ale cactușilor agitau smocuri și egrete de peri; în care omizi mari cu blană palā, puse cap la cap, alcătuiau de fapt ridicule și redutabile plante grase. Era doar o îngrămădeală letargică de membre verzi și strîmbe, un morman de goliciuni netede și de lînuri brune la picioarele ferigilor arborescente care păreau niște enorme cîrje păroase. Viața crîncenă și efortul de apărare a vieții izbucneau în mărimea tecilor, în umflătura rubicondă a vîscozităților, în ghearele și coarnele tuturor acestor monștri paralitici dințați și țepoși după chipul și asemănarea balaurilor jurasici, dintre care unii alcătuiau spice de cuțite caraibe. Totul mișuna fără să se miște. Prodigioasă grădină de iarnă în care mimoza, aliorul, mirtul și dispărutele *dryophyllum, doliostrobus, callistris* și *lepidodendron* se învecinau cu aninii și plopii, frasinii și castanii! În penumbra din pădure se înălțau piramide scăldate în albastru și în nelămurit, pe jumătate ferigi și pe jumătate molifți, arbori și plante totodată; și candelabre baroce, mostre ciudate de „artă nouă“ (cu toate că naturale și preistorice) desfășurau în același plan vertical brațele lor paralele. Fiecare dintre ele, avînd în vîrf un mugur, se înălța ca

un cuier și suporta monstruoase pere răscoapte, care atîrnau zbîrcite, grele, gargantuești.

Sudoarea ne curgea pe obraji. Văzduhul rămînea tulbure, un strop de negru se lățea în indigoul ceresc și am remarcat cu voce tare că, fără îndoială, atmosfera nu se va limpezi mai mult, fiind aceea a unei ere toride și umede. Luna, la capătul cursei sale, ne înfățișa o îngustă seceră spectrală. Cu toate că era zi și lumină, o stea mare și rotundă pecetluia zenitul. Am zărit-o amîndoi în aceeași clipă... Ah, nu era nevoie să ne schimbăm impresiile ! O înduioșare înălțătoare și cu neputință de exprimat ne umplea inimile și am crezut că vom începe să plîngem în fața stelei, *acest al doilea satelit al planetei noastre, dispărut fără întoarcere — vechea micuță Lună a Pămîntului mult iubit !*

Nu ne puteam desprinde privirile de la zenit...

Cînd le-am coborît totuși, minunea se împlinise. Ultimul panaș de ceață se topea acolo jos ca o răsuflare. Marea, încrețită de vălurele, se pierdea spre răsărit și colina arcuită ieșea din ape, așa cum mai înainte o văzusem ieșind din ceață. Ea închipuia un mic golf flancat de două peninsule laterale. Noi ne aflam pe unul dintre aceste promontorii ; celălalt se întindea în fața noastră. Era o limbă de pămînt roșietic, acoperit de cîțiva arbori de fistic și secvoia, îndesindu-se pe măsură ce se apropia de continent, așa încît fundul micului golf era căptușit cu această înverzire care se întorcea spre noi și mergea apoi, rărindu-se, către vîrful peninsulei. În mijlocul potcoavei, creasta dealului se vedea pe deasupra pădurilor, goală, cheală și roșcovană, profilîndu-se pe azurul violaceu al timpului...

Acolo se iviră greoi, unul cîte unul, patru elefanți atît de monumentali încît, pentru a socoti distanța pînă la ei — mai mult de 800 de metri în linie dreaptă — trebui să-mi amintesc adevăratele dimensiuni ale locurilor. Ori-

cum, de comun acord ne-am pomenit la adăpostul stîncilor, înainte chiar de a şti că ne aflăm acolo.

— Să observăm ! spuse geologul.

— Să observăm.

Animalele titanice trec în şir indian, profilate pe creastă. Ele se înalţă ca nişte siluete întunecate. Colţii lor nu se disting bine ; Fleury-Moor, care e miop, pretinde că vede cîte patru de fiecare. Eu văd doi şi încovoiaţi. El vrea să înzestreze elefanţii cu păr ; eu nu. Pe scurt, neputîndu-ne hotărî între *elephas meridionalis, antiquus* sau *primigenius,* nu ajungeam să stabilim în ce perioadă a erei neozoice ne-a transportat mirajul. Nu este eocenul ; şi mai puţin încă pliocenul ; marea şi vegetaţia ne-o indică. Dar este oligocenul sau miocenul ?... Din fericire, o altă peripeţie vine să rezolve diferendul.

Mamutul din frunte se opreşte. Îşi deschide larg urechile imense, ca şi cum craniul lui ar vrea să zboare ; scoate un sunet drăcesc de trompetă şi dispare în galop dincolo de creastă. Colegii lui execută acelaşi „la stînga". Pornesc. Pămîntul se cutremură surd. Şi iată că un soi de munte negricios apare dinspre nord, înaintînd prin păduri, întrecînd vîrfurile celor mai înalţi coniferi. Şi iată că e tapirul mastodont, pachidermul cu trompă scurtă, cu colţii drepţi, care vine în pădurea grandioasă, aşa cum vine tapirul modern pe cîmpie.

— Dinoteriu ! am şoptit eu.

— Da ; dinoteriul din *miocen !*

Fleury-Moor spusese „miocen" cu un accent de nedefinit. L-am privit ; am înţeles că simţea o mîndrie nemărginită putînd determina astfel, dintr-o aruncătură de ochi, peste miriade de secole, un punct în veşnicie.

În ce mă priveşte, dinoteriul mă încremenea. Un fel de balenă terestră, el nu era „la scara" lucrurilor din jur. Părea desprins din mediul său, clădit pentru o lume mult mai spaţioasă sau pentru oceanul imens. Se ghicea că nu

se mai afla la locul lui pe Pămînt și că nu mai avea altceva de făcut decît să dispară.

Am avut norocul să-l putem examina în voie. Își ridică ciotul de trompă către locul de retragere al mamuților, șovăi, făcu stînga-mprejur și, ca o pustiire, se îndreptă spre capătul nordic al promontoriului. Acolo se întinse cu greu și începu să scormonească solul.

Trecuseră astfel cîteva secunde cînd am zărit deasupra mării un stol de păsări mari — sau cel puțin de mari animale zburătoare — care se apropiau de coastă, zbenguindu-se la suprafață și chiar așezîndu-se cîteodată pe apă, continuînd să bată din aripi, ca să culeagă pești, așa cum fac pescărușii. Le-am numărat ; erau douăsprezece și zburau cu o remarcabilă eleganță. Deodată, scoțînd toate în același timp strigătul supranatural care avea darul să ne înspăimînte atît de mult, se abătură ca niște suliți împenate asupra dinoteriului.

Acesta se ridică. Marile păsări îl împresurau într-un vîrtej discordant. Îl hărțuiau. Hoarda țipătoare se rotea deasupra lui, obsedantă și injurioasă. Apoi, unul după altul, năvălitorii coborîră pe spatele lui muntos, unde grupul lor părea o hidră colcăitoare. Animalul se scutură. Palat patruped, Notre-Dame de Fourvière[1] cu susul în jos, el făcu stînga-mprejur și fugi într-o furtună asurzitoare. Mugea. Protestul lui semăna cu vehemențele unui pachebot și călăii săi, care se înălțaseră din nou în aer, îi însoțeau fuga cu huiduieli. I-am urmărit multă vreme cu privirea. Fleury-Moor își ferea ochii de strălucirea orbitoare a soarelui, spunînd :

— Mi-aș da cinci ani din viață pentru un binoclu ! Imposibil să văd ceva !... Ah, dacă aș fi știut !... Cîte n-aș fi luat, Chanteraine ! Și singurul lucru pe care-l am e ceasul !... Ce sînt făpturile astea zburătoare ? Ah, dacă am ști !... Ce animale scîrboase ! Și ce urît cîntă !

---

[1] Biserică faimoasă, clădită pe o colină care domină orașul Lyon (n.r.).

— Drace, aşa-i ! Dar nu ştiu... Pterodactili ?...

— Nu... Şi totuşi... O, nu, nu : şopîrla înaripată nu mai exista în epoca asta ; mi-aş da capul... Ah, scîrboase animale ! repetă el ştergîndu-şi faţa lucie de sudoare. Groaznic strigăt ! Nu-mi amintesc o senzaţie mai odioasă... În afară de o anumită zi din copilărie...

— Ce zi ?...

— O, nimic. Mă gîndeam la prima maimuţă pe care am văzut-o. Această parodie... Ei bine, auzind cum strigă pasărea asta...

— Ai dreptate, am spus, izbit de justeţea apropierii. Dar ar fi mai bine să coborîm vocea. Nu ştim ce se ascunde acolo.

Umbra azurie a pădurii îşi păstra misterioasa ostilitate. Frunzişul tresărea, însufleţit de păsări nevăzute. Roiuri de muşte spasmodice bîzîiau în mijlocul clarobscurului. Jungla fremăta de paşi furişaţi. La trecerea lor, tulpinele înalte se încovoiau şi încremeneau teribil de brusc, lăsîndu-mă să cred că un monstru invizibil ne descoperise.

— Trebuie să ocolim stînca, pentru a o vedea între noi şi uscat, am reluat eu. Oceanul mi se pare mai inofensiv...

— Dacă ţii la asta ! răspunse Fleury-Moor, în timp ce executa manevra. Dar mă aştept ca mirajul să se destrame dintr-o clipă într-alta. Observă, cît mai avem timp.

— Pînă atunci, sîntem cam prost instalaţi ! am remarcat eu.

Într-adevăr, marea spăla temelia monolitului.

— Să rămînem totuşi, acceptă Fleury-Moor, cu un picior în apă şi altul ridicat. Esenţialul este să nu facem prea multe mişcări care ne-ar destăinui prezenţa. Dealtfel, e primejdios în sine să te deplasezi cînd te afli într-un miraj, adică într-un loc fals care maschează capcanele locului real. Nu uita asta, Chanteraine, şi, orice s-ar întîmpla, fereşte-te s-o iei la goană. Regiunea pe care o *vedem*

nu este decît suprapusă regiunii în care ne *aflăm*. Ai putea să întîlnești, în golul aparent al acestui luminiș antediluvian, vreun solid trunchi de arbore prezent... Cred că e singurul pericol care ne amenință. Căci... Sigur! strigă el, lovindu-se cu mîna peste frunte. Oricît de total ar fi mirajul, nu e decît o momeală! Ecouri, răsfrîngeri, himere! Însuși pipăitul e o iluzie! Prin urmare, dragul meu — Doamne, cît eram de naivi! — prin urmare, imaginea unor elefanți morți de cîteva sute de milenii nu ar putea să ne facă nici cel mai mic rău! E ancorată în epoca ei, așa cum noi sîntem într-a noastră!

Încrederea lui mi se transmitea:

— Și apoi, dragul meu, mai e ceva: ființele de odinioară, pe care le vedem, nu ne pot vedea, presupun că mirajul nu e reciproc! Mirajele africane nu sînt niciodată reciproce!

— Pe cinstea mea, așa-i! întări geologul. Poți foarte bine să ai senzația directă a trecutului (în fiecare noapte, firmamentul, cu aștrii lui mai mult sau mai puțin îndepărtați, ne arată tot atîtea trecuturi cîte stele cuprinde). Dar nu poți să ai o senzație a viitorului... Deci, dacă ne-am fi ridicat strigînd acum cîteva minute, dinoteriul n-ar fi văzut și n-ar fi auzit nimic!

— Așa e! Așa e! am afirmat eu, rîzînd ușurat.

Drept care am părăsit pavăza stîncii, recăpătîndu-ne întreaga dezinvoltură... Amprenta ghetelor noastre stigmatiza nisipul umed... Ghetele noastre americane... Nisipul preistoric...

Fleury-Moor își încrucișase brațele pe piept. Rămase cîtva timp așa, privind valurile, și apoi, în sfîrșit, spuse:

— Nu știi ce emoție mă încearcă în fața acestei mări adolescente, a acestei mări a începuturilor lumii, atît de apropiată încă de era primondială în care Pămîntul nu era decît o mare!... Orice formă de viață se trage de aici. Nimic din ceea ce respiră și palpită nu vine din altă parte decît din oceanul matern care pare să respire și să palpite

el însuşi, ca o multitudine de piepturi fluide... Iată marea originară — şi iat-o chiar aproape de origine, Iată admirabila matrice a tuturor făpturilor, aceea căreia francezul, mai filial, îi spune la fel ca mamei sale [1]. Iată marea, mamă a oamenilor, care are de pe acum gustul lacrimilor, gustul sîngelui şi glasul suspinelor.

Vom fi avut fericirea inefabilă de a o întrevedea în tinereţea ei ! În ceasul acesta, renăscut pentru noi, ea tocmai şi-a sfîrşit Marea Operă. A slobozit pe continentele încă strîmte toate fiinţele pe care trebuia să le creeze rodnicia ei. Era saurienilor a trecut de mult. Ei s-au metamorfozat. Păsările şi mamiferele s-au născut din reptile. Balaurii coloşi nu se vor mai întoarce niciodată. Şi acum, cineva va veni în curînd. Şi acum, în adîncul unei rase de maimuţe, umanitatea germinează în mod obscur ; şi Virgiliu e pe cale să se nască în creierul unui cimpanzeu...

Urmă o clipă de visare, plină de vuietul mareei.

Am îndrăznit :

— Dacă tot călătorim în preistorie, aş fi preferat să mergem mai departe, pînă în era secundară dinaintea acesteia. Frumos spectacol dinosaurienii, Fleury-Moor ! Poate cel mai bizar din tot spaţiul şi timpul terestru !

— Aş ! ripostă Fleury-Moor. Toţi diplodocii, megaterii şi iguanodonii dumitale... Era o populaţie pelagică. Trăiau aproape numai în apă şi nu cum îi reprezintă cartea şi muzeul... Nu te plînge : dinoteriul pe care l-ai văzut nu este oare un supravieţuitor întîrziat al faunei uriaşe ?

— Nu e un saurian, am oftat eu.

— Iar eu, spuse Fleury, fără a uita să-şi plimbe privirile de la mare la palmieri şi de la plajă la pini, eu, dacă aş fi putut să aleg, aş fi vrut să urc mai puţin prin secole şi să mă opresc la acel anotimp geologic în care omul se desprindea în sfîrşit din brută. Ah, să-i contempli pe

---

[1] In limba franceză *mer* (mare) *şi* *mère* (mamă) se pronunţă la fel (n.t.).

primii oameni ! Pe Adamii și Evele indiscutabilei Geneze evoluționiste !

— Dă-mi voie ! l-am contrazis. Chiar în virtutea transformismului — și cum presupuneai mai înainte — strămoșul omului a existat dintotdeauna. În epoca neozoică, strămoșii noștri, admit, nu erau încă oameni ca aceia ai pietrei cioplite ; dar ei trebuiau în mod sigur să constituie făpturi deosebite !

Fleury-Moor clătină din cap :

— Eu cred că erau urangutani ca și ceilalți : imperceptibil mai vicleni, mai flecari și mai puțin cvadrumani. Trăiau în cete, simțind că unirea face puterea... Dar trăiau departe, foarte departe de aici...

— În Oceania, nu-i așa ? Cunosc intransigența teoriilor dumitale...

— Da, domnule, în Oceania, care este după mine — și după mulți alții, domnule — leagănul umanității, pentru că nicăieri în altă parte n-au fost descoperite fosile antropomorfe în pliocen.

— Hazardul... am încercat eu.

Dar el continuă :

— În Java, dimpotrivă, și în pliocen, în straturile corespunzînd perioadelor imediat posterioare acesteia, îți amintești, Chanteraine : pitecantropul lui Eugène Dubois !

— Hm ! Era într-adevăr un *om-utan*, Fleury-Moor ? Poți să reconstitui ce vrei, pornind de la date atît de insuficiente ca o pereche de molari, o calotă craniană și un femur !...

— Mă mir că te aud vorbind așa. Mantell, Cuvier, iguanodonul...

— Și ce femur ! am urmat eu. Ce coapsă barocă, presărată cu protuberanțe osoase care n-au fost niciodată explicate decît prin ipoteza prea ingenioasă a reumatismului !... Ha ! Ha ! Reumatism, Fleury-Moor ! Omul-maimuță suferind de reumatism ! Ha ! Ha ! Treacă-

meargă pentru omul primitiv al cavernelor glaciare ; dar omul-maimuță din pliocenul tropical ! Ha ! Ha ! Lasă-mă să rîd !

— Nu-i nimic de rîs, mormăi geologul, și osemintele din Java *sînt* oseminte de pitecantrop. Dealtfel, de ce n-ar fi hipertrofiile femurului leziuni mecanice, urmări ale unui accident ? Fracturi sudate ? S-a spus și asta ; o știi la fel de bine ca mine... Și-apoi, destul, auzi ? E enervant.

El privea uscatul, eu marea.

— Păsările s-au întors, am anunțat eu. Pescuiesc colo jos. S-ar zice că penajul lor e alb, sau e un efect al distanței și al soarelui... Sînt niște goelanzi formidabili.

— Aș fi vrut atît de mult să știu ce sînt ! repetă Fleury-Moor. Dar trebuie să renunțăm. Să nu pierdem un timp prețios și să căutăm cel puțin să cercetăm ce avem la îndemînă. Sînt acolo niște pere monstruoase care mă intrigă. Să încercăm să mergem pînă la pădure.

Făcu vreo cîțiva pași, pipăind drumul cu piciorul și ținînd brațul întins, ca și cum ar fi fost lipsit de vedere — și asta pentru că se temea de obstacole ascunse ale invizibilului peisaj contemporan.

— Hei ! exclamă el inăbușit.

Se opri tresărind violent și, întorcîndu-se către mine cu un aer de ezitare și de uimire, îmi șopti, ducîndu-și mîna la gură :

— Caverna ! Uită-te !...

Fără să scot o vorbă, l-am avertizat printr-un semn că trebuie să se întoarcă ; mă cuprinse deodată o disperare fără seamăn la gîndul că eram poate singuri pentru totdeauna pe un Pămînt pe care nu existau oameni. În tenebrele cavernei se zăreau acum fosforescențe. Erau mici cărbuni aprinși doi cîte doi, roșu-verde și verde-roșu, incontestabili, incontestabil ușor de recunoscut — ochi.

— Mă duc ! hotărî Fleury-Moor.

— Nu !

Şi m-am repezit spre el.

— Admite că mirajul se risipeşte, caută să mă convingă. Nu te-ai căi veşnic că am ratat ocazia ? Să profităm, dragul meu, să profităm de acest miraj practicabil !

— Nu vezi oare că aceşti ochi *ne privesc* ?!

— Cum ? Baţi cîmpii ! Privesc în viitor ?...

Dar eu îl ţineam zdravăn, căci eram stăpînit de o convingere intimă mai autoritară decît bunul-simţ. Fleury-Moor trebui să cedeze forţei şi se mulţumi cu un examen de la distanţă.

Ochii sclipeau, perechi de stele întunecate, şi clipeau uneori sub pleoape înspăimîntător de necunoscute. Fantezia mea făurea îndărătul lor o familie de urşi înfricoşători, mari ca nişte rinoceri...

— Nu observi nimic ? am spus *ex abrupto.*

— Poftim ?

— Nu observi ?... Raza de soare ?...

— Ce rază ?

— Cea care pătrunde în cavernă, fîşia oblică de lumină...

— Ei şi ?

— Ei bine, cei doi ochi care par cei mai aproape de intrare... nu se află *deasupra* luminii ?

— Da, e adevărat.

— Deci, dacă ar fi fost ochii unui animal aşezat pe sol, am fi văzut acest animal în raza de soare...

— Bravo ! E evident deci că aceşti ochi aparţin vreunui animal agăţat de boltă, dacă nu cumva staţionînd chiar în atmosferă.

În adîncurile peşterii, pe care o făceau să pară fără capăt, perechile de pupile înflăcărate se multiplicau.

Ne aflam într-un loc foarte descoperit şi nu eram în stare să întrerup supravegherea împrejurimilor, cu toată absurditatea unei astfel de preocupări. Pîlcul de palmieri, tăiat în două de luminişul de nisip roşu, îşi arunca umbra la dreapta şi la stînga cavernei. N-am putut să-mi reţin

un sughiţ de stupoare : umbra aceasta era şi ea punctată de priviri cu luciri întunecate ! Cîte două în josul fiecărei pere pantagruelice. Erau sute. Şi pădurea Argus ne pîndea cu toţi ochii ei fascinatori.

Ideea că perele nu erau vegetale îmi traversă gîndul ca un păianjen păros.

Dar Fleury-Moor vorbi cu înţelepciune :

— Perele dumitale sînt pur şi simplu lilieci. Sînt vampiri uriaşi care, stînd cu capul în jos, în poziţia lor consacrată, se ţin agăţaţi de ramurile acestor candelabre şi de plafonul cavernei. Dar trebuie să fie diurni pentru că, vezi dumneata, pariez că aşa-zişii dumitale goelanzi nu sînt nici ei decît vampiri. Cei care ne înconjoară îşi fac probabil siesta.

— Vrei să spui că se trezesc !

Aş fi preferat să nu fiu nevoit să rectific. Liliacul obişnuit dezgustîndu-mă pînă la greaţă, vă puteţi închipui impresia pe care mi-a produs-o această cetate de vampiri înzestraţi, datorită gigantismului lor, cu o monstruozitate suplimentară.

Priveam caverna, palmierii şi liliecii suspendaţi, în formă de pere. Fleury-Moor privea marea şi liliecii zburînd departe...

Trecu un minut fără să se mişte nimic.

Incredibil şi contradictoriu capriciu : această pasivitate care eterniză neliniştea aşteptării mă împingea la acţiune, pe mine, cel mai timid ! Impulsiv, am ridicat de jos două-trei pietre.

— Să încerc ? am propus, ochind gura întunecată.

Fleury-Moor aprobă cu un gest evaziv.

Prima piatră greşi ţinta şi, lovind zidul, căzu pe o grămadă de oase de peşte, aproape de intrare. A doua zbură drept către fundul vizuinii.

Imediat, un concert înspăimîntător, care ne ridică părul măciucă, se făcu auzit din rărunchii taluzului şi caverna se umplu de urlete demonice, ca un tunel ducînd

spre Infern. Noaptea ei fu înstelată de cărbuni aprinși. Și am văzut în sfîrșit ceva mișcînd în inima întunericului, albindu-se pas cu pas și înaintînd către lumină sub ochii incandescenți.

„Un om !“ am gîndit eu.

— O maimuță, murmură Fleury-Moor.

Era și una, și alta, și nu era nici una, nici alta : un biped în poziție verticală, de o slăbiciune groaznică, cu un biet mic craniu foarte rotund cu nasul turtit, falca proeminentă, urechi clăpăuge și păr pe întreaga figură. Fără nici o îndoială, pitecantropul, strămoșul omului, se afla în fața noastră ! Pitecantropul așa cum îl reconstituise Eugène Dubois după osemintele din Java ! *Pitecantropus erectus* din pliocen aici, în miocen, în Europa, în Champagne ! Viu ! Și, printr-o groaznică ciudățenie, aliat cu poporul vampirilor, împărțindu-și cu el locuința !...

„Aș, mi-am spus eu, ca să mă liniștesc, el îi folosește ca sclavi, ori cîini de vînătoare — mai curînd de pescuit !“

Omul-maimuță se opri în pragul ciclopicei vizuini. Își deschise ochii apropiați, pe care-i ținuse pe jumătate închiși.

În plin soare, apăru ceea ce avea mai uluitor. Mă prind că nu veți ghici !... Ascultați : acest sălbatic între sălbatici, pe care mă așteptam să-l văd complet gol, era drapat într-o pelerină amplă de piele suplă, mare, lustruită, ale cărei pliuri cădeau simetric de-a lungul trupului, pînă la călcîie !

— O mantie ! se cutremură geologul. Civilizat de pe acum ! Un urangutan care știe să se îmbrace !... La naiba cu acest veșmînt ! Ne împiedică să examinăm anatomia externă a domnului...

Pitecantropul își încruntă sprîncenele ca o maimuță, apoi își întoarse capul ca un om. Tumultul din grotă încetă.

— Ne privește, îți spun !

— Aşa s-ar zice ! cedă Fleury-Moor. Dar, dacă ne priveşte, poate să ne şi audă ?... Imposibil !

Strigă spre bestia umană cu un surîs nedefinit :

— Hei ! Bunicule !

Şi începu să rîdă, desigur ca să-mi descreţească fruntea. N-aveam chef de asta şi n-am avut nici libertatea s-o fac.

Strămoşul nostru întinse un braţ nemăsurat, ridicîndu-şi toga de piele. Gura lui deschisă deveni un bot înarmat cu colţi. O voce hămăită, un lătrat complicat ieşea din ea, cu mişcări de gîtlej care făceau să-i tresalte gîtul famelic, asemănător celui al cîntăreţilor italieni :

— *Attuix, tuix, tuix ! Yra ! Rato ! Rato !*

Cam aşa ceva. Îmi amintesc foarte bine „*Rato !*" care, la urma urmei, s-ar putea scrie „*râteau*"[1], fără nici un neajuns. Şi, credeţi-mă, era într-adevăr o curiozitate acest cuvînt franţuzesc, acest termen de grădinărie, evocator de alei şi de pajişti de Versailles şi de Trianon, pe buzele abia schiţate ale gorilei adamice.

Or, în miocen, „*Rato !*" însemna fără îndoială : „La mine, băieţi !", sau : „Adunarea !" La această chemare, sau la acest ordin, o bandă de antropoizi irupse din cavernă, din fiecare latură a pîlcului de palmieri se revărsă o trupă de ascendenţi de-ai noştri şi creasta taluzului se împodobi cu un cordon de sentinele ieşite din pădurea de pini. Un miros amoniacal de maimuţărie ne umplea nările. Urlete mîrşave covîrşeau tăcerea. O mulţime ostilă şi bestială ne împresura în cerc. Toţi, ca şi şeful, erau îmbrăcaţi în pelerine mai mult sau mai puţin brune şi le agitau poalele cu furie.

Am vrut să mă întorc la stîncile de pe ţărmul mării... Pe deasupra valurilor venea ca vîntul un nor de mari alcioni, sau de mari lilieci... În privinţa asta, aveam să ştim ce ne aşteaptă : albatroşi sau vampiri, veneau în ajutor şi...

[1] Greblă.

— Oameni zburători ! exclamă Fleury-Moor.

Erau într-adevăr oameni zburători. Şi mantaua brună, pelerina uniformă a primatelor care ne înconjurau, ce era oare ? Aţi înţeles probabil : vaste aripi strînse pe lîngă corp. Para, pasărea, liliacul, pitecantropul nu erau decît o singură creatură : tatăl nostru Adam, care domnise pe pămînt şi în cer.

Eram înconjuraţi de pretutindeni de strămoşi. Zborul lor rotunjea o boltă de aripi desfăşurate. Ne puseseră sub clopot şi această cupolă fremătoare întuneca lumina zilei. Nu mai puteam să evadăm.

Instinctul ne făcu să ne aşezăm spate în spate. Astfel apăraţi, doi într-unul, Ianus[1] cu o dublă faţă vigilentă, suprimam dezolanta inferioritate a spatelui nostru. Şi-mi strîngeam puşca în mîna nervoasă şi spasmodică...

— După cum se pare, am spus, mirajul e reciproc, pentru că îi vedem şi ne văd !

Am simţit că ridică din umeri.

— Fantome naturale ! Fantome naturale ! explică el. Înţelegi ?... O încîntătoare iluzie. Să ne străduim să reţinem tot ce vom putea... Ah ! Ah ! Ah ! Omul a sfîrşit deci prin a-şi pierde aripile, nemaislujindu-se de ele ! Evoluţia l-a pedepsit pentru lenea sa — ca pe pinguini ! Ah ! Ah ! Să ne străduim să reţinem tot ce vom putea.

— Da, am auzit. Repeţi într-una acelaşi lucru !

Pitecantropii — să le spunem mai bine, pentru că aveau aripi, pteropitecantropii — se mulţumeau deocamdată să ne ţină sub observaţie. Eram ţinta tuturor privirilor, ceea ce mă intimida. Pe deasupra, tumultul necontenit, tărăboiul de ţipete, plesnetele aripilor membranoase îmi dădeau o ameţeală a ochiului şi a timpanului. Mă împotriveam unei slăbiciuni de origine exclusiv fizică, sau

[1] În mitologia romană, una dintre cele mai vechi divinităţi, protector al porţilor, zeul începutului şi sfîrşitului (reprezentat, de aceea, cu două feţe), căruia îi erau închinate prima zi a fiecărei luni, şi prima lună a anului.

aproape exclusiv. Toate forțele mele vitale se concentraseră ca să-mi împiedice pleoapele să se închidă. Așteptam cu aviditate sfîrșitul miracolului.

Fleury-Moor gîndea cu glas tare în miraj. Ca să-și amintească mai bine ceea ce observase, incomparabilul savant lua note verbale. Îl auzeam mereu înregistrînd :

— Față negroidă. — Prognatism. — Nici o civilizație. — Lipsă foc. — Rudimente de limbă. — Șeful este cel mai robust și nu cel mai în vîrstă. — Ca și la animale, egalitate între masculi și femele. — Nicio armă. — Aripile... ah, fără asemănare, unind brațele și picioarele. Ha ! Ha ! Protuberanțele din Java ! Am cheia enigmei ! Sub acest raport, iată ființe intermediare, situate între liliac și veverița zburătoare ; dar nu sînt nici insectivore, nici rozătoare. Ihtiofagi, da, mîncători de pește. De fapt, purced mai ales din pterodactile ; și, hotărît, toată fauna terestră descinde din saurieni... E și părerea dumitale, nu, Chanteraine ?

— Totul se învîrtește ! Am rău de mare ! Totul se învîrtește ! am răspuns eu. Ce trebuie să fac ? Nu vreau decît să fac ceva... orice...

Potrivnicul meu mormăi cu dispreț :

— Stupid... Reprezentație fără primejdie... Nedemn de poziția sa... Tablouri vivante... Galerie... Portrete de familie...

În sfîrșit, reîncepu se deplîngă lipsa de utilaj.

— Slujește-te cel puțin de cronometru ! i-am spus. Notează intervalele. Cît e ora ?

— Cinci și cinci.

— Bagă-l în buzunar ! am strigat. Îi ațîță ! Strălucește ! Ascunde ceasul ! Or să te atace... Pune-l...

Ceva întunecat și greu căzu asupra noastră. Am făcut un salt într-o parte. O labă de peri și unghii se abătu peste mîna care ținea ceasul de argint aurit... La pămînt, acoperind corpul dispărut al lui Fleury-Moor, un pitecantrop

lupta, cu aripile încrețite, abject ca un diavol de Callot[1]. Agitată de tresăriri, bruta îmi oferea ceafa scobită sub occiput... Am dus arma la umăr, am apăsat pe trăgaci...

De data aceasta, împușcătura produse un zgomot de tunet. Un fum gros mă înconjura, ascunzînd fără veste soarele imemorial. Apoi numai tăcere și frig.

Fumul nu se risipea...

Nu putea să se risipească pentru că era ceața reapărută. Deflagrația pulberii mele îi zdruncinase consistența și făcuse să piară uimitoarea retrospecție care se desfășura în ea. Ne întorsesem în secolul douăzeci.

Imediat, și ca o consecință a primei dislocări, negura se transformă în bură. O ploaie subțire și rece mă vaporiză...

Seara serii venise. Într-o penumbră în care noaptea și ceața își confundau negațiile, am zărit la picioarele mele pe cele ale lui Fleury-Moor, întins cît era de lung, cu fața la pămînt.

Își recapătă cunoștința scîncind :

— Am fost ucis ! Am fost ucis !

Și avea într-adevăr aerul că se lamentează aflîndu-se de cealaltă parte a Morții. Mîinile îi erau cele ale unui cadavru. I le-am frecat zadarnic. Privea în jur cu fața lipsită de expresie, năuc de spaimă. Avea ochii pe care probabil că-i avem sub pleoape cînd dormim.

I-am arătat silueta vagă a unui brad. Această priveliște familiară îl mai liniști. Îmi spuse că se vedea destul de bine ca să ne întoarcem și că dorea s-o facem cît mai iute.

Am confecționat rapid o cruce din rămurele și am înfipt-o în pămînt, într-un anumit fel. Fleury mă grăbea să plecăm.

La circa douăzeci de metri, am regăsit drumul. O nouă cruce. O nouă nerăbdare a lui Fleury-Moor.

---

[1] *Jacques Callot* (1592—1635), gravor și desenator francez, talent îndrăzneț și fantezist, maestru al acvafortei (ciclul *Mizeriile războiului)* (n.r.).

Mai departe, cîţiva cioplitori în piatră care se întorceau la Nauroy-Cormonville îmi răspunseră la întrebări. Nu văzuseră nimic decît ceaţă ; nu auziseră decît împuşcătura.

— Bizareria era localizată într-un spaţiu foarte restrîns, am spus după ce cioplitorii ne părăsiră. Fericită împrejurare. Altfel, cîte sate ar fi fost înecate !...

Voiam să glumesc. Zadarnică osteneală. Fleury-Moor cobora colina cît putea de iute, făcînd ocoluri inexplicabile şi popasuri subite, îngrijorat de liliecii care-şi înscriau fulgerele negre în văzduh, tulburat de ceaţa verde dintr-un cîmp de sparanghel pe care l-am fi putut traversa ca să scurtăm drumul. Frunzişul vaporos al unei sălcii îl sperie, căci îl luase drept o îngroşare a negurei. O bufniţă care zbura, tăcută ca un reflex, îl făcu să-şi bage capul între umeri.

Îl urmam tîrîş-grăpiş. Am ajuns la castel.

Convenisem că vom păstra secretul aventurii prin care trecusem. Şi asta a fost mai mult decît simplu. Seara, confratele meu se simţi mai slăbit. Mîinile îi rămîneau cadaverice şi fizionomia nu-i mai putea traduce variaţiile gîndirii. Îl culcară. L-am vegheat împreună cu soţia lui. Toată noaptea am avut sentimentul că Fleury-Moor, celebrul geolog, nu mai era genial şi nu va mai fi decît un loc unde se petrecuseră lucruri mari.

Din fericire, dimineaţa febra scăzu. Doctorul prescrise odihnă, tăcere şi somn. Înainte de a începe tratamentul, Fleury vru să stăm de vorbă singuri.

Dorinţa lui era să mă întorc pe locurile mirajului, pentru a determina amplasamentul cavernei. „Trebuia să o găsesc cu orice preţ. Conţinea desigur fosile nepreţuite". Mă felicită călduros că plantasem repere şi mă conjură să mă grăbesc, ca nu cumva vîntul sau vreun vagabond să le scoată.

Am plecat cu oamenii şi instrumentele necesare.

Cele două cruci nu fuseseră clintite din loc. Orientarea primei o indica pe a doua şi orientarea acesteia din urmă indica peştera. Retina mea păstrase tabloul distanţelor şi numărasem cam treizeci de metri din locul unde căzuse Fleury-Moor pînă la intrarea subteranei. Dar acum aportul secolelor împinsese taluzul cu douăzeci de metri înainte, astfel că ar fi trebuit să săpăm o galerie de această lungime dacă, doi metri mai la stînga, cea mai binevenită carieră nu s-ar fi adîncit în direcţia voită. Am măsurat douăzeci de metri de-a lungul peretelui ei. Oamenii începură să sape spre dreapta şi dădură aproape imediat de argilă.

Pe la ora trei după-amiază am oprit lucrul. Nu ajunsesem la cavernă. Îmi închipui că se prăbuşise în cursul transformărilor geologice. Dar, scormonind cu grijă, am descoperit în pasta de marnă conglomerate de pămînt roşu amestecat cu oseminte.

Am izolat pe loc fragmente de schelete asemănătoare cu cel al pitecantropului din Java. Oasele braţelor şi picioarelor prezentau, toate, faimoasele excrescenţe ale femurului malaez, care nu sînt nici leziuni mecanice, nici stigmate de artrită, ci pur şi simplu apofize naturale de care se legau tendoanele aripilor membranoase. (Aceste piese, potrivite între ele, formează un schelet compozit, aproape întreg, pe care doritorii pot să-l vadă la Muzeu, sub denumirea, socotită fantezistă, de *pteropitecantropus erectus*. I se mai spune *antropopterix* sau, mai comun, *omul înaripat din Cormonville.)*

După previziunile mele, săpăturile n-au scos la iveală nici o urmă de olărie, chiar grosolană, nici un silex, chiar neprelucrat; nici o tibie de elefant, măciucă naturală; nici un dinte de narval care să fi servit de ţeapă. Aşa că surpriza mea a fost mare dezgropînd un fragment de craniu, occipital, străpuns de o gaură rotundă care părea să ateste folosirea trepanului la antropoizii din era neozoică. Ştiam că omul cuaternar, stăpînul focului, fabricantul de

securi, a practicat această chirurgie precoce ; dar omul terțiar ! Un hamadrias[1] ! Mai puțin ca un faun legendar !...

Am meditat asupra acestui fragment de craniu cu mai multă gravitate decît Hamlet asupra țestei întregi a lui Yorick. Acest vid enigmatic, acest mic rotocol de neant mă obseda... Mi-a venit ideea să-l măsor. Avea... același diametru cu gloanțele puștii mele de calibrul 12 !...

Nu mă puteam obișnui cu explicația pe care un simplu raport numeric o făcuse să explodeze înăuntrul incertitudinii mele, cînd un săpător îmi aduse ceea ce dezgropase : o mînă dreaptă, cimentată de bulgărele de lut care-i mula oasele ușoare, sfărîmicioase și albe. Își crispa zăbrelele degetelor pe o pradă pe care am hotărît s-o scot la lumină.

Această mînă era îngropată de milioane de ani sub un munte. Și totuși, ținea un *cronometru fosilizat !*

N-am văzut niciodată o relicvă atît de deconcertantă. Bucățele de sticlă, irizată de îngrămădirea atîtor vechimi, presărau cadranul ruinat. Balamalele ceasului se sudaseră. L-am deschis cu cuțitul, ca pe o scoică. Din rotițele de oțel nu mai rămăsese decît o pulbere de rugină cu grăunțe de rubin. Dar aurul nepieritor rezistase timpului. Pe cutia ștearsă se citea numele vînzătorului : *Samuel Goldschmidt, avenue de l'Opera, 129, Paris.* Și acele, acoperite de o scoarță minerală, marcau CINCI ȘI CINCI de o eternitate.

Nu voi încerca să descriu vîrtejul gîndurilor mele.

După treizeci de minute, purtînd cu mine ceasul și fragmentul de craniu, am forțat consemnul și am violat dormitorul lui Fleury-Moor. Era culcat în pat cu brațele încrucișate.

Primirea lui m-a dezamăgit. Raportul pe care i l-am făcut nu-l interesă deloc și, după ce pipăi distrat cele două rarități, spuse cu voce tare și cu un accent hotărît :

— Chanteraine !

---

[1] Maimuță din specia cinocefalilor.

— Da...

— Nu trebuie să le spunem oamenilor.

— Ce anume, bunul meu prieten ?

— Că oamenii de odinioară aveau aripi...

— Cum ?

— Vezi dumneata, ar fi prea trist pentru ei... Nu trebuie să le spunem... M-am gîndit mult după plecarea dumitale...

Asta înseamnă, Chanteraine, că nevoia noastră de a brăzda cerul, nemuritoarea noastră dorință de a zbura nu este o speranță, un avînt al rasei înspre mai bun și mai frumos ! Nu era decît un regret nelămurit... regretul după aripile pierdute... după paradisul pierdut !... Asta vrea oare să simbolizeze *Vechiul Testament* prin izgonirea lui Adam și a Evei ? Poate. Probabil. Ah, crede-mă : toate miturile celor din vechime au o bază în realitatea preistoriei. Rînd pe rînd, fiecare erou reprezintă în ele genul uman. Prometeu nu este el cucerirea focului ? Pierderea putinței de a zbura nu este ea, de asemeni, căderea lui Icar ?... O tradiție elementară, ascunsă și tenace, se transmite prin propria ei forță în ura sau recunoștința cărnii. Cînd vrem să dobîndim aripi, plîngem, fără să știm, aripile noastre smulse, după cum, fără să știm, cînd ne încearcă nostalgia mării, ceea ce ne mișcă atît de adînc este dragostea exilatului pentru patria lui, de acum înainte inaccesibilă !... Nu ! Nu ! Nu trebuie să le dezvăluim oamenilor că sînt îngeri căzuți. Ar fi prea trist !

— Cum ! am izbucnit eu, indignat și consternat totodată. Ai avea curajul să taci ?... Dar descoperirea noastră nu ne aparține ! Ea este a popoarelor lumii !... Și mă întreb ce e „trist“ în ceea ce le va dezvălui : Odinioară oamenii zburau, dar sufletul lor se tîra !... Mărturisește că schimbul e avantajos pentru noi !

— Trebuie să nu le spunem.

— Și adevărul ! ? am strigat. Adevărul ! ? Nu trebuie să-l spunem, în ciuda a orice, împotriva a orice ? Nu tre-

buie să-i sacrificăm totul ? Adevărul, Fleury ! Nu este el țelul avîntului nostru intelectual ? Nu e deci adevărul cel care dă puteri spiritului nostru și-l face să urce mai sus decît un serafim cu șase aripi ?...

— Totuși, nu trebuie să spunem, se încăpățînă Fleury-Moor.

De drept, cinstea acestei descoperiri indivizibile ne revenea amîndorura. Unul nu putea să dispună de partea sa fără consimțămîntul celuilalt. M-am resemnat deci.

Și iată de ce s-au scurs atîtea zile pînă cînd pteropitecantropul să-și facă intrarea în Muzeu.

El își datorește grațierea inventării aeroplanelor. A doua zi după prima experiență decisivă. Fleury-Moor veni să mă dezlege de păstrarea tainei.

— Cu toate că par niște aparate ortopedice, care sînt față de aripi ca o cîrjă față de piciorul tăiat, spuse el, cred că putem vorbi, pentru că Dumnezeu îl reintegrează pe Adam în Paradis și pentru că Dedal[1] urcă din nou în ceruri.

Am vorbit. Cine ne-a crezut ? Nimeni. De ce ?

Pentru că, pe de-o parte, scheletul de la Muzeu este un schelet ca și cel din Java, fără nimic mai mult. Aripile pitecantropului semănau nu atît cu cele ale liliecilor cît cu membranele veverițelor zburătoare ; ele nu aveau decît o armătură de mușchi, care a dispărut.

Pe de altă parte, nu îndrăznim, cît sîntem în viață să relatăm întîmplarea care ar depune mărturie în favoarea tezei noastre. Numai posteritatea va afla despre mirajul care ne-a asaltat în ceața din 26 octombrie și ne-a dăruit viziunea de neuitat a vremurilor în care oamenii zburau.

---

[1] In mitologia greacă, iscusit meșteșugar, sculptor și arhitect. La propunerea regelui Minos al Cretei, a construit Labirintul, unde a fost închis împreună cu fiul său Icar ; au evadat cu ajutorul unor aripi făcute din pene lipite cu ceară.

Motoul povestirii ne îndeamnă să încercăm o analogie cu Intîlnirea din Munţii Colţoşi *a lui Edgar Allan Poe. In ambele lucrări, ceaţa joacă rolul de catalizator al mirajului — dacă putem numi astfel o experienţă autentificată de toate organele de simţ. Apoi, însă, deosebirile încep să precumpănească. August Bedloe, eroul lui Poe, este supus unei duble influenţe : a raportului magnetic cu doctorul Templeton şi a opiului. Asemănarea izbitoare dintre el şi Oldeb (Bedloe citit de-a-ndoaselea şi fără „e"-ul final), ca şi dintre forma săgeţii care-l ucide pe Oldeb şi forma în mişcare a lipitorii care provoacă moartea lui Bedloe, pare să sugereze o relaţie secretă, metafizică, între cele două personaje. Dar doctorul Templeton ne oferă cheia enigmei, atunci cînd îi spune pacientului său : „...în timp ce dumneata îţi imaginai, undeva în munţi, toate aceste întîmplări, eu eram ocupat să le aştern pe hîrtie aici, acasă". Raportul magnetic se dovedeşte deci a fi un contact telepatic exacerbat, iar iluzia totală a lui Bedloe se datorează, poate, şi hipersensibilizării simţurilor, prin consumul exagerat de opiu.*

Maurice Renard, care face şi el uneori speculaţii legate de magnetism (Intîlnirea sinistră), *nu-şi îngăduie nici o aluzie metafizică, descriind această călătorie într-o eră revolută. Călătorie şi nu „miraj în timp" (27), cum atestă probele materiale descoperite de Chanteraine. Cum se efectuează ea ? N-avem decît să ne închipuim că eroii povestirii au fost prinşi într-un nod temporal care a făcut să se învecineze prezentul cu trecutul îndepărtat, ipoteză folosită în mod curent de anticipaţia modernă.*

Volumul Domnul d'Outremort *(reeditat în 1920 sub titlul* Suită fantastică*) include încă două povestiri ştiinţifico-fantastice.* Un gentilom fizician, dl. d'Outremort *jonglează, într-o notă macabră, cu posibilităţile telemecanicii.* Omul cu trup inconsistent *ne prezintă invenţia fizicianului Bouvancourt, generatorul de lumină Y, a cărui acţiune înzestrează corpurile cu puterea de penetraţie a*

luminii obscure, făcîndu-le „să poată trece prin celelalte solide și, în consecință, să poată fi străbătute de ele“. Invenția trezește apetitul lui Morand, șeful unei bande de jefuitori asasini, care crede că a găsit mijlocul de a opera nestingherit. Sub amenințarea revolverului, Bouvancourt consimte să-l transforme într-un om cu trup inconsistent. Dar, la sfîrșitul operației, Morand trece prin planșeu și dispare în miezul Pămîntului: gravitația continuă să acționeze. Banditul ar fi trebuit să-și ungă măcar încălțămintea cu antilux, o soluție refractară la lumina Y — ceea ce nu înseamnă că planurile lui ar fi avut mai multe șanse de reușită. Mîinile i-ar fi trecut nu numai prin pereții caselor de bani, ci și prin conținutul lor, fără să-l apuce. Și dacă l-ar fi apucat, cum l-ar fi putut scoate prin aceiași pereți, nefiind supus și el acțiunii generatorului?... O suită de raționamente demonstrînd că Renard era consecvent cu propria sa teorie a verosimilității: „...autorul nu trebuie să săvîrșească nici o greșeală. Din clipa în care i-am acceptat supoziția inițială, el are datoria de a evita cea mai măruntă eroare de judecată, opera sa situîndu-se altfel la nivelul poveștilor cu zîne. O logică inflexibilă trebuie să guverneze acțiunea...“ (cf. 21).

Încercînd să stabilească locul lui Maurice Renard în universul *science fiction*-ului, Jean-Jacques Bridenne crede că „autorul *Pericolului albastru* este discipolul francez cel mai complet dacă nu e deloc cel mai perfect“ al lui Edgar Poe (9). Mai înainte, Robert de Souza îl numise „Wells-ul nostru francez“. Filiațiile acestea sînt numai aparent măgulitoare. Remarcabil creator de atmosfere și de tipuri inedite, purtînd cu egală virtuozitate multiplele măști ale fantasticului, de la cel mitologic pînă la cel științific, stăpîn pe un stil de o mare transparență și plasticitate — *Ceața din 26 octombrie* e de o bogăție și finețe a nuanțelor care ating inefabilul pînzelor impresioniste — Maurice Renard nu e epigonul nimănui. Credem că Jacques Bergier nu greșește considerîndu-l pe acest „amator de insolit și

scrib de miracole", cum se caracteriza el însuşi în Pericolul albastru, *drept „unul dintre cei mai originali scriitori ai tuturor literaturilor" (8).*

Donald Wollheim afirmă undeva, animat de cele mai bune intenţii: „În epoca primelor mazagine ale lui Hugo Gernsback existau, desigur, scriitori europeni (de science fiction — *n.n.) de calibru egal cu cel al scriitorilor noştri..." (prefaţa la 30). Primul magazin editat de Gernsback — luxemburghez emigrat în Statele Unite la vîrsta de douăzeci de ani — se numea* Amazing Stories *şi a apărut în 1926. Al doilea,* Science Wonder Stories, *în 1929. Sînt anii în care continuă să publice opere ştiinţifico-fantastice H. G. Wells, J. H. Rosny, Karel Čapek, Maurice Renard, Arthur Conan Doyle — pentru a-i pomeni doar pe maeştri. Care erau scriitorii americani „de calibru egal" cu cel al scriitorilor europeni citaţi? Abraham Merrit şi Edgar Rice Burroughs aparţin mai curînd unei specii căreia anglo-saxonii îi spun* heroic fantasy *sau* science fantasy *şi care pendulează între fantastic şi fantasticul ştiinţific, între explicaţiile raţionale şi cele iraţionale, recurgînd la elemente împrumutate din epopeea medievală şi din romanul de capă şi spadă. Cît despre veritabilii autori de* science fiction, *iată aprecierea unui scriitor şi critic avizat ca Damon Knigt, american şi el: „Nimeni nu mai citeşte astăzi povestirile anilor 20 sau 30 pentru că, doar cu puţine excepţii, ele nu figurează în nici o antologie. Mi-a trebuit cîtva timp ca să înţeleg de ce: minunatele povestiri de care mi-aminteam cu atîta emoţie nu făceau doi bani. Desigur, cunosc critici, printre alţii P. Schuyler Miller, care cred şi acum că aceste texte vechi nu sînt reeditate datorită unei conspiraţii, dar realitatea e cu totul alta. Primii autori ai magazinelor de* science fiction *erau lamentabili, nuli, fără nici o valoare. Nu ne dădeam seama de asta cînd îi citeam, în copilărie, pentru că eram fascinaţi de lucrurile extraordinare şi miraculoase despre care vorbeau" (cf. 41). De aceeaşi părere este şi Sam J. Lundwall, care*

încearcă să explice motivele de insatisfacție ale cititorului de astăzi : „Erau povestiri nefinisate, lipsite, de obicei, de orice merite literare. Oamenii erau zugrăviți în alb sau negru, nimic altceva și singurul lucru mai idiot decît teoriile științifice era tratarea lipsită de maturitate a poveștii de dragoste obligatorii" (30). Nici pe planul „lucrurilor extraordinare și miraculoase" textele astfel incriminate nu erau mai interesante decît cele ale autorilor europeni, cărora trebuie să li-l adăugăm pe belgianul Jean Ray.

Prima povestire de science fiction *a lui Ray,* Straniile cercetări ale doctorului Paukenschläger *(1925), marchează debutul unei serii de narațiuni întemeiate pe ideea „lumilor intercalare", situate pe un alt plan al existenței, vecine și tangente lumii noastre, cu care se întrepătrund în unele momente și puncte favorabile. Aparatul lui Paukenschläger este menit tocmai deschiderii acestor porți invizibile. Dar* dincolo *pîndesc redutabile forme geometrice...*

Mijlocul de a stabili contactul cu „spațiile intercalare" îl constituie, în Domnul Wohlmut și Franz Benschneider, *licoarea verde-aurie dintr-o sticlă găsită de un copil. O înghițitură e de ajuns pentru a-i face pe eroii povestirii să întrezărească un peisaj sumbru, populat de făpturi indistincte. Încercînd să analizeze compoziția licorii, Wohlmut provoacă pătrunderea unei astfel de făpturi în lumea noastră, cu consecințe nefaste pentru el.*

Pe un alt plan al spațiului se situează și Stradela întunecoasă, *vizibilă și palpabilă doar pentru Alphonse Archiprêtre, profesor de franceză în Hamburgul primei jumătăți a secolului trecut. Furturile săvîrșite de acesta în inexistenta Sankt-Beregonnengasse declanșează o suită de crime atroce. Vrînd să se răzbune pentru dispariția femeii iubite, pusă pe seama ființelor de ceață venite de* dincolo, *Archiprêtre dă foc stradelei întunecoase, și incendiul mistuie un întreg cartier al orașului.*

Caracterul științifico-fantastic al acestor narațiuni nu trebuie căutat în subiect și atmosferă, tributare unui uni-

vers tenebros și incert. Jean Ray se deosebește însă de maeștrii spaimei — un H. P. Lovecraft, de pildă — prin supoziția, sau sugestia rațională care luminează inexplicabilul. Obsesia „lumilor intercalare“ s-a născut, evident, din studiul matematicii și al fizicii relativiste. Anticarul Lockmann Gockel, nepotul celui care cumpăra obiectele furate din stradela întunecoasă, vorbește despre „contracția timpului și a spațiului“ și continuă astfel : „Nu se află oare știința modernă în impas din pricina inconsistenței euclidiene ? Și nu este ea silită să accepte, cu groază și disperare, această fantastică lege a contracției a lui Fitzgerald-Lorentz ? Contracția, domnule, acest cuvînt e greu de sensuri !“ Un raționament de acest tip vom întîlni și în ceea ce ni se pare a fi capodopera lui Jean Ray, o nuvelă publicată în anul 1929, în La revue belge.

PSALTIREA DIN MAINZ

În pragul morții, oamenii nu prea obișnuiesc să-și înfrumusețeze ultimele cuvinte ; grăbiți să-și rezume întreaga viață, ei își supun vorbele unei concizii riguroase.

Și Ballister trăgea să moară în cabina traulerului „Nord-Caper“ din Grimsby.

Încercasem în zadar să astupăm căile roșii prin care i se scurgea viața. N-avea febră, iar spovedania lui era egală și rapidă. Părea să nu vadă cîrpele și ligheanul pline de sînge ; privirea lui urmărea imagini îndepărtate și redutabile.

Reines, telegrafistul, lua note.

Reines își petrece fiecare clipă liberă scriind povestiri și eseuri pentru reviste literare efemere ; îndată ce se naște vreuna în Paternoster Row, numele lui Archie Reines figurează cu siguranță printre cele ale colaboratorilor.

Să nu ne mirăm deci de turnura mai deosebită dată acestui ultim monolog al unui marinar rănit mortal. Vina este a lui Reines, literat lipsit de glorie, care l-a transcris. Pot să certific însă că faptele sînt cele relatate de Ballister în fața a patru membri din echipajul lui „Nord-Caper“ : patronul Benjamin Cormon, eu, John Copeland, secund și maistru de pescuit, mecanicul Ephraim Rose și Archibald Reines, mai sus amintit.

Iată ce-a spus Ballister...

*

Pe învățător l-am întîlnit în taverna „Coeur Joyeux“. Acolo am discutat despre afacerea noastră și mi-a poruncit ce să fac.

„Coeur Joyeux“ e mai curînd un han pentru luntrași, decît o tavernă pentru marinari. Fațada lui mizeră se oglindește în apa unui doc din Liverpool, care găzduiește șlepurile fluviale.

Priveam planul foarte bine schițat al unei mici goelete, pe care mi-l arătase interlocutorul meu.

— E aproape un iaht — am spus — care, pe timp de furtună, trebuie să poată naviga fără mari ocoluri ; și această pupă destul de largă ne va permite să manevrăm chiar cu vîntul împotrivă.

— Mai e și motorul auxiliar, spuse el.

Am strîmbat din nas, preferînd dintotdeauna navigația cu pînze, din spirit sportiv și datorită imensei mele iubiri pentru mare.

— Șantierele Hallet și Hallet, Glasgow — am spus —, anul construcției 1909. Un greement admirabil ; cu un echipaj de șase oameni, acest vas de șaizeci de tone va naviga mai bine ca un pachebot.

Învățătorul făcu o mutră satisfăcută și comandă băuturi alese.

— De ce nu-i lăsaţi numele „Hen-Parrot"[1] ? am întrebat. E un nume agreabil ; papagalul e o pasăre care mi-a plăcut totdeauna.

Învăţătorul ezită o clipă, înainte de a-mi răspunde :

— Asta e o chestiune de inimă, dacă vrei de recunoştinţă.

— Vasul se va numi deci „Psaltirea din Mainz". Foarte ciudat... În definitiv, e original.

Alcoolul îl făcu mai vorbăreţ :

— Nu-i vorba despre asta. Acum un an, fratele bunicului meu a murit şi mi-a lăsat moştenire o ladă înţesată cu cărţi vechi.

— Pfui !

— Nu te grăbi ! Le cercetam fără mare interes, cînd una dintre ele mi-a atras atenţia : era un incunabul...

— Cum ?

Îmi răspunse cu un uşor aer de superioritate :

— Aşa se cheamă o carte care datează de la începuturile tiparului ; şi cît am fost de stupefiat părîndu-mi-se că recunosc semnul aproape heraldic al lui Fust şi Schaeffer ! Aceste nume nu-ţi spun, desigur, mare lucru : au fost asociaţii lui Gutenberg, inventatorul tiparului şi cartea pe care o aveam în mîini nu era altceva decît un exemplar splendid şi rarisim din faimoasa „Psaltire din Mainz", tipărită spre sfîrşitul secolului al XV-lea.

Am luat o atitudine politicoasă de atenţie şi falsă înţelegere.

— Ceea ce te va impresiona mai mult, Ballister — continuă el — este faptul că o astfel de carte costă o avere.

— Oho ! am replicat eu, brusc interesat.

— Da, un teanc de lire sterline destul de gros pentru a cumpăra vechiul „Hen-Parrot" şi pentru a plăti cu generozitate un echipaj de şase oameni, în vederea croazierei pe care doresc să o fac. Înţelegi acum de ce vreau să dau un nume atît de puţin maritim micului nostru vas ?

---

[1] Papagaliţă (engl.).

Îl înțelegeam întru totul și l-am felicitat pentru noblețea lui sufletească.

— Totuși, am spus, mi s-ar fi părut mai logic să-i dați numele acestui iubit unchi pe care-l moșteniți...

Izbucni într-un rîs neplăcut și n-am mai continuat, descumpănit de această necuviință venind de la un om instruit.

— Vei pleca din Glasgow și vei duce vasul prin North-Minch, pînă la capul Wrath.

— Blestemate locuri, am spus.

— Te-am ales pentru că le cunoști.

A spune că un marinar cunoaște strîmtoarea Minch, acest oribil coridor de apă — iată cea mai superbă laudă care-i poate fi adusă. Inima mea fremăta de orgolioasă bucurie.

— Asta-i adevărat, am spus. Era chiar să-mi las pielea între Chicken și Tiumpan Head.

— La sud de Wrath — continuă el — se află un mic golf bine adăpostit, pe care îl cunosc doar cîțiva marinari îndrăzneți, sub un nume care nu figurează pe hartă : Big-Toe.

I-am aruncat o privire admirativă și uluită :

— Știți asta ? Drace... Iată un lucru care v-ar face să vă bucurați de o mare considerație printre vameși și, probabil, de loviturile de cuțit ale anumitor băieți de pe coastă.

Făcu un gest de nepăsare.

— Am să mă urc pe bord la Big-Toe.

— Și mai departe ?

Îmi indică o direcție precisă.

— Hm, un loc periculos, un veritabil deșert de apă semănat cu colți de stîncă. Nu vom vedea multe dîre de fum la orizont.

— Așa e, spuse el.

I-am făcut cu ochiul, crezînd că înțeleg :

— Afacerile dumneavoastră nu mă privesc, de vreme ce plătiți așa cum ați spus.

— Cred că te înșeli în legătură cu afacerile mele, Ballister, ele au un caracter... hm... mai curînd științific, dar nu țin să mi se fure o descoperire de către nu știu ce invidios. Dealtfel, n-are nici o importanță, plătesc, așa cum am spus, foarte bine.

Am băut în tăcere cîteva minute.

Mă simțeam întrucîtva atins în demnitatea mea de om al mării, fiind silit să recunosc că un prăpădit de bar pentru marinari de apă dulce, cum era „Coeur Joyeux", servea băuturi atît de întăritoare. Apoi, cum atacam problema echipajului, el spuse cu bruschețe :

— Nu sînt marinar, nu conta deci pe mine pentru manevră, cu toate că îmi rezerv dreptul de a face punctul : sînt învățător.

— Am un mare respect pentru învățătură — am afirmat — și nu sînt deloc lipsit de ea. Învățător ? Perfect, perfect !... Acum, echipajul. Să vedem... ar fi Turnip. E un nume ciudat, dar cel care-l poartă este un băiat bun și un bun marinar... Ar fi, de asemenea, flamandul Steevens ; nu vorbește niciodată, dar rupe un lanț cum mușcați dumneavoastră dintr-o pipă de Olanda ! Va fi sclavul dumneavoastră. Aș putea să vi-l mai propun pe Walker.

— Şi pe urmă ?

— Încă doi băieți excelenți : Jellewyn și Friar Tuck. Nu se despart niciodată ; cine-l vede pe unul îl vede și pe celălalt și cine-l angajează pe unul îl angajează și pe tovarășul său în același timp : sînt niște ființe complementare.

M-am aplecat spre el, ca pentru o confidență :

— Oameni cam misterioși. Se spune că Jellewyn are sînge regesc în vine și că Friar Tuck ar fi un valet devotat, care-l urmează în nenorocire...

În clipa aceea se petrecu un mic incident, destul de lipsit de legătură cu desfășurarea acestei relatări, dar pe care mi-l amintesc cu anumită neliniște.

Un biet om intrase în bar, împins din spate de o rafală de vînt. Era un fel de paiață costelivă, udă pînă la piele, un veritabil vagabond, spălat și decolorat de toate mizeriile mării și ale porturilor.

Ceru un pahar de gin și-l duse lacom la gură. Deodată, am auzit un zgomot de sticlă spartă și l-am văzut pe vagabond, cu mîinile în sus, privindu-l pe însoțitorul meu cu o teroare de nedescris, apoi întorcîndu-se dintr-un salt în vijelia de-afară, fără a-și lua restul de la moneda de jumătate de coroană pe care o pusese pe tejghea. Cred că învățătorul n-a băgat de seamă cele petrecute, sau cel puțin s-a făcut că nu observă, dar mă întreb și acum ce motiv nemaipomenit îl determinase pe acest sărman între sărmani să-și piardă banii, să ude podeaua cu gin și să fugă în strada înghețată, în timp ce barul iradia o căldură atît de îmbietoare.

*

Pornisem la începutul unei primăveri foarte blînde. De opt zile ancorasem în micul golf Toe, mai liniștit ca o baltă cu rațe. Duceam o viață plăcută.

— Ne aflăm în ape neprimitoare, îi avertizasem pe oamenii mei. Dacă băieții de pe coastă ne descoperă aici, va trebui să le dăm explicații și cum, înainte de a înțelege, vor încerca să ne izgonească, va fi bine să ne ajutăm cu arme potrivite.

Aprovizionarea vasului cu alimente și băutură era demnă de un iaht renumit.

Într-o duzină de mișcări de brațe înot, sau în șapte mișcări de vîsle cu iola, ajungeam la o minusculă plajă de nisip roșu, unde se scurgea un izvor de apă dulce, rece ca un adevărat Schweepes.

Turnip prindea cu undiţa mici cambule. Steevens pleca în hinterlandul format din stepe sălbatice şi pustii ; uneori, după capriciile vîntului, se auzeau pocniturile de bici ale puştii lui. Aducea potîrnichi, cocoşi de munte, cîteodată un urecheat cu labe mari şi mereu delicioşii iepuri de mărăcini, cu carnea parfumată.

Învăţătorul nu-şi făcea apariţia. Nu-i duceam deloc lipsa ; fusesem plătiţi dinainte pe şase săptămîni, cu bancnote de o liră şi de zece şilingi, şi Turnip afirma că n-o să dispară decît odată cu ultima picătură de rom de pe bord.

Într-o dimineaţă, lucrurile luară o întorsătură proastă.

Steevens tocmai umpluse un butoiaş cu apă proaspătă, cînd un sunet ascuţit îi vibră deasupra capului şi o bucată de stîncă se prefăcu în pulbere, la trei palme de el. Era un om flegmatic ; fără grabă, intră în micul golf, reperă un fir de fum albastru care urca dintr-o crăpătură a stîncii, ignoră plesniturile arţăgoase care izbeau suprafaţa apei în jurul lui şi se întoarse liniştit la goeletă, înot. Intră în cabină, unde echipajul se trezea, şi spuse :

— Tocmai se trage asupra noastră.

Două-trei ciocănituri scurte în flancurile vasului îi subliniară fraza.

Am luat o puşcă din rastel şi um urcat pe punte.

Am salutat instinctiv glonţul care trecea într-o furioasă trăsătură de arcuş ; o frîntură de secundă mai tîrziu, o mînă de aşchii de lemn sări în aer şi cilindrul de bronz al ghiului răsună sub lovitura unui lingou de plumb.

Am ridicat puşca spre crăpătura stîncii pe care mi-o arăta Steevens şi de unde urca fumul gros al unei vechi pulberi negre, cînd împuşcăturile încetară brusc şi fură înlocuite de vociferări şi de ţipete de groază.

O izbitură surdă sună lugubru pe plaja cafenie. M-am clătinat de groază : un om căzuse de la trei sute de picioare, din înaltul falezei abrupte. Trupul său zdrobit se

înfundă aproape cu totul în nisip. Am recunoscut costumul aspru de piele al piraţilor din Wrath.

Privirea abia mi se desprindea de masa nemişcată şi veştedă, cînd Steevens îmi atinse umărul :

— Soseşte al doilea.

O formă deşelată şi ridiculă se năpustea din înaltul cerului spre sol ; parcă ar fi fost prăbuşirea dezarticulată şi zdrenţăroasă a enormelor păsări lovite de plumbi la mare înălţime, care, învinse de propria lor povară şi trădate de văzduh, se prăvălesc fără graţie.

Pentru a doua oară, nisipul răsună de un zgomot atroce şi fleşcăit. De data asta, un tip patibular zvîcni cîteva secunde, acoperit de băşici purpurii, cu faţa spre soare. Steevens ridică încet mîna către culmea falezei.

— Încă unul, spuse el, cu o voce uşor schimbată.

Urlete sălbatice răsunau în înaltul stîncilor ; am văzut deodată bustul unui om profilîndu-se pe cer, împotrivindu-se unui agresor invizibil, făcînd un gest disperat, apoi zburînd în văzduh, ca şi cum ar fi fost lansat de-o catapultă. Trupul i se zdrobea lîngă celelalte două, în timp ce ţipătul său încă plutea, coborînd spre noi într-o lentă vrie deznădăjduită.

Priveam împietriţi.

— Bieţii oameni — spuse Jellewyn — voiau să ne facă de petrecanie, şi totuşi aş vrea să-i răzbun. Domnule Ballister vreţi să-mi daţi puşca ? Friar Tuck, vino aici !

Capul ras al celui interpelat se ivi din măruntaiele vasului.

— Friar Tuck — explică Jellevyn, cu oarecare condescendenţă — face cît un cîine de vînătoare, sau mai curînd cît zece : simte vînatul de la mare distanţă. E un fenomen... Ce părere ai despre vînatul ăsta, bătrîne ?

Friar Tuck îşi arătă întreaga siluetă rotundă, masivă şi mai curînd se rostogoli decît merse către bordaj. Pri-

virea lui ascuţită scrută cadavrele strivite, trădînd o profundă uimire; apoi chipul îi deveni pămîntiu.

— Friar — spuse Jellewyn, cu un rîs nervos — ai văzut destule în viaţa ta şi totuşi păleşti ca o tînără cameristă.

— Nu — răspunse matelotul, cu o voce surdă — nu e asta... Aici e un lucru necurat. E... Trageţi în breşă, monseniore — strigă el deodată — acolo, acolo, iute!

Jellewyn se întoarse, furios:

— Tuck, iar foloseşti cuvîntul ăsta blestemat!

Omul clătină din cap, fără să riposteze.

— Prea tîrziu, a trecut! murmură el.

— Ce? am întrebat.

— Ei, făptura care pîndea în breşă, răspunse el.

— Ce era?

Friar Tuck îmi aruncă o privire piezişă.

— Nu ştiu... şi apoi a trecut.

N-am continuat interogatoriul; două şuierături stridente răsunară în înaltul stîncilor, apoi o umbră se profilă pe colţul de cer al breşei.

Jellewyn duse puşca la umăr; am dat-o la o parte.

De sus, pe o cărare pe care n-o zărisem, învăţătorul cobora spre plajă.

Îi rezervasem învăţătorului o cabină frumoasă, în spate, iar salonul de lîngă ea fusese transformat, pentru mine, într-o cameră confortabilă, cu două cuşete.

De cum sosise pe bord, se închisese în cabină, cufundîndu-se în cercetarea unei grămezi de cărţi; o dată sau de două ori pe zi, urca pe punte, cerea să i se aducă sextantul şi făcea observaţii minuţioase.

Navigam spre nord-vest.

— În direcţia Islandei, îi spusesem lui Jellewyn.

El privise cu atenţie o hartă maritimă şi notase o indicaţie şi o cifră.

— Nu tocmai, mai curînd spre Groenlanda.

— Totuna, răspunsesem eu.

Şi el încuviinţase, cu aceeaşi nepăsare.

Părăsisem Big-Toe pe timp frumos, lăsînd în urma noastră munţii Ross să-şi încălzească ghebele la soarele care răsărea. În ziua aceea, am întîlnit un vas din Hebride cu un echipaj de mutre turtite[1] pe care le-am înjurat copios ; către seară, o corabie cu toate pînzele sus se profilă la orizont.

A doua zi, marea deveni agitată ; am văzut la tribord un vapor danez luptînd cu valurile. Scotea atîta fum, încît n-am izbutit să-i citim numele.

A fost ultimul vas pe care l-am întîlnit.

E adevărat că, în zorii celei de-a treia zile, două coloane de fum au apărut spre sud, şi Walker pretindea că e un avizou al marinei britanice, dar asta a fost totul.

În aceeaşi zi, am zărit o balenă răsuflînd în depărtare şi vibraţia gravă ajunse pînă la noi : a fost ultima manifestare a vieţii în jurul nostru.

Învăţătorul mă invita seara să beau un pahar în cabina lui. El nu bea. Nu mai era comeseanul vorbăreţ de la „Coeur Joyeux", dar rămăsese un om atent şi binecrescut, căci nu-mi lăsa niciodată paharul gol şi, în timp ce beam, stătea cu fruntea aplecată asupra cărţilor.

Trebuie să mărturisesc că am puţine amintiri din acea perioadă. Viaţa era monotonă, totuşi echipajul mi se păru a fi preocupat, poate din pricina unui incident care se petrecu pe neaşteptate, într-o seară.

Toţi şi cam în acelaşi timp, am fost cuprinşi de-o greaţă violentă şi Turnip a strigat că sîntem otrăviţi.

I-am poruncit cu asprime să tacă.

---

[1] Locuitorii insulelor Hebride au în general un chip turtit (n.a.).

Adevărul este că răul trecu repede ; schimbarea bruscă a vîntului ne obligă la o manevră dificilă, care ne făcu să uităm totul.

Și am ajuns în dimineața celei de-a opta zile de călătorie.

Am întîlnit doar figuri preocupate și grave.

Cunoșteam expresia asta ; pe mare, ea prevestește lucruri neplăcute. Este mărturia existenței unui întreg, gregar și ostil, a unei singure porniri neliniștite care-i grupează pe oameni, îi face să se unească în aceeași ură ; o forță malignă îi învăluie și otrăvește atmosfera vasului.

Jellewyn luă cuvîntul, în numele tuturor :

— Domnule Ballister, vrem să vă vorbim și vrem să ne adresăm mai ales prietenului, marelui camarad de aventuri care sînteți pentru fiecare dintre noi, mai curînd decît unui căpitan.

— Iată o frumoasă introducere, am rînjit eu.

— Ne purtăm așa, tocmai pentru că ne sînteți prieten, mîrîi Walker, strîmbîndu-și chipul diform.

— Dați-i drumul.

— Ei bine — reluă Jellewyn — e ceva în neregulă în jurul nostru și cel mai rău e că nimeni dintre noi nu poate să explice despre ce e vorba.

Am aruncat o privire întunecată de jur împrejur și, brusc, i-am întins mîna :

— E adevărat, Jellewyn, o simt ca și voi.

Chipurile se înseninară : oamenii găseau un aliat în șeful lor.

— Priviți marea, domnule Ballister.

— Am privit-o ca și voi, am spus, plecînd capul.

Într-adevăr, de două zile marea căpătase o înfățișare stranie. Cu toate că navigam de douăzeci de ani, nu-mi aminteam s-o fi văzut undeva pe glob străbătută de dungi

colorate ciudat, frămîntată uneori de clocote bruște și zgomotoase. Sunete nemaiauzite, ca niște hohote de rîs, porneau dintr-o hulă iscată fără veste și-i făceau pe oameni să se agite cu mișcări înfricoșate.

— Nici o pasăre nu ne urmează, murmură Friar Tuck.

Era adevărat.

— Ieri seară — continuă el, cu vocea sa lentă și gravă — șoarecii, care își aveau sălașul în magazia de alimente, s-au năpustit pe punte, apoi, în bloc, s-au aruncat în apă. N-am văzut niciodată un asemenea lucru.

— Niciodată, repetară toți, ca un sumbru ecou.

— Am navigat de mai multe ori prin părțile astea și în aceeași perioadă, spuse Walker. Ar fi trebuit ca marea să fie neagră de scrumbii și cete de marsuini să ne urmeze de dimineață pînă seara. Vedeți ceva ?

— Domnule Ballister, ați privit cerul aseară ? mă întrebă Jellewyn, cu voce joasă.

— Nu, am mărturisit eu și probabil că am roșit puțin. Băusem enorm în compania tăcutului învățător și nu mai urcasem pe punte, doborît de o beție care-mi strîngea încă tîmplele în cleștii unui rest de migrenă.

— Unde ne duce acest diavol de om ? întrebă Turnip.

— Da, diavol ! întări taciturnul Steevens.

Fiecare își spusese cuvîntul.

M-am hotărît brusc.

— Jellewyn, am spus, ascultă-mă : eu sînt patronul aici, e adevărat, dar nu mi-e rușine să recunosc în fața tuturor că dumneata ești cel mai inteligent om de pe bord și mai știu că ești un marinar neobișnuit.

— Fie, încuviință el, cu un surîs stînjenit.

— Cred că știi mai bine decît noi ce se întîmplă.

— Nu, răspunse el cu franchețe. Dar Friar Tuck e un fenomen destul de... ciudat. Cum v-am mai spus, presimte anumite lucruri fără să le poată explica. E ca și cum ar avea un simț în plus față de noi, simțul primejdiei. Vorbește, Friar Tuck.

— Ştiu puţin — spuse vocea gravă — aproape nimic, în afară de faptul că în jurul nostru se află ceva mai cumplit decît orice, mai cumplit decît moartea.

Ne-am privit pătrunşi de teroare.

— Învăţătorul — continuă Friar Tuck, părînd să-şi caute cu greu cuvintele — nu e străin de toate acestea.

— Jellewyn — am strigat — eu n-am curajul, dar du-te şi i-o spune !

— Bine, răspunse el.

Coborî. L-am auzit bătînd la uşa învăţătorului, bătînd iar şi iar, apoi deschizînd-o.

Se scurseră cîteva minute de tăcere.

Jellewyn urcă ; era palid.

— Nu e acolo, spuse el. Căutaţi-l peste tot ; pe vas nu există un loc în care un om să se poată ascunde multă vreme.

Am căutat, apoi, unul cîte unul, am urcat din nou pe punte, privindu-ne cu adîncă nelinişte. Învăţătorul dispăruse.

★

La căderea nopţii, Jellewyn îmi făcu semn să urc pe punte şi-mi arătă săgeata catargului principal.

Cred că am căzut în genunchi.

Un cer necunoscut se boltea peste marea fremătătoare ; constelaţiile familiare nu mai existau ; aştri necunoscuţi, în aşezări geometrice noi, străluceau slab într-o genune siderală de o înspăimîntătoare întunecime.

— Isuse ! am gemut. Doamne, unde ne aflăm ?

Nori grei invadau cerul.

— E mai bine aşa, spuse Jellewyn liniştit : ar fi putut să-şi dea seama şi să înnebunească... Unde ne aflăm ? De unde să ştiu ? Să pornim înapoi, domnule Ballister, cu toate că nu cred să ne fie de folos.

Mi-am luat capul în mîini şi am murmurat :

— De două zile, busola e inertă.

— Știam.

— Dar unde ne aflăm ? Unde ne aflăm ?

— Fiți calm, domnule Ballister, spuse Jellewyn cu o ușoară ironie. Nu uitați că dumneavoastră sînteți căpitanul !... Nu știu unde ne aflăm. Aș putea să emit o ipoteză ; e un cuvînt savant care acoperă o imaginație cîteodată foarte îndrăzneață.

— N-are importanță, am răspuns, prefer să aud povești cu vrăjitori și diavoli, decît acest demoralizant „Nu știu".

— Ne aflăm, probabil, pe un alt plan al existenței. Aveți cunoștințe de matematică, ele vă vor ajuta să înțelegeți. Lumea noastră tridimensională e probabil pierdută pentru noi și pe cea de aici aș defini-o drept lumea cu „n" dimensiuni, ceea ce e foarte vag. Dacă datorită efectului unei magii de neconceput, sau al unei științe monstruoase, am fi transportați pe Marte, pe Jupiter, sau chiar pe Aldebaran, asta nu ne-ar împiedica să vedem aprinzîndu-se, în anumite zone ale cerului, constelațiile pe care le zărim de pe Pămînt.

— Dar soarele ? am îndrăznit eu.

— O similitudine, o coincidență a infinitului, poate un fel de astru echivalent... Și apoi, toate astea nu sînt decît supoziții, cuvinte, forme goale. Pentru că ne va fi îngăduit, cred, să murim în această lume stranie la fel ca și în a noastră, putem să ne păstrăm calmul.

— Să murim ? ! Să murim ? ! am ripostat. Ba o să-mi apăr pielea !

— Împotriva cui ? întrebă el, batjocoritor. E adevărat că Friar Tuck vorbea despre lucruri mai cumplite decît moartea. Dacă în clipe de primejdie există sfaturi sau opinii care nu trebuie disprețuite, acestea sînt ale lui.

Am revenit la ipoteza pe care o lansase :

— „N" dimensiuni ?

— În numele cerului, spuse el nervos, nu dați supoziției mele o consistență atît de reală !... Nimic nu dovedește că viața ar fi posibilă în afara vulgarelor noastre trei dimensiuni. Așa cum n-am putea vedea niște ființe în mod ideal plate, ținînd de lumea suprafețelor, sau lineare, cu o singură dimensiune, la fel n-am fi vizibili pentru acele entități, dacă există, care au mai multe dimensiuni decît noi. N-am acum nici dispoziția necesară, nici mintea destul de limpede pentru a vă ține un curs de hipergeometrie, dar sînt convins că există un spațiu diferit de al nostru ; un spațiu pe care visele, de pildă, ne fac să-l discernem și care prezintă, într-un plan unic, trecutul, prezentul și poate viitorul, însăși lumea atomilor și a electronilor, cu aștri rotitori, cu spații relative și imense, cu vieți vertiginoase și misterioase...

Făcu un gest care-i trăda oboseala, continuînd :

— Ce urmărește enigmaticul învățător purtîndu-ne pe aceste meleaguri diavolești ; cum și mai ales de ce a dispărut ?

Deodată, mi-am izbit fruntea cu palma : îmi amintisem în același timp de expresia înfricoșată a lui Friar Tuck și de aceea a vagabondului din cabaretul „Coeur Joyeux".

I-am povestit totul lui Jellewyn.

El clătină încet din cap :

— Nu trebuie, totuși, să supraestimăm capacitatea de înțelegere a prietenului meu. Din prima zi, Friar Tuck mi-a spus, văzîndu-l pe pasager : „Acest om îmi pare un zid de netrecut, îndărătul căruia trebuie să se petreacă un lucru imens și teribil". Nu l-am scormonit mai mult ; era inutil : nu știa altceva. Percepția sa ocultă se traduce printr-o imagine și, fără îndoială, se impune astfel creierului său ; el nu e în stare s-o analizeze.

Temerea lui Friar Tuck e chiar mai veche. Îndată ce a aflat numele goeletei, el a dat semne de neliniște, spunînd că vede în asta multă malițiozitate. Și gîndindu-mă acum, am să vă amintesc că, în astrologie, numele de ființe

și de lucruri joacă un rol foarte important. Or, astrologia este o știință a celei de-a patra dimensiuni, și savanți ca Nordmann și Lewis încep să-și dea seama că această înțelepciune milenară, știința modernă a radioactivității și cea foarte nouă a hiperspațiului sînt surori trigemene...

Simțeam că Jellewyn vorbea astfel pentru a se auzi liniștindu-se pe sine însuși, ca și cum ar fi vrut să explice lumii dimprejurul nostru rațiunea ei de a fi, esența ei naturală, crezînd că învinge astfel teroarea care venea spre noi din adîncurile orizontului întunecat.

— Cum vom naviga ? am întrebat, aproape renunțînd la orice autoritate.

— Mergem în direcția murei tribord, spuse el. Briza mi se pare foarte egală.

— Ne oprim la capă ?

— De ce ? Mai curînd să înaintăm, să strîngem cîteva terțarole în așteptarea unei furtuni pe care, dealtfel, nimic nu o anunță.

— Pentru început, Walker va sta la cîrmă, am spus. Va trebui doar să se uite dacă nu vede albind vreo stîncă ; dacă atingem un colț ascuns, ne scufundăm.

— Ei, și ? ripostă Jellewyn. Ar fi poate cea mai bună soluție pentru noi toți.

Nu credeam să aibă atîta dreptate.

Dacă pericolul cunoscut întărește autoritatea unui șef, cel necunoscut îl apropie de oamenii săi.

Seara, camera echipajului fu părăsită și toată lumea se instală în salonul care-mi servea drept cabină.

Jellewyn ne dărui, din propria lui rezervă, două damigene conținînd un rom faimos, din care am făcut un punci uriaș.

Turnip dobîndi o bună dispoziție încîntătoare și începu o interminabilă istorie cu două pisici, o tînără femeie și o vilă din Ipwich, istorie în care el, Turnip, avusese un rol avantajos.

Steevens își confecționase fantastice senviciuri cu biscuiți de mare și *corned-beef*.

Un fum greu de Navy-cut îngrămădea o ceață deasă în jurul lămpii cu petrol, atîrnînd nemișcată de cardan.

Atmosfera era plăcută și familiară ; grație punciului, aveam să surîd curînd de basmele pe care mi le înșirase Jellewyn.

Walker luă un termos cu punci fierbinte și un felinar aprins, ne ură noapte bună și urcă să facă de cart.

Pendula bătu încet ora nouă.

Legănarea mai puternică a vasului ne înștiința că marea devenea mai agitată.

— Avem puține pînze ridicate, spuse Jellewyn.

Am încuviințat, tăcut, din cap.

Vocea lui Turnip torcea, monotonă, adresîndu-se lui Steevens, care asculta sfărîmînd biscuiții între splendidele pietre de moară ale danturii sale.

Îmi golisem paharul și-l întinsesem lui Friar Tuck, ca să mi-l umple, cînd i-am văzut expresia de rătăcire întipărită pe chip ; mîna sa o strîngea pe aceea a lui Jellewyn, amîndoi păreau să asculte ceva.

— Ce se... am început.

Dar în aceeași clipă, o înjurătură zgomotoasă izbucni deasupra capetelor noastre, urmată de cursa rapidă a unor picioare goale spre chepeng, apoi de un țipăt înfricoșător.

Ne-am privit îngroziți ; o chemare ascuțită, un fel de arie tiroleză, se făcu auzită departe, pe mare.

Ca un singur om, ne-am năpustit pe punte, lovindu-ne unul de altul în umbră.

Totul era liniștit, pînzele murmurau în vînt ; aproape de cîrmă, felinarul lumina cu frumoasa lui flacără limpede forma îndesată a termosului de alături.

Dar la cîrmă nu mai era nimeni !

— Walker, Walker, Walker ! am strigat, înspăimîntați.

Foarte departe, dinspre orizontul vătuit de brumele nocturne, misterioasa tiroleză răspunse.

Marea noapte tăcută îl înghițise pentru totdeauna pe sărmanul nostru Walker.

O auroră sinistră, violetă, ca rapida înserare a savanelor tropicale, urmă acestei nopți funebre.

Abrutizați de o insomnie apăsătoare, oamenii priveau hula măruntă ; bompresul ciugulea frenetic spuma de pe crestele valurilor.

O gaură mare se ivise în vela pătrată și Steevens deschise magazia de pînze pentru a o înlocui.

Friar Tuck își luă mănușa și se pregăti pentru o reparație conștiincioasă.

Toate mișcările erau instinctive, mecanice, făcute în silă. Din cînd în cînd, învîrteam roata cîrmei, murmurînd :

— La ce bun... la urma urmei, la ce bun...

Fără să fi primit vreun ordin, Turnip urcă pe catargul principal. L-am urmărit mașinal cu privirea pînă la verga mare, apoi velatura îl ascunse.

Deodată, l-am auzit strigînd disperat :

— Repede, urcați ! E cineva pe catarg !

Urmă un zgomot fantastic de luptă la înălțime, apoi un urlet de agonie și, în același timp, așa cum văzusem țîșnind corpurile piraților din Wrath de pe marginea falezei, o formă rapidă piruetă în văzduh și căzu departe, în valuri : trupul lui Turnip...

— Blestem ! răcni Jellewyn, cățărîndu-se pe catarg, urmat de Friar Tuck.

Steevens și cu mine ne năpustisem spre singura iolă ; brațele formidabile ale flamandului o și făceau să coboare spre apă, cînd am rămas țintuiți de stupoare și de spaimă. Ceva cenușiu, lucitor și nedeslușit ca sticla înconjură deodată iola, lanțurile se sfărîmară, o forță necunoscută făcu

goeleta să se încline la babord, un val se sparse acoperind puntea şi se prăbuşi în magazia de pînze încă deschisă.

Nu mai rămăsese nici urmă din mica ambarcaţie de salvare, aspirată de abis.

Jellewyn şi Friar Tuck coborîră.

Nu văzuseră pe nimeni.

Jellewyn luă o cîrpă şi-şi şterse mîinile, cuprins de un tremur. Găsise velatura şi frînghiile stropite cu sînge cald.

Cu o voce sfîşiată, am rostit rugăciunile pentru morţi, împletind cuvintele sfinte cu blesteme la adresa oceanului şi a misterului.

Foarte tîrziu, am urcat pe punte împreună cu Jellewyn, hotărîţi să petrecem noaptea împreună, la cîrmă.

Cred că la un moment dat am început să plîng şi că tovarăşul meu m-a bătut pe umăr afectuos. Apoi m-am mai liniştit ; mi-am aprins pipa.

N-aveam nimic să ne spunem. Jellewyn părea adormit la cîrmă, eu stăteam cu privirile pierdute în tenebre.

Deodată, am rămas încremenit de un spectacol neaşteptat : mă aplecasem peste vergeaua de la babord şi m-am ridicat, scoţînd o exclamaţie înăbuşită.

— Ai văzut, Jellewyn, sau am halucinaţii ?

— Nu, domnule — spuse el, foarte încet — aţi văzut foarte bine, dar, pentru Dumnezeu, nu spuneţi nimic celorlalţi, creierul lor e şi aşa foarte aproape de nebunie.

A trebuit să fac un efort pentru a reveni la bastingaj. Jellewyn mi se alătură.

Fundul mării era parcă incendiat de o vastă lucire sîngerie care luneca sub chilă şi lumina, de jos, pînzele şi parîmele.

Era ca şi cum ne-am fi aflat pe un vas de pe scena teatrului din Drury-Lane, luminat de o rampă invizibilă cu mişcătoare flăcări de Bengal.

— Fosforescenţă ? am sugerat eu.

— Priviţi, şopti Jellewyn.

Apa devenise transparentă ca o sferă de sticlă.

Am văzut, la o adîncime uriaşă, mari forme întunecate cu contururi ireale ; erau castele cu turnuri imense, domuri gigantice, străzi înfricoşător de drepte, mărginite de clădiri frenetice.

Ni se părea că zburăm, la o înălţime fantastică, deasupra unui oraş plin de o viaţă agitată.

— S-ar spune că acolo e mişcare, am murmurat eu.

— Da, încuviinţă Jellewyn, abia auzit.

Căci totul colcăia de o mulţime amorfă, de făpturi cu contururi nedefinite, care se grăbeau spre nu ştiu ce treburi febrile şi infernale.

— Înapoi ! urlă deodată Jellewyn, trăgîndu-mă brutal de centură.

Din adîncul genunii, una dintre aceste făpturi ţîşnise cu o iuţeală de necrezut. În mai puţin de o secundă, umbra ei imensă ne ascunse oraşul submarin ; era ca un val de cerneală răspîndindu-se instantaneu în jurul nostru.

Chila fu izbită cu violenţă ; în lumina purpurie, am văzut trei tentacule enorme, cît trei catarge suprapuse, bătînd hidos spaţiul şi un formidabil chip de umbră, străpuns de doi ochi de ambră lichidă, ridicîndu-se la înălţimea balustradei de la babord şi aruncîndu-ne o privire înfricoşătoare.

Totul dură mai puţin de două secunde şi o hulă neaşteptată ne lovi dintr-o parte.

— Cîrma la tribord ! strigă Jellewyn.

Era timpul. Balansinele fiind rupte, ghiul tăie aerul ca o secure, catargul cel mare pîrîi aproape să se sfărîme. Fungile plesniră cu sunete clare de corzi de harpă.

Formidabila viziune se tulburase şi apa se frămînta, uleioasă. La tribord, sub vînt, lucirea goni ca un franj aprins pe înaltele creste galopante, apoi dispăru.

— Sărmanul Walker, sărmanul Turnip, suspină Jellewyn.

Se auzi soneria în sala echipajului ; începea cartul de la miezul nopţii.

Urmă o dimineaţă lipsită de evenimente.

Cerul rămase acoperit cu nori groşi, neclintiţi, de o nuanţă cărămizie murdară ; era relativ rece.

Către amiază, mi se păru că văd, îndărătul înaltelor ceţuri, o pată luminoasă care ar fi putut fi soarele. Am hotărît să determin poziţia vasului, cu toate că, după Jellewyn, asta nu însemna nimic.

Marea era agitată ; încercam să păstrez linia orizontului, dar de fiecare dată valuri repezi alergau în cîmpul vederii mele şi orizontul se năpustea spre cer.

Pînă la urmă, am reuşit. Căutam în oglinda sextantului reflexia petei luminoase, cînd am văzut că, în faţa ei, palpita la mare înălţime un fel de banderilă lăptoasă.

Din adîncurile sidefii ale oglinzii, ceva de nedefinit ţîşni spre mine ; sextantul îmi fu smuls din mîini, am primit o lovitură puternică în creştet, apoi am auzit strigăte, zgomote de luptă şi din nou strigăte...

Nu eram propriu-zis leşinat ; mă prăbuşisem pe chepeng. Un interminabil dangăt de clopot îmi suna în urechi. Am crezut chiar că aud sonoritatea gravă a lui Big-Ben din serile petrecute pe Tamisa.

Peste aceste zgomote plăcute se suprapuneau şi rumori neliniştitoare, dar mai îndepărtate.

Voiam să fac un efort ca să ies din amorţeală, cînd m-am simţit apucat şi ridicat.

Am început să urlu şi să dau din picioare, cu toată puterea care-mi revenise.

— Domnul fie lăudat ! exclamă Jellewyn. Ăsta nu-i mort.

Am încercat să ridic o pleoapă grea ca un capac de plumb.

Se ivi un petic de cer galben, haşurat de parîme oblice, apoi l-am văzut pe Jellewyn zigzagînd ca un om beat.

— În numele cerului, ce ni se întîmplă ? am întrebat cu un glas plîngăreţ, căci chipul marinarului şiroia de lacrimi.

Fără să răspundă, mă duse spre cabina mea.

Una dintre cele două cuşete era ocupată de o masă imobilă.

Mi-am recăpătat întreaga cunoştinţă ; mi-am dus mîinile la inimă. Recunoscusem capul groaznic de tumefiat al lui Steevens.

Jellewyn îmi dădu să beau.

— E sfîrşitul, l-am auzit murmurînd.

— Sfîrşitul, sfîrşitul, repetam eu stupid, încercînd să înţeleg.

El schimbă compresele de pe faţa matelotului.

— Unde e Friar Tuck ? am întrebat.

Jellewyn izbucni în suspine violente.

— Ca şi... pe ceilalţi... n-o să-l mai vedem... niciodată !

Îmi povesti, cu un glas întretăiat de criza de plîns, puţinul pe care-l ştia.

Totul se petrecuse cu o rapiditate dementă, asemeni celorlalte drame succesive care jalonau existenţa noastră actuală.

Verifica gresorul, cînd auzise strigăte de ajutor pe punte.

Cînd urcă, îl văzu pe Steevens zbătîndu-se cu furie în mijlocul unui fel de bulă de argint, apoi prăbuşindu-se şi rămînînd nemişcat. Mănuşile şi acele pentru pînze ale lui Friar Tuck zăceau răspîndite în jurul catargului principal;

el nu se mai afla acolo, dar de pe vergeaua de la babord picura sînge proaspăt. Eu eram întins pe chepeng, lipsit de cunoştinţă. Asta era tot ceea ce ştia.

— Cînd îşi va reveni, Steevens ne va spune mai multe, am murmurat.

— Să-şi revină ! replică amar Jellewyn. Trupul lui nu mai e decît un sac oribil, un amalgam de oase sfărîmate şi de organe zdrenţuite ; constituţia lui de uriaş îl face să respire încă, dar se poate spune că e mort, mort ca şi ceilalţi.

Am lăsat „Psaltirea“ să navigheze în voia ei. Velatura fiind redusă, înaintarea era aproape anulată de derivă.

— Totul pare să demonstreze că pericolul e mai ales pe punte, spuse Jellewyn, ca şi cum ar fi vorbit cu sine însuşi.

La căderea serii, eram închişi în salonul meu cabină. Horcăitul lui Steevens era greu de suportat ; trebuia să ştergem mereu spuma sîngerie care-i acoperea buzele.

— N-am să dorm, am spus.

— Nici eu, încuviinţă Jellewyn.

Înşurubasem şi astupasem ublourile, cu toate că atmosfera era înăbuşitoare ; vasul avea puţin ruliu.

Deodată, pe la ora două din noapte, în timp ce o toropeală de neînvins îmi înceţoşa gîndurile şi un somn încărcat de coşmaruri punea stăpînire pe mine, am tresărit.

Jellewyn era foarte treaz şi ochii lui priveau îngroziţi tavanul de lemn lucitor.

— Cineva merge pe punte, spuse el încet.

Am luat puşca.

— La ce bun ? mă opri el. Să stăm aici, în linişte... O, nici măcar nu se mai jenează !

Un zgomot de paşi repezi făcea să răsune puntea, ca şi cum o mulţime grăbită s-ar fi agitat deasupra noastră.

— Mă aşteptam la asta, spuse Jellewyn şi adăugă, rînjind : Iată-ne rentieri ! Muncesc alţii în locul nostru.

Zgomotele se precizaseră. Cîrma scîrţîia — o manevră complicată, cu vîntul împotrivă.

— Se ridică pînzele !

— Drace !

„Psaltirea" făcu o mişcare de tangaj, apoi se înclină mult spre tribord.

— Să navighezi mura tribord pe un asemenea vînt ! exclamă Jellewyn. Sînt nişte monştri, nişte bestii însetate de sînge şi de omoruri, dar sînt marinari. Cel mai bun yahtmen al Angliei, pe un racer de anul trecut, n-ar îndrăzni să navigheze aproape împotriva vîntului. Şi ce dovedeşte asta ? întrebă el, cu un aer doctoral.

Am ridicat din umeri, descurajat, nemaiînţelegînd nimic.

— Că avem o destinaţie precisă şi că ei doresc să ne facă să ajungem undeva.

Am reflectat şi am spus, la rîndul meu :

— Şi că nu sînt nici demoni, nici fantome, ci fiinţe ca noi.

— E cam mult spus...

— M-am exprimat greşit... fiinţe materiale, nedispunînd decît de forţe naturale.

— Nu m-am îndoit nici o clipă de asta, replică Jellewyn, impasibil.

Spre ora cinci dimineaţă, o altă manevră făcu goeleta să se angajeze din nou într-un ruliu puternic. Jellewyn deschise un hublou : zorii murdari se filtrau prin norii compacţi.

Ne-am hazardat cu precauţie pe punte. Era curată şi pustie.

Vasul era la capă.

Trecură două zile liniştite.

Manevrele nocturne încetaseră, dar Jellewyn constată că eram purtaţi de un curent foarte rapid care ne

ducea spre ceea ce ar fi trebuit să fie nord-vestul.

Steevens continua să respire, dar mai slab.

Jellewyn scosese din bagajele sale o mică farmacie portativă şi, din cînd în cînd, îi făcea injecţii muribundului. Vorbeam puţin, cred chiar că nu gîndeam ; în ceea ce mă priveşte, eram abrutizat de alcool, bînd ocale întregi de wisky.

O dată, în timpul unor blesteme de beţiv în care-i făgăduiam învăţătorului că am să-i sfărîm mutra în o sută de mii de bucăţi, am amintit despre cărţile luate de el la bord.

Jellewyn făcu un salt şi mă scutură energic.

— Ei, uiţi că eu sînt căpitanul ! am îngăimat.

— La naiba cu căpitanii de soiul dumitale ! replică el, cu grosolănie. Ce spui ?... Cărţi !

— Da, în cabina lui, o ladă plină, le-am văzut, sînt în latineşte ; nu cunosc acest jargon de spiţer.

— Eu îl cunosc. De ce nu mi-ai vorbit niciodată despre ele ?

— Ce importanţă ar fi avut ? am ripostat eu, cu gura încleiată. Şi apoi, eu sînt căpitanul... trebuie... să mă respecţi !

— Beţiv afurisit ! spuse el furios, pornind spre cabina învăţătorului, în care l-am auzit încuindu-se pe dinăuntru.

Inertul şi lamentabilul Steevens, mai taciturn ca oricînd, fu confidentul meu în ceasurile de beţie care urmară.

— Eu... sînt... căpitanul, sughiţam eu, şi am să mă plîng... autorităţilor maritime... El mi-a... spus beţiv blestemat... După Dumnezeu, sînt singurul stăpîn la bord... Nu-i aşa, Steevens ? Eşti martor... m-a insultat în chip josnic ! Am să-l pun... în lanţuri...

Apoi am aţipit.

Cînd Jellewyn veni să înghită în grabă biscuiţi şi conserve, obrajii îi erau în flăcări, ochii îi scînteiau.

— Domnule Ballister, învăţătorul nu v-a vorbit niciodată despre un obiect de cristal, poate o cutie ?

— Nu eram confidentul lui, am mormăit, amintindu-mi încă purtarea lui necuviincioasă.

— Ah, dacă aş fi cunoscut cărţile astea înaintea întîmplărilor de pînă acum !

— Ai aflat ceva ? l-am întrebat.

— Licăriri... Caut, se arată o pistă. Probabil e fără sens, dar oricum e uluitor, înţelegeţi ?, uluitor.

Era teribil de excitat. N-am putut să scot mai mult de la el. Alergă să se închidă în faimoasa cabină şi l-am lăsat în pace.

Nu l-am văzut decît spre seară, pentru cîteva minute ; venise să pună gaz într-o lampă şi nu mi-a spus nici un cuvînt.

Am dormit pînă a doua zi, foarte tîrziu şi, cum m-am trezit, m-am dus în cabina învăţătorului.

Jellewyn nu mai era acolo.

Cuprins de o dureroasă nelinişte, l-am strigat.

N-am primit nici un răspuns.

Am cutreierat vasul şi, uitînd de prudenţă, puntea, strigîndu-i numele.

Atunci m-am prăbuşit pe podeaua salonului plîngînd şi implorînd ajutorul cerului.

Eram singur la bordul goeletei blestemate, singur cu muribundul Steevens. Singur, groaznic de singur.

*

Abia către prînz m-am tîrît pînă în cabina învăţătorului ; privirea mi-a căzut imediat pe o foaie de hîrtie prinsă pe perete, la vedere.

Erau cîteva rînduri scrise de Jellewyn :

„Domnule Ballister, urc în vîrful catargului principal, trebuie să văd ceva.

Poate că n-am să mă mai întorc ; în acest caz, iertați-mi moartea care vă lasă singur, căci Steevens este și el un om pierdut, o știți.

Dar atunci nu întîrziați să faceți ceea ce vă spun :

Ardeți toate aceste cărți în partea din spate a vasului, departe de catargul principal și fără să vă apropiați de bordaj. Cred că se va încerca să fiți oprit, totul mă face să cred asta.

Dar ardeți-le, ardeți-le imediat, chiar dacă riscați să dați foc „Psaltirei". Asta vă va salva ? Nu îndrăznesc să sper. Poate că providența vă mai acordă o șansă ? Dumnezeu să aibă milă de dumneavoastră, domnule Ballister, ca și de noi toți !

Ducele de..., zis Jellewyn."

Întorcîndu-mă în salon, răscolit de acest neobișnuit rămas bun și blestemîndu-mi beția rușinoasă care-l împiedicase probabil pe curajosul meu camarad să mă trezească, n-am mai auzit respirația sacadată a lui Steevens.

M-am aplecat asupra bietului său chip crispat.

Plecase și el.

Am luat din cămăruța motorului două bidoane cu benzină și, împins de nu știu ce instinct providențial, am pornit motorul și l-am făcut să meargă cu toată viteza.

Am îngrămădit cărțile pe punte, lîngă roata cîrmei și le-am stropit din belșug cu benzină.

O flacără înaltă și pală urcă în văzduh.

În aceeași clipă, de pe mare se auzi un strigăt și m-am pomenit chemat pe nume.

Am strigat și eu, de stupoare și de spaimă !

În siajul „Psaltirii din Mainz", la douăzeci de brațe în urmă, înota învățătorul...

Flăcările trosneau, cărțile se transformau rapid în cenușă.

Infernalul înotător urla făgăduinți și amenințări.

— Ballister ! Am să te fac bogat, mai bogat decît toți oamenii de pe Pămînt la un loc. Imbecilule, am să te fac să mori în chinuri groaznice, necunoscute pe planeta ta blestemată ! Am să te fac rege, Ballister... iadul ți-ar fi mai blînd decît ceea ce te așteaptă !

Înota cu disperare, dar se apropia încet de vasul lansat cu toată viteza.

Deodată, goeleta făcu vreo cîteva mișcări ciudate, lovituri surde o zguduiră.

Am văzut valul urcînd spre mine : vasul era atras către adîncurile oceanului !

— Ballister, ascultă ! urlă învățătorul.

Se apropia acum cu iuțeală, chipul îi era de o impasibilitate atroce, dar ochii îi ardeau cu o strălucire insuportabilă.

În mijlocul grămezii de resturi arzînde, am văzut deodată un pergament zbîrcindu-se ca pielea și un obiect scînteind.

Mi-am amintit cuvintele lui Jellewyn.

Un volum trucat ascundea faimoasa cutie de cristal despre care îmi vorbise.

— Cutia de cristal ! am strigat.

Învățătorul mă auzi ; scoase un urlet dement și am avut incredibila viziune de a-l vedea ridicîndu-se în picioare pe valuri, cu mîinile întinse înainte ca niște gheare.

— E știința ! Cea mai înaltă știință pe care tu ai s-o distrugi, blestematule ! răcni el.

Din fiecare punct al orizontului ajungeau acum pînă la mine tiroleze ascuțite.

Primele valuri se prăvăliră pe punte.

Am sărit în mijlocul flăcărilor și am spart cutia de cristal, cu o lovitură de călcîi.

Atunci am avut o senzație de prăbușire, o greață oribilă.

Apa, cerul, se răsturnau într-un haos fulgurant ; un urlet imens zgudui văzduhul. Am început o cădere formidabilă în tenebre...

Iată-mă, v-am spus tot, m-am trezit în mijlocul vostru, am să mor. Am visat ? Aș vrea să fie așa !

Dar am să mor printre oameni, pe Pămîntul meu. Sînt fericit !

Naufragiatul a fost descoperit de Briggs, musul de pe „Nord-Caper". Băiatul șterpelise un măr din bucătărie și, ghemuit în mijlocul unei grămezi de cabluri încolăcite, se pregătea să savureze produsul furtului său, cînd îl văzu pe Ballister înotînd greoi, la cîțiva iarzi de vas.

Briggs începu să urle din toate puterile, temîndu-se ca înotătorul să nu fie aspirat de vîrtejul elicei. L-am pescuit. Era fără cunoștință și părea să doarmă ; mișcările lui de înot fuseseră absolut automate, cum se întîmplă cîteodată cu foarte bunii înotători.

Nu se vedea nici un vas și pe apă nu plutea nici o epavă ; dar musul pretinse că o formă de vas transparentă ca sticla — sînt chiar cuvintele lui — se înălțase la babord, pentru ca apoi să disparā în adîncimi.

Asta îl făcu dealtfel să primească două palme de la căpitanul Cormon, ca să se învețe minte să mai spună astfel de nerozii.

Am reușit să turnăm un pic de whisky în gura celui pescuit ; mecanicul Rose îi cedă cușeta sa și l-am învelit ca să-i fie cald.

Curînd, el trecu, fără tranziție, de la leșin la un somn profund și febril. Trezirea îi era așteptată cu curiozitate, cînd se produse groaznicul eveniment.

Ceea ce urmează este povestit acum de mine, John Copeland, secund la bordul lui „Nord-Caper“ care, împreună cu matelotul Jolks, am văzut misterul și groaza ivindu-se din noapte.

Ultima determinare a poziției efectuată în ziua aceea ne arătase că „Nord-Caper“ se află la 22° longitudine vest și 60° latitudine nord.

M-am așezat eu însumi la cîrmă și mi-am făgăduit să petrec noaptea pe punte pentru că, în ajun, văzusem mari blocuri de gheață strălucind spre nord-vest, în lumina lunei.

Matelotul Jolks agăță felinarele și, cum suferea de o violentă durere de dinți, agravată de căldura din sala echipajului, veni să-și fumeze pipa lîngă mine.

M-am bucurat, căci carturile solitare sînt teribil de monotone cînd se prelungesc într-o noapte întreagă de veghe.

Vas bun și solid, „Nord-Caper“ nu e totuși un trauler de ultimul tip, cu toate că are un post de radio. Spiritul de acum jumătate de veac îl impregnează încă, dotîndu-l cu un sistem de velatură care compensează forța redusă a mașinii sale cu aburi. Pe el nu există inestetica și înalta cabină cu geamuri a traulerelor moderne, proțăpindu-se ca un stînjenitor chalet în mijlocul punții. Roata cîrmei se află încă brav instalată în spate, făcînd față vîntului și stropilor aduși de vînt.

Fac această descriere pentru a situa mai bine drama de neînțeles la care am asistat, nu dintr-un observator închis și cu geamuri, ci chiar de pe punte.

Luna dispăruse, cerul fiind destul de acoperit ; doar o lucire tulbure și, pe creasta hulei, o fosforescență ca aceea a unui brîu de stînci îngăduiau oarecare vizibilitate.

Putea fi ora zece ; primul somn îi strivea cu greutatea lui pe oameni.

Jolks, stăpînit de durerea lui de dinți, gemea și înjura în surdină. Lumina lămpii de habitaclu îi scotea chipul crispat din umbra înconjurătoare.

Deodată, i-am văzut rictusul dureros transformîndu-se într-o expresie de uluire, apoi de adevărată teroare.

Pipa îi căzu din gura acum larg deschisă. Atitudinea lui mi se păru la început atît de caraghioasă, încît l-am luat peste picior.

Drept răspuns, el arătă cu degetul spre felinarul de la tribord.

Pipa mea se alătură celei a lui Jolks : la cîteva degete sub felinar, agățate în hobane, două mîini ude și crispate ieșeau din tenebre.

Brusc, mîinile se descleștară și o formă întunecată și umedă sări pe punte.

Jolks făcu un salt într-o parte și lumina habitaclului izbi forma în plin.

Am văzut atunci, cu o indescriptibilă stupefacție, un fel de pastor într-o jachetă neagră, șiroind de apă de mare, cu un cap mic și ochi de jăratic care ne priveau.

Jolks făcu o mișcare, ca să-și scoată cuțitul de pescuit, dar n-avu timp să o sfîrșească : arătarea se năpusti asupra lui și îl doborî dintr-o singură lovitură. În aceeași clipă, lampa habitaclului fu prefăcută în țăndări. O secundă mai tîrziu, musul care-l veghea pe naufragiat în sala echipajului începu să strige :

— Îl omoară ! Îl omoară ! Ajutor !

De cînd trebuise să potolesc încăierările dintre mateloți, mă obișnuisem să-mi iau revolverul în timpul nopții.

Era o armă de calibru mare, cu gloanțe blindate, pe care o mînuiam foarte bine. Am tras piedica.

Vasul răsuna de o rumoare confuză.

La cîteva clipe după această suită de evenimente, o rafală de vînt, care pălmui pescadorul, sfîșie norii și un mănunchi de raze de lună căzu asupra lui ca un proiector.

Înjurăturile căpitanului începură să acopere strigătele lui Briggs, cînd am auzit, în dreapta mea, un zgomot înăbușit de salturi de pisică și l-am văzut pe pastor trecînd peste bordaj și sărind în valuri.

I-am văzut capul înălțîndu-se pe coama unui val ; l-am ochit cu sînge rece și am tras.

Omul scoase un urlet ciudat și hula îl aduse lîngă bord.

Lîngă mine, Jolks se ridicase, încă puțin amețit, dar mînuind o cange cu gheare.

Trupul plutea de-a lungul vasului, izbindu-l cu mici lovituri surde.

Cangea dibui hainele, mușcă și își urcă prada cu o ușurință de necrezut. Jolks aruncă un pachet inform pe punte, întrebînd dacă era vorba de o pană.

Ben Cormon ieși din sala echipajului, balansînd un felinar aprins.

— Cineva a încercat să-l ucidă pe naufragiatul nostru ! strigă el.

— Am pus mîna pe bandit, am spus eu. A ieșit din mare.

— Ești nebun, Copeland !

— Priviți-l, patroane. Am tras și...

Ne-am aplecat asupra rămășițelor, dar ne-am ridicat îndată, strigînd ca niște apucați.

Nu era decît un veșmînt gol, de care erau prinse două mîini artificiale și un cap de ceară ; glonțul meu găurise peruca și sfărîmase nasul...

*

Mai tîrziu, spre sfîrșitul acestei nopți infernale, Ballister se trezi și ne povesti aventura lui. O făcu foarte simplu, cu un fel de bucurie.

Îl îngrijisem cu devotament. Avea umărul stîng străpuns de două puternice lovituri de cuțit ; totuși, dacă am fi putut să-i oprim emoragia, l-am fi salvat, căci nici un organ vital nu era atins.

După ce vorbise atît, recăzu într-un fel de toropeală, din care ieși pentru a întreba în ce împrejurări fusese rănit.

În clipa aceea, lîngă el se afla doar Briggs care, vrînd să-și dea importanță, îi răspunse că la miezul nopții, în timp ce-l veghea, văzuse o formă năpustindu-se spre cușetă și lovindu-l de două ori. El îi povesti apoi despre focul de revolver și îi arătă veșmîntul burlesc.

Văzîndu-l, naufragiatul strigă îngrozit :

— Învățătorul ! Învățătorul !

Fu cuprins apoi de o febră violentă, din care nu se trezi decît după șase zile, la spitalul maritim din Galway, pentru a săruta imaginea lui Christ și a muri.

*

Manechinul fu încredințat reverendului Leemans, care a străbătut Pămîntul și cunoaște bine secretele mării și ale ținuturilor sălbatice.

El examină îndelung aceste rămășițe.

— Ce putea să se afle înăuntru ? întrebă Archie Reines. Pentru că totuși a fost ceva — și ceva viu.

— Te cred, și încă ce viu ! mormăi Jolks, pipăindu-și gîtul roșu și umflat.

Reverendul Leemans mirosi obiectul, așa cum ar fi făcut un cîine, apoi îl aruncă dezgustat.

— Îmi închipuiam, spuse el.

Ne-am apropiat și noi nasurile.

— Miroase a acid formic, am spus eu.

— A fosfor, adăugă Reines.

Cormon reflectă un minut, apoi buzele îi tremurară.

— Miroase a caracatiță, murmură el.

Leemans îl privi fix.

— Îl ultima zi a Creației — spuse el — Dumnezeu va face să iasă Bestia Înfricoșătoare din adîncul mării. Să nu grăbim Destinul printr-o cercetare nelegiuită.

Ne-am plecat capetele și am renunțat să înțelegem.

Prezentînd Psaltirea din Mainz *într-un volum antologic, Jean-Baptiste Baronian consideră că ea „este fără îndoială cea mai uimitoare povestire scrisă vreodată pe tema blestemelor mării“ (48). Căutînd rădăcina filonului legendar al textului, am ajuns la „călugării de mare“ despre care scria medicul elvețian Konrad Gesner, în* Istoria animalelor *(cinci volume publicate între 1551—1558). Resturile unei asemenea ființe fabuloase au fost găsite de savantul danez Steenstrup, în subsolul Muzeului din Copenhaga. Într-un articol publicat în 1854, el arăta că e vorba despre un animal din grupa moluștelor... „Învățătorul“ lui Jean Ray ne apare astfel ca un avatar al „călugărului de mare“, în contextul aluziilor alchimice și al supozițiilor inspirate de explorările cele mai îndrăznețe ale științei și pseudoștiinței contemporane autorului. Cutia magică de cristal se învecinează astfel cu ipoteza lui Jellewyn despre lumea cu „n“ dimensiuni, despre „un spațiu diferit de al nostru ; un spațiu pe care visele, de pildă, ne fac să-l discernem și care prezintă, într-un plan unic, trecutul, prezentul și poate viitorul, însăși lumea atomilor și a electronilor, cu aștri rotitori, cu spații relative și imense, cu vieți vertiginoase și misterioase“.*

Revenind la misteriosul „învățător“ și la civilizația submarină căreia pare să-i aparțină, trebuie să subliniem că ideea unei posibile evoluții spre inteligență a cefalopodelor e mai puțin fantastică decît s-ar crede. Aceste ipotetice concurente acvatice ale omului au creierul închis într-o capsulă cartilaginoasă, ca un fel de craniu. Organele gustului, mirosului, auzului, cele tactile și de echilibru sînt

foarte dezvoltate. Sistemul lor circulator și digestiv posedă atribute specifice animalelor superioare: inimă, gîtlej, esofag, stomac. Ochii au o structură foarte asemănătoare celei a ochilor noștri, fiind capabili și de acomodare. Unele cefalopode nasc. pui vii. Cu tot caracterul ei pur speculativ, primejdia evocată în finalul povestirii se înscrie astfel în logica extrapolărilor specifice anticipației, chiar dacă, și în acest caz, subiectul și atmosfera aparțin mai curînd unui domeniu limitrof. Dar Jean Ray se numără printre acei autori care „se slujesc de ipotezele științifice nu pentru a sărăci universul fantastic, ci pentru a-l îmbogăți și, prin aceasta, lărgindu-i cîmpul de acțiune, îi deschid posibilități nebănuite de vechile povești" (21).

Un ultim cuvînt despre atitudinea personajelor scriitorului belgian față de Necunoscutul cu care sînt confruntate. „Renunțarea la înțelegere" a celor patru membri ai echipajului traulerului „Nord-Caper" ni se pare a fi un act mai curînd formal, de vreme ce nici nu au posibilitatea de a descifra un mister localizat într-o zonă inaccesibilă. Reacția tipică este aceea a lui Jellewyn, cercetînd cărțile „învățătorului" și urcînd pe catargul ultimului supliciu, sau chiar a lui Ballister, distrugînd receptaculul unei științe nelegiuite. Doctorul Paukenschläger și domnul Wohlmut sînt și ei posedați pînă la capăt de demonul cunoașterii. Lumea pe care o descoperă nu este, dealtfel, „fundamentul diferită de a noastră. Dacă omul rătăcește în ea ca un orb, este pentru că totul îl derutează și-l surprinde. Dacă trece de primul șoc, el percepe intuitiv că nu e o lume incoerentă și ilogică. E o tapiserie căreia nu-i vede decît spatele și al cărei desen îi scapă. Dar, o dată găsită grila care ordonează acest plan, totul se limpezește: omul poate face față acestor ființe și acestor forțe care i se deszvăluie, neputința sa datorîndu-se ignoranței, și nu însăși naturii lui" (21). Și atunci, Alphonse Archiprêtre dă foc stradelei întunecoase, făcînd să dispară acest cuib de entități feroce, iar Dick Forceville, din Adevărul des-

pre unchiul Thimotéus, *descoperind că moartea este o ființă materială, o pîndește și o apucă de gît. O superbă răzvrătire împotriva fatalității, pe care o vom întîlni și la agresivul profesor Challenger al lui Arthur Conan-Doyle.*

Destul de curînd după debutul ciclului holmesian (Un studiu în roșu, *1887), Doyle s-a aventurat pe tărîmul anticipației, sub semnul autorului său favorit, Jules Verne.* Descoperirea lui Raffles Haw *(1891) constă în posibilitatea de a transforma orice metal în aur, cu ajutorul electricității. Intențiile nobile ale descoperitorului se izbesc însă de legile aspre ale realității capitaliste. Neînțelegînd mecanismul acestor legi — ca și părintele său spiritual, dealtfel — Haw consideră că eșecul se datorește imperfecțiunilor naturii umane. Și atunci distruge rezervele de aur, laboratorul și formula transmutației, sucombînd în urma unui atac de cord. Electricitatea joacă un rol hotărîtor și în acel* Fiasco de la Los Amigos *(1892), parodie fățișă a povestirilor americane cu bandiți intrați în legendă. Condamnat la moarte prin electrocutare, redutabilul șantajist, jefuitor și asasin Duncan Warner este „supraîncărcat la extrem" și devine cvasi-nemuritor, pentru că „electricitatea înseamnă viață..." Menționăm și aparatul aerian cu aripi batante propulsat* de Motorul Brown-Péricord *(1911) — un motor* electric *— pentru a încheia ciclul narațiunilor științifico-fantastice minore și a trece la prima aventură a profesorului Challenger,* Lumea pierdută *(1912).*

Romanul reia și amplifică ideea lui Jules Verne din Călătorie spre centrul Pămîntului : *supraviețuirea în condiții speciale a unor specii animale și vegetale de mult dispărute. Platoul izolat pe care ajung cei patru eroi ai lui Doyle a fost identificat mai întîi drept muntele Roraima, din Guyana. Percy Fawcett ne asigură că e vorba despre dealurile Ricardo Franco : „Stăteau ca o lume pierdută, împădurite pînă în vîrf și numai închipuirea putea să-și reprezinte ultimele vestigii ale unei*

vremi de mult opuse. Izolați de lupta pentru existență, monștrii din timpul începuturilor vieții omenești puteau încă să cutreiere netulburați aceste înălțimi, închiși și apărați de povîrnișurile inaccesibile. Așa socotea Conan Doyle cînd, mai tîrziu, la Londra, povesteam despre aceste înălțimi și arătam fotografiile lor" (17). *Dar localizarea* Lumii pierdute *constituie o operație hazardată și oarecum gratuită, dat fiind caracterul imaginar al narațiunii — ceea ce nu se poate spune despre identificarea modelului lui Challenger, pe care o face însuși scriitorul, în lucrarea autobiografică* Memorii și aventuri, *amintindu-și anii de studenție : „Dintre toți profesorii noștri, cel pe care memoria mea îl reconstituie mai viu este Rutherford, cu silueta lui îndesată, barba asiriană, vocea prodigioasă, torsul enorm și manierele ciudate. El exercita asupra noastră o fascinație amestecată cu respect și teamă. Am încercat să-i redau întrucîtva înfățișarea și caracterul în imaginarul profesor Challenger" (cf. 37). Cît despre ziaristul Edward D. Malone, însoțitorul profesorului în toate peripețiile sale, subscriem la opinia lui Pierre Nordon : „E foarte posibil ca scriitorul să fi cedat fanteziei de a ne prezenta o indulgentă și surîzătoare caricatură a unora dintre trăsăturile tinereții sale, de pildă gustul pentru profesiunea de corespondent de război" (37). Adăugăm cîteva argumente suplimentare. Amenințat de Challenger, Malone îi declară : „Cîntăresc 15 stone *, sînt tare ca fierul și joc mijlocaș centru în fiecare duminică în echipa «London Irish»". Or, Doyle cîntărea cam 110 kg., avea o rezistență fizică deosebită și a practicat numeroase sporturi, printre care și fotbalul.*

Apariția celei de-a doua aventuri a profesorului Challenger, Centura toxică *(1913), a declanșat o controversă pe care nu o putem trece sub tăcere. În „Avertismentul" la romanul* Forța misterioasă, *J. H. Rosny Ainé scria :*

---

* *Stonă,* măsură de greutate, egală cu 6,348 kg.

„*La 11 martie 1913, un prieten american îmi adresa următorul bilet :*

«Ai cedat unui scriitor englez — și dintre cei mai celebri — dreptul de a reface romanul care-ți apare acum în Je sais tout *; i-ai dat dreptul de a lua teza și detaliile, ca tulburarea liniilor spectrului, agitația mulțimii, discuțiile despre o posibilă anomalie a eterului, otrăvirea umanității — totul ? Celebrul scriitor englez publică asta acum, fără să te numească, fără nici o referire la Rosny Ainé, plasînd acțiunea în Anglia».*

În urma lecturii acestui bilet, am parcurs numărul din Strand Magazine *în care confratele meu britanic, d-l Conan Doyle, începea publicarea unui roman intitulat* The Poison Belt *. *Într-adevăr, între povestirea lui și povestirea mea există coincidențe supărătoare, între altele, tulburările luminii, fazele de exaltare și de depresiune ale oamenilor etc ; coincidențe care vor apare cu limpezime oricărui cititor al celor două lucrări.*

Nu exagerez importanța acestor coincidențe, scopul meu nu este de a protesta. Socotesc posibilă o întîlnire de idei între d-l Conan Doyle și mine ; dar cum știu, datorită unei îndelungate experiențe, că ești acuzat deseori că-i urmezi pe cei care-ți urmează, mi se pare util să iau notă și să observ că Je sais tout *publicase primele părți ale* Forței misterioase *cînd* The Poison Belt *a început să apară în* Strand Magazine" (39).

Coincidențele apar, într-adevăr, cu limpezime. Există însă și destule deosebiri, de la aceea dintre atitudinea activă a lui Challenger și resemnarea lui Georges Meyral, eroul lui Rosny, pînă la unele chestiuni de detaliu. Dealtfel, amîndouă lucrările ar putea să-și aibă punctul de pornire în opera lui Edgar Allan Poe (Convorbire între Eiros și Charmion, *1839), Jules Verne* (Doctorul Ox, *1872), H. G. Wells* (În vremea cometei, *1906).*

---

* În engleză, în original.

Întrerupînd ciclul aventurilor profesorului Challenger, Doyle publică, în 1913, Oroarea înălţimilor, care ne înfăţişează un fel de monştri fluizi bîntuind straturile înalte ale atmosferei şi provocînd moartea unui aviator curios. Apropierea primei conflagraţii mondiale orientează fantezia ştiinţifică a scriitorului spre domeniul strategiei militare. Partizan al alianţei anglo-franceze, el consideră că eficienţa acesteia poate fi compromisă de apariţia unei noi arme: submarinul. Soluţia pe care o propune este construirea unui tunel pe sub Canalul Mînecii. Şi pentru a sensibiliza opinia publică, scrie povestirea Pericol!, relatare a unui război imaginar între Marea Britanie şi „Norlanda", o ţară mică dispunînd de o escadră de submarine comandată de căpitanul Sirius. Blocada instituită de acesta obligă în cele din urmă guvernul majestăţii-sale să ceară pace. Dacă ar fi să-l credem pe Sam Moskowitz „multă lume l-a acuzat ulterior pe Doyle că a furnizat Germaniei formula războiului submarin" (35).

Doyle ne propune şi o armă ipotetică mai redutabilă decît submarinele lui Sirius: Maşina de dezintegrare (1929), inventată de misteriosul şi diabolicul Theodore Nemor. Utilizarea ei ar fi atît de dezastruoasă, încît Challenger părăseşte turnul de fildeş al indiferenţei faţă de orice fenomen situat în afara domeniului ştiinţei pure. Printr-un subterfugiu pueril dar eficient, el îl dezintegrează definitiv pe Nemor. Ideea ştiinţifico-fantastică a povestirii, formulată prima oară de Ralph Milne Farley în Omul-radio (1924), a fost dusă pînă la ultimele ei consecinţe de autorii moderni, care îşi închipuie că, într-un viitor mai îndepărtat, omenirea va putea cuceri astfel, prin dezintegrare şi reintegrare la distanţe astronomice, sistemul solar şi întreaga noastră galaxie.

Şi iată-ne în faţa celei de-a patra aventuri a profesorului Challenger, inspirate de o ipoteză străveche. Pitagora, Anaximene, Platon credeau că Pămîntul este un ani-

mal — credință perpetuată pînă în secolul nostru[1]*. Challenger susține și el că „Pămîntul pe care trăim este el însuși un organism, înzestrat, precum cred, cu o circulație, o respirație și un sistem nervos al lui, propriu". Dar, spre deosebire de gînditorii contemplativi ai trecutului, el vrea să înștiințeze acest organism că „cel puțin o persoană, George Edward Challenger, insistă într-adevăr să i se acorde atenție". Și o face într-o povestire publicată, împreună cu* Mașina de dezintegrare, *în 1929.*

CÎND A RĂCNIT PĂMÎNTUL

Îmi amintesc vag că l-am auzit pe prietenul meu Edward Malone de la *Gazette* vorbind despre profesorul Challenger, cu care a participat la cîteva remarcabile aventuri, sînt însă atît de ocupat cu propria-mi profesie, iar firma mea a fost copleșită într-atît cu comenzi, încît știu prea puțin despre ceea ce se întîmplă în lume, cu excepția treburilor mele personale. În general îmi amintesc că Challenger[2] era zugrăvit ca un geniu sălbatic, cu o fire violentă și intolerantă. Am fost nespus de mirat cînd am primit de la el o scrisoare de afaceri, redactată în termenii următori :

14 (bis) Enmore Gardens Kensington

„Domnule,

Aș dori să angajez serviciile unui specialist în fîntîni arteziene. Nu voi ascunde domniei-voastre că opinia mea despre specialiști nu este prea strălucită și că de obicei am socotit că un om care, ca mine însumi, posedă o

---

[1] Cum demonstrează, de pildă, cartea lui Helan Jaworski, *Le Geon ou la Terre Vivante,* Librairie Gallimard, 1928.

[2] În engleză, *challenge* are sensul de cutezanță, provocare.

minte bine înzestrată, poate avea o perspectivă mai profundă și vederi mai largi decît acela specializat într-o anumită știință — care, vai, este atît de adesea o simplă profesie — avînd ca atare un orizont limitat. Totuși, sînt gata să vă ofer o șansă. Privind lista specialiștilor în fîntîni arteziene, o ciudățenie oarecare — aproape că scrisesem absurditate — a numelui domniei-voastre mi-a atras atenția, și am descoperit, după investigații, că de fapt tînărul meu prieten, domnul Edward Malone, vă cunoaște. De aceea vă scriu spre a vă informa că aș fi bucuros să am o întrevedere cu dumneavoastră, și în caz că-mi veți satisface exigențele care ating un înalt nivel, s-ar putea să fiu dispus să vă încredințez o afacere foarte importantă. Nu pot spune mai mult deocamdată, întrucît afacerea aceasta are un caracter strict secret, putînd vorbi despre ea numai prin viu grai. În consecință vă rog să contramandați de îndată orice angajament ați avea eventual și să-mi faceți o vizită la adresa de mai sus, la orele 10,30 dimineața, vinerea viitoare. Afară se află un răzuitor precum și un ștergător, doamna Challenger fiind nespus de pretențioasă.

Rămîn, domnul meu, precum am început,
George Edward Challenger."

Am înmînat această scrisoare primului meu secretar, spre a răspunde, și el l-a informat pe profesor că domnul Peerless Jones va fi bucuros să considere întrevederea ca aranjată. Era o notă de afaceri întru totul politicoasă, dar ea începea cu fraza :

„Scrisoarea dumneavoastră (nedatată) a fost primită"...
Aceasta provocă o a doua epistolă a profesorului :

„Domnule — spunea el, și rîndurile lui păreau un gard de sîrmă ghimpată.

...Observ că îmi reproșați faptul lipsit de însemnătate că scrisoarea mea a fost nedatată. Aș putea să vă atrag atenția asupra împrejurării că, drept contraprestație pentru o taxare monstruoasă, guvernul nostru are obiceiul de

a aplica pe plic una ștampilă mică, circulară, sau una marcă notificînd data expedierii. Dacă ștampila aceasta lipsește sau este neciteață, n-aveți decît să vă răfuiți direct cu autoritățile poștale. Între timp, aș solicita să vă mărginiți observațiile la probleme care privesc afacerea în privința căreia vă consult și să încetați de a comenta forma în care se prezintă scrisorile mele."

Era limpede pentru mine că aveam de-a face cu un nebun, așa încît m-am gîndit că e mai bine ca, înainte de a face un pas mai departe, să stau de vorbă cu prietenul meu Malone, pe care-l cunoșteam de multă vreme, de pe cînd jucam amîndoi pentru Richmond. L-am găsit același vesel irlandez de totdeauna și s-a amuzat nespus de cea dintîi ciocnire a mea cu Challenger.

— Nu-i nimic, băiete, spuse el, după ce ai să stai de vorbă cu el cinci minute, o să te simți ca și cînd ai fi fost jupuit de viu. Nu-i altul pe lume mai bătăios ca el.

— Dar de ce-l suportă lumea ?

— Nu-l suportă. Dacă ai colecționa toate acțiunile pentru injurii, toate plîngerile pentru acte de violență la instanțele polițienești...

— Acte de violență ?

— Dumnezeu să te aibă în pază — dacă o să ai neplăceri cu el n-o să pregete să te arunce pe scări. E un troglodit primitiv în haine civilizate. Îl văd cu o măciucă într-o mînă și cu o cremene ascuțită în cealaltă. Unii oameni sînt născuți în afara secolului lor, dar el este născut în afara mileniului său. Aparține neoliticului timpuriu, sau cam așa ceva.

— Și e profesor !

— Acesta-i paradoxul ! E cea mai mare minte din Europa, posedînd o forță motrice care poate transforma toate visele în realitate. Colegii nu pot să-l sufere și fac tot ce pot ca să-l țină în loc, dar tot atît de bine ar putea o sută de vase pescărești să încerce să țină în loc un

transatlantic... Pur și simplu el îi ignorează și-și vede de drum.

— Ei, am spus eu, un lucru e limpede : nu doresc să am de-a face cu el. Am să revoc această întîlnire.

— Cîtuși de puțin ! Ai să te duci punctual pînă la secundă, fii atent, la secundă, dacă nu vrei s-o pățești.

— De ce aș face-o ?

— Ei bine, ascultă. În primul rînd nu lua prea în serios ceea ce ți-am spus despre bătrînul Challenger. Oricine se apropie de el începe să-l iubească. Nu e nimic dăunător în bătrînul urs. Ehei, mi-amintesc cum a dus în spate un copil indian bolnav de variolă, o sută de mile din interiorul țării pînă la rîul Madeira. E un om mare în toate privințele. N-o să te bruscheze dacă te înțelegi cu el.

— N-am să-i dau prilejul.

— Ai fi un prost dacă n-ai face așa. Ai auzit vreodată despre misterul din Hengist Down, o localitate de pe coasta de sud ?

— Vreo explorare secretă minieră ?

Malone îmi făcu cu ochiul.

— Mă rog, poți să-i spui astfel dacă vrei. Vezi bine, eu sînt unul dintre confidenții bătrînului, da nu pot destăinui nimic pînă nu-mi dă dezlegare. Totuși aș putea să-ți povestesc ceva din ceea ce a apărut în presă. Un oarecare Betterton, care a făcut bani cu cauciucul, și-a lăsat acum cîțiva ani întreaga avere lui Challenger, cu condiția ca aceasta să fie întrebuințată în interesul științei. S-a dovedit o sumă uriașă — cîteva milioane. Challenger a cumpărat o proprietate la Hengist Down în Sussex. Era un pămînt sterp, la marginea de nord a ținutului calcaros. A luat o suprafață mare, pe care a împrejmuit-o cu sîrmă. În mijlocul ei era o rîpă adîncă. Acolo au început săpăturile. A anunțat — Malone îmi făcu din nou cu ochiul — că există petrol în Anglia și că va dovedi acest lucru. A înființat un sat model, cu o colonie de muncitori bine plătiți, care au jurat cu toții să-și țină gurile. Rîpa e

împrejmuită cu sîrmă, ca și întreaga proprietate și împrejurimile, iar locul e păzit de copoi. Din pricina acestor animale, cîțiva ziariști aproape că și-au pierdut viața, ca să nu mai vorbim despre fundul pantalonilor. Acolo e o exploatare intensă, executată de firma „Thomas Morden", ai cărei oameni au jurat de asemenea să păstreze secretul. Și, în sfîrșit e limpede, a venit vremea specialiștilor în puțuri arteziene. Acum, n-o să fii așa de naiv să refuzi o asemenea lucrare plină de interes pentru dumneata, care ai experiență și te preocupă asemenea probleme, nemaivorbind de faptul că pînă la urmă îți va aduce și un cec gras și pe deasupra te va pune în contact cu cel mai minunat om pe care l-ai întîlnit sau probabil îl vei întîlni vreodată.

Argumentele lui Malone au fost hotărîtoare și dimineața de vineri m-a găsit în drum spre Enmore Gardens. Am avut grijă să fiu la timp, încît am ajuns la ușa profesorului cu douăzeci de minute mai devreme. Așteptam în stradă, cînd, deodată, am dat cu ochii de un automobil cunoscut, un Rolls-Royce cu mascotă — o săgeată de argint — pe ușă. Era, neîndoielnic, mașina lui Jack Devonshire, asociatul junior al marii firme „Morden". Mi s-a părut întotdeauna cel mai urban dintre oameni, așa încît am fost de-a dreptul uluit cînd l-am văzut apărînd deodată din casă, oprindu-se în afara ușii, ridicînd mîinile spre cer și rostind cu mare aprindere : „Blestemat să fie ! Oh ! blestemat să fie !"

— Ce s-a întîmplat, Jack ? Pari necăjit astăzi de dimineață ?

— Hello, Peerless ! Și tu ești amestecat în treaba aceasta ?

— Se pare că mi se oferă o ocazie.

— Ei bine, ai să-ți dai seama că asta-i o pedeapsă.

— Mai mult decît poate suporta omul, pe cît se vede.

— Hm, așa s-ar părea. Intendentul mi-a comunicat un mesaj : „Profesorul dorește să vă spun, domnule, că în

prezent e ocupat, mănîncă un ou, dar dacă veţi binevoi să veniţi la o oră ceva mai potrivită, mai mult ca probabil v-ar primi". Asemenea mesaj mi l-a trimis printr-un servitor! Pot să adaug că am fost chemat să primesc suma de douăzeci şi două de mii de pfunzi pe care ni-i datorează.

Am fluierat.

— Şi n-ai primit banii?

— O, ba da — e foarte corect cu banii. Dar plăteşte cînd are chef şi cum are chef, fără să-i pese de nimeni. Totuşi du-te şi-ţi încearcă norocul. O să vezi dacă are să-ţi placă. Spunînd aceste cuvinte, el se repezi glonţ în automobil şi se făcu nevăzut.

Am rămas pe loc, aruncîndu-mi cînd şi cînd privirile la ceas, aşteptînd ora fixată. Sînt, aş putea să spun, destul de bine clădit — concurez la finalele pentru clubul de box „Belsize", categoria mijlocie — dar niciodată n-am aşteptat o întrevedere cu atîta emoţie. Nu era o teamă fizică, fiindcă sigur că m-aş fi putut apăra dacă nebunul acela m-ar fi atacat, dar era un amestec de simţăminte din care nu lipsea teama de vreun scandal public, cît şi aceea de a pierde un contract rentabil. Totuşi lucrurile se vădesc întotdeauna mai uşoare cînd încetează imaginaţia şi începe acţiunea. Am închis zgomotos capacul ceasului şi m-am îndreptat spre uşă.

Aceasta mi-a fost deschisă de un bătrîn intendent cu faţa imobilă, un om cu o expresie sau o lipsă de expresie care spunea că e atît de obişnuit cu surprizele, încît nu-l mai miră nimic pe lumea asta.

— Sînteţi convocat, domnule? m-a întrebat el.

— Desigur.

Aruncă privirea pe o listă pe care o avea în mînă.

— Numele dumneavoastră, domnule?... aşa, domnul Peerless Jones... o mie treizeci. Totul e în ordine. Trebuie să fiţi foarte atent, domnule Jones, pentru că sîntem tare sîcîiţi de gazetari. Profesorul, după cum poate sînteţi in-

format, nu prea agreiază presa. Poftiţi, domnule. Profesorul Challenger vă primeşte îndată.

În clipa următoare eram faţă în faţă cu el. Cred că prietenul meu Ted Malone l-a descris pe acest om în povestirea lui *Lumea pierdută* mult mai bine decît aş putea s-o fac eu, aşa încît las acest lucru în seama lui. Tot ceea ce vedeam era făptura uriaşă a unui bărbat înapoia mesei de mahon, cu o mare barbă neagră, în forma unei casmale, şi doi ochi mari, cenuşii, pe jumătate acoperiţi de pleoapele care se lăsau în jos. Arogant, capul lui mare era dat pe spate, iar barba zbîrlită întinsă înainte. Toată înfăţişarea lui întrunea o singură impresie, de intoleranţă trufaşă.

— „Ei bine, ce naiba vrei dumneata ?“ Aşa scria pe toată fiinţa lui. Mi-am pus cartea de vizită pe masă.

— A, da, spuse el, luînd-o şi ţinînd-o în mîna întinsă departe, ca şi cînd i-ar fi displăcut mirosul ei. Desigur, dumneata eşti aşa-numitul specialist... domnul Jones... domnul Peerless Jones. Îi poţi mulţumi naşului dumitale, domnule Jones, pentru că acest pronume năstruşnic mi-a atras în primul rînd atenţia asupra dumitale [1].

— Sînt aici, profesore Challenger, pentru o întrevedere de afaceri şi nu ca să vorbesc despre numele meu, am protestat cu toată demnitatea de care eram în stare.

— Dragă Doamne, pari să fii o persoană foarte susceptibilă, domnule Jones. Nervii dumitale sînt într-o stare nespus de iritabilă, deci trebuie să fim precauţi în tratativele cu domnia-ta, domnule Jones. Rogu-te, şezi şi linişteşte-te. Am citit broşurica dumitale despre corectarea peninsulei Sinai. Ai scris-o chiar dumneata ?

— Fireşte, domnule ! Numele meu figurează pe ea.

— Întocmai ! Întocmai ! Dar una nu presupune întotdeauna pe cealaltă, nu ? Totuşi sînt gata să accept afirmaţia dumitale. Cartea nu e lipsită de un oarecare merit : sub lipsa de culoare a limbajului, sclipeşte, ici-colo, cîte o idee, cîte un germen al gîndirii. Eşti căsătorit ?

---

[1] *Peerless*, în engleză, înseamnă fără asemănare.

— Nu, domnule. Nu sînt..

— Atunci există o oarecare şansă că vei păstra un secret.

— Dacă voi făgădui să-l ţin, desigur că îmi voi ţine făgăduiala.

— Ei, tînărul meu prieten Malone — vorbea despre Ted ca şi cînd acesta ar fi fost un copil de zece ani — are o bună părere despre domnia-ta. Zice că pot să am încredere în domnia-ta. Această încredere este de mare importanţă, pentru că în prezent sînt angajat într-una din cele mai mari experienţe — aş putea chiar spune cea mai mare experienţă din istoria lumii. Îţi solicit participarea.

— Voi fi onorat.

— Este, într-adevăr, o onoare. Recunosc că nu mi-aş fi împărţit lucrările cu nimeni, dacă uriaşul caracter al întreprinderii nu ar necesita cea mai înaltă iscusinţă tehnică. Şi acum, domnule Jones, obţinînd promisiunea dumitale asupra secretului inviolabil, ajung la punctul esenţial. Problema e aceasta — pămîntul pe care trăim este el însuşi un organism viu, înzestrat, precum cred, cu o circulaţie, o respiraţie şi un sistem nervos al lui, propriu.

Clar, omul era un nebun.

— Creierul dumitale, observ, continuă el, nu izbuteşte să înregistreze. Încet-încet, însă, el va absorbi ideea. Aminteşte-ţi cum seamănă o cîmpie înţelenită sau un cîmp de buruieni cu suprafaţa păroasă a unui animal gigantic. O oarecare analogie se găseşte în toată natura. Vei considera atunci ridicarea şi lăsarea uscatului, în decursul erelor, ca respiraţia domoală a unei fiinţe. În sfîrşit, îi vei nota agitaţia înregistrată de percepţiile noastre liliputane — cutremurele, seismele.

— Dar despre vulcani ce spuneţi ? am întrebat eu.

— Hm ! Vulcanii şi lava lor corespund erupţiilor pricinuite de căldură pe propriile noastre trupuri.

Mintea mi se învîrtea, încercînd să găsesc vreun răspuns la aceste afirmaţii.

— Temperatura! am strigat. Nu este un fapt cert că ea crește vertiginos pe măsura ce se coboară în adîncime și că centrul pămîntului este alcătuit din magmă — un lichid cald?

El respinse afirmația mea.

— Domnia-ta probabil știi, domnul meu, acum cînd școlile municipale sînt obligatorii, că pămîntul este turtit la poli. Ceea ce înseamnă că polul este mai aproape de centru decît orice alt punct și ca atare ar putea fi mai mult afectat de această căldură despre care vorbești domnia-ta. Atunci ar trebui ca în mod firesc condițiile de la pol să fie tropicale, nu?

— Ideea este cu totul nouă pentru mine.

— Desigur. Este privilegiul gînditorului original să expună idei noi, care de obicei nu sînt bine primite de plebe. Și acum, domnule, ce-i aceasta? El ridică de pe masă un obiect mic.

— S-ar putea spune că este un arici de mare.

— Exact! strigă el cu un aer de exagerată surpriză, ca și cînd un copilaș ar fi rostit cine știe ce mare deșteptăciune. E un arici de mare — un *echinus* comun. Natura se repetă ea însăși în multe forme, indiferent de proporții. Acest *echinus* este un model, un prototip al lumii. Observă că este inegal, circular, că e turtit la poli. Hai să privim atunci pămîntul ca un *echinus* uriaș. Ce ai de obiectat?

Obiecția mea de căpetenie era că un asemenea lucru părea prea absurd pentru a fi discutat, dar n-am îndrăznit s-o spun. Am ocolit obiecția, căutînd o afirmație mai puțin tranșantă.

— O ființă vie are nevoie de hrană, am spus eu. Cum ar putea pămîntul să-și susțină volumul său masiv?

— Excelent, excelent! exclamă profesorul cu un covîrșitor aer de superioritate. Domnia-ta ai un ochi ager pentru ceea ce este evident, deși judeci încet în ceea ce privește sesizarea implicațiunilor mai subtile. Cum se hrănește pămîntul? Ne-am întors din nou la *echinus*, micul

nostru prieten. Apa care îl înconjoară curge printre arterele acestei mici făpturi și se îngrijește de nutriția sa.

— Atunci socotiți că apa...

— Nu, domnule. Eterul. Pămîntul paște pe o cărare circulară, pe cîmpiile spațiului, și, pe măsură ce se mișcă, eterul îl străbate necontenit, are grijă de vitalitatea lui. O adevărată turmă de alți mici *echini* fac același lucru — Venus, Marte și celelalte, fiecare cu pășunile sale.

Omul era evident un nebun, dar nu se putea discuta cu el, așa că îmi lua tăcerea drept încuviințare și-mi zîmbea nespus de mărinimos.

— Ei, pare-mi-se că ajungem unde trebuie, spuse el. Începe să se facă lumină. Îți cam ia ochii la început, fără îndoială, dar ne vom obișnui curînd cu ea. Rogu-te, acordă-mi atenția dumitale, în timp ce eu am să mai fac cîteva observații asupra acestei mici făpturi din mîna mea. Vom presupune că pe această scoarță exterioară mișună o infinitate de mici insecte. Își poate oare da seama vreodată un *echinus* de existența lor ?

— Aș spune că nu.

— Atunci îți poți imagina foarte bine că pămîntul nu-și dă seama cîtuși de puțin cum mișună pe suprafața lui speța umană. El nu-și dă seama cîtuși de puțin de această exuberanță de ciupercă a vegetației și de evoluția viețuitoarelor microscopice care s-au adunat pe el în timpul călătoriilor sale în jurul Soarelui, așa cum se adună iabașele pe un vas vechi. Aceasta este starea de lucruri actuală și aceasta este ceea ce îmi propun să schimb.

L-am privit uimit.

— Vă propuneți s-o schimbați ?

— Îmi propun să înștiințez pămîntul că cel puțin o persoană, George Edward Challenger, insistă într-adevăr să i se acorde atenție. Este, fără îndoială, cea dintîi înștiințare, unică în felul ei, pe care a primit-o.

— Și cum veți face acest lucru, domnule ?

— Ei, am ajuns unde trebuie. Ai pus punctul pe i. Îți voi solicita din nou atenția asupra acestei interesante viețuitoare mici pe care o țin în mînă. Sub acest înveliș protector sînt numai nervi și sensibilitate. Nu este evident că, atunci cînd un parazit ar vrea să-i solicite atenția, i-ar găuri carapacea și astfel i-ar excita aparatul senzorial ?

— Desigur.

— Hai să ne gîndim acum la un purice domestic sau un țînțar care explorează suprafața trupului omenesc. S-ar putea să nu ne dăm seama de prezența lor. Deodată însă, cînd ne înfig trompa în piele, care e carapacea noastră, ne amintesc neplăcut că nu sîntem cu totul singuri. Ideile mele vor începe fără îndoială să se limpezească în mintea domniei-tale. Lumina licărește în întuneric.

— Dumnezeule mare ! ! Vă propuneți, evident, să forați un puț prin scoarța pămîntului.

Challenger închise ochii cu o vanitate nespusă.

— Înaintea domniei-tale vezi pe cel dintîi om care va sfredeli vreodată pielea bătătorită a acestui animal. Aș putea chiar să vorbesc la prezent : care o sfredelește.

— Ați făcut acest lucru ?!

— Cu preaprețiosul ajutor al lui Morden. Cred c-aș putea spune chiar : am sfredelit-o ! Ani de-a rîndul de muncă stăruitoare, neîntreruptă zi și noapte, efectuată cu tot felul de sfredele, mașini de găurit, de perforat, de tasat, de explozive, ne-au dus pînă la urmă la ținta dorită.

— Nu cumva vreți să spuneți c-ați străpuns scoarța terestră ?

— Dacă felul în care te-ai exprimat denotă uimire, e acceptabil. Dacă denotă îndoială...

— Nu, domnule, nici pomeneală de așa ceva.

— Vei accepta declarația mea fără întrebări. Am străpuns scoarța. Am forat patrusprezece mii patru sute patruzeci și doi de iarzi, sau, aproximativ, opt mile. În cursul forării noastre, e interesant să știi, am scos la lumină o comoară în materie de zăcăminte carbonifere, care

cu timpul vor compensa costul întreprinderii noastre. Dificultatea cea mai mare au fost jeturile de apă în straturile adînci de calcar și în nisipurile Hastings, dar le-am venit de hac. Ultimul stadiu a și fost atins — și ultimul stadiu nu este altul decît domnul Peerless Jones. Domnia-ta, domnule, reprezinți țînțarul. Mașina de forat arteziană a domniei-tale ia locul acelei *proboscis* înțepătoare. Mintea și-a îndeplinit opera. Gînditorul *exit* [1]. Intră mecanicul, un *peerless* oarecare cu bagheta magică de metal. E limpede ?

— Vorbiți de opt mile ! am exclamat eu. Vă dați seama, domnule, că cinci mii de picioare sînt considerate aproape o limită pentru mașini de forat arteziene. Am aflat că există o asemenea mașină în Silezia de Sus, care a ajuns la șase mii două sute de picioare, ceea ce a fost privit ca un miracol.

— Nu m-ai înțeles, domnule Peerless. Fie explicația mea, fie mintea domniei-tale este deficitară — n-am să cercetez care din două. Îmi dau seama foarte bine de limitele perforatoarelor arteziene ; nu, nu este probabil că aș fi cheltuit milioane de pfunzi pentru tunelul meu colosal, dacă un perforator de șase inci s-ar fi dovedit corespunzător. Tot ceea ce îți cer este să-mi pui la dispoziție un sfredel cît mai ascuțit cu putință, nu mai lung de o sută de picioare și acționat de un motor electric. Un perforator obișnuit, adus înapoi de o cumpănă, va fi întru totul satisfăcător.

— De ce acționat de un motor electric ?

— Sînt aici, domnule Jones, ca să dau dispoziții, nu explicații. Înainte de a sfîrși se poate întîmpla, se poate, zic, întîmpla ca însăși viața domniei-tale să depindă de faptul că acest sfredel e acționat de la distanță de electricitate. Se poate, presupun, realiza așa ceva, nu ?

— Desigur că se poate.

[1] Iese (lat.).

— Atunci pregătește-te s-o faci. Lucrarea nu este încă în stadiul în care ar trebui să intervii domnia-ta, dar deocamdată poți să te pregătești. Nu mai am nimic de adăugat.

— Dar este esențial, am obiectat eu dojenitor, ca să mă informați asupra materiei pe care trebuie s-o străpungă sfredelul. Nisip, lut sau humă, fiecare necesită un tratament deosebit.

— Hai să-i zicem gelatină, spuse Challenger, Da, deocamdată vom presupune că va trebui să forezi în gelatină. Și acum, domnule Jones, am anumite treburi relativ importante, care mă preocupă, așa că îți voi spune bună ziua. Poți redacta un contract în toată regula, în care să fie menționate obligațiile domniei-tale, contract pe care să-l înaintezi șefului meu de lucrări.

M-am înclinat și-am vrut să plec, dar înainte de a ajunge la ușă, curiozitatea a fost mai puternică decît mine. Profesorul și începuse să scrie aprig cu o pană de pasăre scîrțiind pe hîrtie. Se uită mînios în sus, cînd văzu că-l întrerup.

— Ei, domnul meu, ce mai e ? Speram c-ai plecat.

— Doream numai să vă întreb, domnule, care poate fi scopul unei experiențe atît de neobișnuite.

— Pleacă, pleacă, domnul meu ! strigă el mînios. Ridică-ți spiritul deasupra bazei mercantile și a necesităților utilitariste ale comerțului. Scutură-ți mentalitatea vrednică de dispreț. Știința are nevoie de cunoștințe. Chiar dacă cunoștințele ne-ar călăuzi de la sine, noi tot ar trebui să le căutăm activ. A ști, o dată pentru totdeauna, ce sîntem, de ce sîntem, unde sîntem, nu este aceasta în sine cea mai înaltă dintre toate aspirațiile umane ? Pleacă, domnul meu, pleacă.

Marele lui cap negru se înclină din nou deasupra hîrtiilor și se făcu totuna cu barba. Pana scîrțîia mai ascuțit ca de obicei. Așa l-am părăsit pe acest om extraordinar, cu capul învîrtindu-mi-se la gîndul ciudatelor lucrări în

care mă aflam acum ca asociat al lui. Cînd m-am întors la biroul meu, l-am găsit pe Ted Malone așteptîndu-mă cu un zîmbet larg pe toată fața, curios să afle rezultatul întrevederii.

— Ei bine ! exclamă el. Nu s-a întîmplat nimic ? Nici un asalt, nici o baterie în poziție ? Ehei, pesemne că ai tratat cu mult tact. Ce impresie ți-a făcut bătrînul ?

— Cel mai exagerat, cel mai insolent, cel mai intolerant și mai încrezut om pe care l-am întîlnit vreodată... dar...

— Întocmai ! exclamă Malone. Toți ajungem la acest „dar“. Desigur, el este tot ceea ce zici, și chiar mai mult, dar simți că un om atît de mare nu trebuie măsurat cu măsura noastră și că noi putem suporta din partea lui ceea ce n-am putea răbda din partea oricărui alt muritor în viață. Nu-i așa ?

— Ei, încă nu-l cunosc prea bine ca să confirm, dar presupunînd că nu este un megaloman arțăgos, că spune adevărul, atunci, hotărît, este un om unic în felul lui. Dar este adevărat ceea ce spune ?

— Desigur că este adevărat. Challenger întotdeauna emite numai adevăruri. Ei, unde anume ați ajuns ? Ți-a vorbit despre Hengist Down ?

— Da, destul de sumar.

— Atunci, află de la mine că întreaga afacere este colosală în concepție și colosală în execuție. Challenger nu poate să-i sufere pe gazetari, dar eu mă bucur de încrederea lui. Știe că nu voi relata mai mult decît mă autorizează. De aceea îi cunosc planurile sau unele dintre planuri. E o vulpe bătrînă — niciodată nu ești sigur că l-ai dibuit. Oricum, știu destul pentru a te asigura că Hengist Down reprezintă o ofertă concretă, o tranzacție aproape perfectă. Părerea mea este, pur și simplu, să aștepți evenimentele și, între timp, să-ți pregătești tot utilajul. Vei auzi curînd multe lucruri, fie de la el, fie de la mine.

Întîmplător am auzit ceea ce trebuia chiar de la Malone. După cîteva săptămîni a venit personal la biroul meu, relativ devreme, ca purtător al unui mesaj.

— Vin de la Challenger, mi-a comunicat el.

— Tu ești ca peştele-pilot pentru rechin.

— Sînt mîndru că pot fi ceva pentru el. Omul acesta este într-adevăr un miracol. El a perfectat totul. E rîndul tău acum. După aceea va fi gata să ridice cortina.

— Eu nu cred pînă nu văd. Tot utilajul e însă gata încărcat pe un camion. Pot să pornesc în orice clipă.

— Atunci fă-o de îndată. Ți-am dat o recomandare formidabilă în ce privește energia și punctualitatea, așa că vezi să nu mă faci de rîs. Între timp, hai să mergem amîndoi cu trenul. Am să-ți dau o idee de ceea ce trebuie făcut.

Era o dimineață de primăvară plăcută — ca să fiu exact, în ziua de 22 mai — cînd am făcut acea călătorie predestinată, care m-a adus pe o scenă sortită să rămînă istorică. Pe drum, Manole mi-a înmînat o notă de la Challenger, pe care trebuia s-o consider drept instrucţiunile mele.

„Domnule,

După ce vei sosi la Hengist Down, te vei prezenta la dispoziţia domnului Barforth, inginerul-şef, care se află în posesia proiectelor mele. Tînărul meu prieten Malone, purtătorul prezentei, este, de asemenea, în legătură cu mine și mă poate scuti de orice contact personal. Am constatat pînă în prezent anumite fenomene în puţ, chiar sub nivelul celor 14.000 de picioare, care confirmă pe deplin vederile mele asupra naturii organismului planetar, dar este necesară o dovadă și mai concretă, înainte de a putea spera să fac o impresie asupra inteligenţei amorţite a lumii ştiinţifice contemporane. Această dovadă domnia-ta ești indicat s-o furnizezi, iar oamenii de ştiinţă să fie martori. În timp ce vei cobori cu lifturile,

vei observa — presupunînd că ai rara însușire a observației — că treci succesiv prin straturi secundare de calcar, prin zăcăminte de cărbune, prin anumite indicații ale devonianului și ale cambrianului și, în sfîrșit, prin zone de granit, străbătute de cea mai mare parte a tunelului nostru.

Fundul este acum acoperit cu pînză gudronată, de care dispun să nu te atingi, dat fiind că o manevră stîngace a învelișului interior sensibil al pămîntului ar putea să provoace oarecum rezultate premature. După instrucțiunile mele, două traverse rezistente au fost așezate de-a curmezișul puțului, la 20 picioare de fund, cu un spațiu între ele. Spațiul acesta va acționa ca o menghină, pentru a susține tubul dumitale artezian. Pentru acționarea sfredelului vor fi de ajuns cincizeci de picioare, dintre care douăzeci sînt proiectate a rămîne sub traverse, așa încît vîrful sfredelului să ajungă aproape de pînza gudronată. Dacă îți prețuiești viața, nu lăsa să se meargă mai departe. Deasupra sfredelului va exista un spațiu de treizeci de picioare și, cînd vei face conectarea, trebuie să putem presupune că nu mai puțin de patruzeci de picioare de sfredel vor fi de ajuns în inima pămîntului. Întrucît magma este foarte moale, consider că probabil nu vei mai avea nevoie de forță motrice și că pur și simplu o slăbire a tubului va fi suficientă ca greutatea lui însăși să-l introducă în stratul pe care l-am scos la iveală. Aceste instrucțiuni vor părea satisfăcătoare pentru orice inteligență normală și nu mă îndoiesc că domnia-ta vei avea nevoie de mai mult, ceea ce îmi poate fi comunicat prin prietenul nostru Malone.

George Edward Challenger.“

E lesne de închipuit că atunci cînd am ajuns la gara Storrington, aproape de pintenul nordic de la South Downs, eram într-o stare de extraordinară tensiune nervoasă. Ne aștepta o landoletă 30 Vauxhall, ponosită de

intemperii, care ne-a dus hurducăind șase sau șapte mile în sus, pe cărări și drumeaguri, unde, în ciuda izolării naturale, erau săpate făgașe adînci, arătînd toate semnele unei circulații intense. Un camion avariat zăcea pe iarbă undeva într-un punct, arătînd că avuseseră de furcă și alții cu terenul accidentat. La un moment dat, o uriașă piesă mecanică, părînd să fie valvele și pistonul unei pompe hidraulice, ieșea ruginită de tot dintr-un hățiș de răchită.

— Asta-i opera lui Challenger, zise Malone zîmbind.

— Spunea că depășea cu o zecime de inci calculul inițial, așa încît pur și simplu a aruncat-o la marginea drumului.

— Implicînd drept consecință un proces, fără îndoială.

— Un proces, dragă băiete! Ehei, noi ar trebui să avem un tribunal al nostru propriu. Am avea de lucru un an întreg pentru un judecător, ba chiar și pentru guvern. Bătrînului diavol nu-i pasă de nimeni. „Rex N... George Challenger N. Rex!" Și unul și altul ar dănțui drăcește de la un tribunal la altul. Ei, am ajuns. E în ordine, Jenkins, poți să ne lași aici!

Un vlăjgan cu o ureche ca o conopidă, care sărea în ochi, se uită pătrunzător în mașină, încruntîndu-se bănuitor. Se destinse însă și salută, recunoscîndu-mi tovarășul.

— E în regulă, domnule Malone. Credeam că sînt americanii de la *Associated Press*.

— Ce spui, adulmecă pe aici?

— Astăzi ei, ieri ăia de la *Times*. Ehei, bîzîie de mama focului. Ia privește! Arătă un punct îndepărtat pe linia cerului. Vedeți licărirea aceea? Acolo este telescopul celor de la *Daily News* din Chicago. Da, se țin scai de noi. Se înșiruie ca ciorile acolo, de-a lungul rîului Beacon.

— Sărmană gașcă a vechii prese! spuse Malone, în

timp ce intram pe poarta unui gard formidabil de sîrmă ghimpată. Hm, eu fac parte dintre ei și știu ce înseamnă asta.

În clipa aceea am auzit înapoia noastră un behăit jalnic :

— Malone ! Ted Malone !

Behăitul venea de la un omuleț rotofei care tocmai sosise pe o bicicletă cu motor și se zvîrcolea în înșfăcarea herculeană a portarului.

— Lasă-mă să trec, bîiguia el. Ia mîna de pe mine ! Malone, cheamă-ți gorila.

— Lasă-l, Jenkins ! E un prieten al meu ! strigă Malone. Ei, păstaie bătrînă, ce s-a întîmplat ? Ce vînt te aduce ? Fieful tău e Fleet Street [1], nu pustietățile din Sussex.

— Știi prea bine ce nevoie mă aduce, spuse necunoscutul. Am primit misiunea de a scrie un reportaj despre Hengist Down și nu pot să mă întorc cu mîna goală.

— Regret, Roy, dar aici n-ai să obții nimic. Va trebui să rămîi de partea cealaltă a gardului. Dacă dorești ceva mai mult, trebuie să vorbești cu profesorul Challenger și să-i ceri autorizația.

— Am fost la el, se tîngui gazetarul. Am fost azi-dimineață.

— Ei, și ce a zis ?

— A zis c-o să mă arunce pe fereastră.

Malone rîse.

— Și tu ce-ai spus ?

— I-am spus : dar ușa ce cusur are ? Și am zbughit-o prin ea, tocmai ca să arăt că n-are nici un cusur. Nu aveam timp să mai stau la taifas. Mi-am văzut de drum. Ted Malone, la Londra păreai să fii prieten la cataramă cu taurul ăsta, asirianul ăsta bărbos care mi-a distrus clișeele.

---

[1] Stradă în Londra, azi cartierul presei.

— Nu te pot ajuta, Roy. Aş face-o, dacă aş putea. În Fleet Street se zice că tu te descurci totdeauna, dar de data asta nu-ţi merge. Întoarce-te la birou şi aşteaptă cîteva zile — îţi dau de veste îndată ce bătrînul se înmoaie.

— Nici o şansă să intru ?

— Pentru nimic în lume.

— Banii n-au nici un cuvînt de spus ?

— Ar trebui să ştii prea bine, ce să mai vorbim ?

— Am auzit că mai e puţin pînă în Noua Zeelandă.

— Va fi şi mai puţin pînă la spital, dacă mai dai mult tîrcoale pe aici, Roy. Şi acum, la revedere. Avem şi noi treburile noastre. Acesta-i Roy Perkins, corespondent de război, îmi spuse Malone, în timp ce străbăteam complexul. I-am doborît recordul — pînă acum era socotit invincibil. Mutriţa lui grăsulie şi nevinovată îl făcea să pătrundă peste tot. Cîndva am lucrat în aceeaşi redacţie. Ei iată — arătă spre un pîlc de vilişoare cochete cu acoperişuri roşii — aici sînt cantonamentele oamenilor. La foraje lucrează un colectiv splendid de muncitori plătiţi cu mult peste salariile obişnuite. Trebuie să fie burlaci, membri ai ligii antialcoolice şi să depună jurămînt că vor păstra secretul. Nu cred să fi fost pînă acum vreo defecţiune. Cîmpia aceasta este terenul lor de fotbal şi în casa aceea izolată au biblioteca şi camera de recreere. Bătrînul este un bun organizator, poţi fi sigur. Dumnealui este domnul Barforth, inginerul-şef.

Înaintea noastră se ivi un bărbat înalt, slab, melancolic, cu liniile adînci ale neliniştii săpate pe faţă.

— Sper că sînteţi inginerul de puţuri arteziene, ne întîmpină el mohorît. Am fost informat că veţi veni. Îmi pare bine că vă văd. Nu trebuie să vă mai spun că răspunderea acestor lucrări mă calcă pe nervi. Forăm mereu şi niciodată nu ştim dacă nu ne trezim cu un jet de apă calcaroasă, un strat de cărbuni, o vînă de petrol sau, poate, în sfîrşit, cu focul iadului. Pînă în prezent, am fost cruţaţi de

această surpriză, dar acum vei intra în acțiune dumneata, după cîte știu.

— Este atît de cald acolo jos?

— Da, e cald, nu se poate spune că nu. Totuși poate nu e mai cald decît o indică presiunea barometrică și spațiul limitat. Din păcate, ventilarea e cu totul nesatisfăcătoare. Pompăm aer în jos, dar oamenii de schimb și chiar flăcăii voluntari pot sta cel mult două ore. Profesorul a coborît ieri și a fost încîntat de tot ce a văzut. Cel mai bun lucru este ca, după ce luați o gustare, să vedeți totul cu ochii dumneavoastră.

După ce am luat la repezeală o gustare frugală, am fost introduși cu o grabă amabilă de director în tainele uzinei electrice. Peste tot se vedeau mormane de utilaj învechit, presărat pretutindeni în iarbă. Într-o parte era o lopată hidraulică Arrol, uriașă, demontată, cu care se făcuseră repede primele excavații. Lîngă ea se afla un scripete mare, care acționa un odgon de oțel, scoțînd rapid din fundul puțului, una după alta, cupele pline cu excavații. În uzina electrică se aflau mai multe turbine Escher Wyss de mare putere, cu o sută patruzeci de turații pe minut, comandînd acumulatorii hidraulici care dezvoltau o presiune de 1 400 pfunzi pe inciul pătrat, transmisă prin conducte de 3 inci în fundul puțului, unde acționau patru sfredele de stînci cu cuțite de foraj de tip Brandt. Alături de sala mașinilor era uzina electrică ce furniza energie pentru o amplă instalație de lumină, iar lîngă ea se afla altă extraturbină de 200 cai putere, care acționa un ventilator, de 10 picioare, cu aer comprimat, transmis printr-o conductă de 12 inci pînă în fundul lucrărilor. Directorul îmi arăta aceste minunății, însoțindu-le de numeroase explicații tehnice care mă plictiseau de moarte, așa cum am făcut la rîndul meu cu cititorul. Interveni o întrerupere binevenită. Cînd auzii huruitul unor roți, m-am bucurat văzîndu-mi Leyland-ul de 3 tone rulînd și hurducînd pe iarbă, încărcat pînă sus cu

utilaj și conducte și aducîndu-l pe Peters, contramaistrul meu și pe un alt lucrător nespus de mînjit pe față. Amîndoi au început de îndată să descarce materialele și să le care unde trebuia. Lăsîndu-i să-și vadă de treabă, directorul, Malone și eu însumi ne-am apropiat de puț. Era o lucrare uimitoare, la o scară mult mai mare decît mi-o închipuisem. Miile de tone de excavații formau o haldă înaltă, în formă de potcoavă, în jurul puțului. În concavitatea acestei halde alcătuită din calcar, lut, cărbuni și granit, se zbîrleau în sus stîlpi de fier și roți care acționau pompele și lifturile conectate cu uzina electrică, adăpostită într-o clădire de cărămidă care se ridica lîngă gura puțului ; aceasta se căsca asemenea unui hău uriaș cu un diametru de vreo 30—40 picioare, consolidat cu cărămidă și ciment. În timp ce întindeam gîtul pe marginea lui și priveam în jos abisul înfiorător despre care fusesem informat că era adînc de 8 mile, mi se învîrtea capul la gîndul acelei adîncimi amețitoare. Lumina soarelui cădea pieziș pe gura puțului și nu puteam să văd decît vreo cîteva sute de iarzi de calcar alb, murdar de noroi, zidit ici și colo, unde peretele păruse instabil. Deodată am zărit departe, în întunericul din adînc, o licărire slabă, un mic punct de lumină limpede și stăruitor pe fundul negru ca smoala.

— Ce-i lumina aceea ? am întrebat eu.

Malone s-a aplecat lîngă mine peste parapet.

— Urcă un lift, spuse el. Impresionant, nu ? Licărirea aceea slabă este a unei lămpi puternice cu arc, aflată la o milă și mai bine de aici. Urcă repede. O să fie aici în cîteva minute.

Stăruitor, punctul de lumină crescu tot mai mult, pînă ce razele sale argintii umplură puțul, trebuind să-mi feresc ochii de lumina lor orbitoare. O clipă după aceea cușca de fier zăngăni pe platforma de oprire și din ea ieșiră patru oameni.

— Nu-i glumă să faci un schimb la o asemenea adîncime, spuse Malone. Pe cît se vede, echipa dumitale e gata

să pornească la treabă. Cred că cel mai bun lucru pe care-l avem de făcut este să coborîm. Atunci vei putea să vezi totul cu ochii dumitale.

M-a condus într-o anexă a sălii mașinilor. Pe pereți atîrnau cîteva costume dintr-o țesătură foarte ușoară. Urmînd exemplul lui Malone, mi-am scos totul de pe mine, am îmbrăcat unul din acele costume și m-am încălțat cu o pereche de papuci cu tălpi de cauciuc. Malone, care se echipase înaintea mea, a ieșit din vestiar.

O clipă după aceea am auzit niște bufnituri, ca și cînd s-ar fi încăierat o haită de cîini și, alergînd afară, l-am găsit pe prietenul meu rostogolindu-se pe pămînt, încleștat de muncitorul care ajutase la așezarea în ordine a conductelor mele arteziene. El încerca să smulgă ceva din mîna celuilalt, care strîngea acel ceva cu disperare. Dar Malone, mult mai puternic decît el, i-l smulse din mîini și-l călcă în picioare, pînă ce-l făcu zob. Abia atunci mi-am dat seama că era un aparat fotografic. Lucrătorul cu fața mînjită se ridică jalnic de jos.

— La naiba, Ted Malone ! exclamă el. Era un aparat nou-nouț de zece guinee.

— N-am ce-ți face, Roy. Te-am văzut cînd ai luat poze și n-aveam altceva de făcut.

— Cum naiba te-ai amestecat printre utilajele mele ? am strigat eu, cu o indignare îndreptățită.

Pișicherul făcu cu ochiul, rînjind.

— Găsești totdeauna felurite mijloace, spuse el. Dar nu-l osîndi pe contramaistrul dumitale. N-a știut nimic. Mi-am schimbat hainele cu ajutorul lui.

— Și acum ai să pleci, spuse Malone. Orice discuție e de prisos, Roy. Dacă ar fi fost aici Challenger, asmuțea cîinii pe tine. Am fost și eu în asemenea situații, așa că n-am să fiu prea aspru. Aici sînt însă cîine de pază și pot să mușc tot așa de bine precum latru. Hai ! Șterge-o !

Așadar întreprinzătorul nostru vizitator fu scos afară din complex de doi lucrători care îl priveau rînjind. Publicul va înțelege, în sfîrșit, geneza acelui senzațional articol pe patru coloane cu titlul : *Visul nebun al unui om de știință,* cu subtitlul *Un tunel spre Australia,* care a apărut în *The Adviser* cîteva zile mai tîrziu, aducîndu-l pe Challenger în pragul apoplexiei și pe redactorul-șef al publicației *The Adviser* la cea mai neplăcută și primejdioasă întrevedere din viața lui. Articolul era un reportaj foarte colorat și înflorit al aventurii lui Roy Perkins, „experimentatul nostru corespondent de război", și conținea pasaje violente ca : „taurul hirsut de la Enmore Gardens", „un complex păzit de sîrmă ghimpată, de bătăuși pociți, de copoi", și, în sfîrșit : „am fost smuls de la gura tunelului anglo-australian de două brute, cel mai sălbatic fiind un fluieră-vînt pe care îl cunoscusem mai înainte din vedere ca pe un parazit al profesiei gazetărești, în timp ce al doilea, o figură sinistră într-un bizar costum tropical, poza ca inginer de fîntîni arteziene, deși înfățișarea lui amintea mai curînd de Whitechapel[1]". Etichetîndu-ne în felul acesta, pezevenghiul zugrăvea minuțios construcțiile de la gura puțului și o excavație în zigzag prin care trenuri funiculare trebuiau să pătrundă în pămînt. Singurul inconvenient practic pe care îl avea articolul era că sporea simțitor mulțimea acelor pierde-vară care cutreierau pe la South Downs, așteptînd să se întîmple ceva. A venit și acea zi cînd s-a întîmplat într-adevăr ceva și cînd ei ar fi preferat să se afle în altă parte.

Contramaistrul meu și așa-zisul lui ajutor presăraseră peste tot aparatele, lăzile cu materiale, sfredelele W, verigile de încărcătură, dar Malone stăruia să lăsăm totul baltă și să coborîm în fundul puțului. În acest scop, am intrat într-un lift construit din bare de oțel și, în compania ingi-

---

[1] Cartier de periferie londonez.

nerului-şef, am coborît vertiginos în măruntaiele pămîntului. În puţ funcţionau mai multe lifturi automate, fiecare cu propria sa staţie operativă, scobită în peretele excavaţiei. Ele circulau cu mare viteză şi aveai mai curînd senzaţia că goneşti pe o cale ferată verticală decît într-un lift lent, aşa cum sînt cele britanice.

Întrucît liftul era făcut din bare şi era viu iluminat, vedeam clar straturile pe care le străbăteam. Le priveam pe rînd, în timp ce erau prinse fulgerător în lumină, în goană. Erau calcaruri gălbui, straturi Hastings cafenii, straturi Ashburnham mai deschise, luturi carbonifere negre şi apoi, sclipind în lumina electrică, strat după strat de lignit negru sclipitor, alternînd cu conglomerate de lut. Ici-colo erau consolidate cu lucrări de cărămidă. În general însă pereţii puţului nu aveau nevoie de consolidare şi te minunai privind munca uriaşă şi iscusinţa tehnică pe care o reprezentau. Sub straturile de cărbuni se vedeau zăcăminte alternative, cu o înfăţişare asemănătoare cu betonul şi după ele am trecut glonţ prin zone de granit primitiv, unde cristalele de cuarţ sclipeau şi licăreau, ca şi cînd pereţii negri ar fi fost presăraţi cu pulbere de diamante. Coboram tot mai jos şi mai jos — mai jos decît pătrunseseră vreodată alţi muritori.

Coloritul stîncilor arhaice era variat şi n-am să uit niciodată o centură lată de feldspat trandafiriu, care sclipi cu o frumuseţe nepămîntească înaintea puternicelor noastre lămpi. Strat după strat, nivel după nivel, aerul deveni tot mai dens şi mai cald. pînă ce chiar şi costumul nostru uşor devenise de nesuportat şi sudoarea curgea şiroaie de pe noi în papucii cu tălpi de cauciuc. În sfîrşit, tocmai cînd aveam impresia că nu mai pot să suport, ne-am oprit la ultimul nivel şi am ieşit pe platforma circulară tăiată în rocă. Malone arunca de jur împrejur spre pereţi priviri pline de îndoială. Dacă n-aş fi ştiut că era unul dintre bărbaţii cei mai curajoşi, aş fi putut spune că părea extrem de nervos.

— Ciudată materie, observă inginerul șef, trecîndu-și mîna peste cea mai apropiată secțiune de stîncă. În lumina aceasta sclipea ca o zgură bituminoasă.

— Aici s-au produs zguduiri, cutremure. Nu știu ce se întîmplă. Profesorul pare încîntat de acest lucru, dar mie mi se pun probleme cu totul noi.

— Sînt obligat să spun că am văzut peretele vibrînd destul de perceptibil, spuse Malone. Ultima oară cînd am fost aici se fixau traversele acestea încrucișate pentru instalarea sfredelului dumitale. Cînd s-au scobit pereții pentru introducerea suporturilor, aceștia vibrau la fiece lovitură. Teoria bătrînului pare absurdă în solida și bătrîna Londră, dar aici jos, la opt mile de la suprafața pămîntului, nu prea mai sînt sigur de nimic.

— Dacă ai vedea ce se află sub pînza aceea gudronată ai fi și mai puțin sigur, spuse inginerul. Stînca de la bază se taie ca brînza și cînd am străbătut-o am ajuns la o nouă formație, care nu semăna cu nimic de pe pămînt. „Acoperiți-o! N-o atingeți!“ a strigat profesorul. Așa că după instrucțiunile sale am acoperit-o cu pînza gudronată și ea zace acolo neatinsă.

— Nu putem să aruncăm o privire?

Pe fața lugubră a inginerului se oglindi teama.

— Nu-i de glumit cu profesorul, șovăi el. Este atît de afurisit, de șiret, încît niciodată nu știi de unde te pîndește. Totuși vom risca să tragem puțin cu ochiul. El întoarse în jos lampa-reflector, așa încît lumina sclipi pe pînza neagră. Apoi se aplecă și, apucînd o funie legată de colțul pînzei, o răsfrînse pe o suprafață de cîțiva iarzi. Se ivi cea mai extraordinară și înspăimîntătoare priveliște. Dedesubtul pînzei era o substanță cenușie, strălucitoare și lucioasă, care creștea și descreștea, palpitînd încet. Pulsațiile nu erau directe, ci dădeau impresia unui ritm ușor, care un-

duia la suprafaţa substanţei... Această suprafaţă în sine nu era întru totul omogenă, dar sub ea se vedeau ca printr-o sticlă nişte pete alburii nedesluşite şi nişte bulboane care îşi schimbau mereu forma şi mărimea. Ne uitam toţi trei vrăjiţi la acea privelişte extraordinară.

— Pare mai curînd un animal jupuit, şopti Malone cu teamă. Bătrînul nu e prea departe de adevăr cu acel nefericit *echinus* al lui.

— Doamne, Dumnezeule ! am exclamat. Şi eu trebuie să împlînt o cange în fiara asta.

— Asta-i norocul tău, fiule, spuse Malone. Îmi pare rău, dar şi eu voi fi obligat să mă aflu lîngă tine cînd ai s-o faci.

— Ei bine, eu nu voi participa, protestă inginerul-şef cu hotărîre.

— Niciodată n-am fost mai lucid decît acum în faţa acestei privelişti. Dacă bătrînul stăruie, renunţ la portofoliul meu. Dumnezeule mare, ia priviţi !

Suprafaţa cenuşie săltă deodată, unduind spre noi, cum face un val cînd îl priveşti de după dig... Apoi descrescu şi pulsaţiile abia perceptibile continuară ca şi mai înainte. Barforth lăsă funia şi trase pînza la loc.

— Parcă ar şti că sîntem aici.

— De ce o fi unduind aşa spre noi ? S-ar putea ca lumina să aibă un efect oarecare asupra ei.

— Acum ce trebuie să fac ? am întrebat eu.

Domnul Barforth arătă spre cele două traverse puse de-a curmezişul puţului chiar sub punctul de oprire al liftului. Între ele era un interval de aproape nouă inci.

— Asta a fost ideea bătrînului, spuse el. Cred c-aş fi putut să le fixez mai bine, dar încearcă să discuţi cu bizonul turbat. E mai comod şi mai sigur să faci întocmai cum spune în orice privinţă. El e de părere să lucrezi cu sfredelul de şase inci şi să-l fixezi într-un fel oarecare între suporturile acestea.

— Ei bine, nu cred că treaba asta e prea dificilă, am răspuns eu. Mă apuc de lucru chiar azi.

A fost, cum e lesne de închipuit, cea mai stranie experiență a vieții mele cu adevărat variate, în timpul căreia am săpat puțuri pe toate continentele pămîntului. Întrucît profesorul Challenger stăruia foarte mult ca operația să fie dirijată de la distanță și cum începusem să văd o bună doză de rațiune în această pretenție a sa, trebuia să imaginez un procedeu de comandă electrică, a cărui realizare era destul de ușoară, întrucît în puț erau instalate fire de sus pînă jos.

Cu o grijă deosebită, împreună cu Peters, contramaistrul meu, am coborît în puț conductele, sprijinindu-le pe stratul stîncos. După aceea, am ridicat platforma de la ultimul strat ca să ne facem loc. Întrucît eram de părere să folosim sistemul de percuție, deoarece nu ne puteam baza exclusiv pe gravitate, am suspendat cumpăna de o sută de pfunzi pe un troliu, sub lift, și am întins conductele dedesubt, încheind cu una terminală în formă de V. În sfîrșit, cablul care susținea cumpăna era montat pe marginea puțului în așa fel încît cumpăna să rămînă degajată la o comandă electrică. Era o muncă delicată și grea, executată într-o căldură mai mult decît tropicală și stăpîniți fiind de sentimentul întotdeauna prezent că o lunecare a piciorului sau căderea unei scule pe pînza de sub noi putea provoca cine știe ce catastrofă de neînchipuit. Ne înfricoșa tot ceea ce vedeam împrejur și la picioarele noastre.

Mereu și mereu se simțea un tremur, o vibrație unduind de-a lungul pereților și chiar am simțit sub mîini o pulsație nedeslușită, cînd îi atingeam. Nici lui Peters, nici mie nu ne-a părut rău cînd am semnalat pentru ultima oară că eram gata să ieșim la suprafață și să raportăm domnului Barforth că profesorul Challenger își putea face experiența cînd dorea.

Şi n-am avut mult de aşteptat. Nu mai tîrziu decît după trei zile de la executarea lucrărilor, am primit o notă. Era o invitaţie obişnuită „între intimi" şi suna astfel :

„PROFESOR G. E. CHALLENGER
F.R.S., M.D., D. Sc.,[1] ETC.

(Fost preşedinte al institutului zoologic şi deţinător al atîtor titluri şi funcţiuni onorifice încît acestea depăşesc capacitatea prezentei invitaţii) solicită prezenţa

Domnului Jones (fără doamna),

la orele 11,30 a.m., joi 21 iunie, pentru a fi martor la un remarcabil triumf al spiritului asupra materiei

la

HENGIST DOWN, SUSSEX.

Tren special gara Victoria 10,5

Pasagerii îşi plătesc biletul. Masa, după experienţă, sau nu, în funcţie de împrejurări. Gara Storrington, 14 bis, Enmore Gardens S.W.".

Am aflat că Malone tocmai primise şi el o misivă asemănătoare, pentru care pufnea de rîs.

— Pur şi simplu îşi dă ifose, trimiţîndu-ne asemenea marafeturi, spuse el. Trebuie să fim acolo, orice s-ar întîmpla, aşa cum îi spune călăul ucigaşului. Dar află că a făcut toată Londra să bîzîie. Este oriunde îi place să fie, cu un reflector, în prim plan, proiectat în plin asupra bătrînului său cap păros. În sfîrşit, veni ziua cea mare. În ceea ce mă priveşte, m-am gîndit că era bine să mă duc la faţa locului în ajun, seara, ca să mă asigur că totul era în ordine. Maşina noastră de forat era fixată în poziţie, cumpăna ajustată, dispozitivele electrice puteau fi conectate cu uşurinţă. Eram satisfăcut că participarea mea la acea stranie experienţă avea să se petreacă fără obstacole. Comanda electrică se dădea dintr-un punct aflat la vreo

[1] Diferite titluri academice.

cinci sute de iarzi de gura puțului, spre a evita orice pericol.

Cînd în dimineața hotărîtă — o ideală zi de vară engleză — am ieșit la suprafață liniștit, am urcat pînă la jumătatea colinei Down, de unde aveam o vedere generală asupra celor ce se petreceau.

Toată lumea părea să vină la Hengist Down. Cît vedeai cu ochii, drumurile erau pline de oameni. Autobuzele veneau hurducîndu-se și clătinîndu-se pe șosele și-și descărcau pasagerii la poarta complexului. Acolo sfîrșea drumul lor de cele mai multe ori. O mare ceată de paznici veghea la poartă ; nici pomeneală să intre careva în complex prin promisiuni sau bacșișuri, ci numai prezentînd jinduitele tichete galbene. De aceea oamenii se răspîndeau pe povîrnișul colinei, pînă sus, pe creastă, unde se adunase o mulțime de spectatori. Era o atmosferă ca la Epson Down în ziua derbyului. Înăuntrul complexului, pe anumite porțiuni, se instalaseră împrejmuiri din sîrmă și feluriții privilegiați erau conduși spre aceste locuri rezervate pentru ei. Unele împrejmuiri erau pentru *pairi*[1], altele pentru membrii Camerei Comunelor, una pentru fruntașii asociațiilor științifice și oamenii de știință celebri, inclusiv Leppelier de la Sorbona și Dr. Driesinger de la Academia din Berlin. O împrejmuire special rezervată, cu saci de nisip și cu acoperiș de tablă ondulată, era amenajată deoparte pentru trei membri ai familiei regale. La orele 11 și un sfert un șirag de automobile au adus de la gară pe oaspeții cu invitații speciale și eu am intrat în complex pentru a asista la recepție.

Profesorul Challenger stătea în prima îngrăditură rezervată elitei, strălucitor, în frac cu vestă albă și joben lucios, cu expresia omului atotputernic.îmbinată cu o condescendență aproape agresivă, și cu un orgoliu de rău augur. „Vădit, expresia tipică a complexului Iehova“, așa cum l-a descris unul dintre criticii lui. El asista, conducea

---

[1] *Pair*, membru al Camerei Lorzilor.

și uneori își îndemna oaspeţii să-și ocupe locurile. În sfîrșit, după ce își adună elita în jur, se opri pe un dîmb potrivit și privi în jurul lui cu aerul unui președinte care așteaptă niște aplauze binevenite. Întrucît așa ceva nu se auzea deloc, Challenger intră brusc în subiect, cu glasul lui tunînd pînă departe.

— Domnilor, rosti el, cu prilejul acesta nu e nevoie să spun și „doamnelor". Dacă nu le-am invitat să fie de față cu noi în dimineaţa aceasta, nu este, vă pot asigura, din lipsă de preţuire, pentru că pot spune, urmă el cu un umor elefantin și cu o falsă modestie, că relaţiile dintre noi au fost întotdeauna din ambele părţi excelente și chiar intime. Adevăratul motiv este că experienţa noastră conţine o oarecare doză de pericol, deși acesta nu este suficient pentru a justifica emoţia pe care o văd pe multe din feţele domniilor-voastre. Va interesa membrii presei să știe că am rezervat scaune anume pentru ei pe terasamentele de rocă, avînd cîmp de vedere direct asupra scenei operaţiilor.

Domniile-lor au dovedit un interes inoportun, rareori deosebit de impertinenţă, în ceea ce privește treburile mele, așa încît, cu această ocazie cel puţin, nu se pot plînge că nu le-am satisfăcut exigenţele. Dacă nu se va întîmpla nimic, ceea ce este foarte posibil, cel puţin eu am făcut tot ce am putut. Pe de altă parte, dacă se va întîmpla ceva, ei vor fi într-o excelentă poziţie pentru a vedea experienţa, a o înregistra total, simţindu-se pînă la urmă mîndri de misiunea lor.

După cum poate fi ușor de înţeles, e imposibil pentru un om de știinţă să explice acelora care pot fi denumiţi, fără desconsiderare nejustificată, oameni de rînd, variatele motive ale concluziilor și acţiunilor sale. Se aud unele întreruperi nemanierate, așa că vom cere domnului cu ochelari în ramă de corn să nu-și fluture umbrela (un glas : „asemenea vorbe despre oaspeţii dumitale sînt mai mult decît ofensatoare"). Probabil că expresia mea „oa-

meni de rînd“ să te fi jignit pe domnia-ta. Să-mi fie permis să spun atunci că ascultătorii mei sînt o gloată cîtuși de puțin de rînd. Nu ne vom pierde în jocuri de cuvinte. Eram pe punctul de a spune, înainte de a fi întrerupt de această remarcă necuviincioasă, că întreaga problemă este pe deplin și cu multă limpezime discutată în cartea mea despre pămînt, în curs de apariție, pe care o pot aprecia cu toată modestia cuvenită ca una dintre cărțile epocale despre istoria lumii (larmă generală și strigăte : „La fapte. Pentru ce-am venit aici ? E o glumă ?“). Tocmai voiam să explic totul și dacă voi mai fi întrerupt, mă voi vedea silit să iau măsuri ca să restabilesc buna-cuviință și ordinea, a căror lipsă este atît de dureros vădită. Problema în sine constă în faptul că am forat un puț prin scoarța pămîntului și că sînt pe punctul de a încerca efectele unei viguroase excitări asupra aparatului său senzorial, o operație delicată care va fi efectuată de subordonații mei, domnul Peerless Jones, un așa-zis specialist în fîntîni arteziene și domnul Edward Malone, care e reprezentantul meu în această ocazie. Substanța dezvăluită, sensibilă, va fi excitată, și cum va reacționa rămîne de văzut. Dacă acum veți fi atît de amabili să vă ocupați locurile, acești doi domni vor coborî în puț și vor face ultimele pregătiri... După aceea vom apăsa pe acest buton electric de pe masă și experiența va avea loc.

Auditorii cuvîntărilor lui Challenger simțeau de obicei, ca și pămîntul, că epidermele lor protectoare erau înțepate și nervii lăsați descoperiți. Adunarea de față nu făcea excepție, întrucît, în timp ce invitații se întorceau la locurile lor, se auzea un murmur înfundat de critici și resentimente. Challenger ședea singur pe dîmb lîngă măsuță, cu coama și cu barba neagră fremătînd de agitație — o imagine rău prevestitoare. Nici Malone nici eu nu puteam admira priveliștea aceea, întrucît ne grăbeam să ne îndeplinim extraordinara misiune. Douăzeci de mi-

nute mai tîrziu ne aflam în fundul puţului şi trăgeam pînza gudronată de pe magma dată la iveală !

Înaintea noastră se dezvăluia o priveliște uimitoare. Printr-o stranie telepatie cosmică, bătrîna planetă părea să fi aflat că un nemaiauzit atentat la libertate era pe punctul de a se săvîrşi. Magma dezvăluită era ca o oală în clocot. Mari bulboane cenușii se ridicau și plesneau cu un ecou asurzitor.

Bulele de aer și golurile din interior se separau și se contopeau într-o activitate agitată. Unduirile transversale erau mai puternice și mai repezi decît înainte. Un fluid purpuriu întunecat se ivi, pulsînd în anastomozele șerpuitoare ale canalelor de sub suprafaţă. În toate se vădea palpitaţia vieţii. Un miros greu făcea aerul anevoie de respirat pentru plămînii omenești. Privirile îmi erau fixate asupra acestei stranii priveliști, cînd Malone, lîngă cotul meu, tresări deodată, alarmat.

— Dumnezeule, Jones ! strigă el. Privește !

Am aruncat într-acolo o privire și o clipă după aceea am deconectat dispozitivul electric și am sărit în lift.

— Vino ! i-am strigat. S-ar putea să urmeze o goană pe viaţă și pe moarte.

Ceea ce văzusem era într-adevăr înspăimîntător. Tot fundul puţului părea că participă la activitatea tot mai intesă pe care o observasem sub picioarele noastre.

Pereţii păreau, prin asociaţie, să palpite, să pulseze şi ei. Această mişcare avea o înrîurire asupra orificiilor pe care se sprijineau traversele și era clar că la cea mai mică retragere a pereţilor — totul depinzînd de cîţiva inci — traversele se vor prăbuşi. Dacă s-ar fi întîmplat așa ceva, atunci vîrful ascuţit al conductei mele ar fi străpuns desigur magma, cu totul independent de deconectarea electrică.

Înainte de a se întîmpla acest lucru, era o chestiune de viaţă și de moarte pentru Malone și pentru mine să ieșim din puţ. Să fii la opt mile în pămînt, cu posibilitatea

unei subite convulsiuni extraordinare, era o perspectivă înfiorătoare. Zburam disperați spre suprafață.

Va uita cîndva vreunul dintre noi acea goană, acel coșmar? Lifturile bîzîiau, zumzăiau — totuși minutele păreau ore. Îndată ce ajungeam la un etaj, țișneam afară și ne repezeam în liftul următor, apăsam pe buton și zburam mai departe. Prin acoperișul din drugi de oțel puteam să vedem sus, departe, micul punct de lumină de la gura puțului. Tot mai mare și mai mare, în cele din urmă deveni un cerc deplin și ochii noștri bucuroși se opriră asupra ghizdului de cărămidă de la intrare. Țișnind afară, în sfîrșit, într-o clipă plină de bucurie și de recunoștință nebună, am sărit din închisoarea noastră, simțind sub picioare, încă o dată, iarba verde. Am scăpat ca prin urechile acului. Nu făcusem nici treizeci de pași de la gura puțului cînd, jos, departe, în adîncuri, sulița mea de fier s-a înfipt în ganglionul de nervi ai Maicii Glii și marea clipă sosi. Ce se întîmplase? Nici Malone, nici eu n-am fost în stare să spunem, căci amîndoi am fost măturați ca de un ciclon și zvîrliți în iarbă, rostogolindu-ne mereu și mereu ca două pietricele care lunecau pe gheață. În același timp, urechile noastre au fost asurzite de urletul cel mai îngrozitor care s-a auzit vreodată. Cine din toate sutele de oameni care au trăit clipele acelea a putut să descrie fidel îngrozitorul vuiet? Durerea, mînia, amenințarea și maiestatea ultragiată a naturii, totul se contopea într-un singur răcnet cumplit. El ținu un minut întreg — o mie de sirene într-una singură — paralizînd toată mulțimea aceea cu stăruința lui sălbatică și plutind departe prin văzduhul liniștit al verii, pînă ce ecoul lui se răspîndi de-a lungul întregii coaste de sud, ba chiar ajunse și la vecinii noștri francezi, dincolo de canal. Nici un sunet n-a egalat vreodată în istorie răcnetul pămîntului rănit.

Uluiți, asurziți, Malone și cu mine am simțit șocul, am auzit vuietul, dar am aflat din relatările altora celelalte amănunte ale acelei scene extraordinare.

Cele dintîi proiectile azvîrlite din măruntaiele pămîntului au fost lifturile. Celelalte dispozitive, prinse de pereți, au scăpat suflului, dar dușumelele trainice ale lifturilor au fost izbite în plin de șuvoiul vertical. Cînd mai multe alice sînt plasate laolaltă într-o țeavă în care se suflă, ele țîșnesc la rînd, una după alta. Tot astfel, cele paisprezece lifturi se iviră unul după altul în văzduh, înălțîndu-se unul după altul și descriind o parabolă superbă, unul din ele aterizînd în mare aproape de digul de la Worthing și al doilea pe o cîmpie nu departe de Chichester. Privitorii au declarat că din toate priveliștile stranii pe care le-au văzut vreodată, nici una n-a fost întrecută de aceea a celor paisprezece lifturi plutind lin pe cerul albastru.

După aceea a țîșnit gheizerul, tromba uriașă a unei substanțe urît mirositoare ca melasa, consistentă ca gudronul, ridicîndu-se la o înălțime apreciată la două mii de picioare. Un aeroplan de observație, care plutea deasupra priveliștii, a fost lovit, a fost înșfăcat ca de un balaur și a aterizat forțat, om și mașină făcuți totuna de noroi. Acea substanță respingătoare cu miros urît, pătrunzător, grețos, trebuie să fi fost sîngele vieții planetei sau, precum susțin profesorul Driesinger și școala de la Berlin, o secreție protectoare asemenea aceleia a sconcsului, secreție cu care Natura a înzestrat-o pe Maica Glie, ca să se apere de Challengerii indiscreți și inoportuni. Totuși cel dintîi ofensator, așezat pe tronul lui, pe dîmb, scăpă neatins, în timp ce nefericiții gazetari aflați în linia întîia de foc au fost atît de împroșcați, de udați, încît nici unul din ei n-a putut să iasă în lume mai multe săptămîni. Torentul de putreziciune a fost dus de vînt spre sud și a căzut peste nefericita mulțime care așteptase atît de mult și cu atîta răbdare pe colinele de la Downs ca să vadă

ce se va întîmpla. N-au fost accidente. Nimeni n-a avut de suferit ceva, dar mulţi au mirosit urît după aceea şi încă mai păstrează între pereţii lor cîte o amintire a marii întîmplări.

În cele din urmă puţul s-a surpat. Aşa cum natura închide încet o rană din adînc spre suprafaţă, tot astfel pămîntul vindecă nespus de repede orice leziune făcută în substanţa sa vitală. S-a auzit un scrîşnet prelung, strident, în timp ce pereţii puţului se împreunau, zgomotul răbufnind din adîncuri şi apoi ridicîndu-se tot mai sus, pînă ce, cu un tunet asurzitor, ghizdurile de cărămidă ale puţului se turtiră şi se sfărîmară, în timp ce o vibraţie, ca un cutremur uşor, nărui terasamentele şi ridică deasupra locului unde fusese puţul o piramidă de cinci sute de picioare, alcătuită din sfărîmături şi fier rupt. Experienţa profesorului Challenger nu era numai încheiată, dar fusese înmormîntată, ascunsă pentru totdeauna vederii omeneşti. Dacă nu s-ar vedea acolo obeliscul ridicat de Royal Society, ar fi îndoielnic că urmaşii noştri vor şti vreodată locul exact al acelui eveniment neobişnuit.

Apoi veni marele final.

Multă vreme după acele fenomene succesive s-a aşternut o linişte şi o tăcere încordată, în timp ce oamenii îşi recăpătau cumpătul şi încercau să-şi dea seama exact ce se întîmplase şi cum se ajunsese acolo. Şi deodată ţîşni în minţile lor revelaţia măreţei realizări, uriaşa întindere a concepţiei, geniul şi minunăţia execuţiei. Şi ei se întoarseră brusc spre Challenger. Din toate părţile cîmpiei răsunară strigăte de admiraţie. Pe dîmb, el privea în jos spre marea de chipuri întoarse către el, întretăiată doar de batistele care fluturau. Privind înapoi îl văd mai bine acum decît îl vedeam atunci. Se ridicase de pe scaun cu ochii pe jumătate închişi, pe faţă cu zîmbetul conştient al meritului, cu mîna stîngă în şold, cu dreapta dusă la piept, sub frac.

Fără îndoială că imaginea aceea va rămîne nemuritoare, întrucît am auzit împrejurul meu țăcănitul aparatelor, ca acela de la jocul crichetului pe cîmp. Soarele de iunie strălucea auriu deasupra capului său, în timp ce el se întorcea grav, făcînd o plecăciune spre fiecare punct cardinal. Challenger super-om de știință, Challenger arhipionierul, Challenger primul om dintre toți oamenii pe care Maica Glie a fost silită să-l recunoască.

Și drept epilog, încă un cuvînt. Desigur, e bine cunoscut că efectul experienței s-a simțit pe tot pămîntul. Este adevărat că planeta rănită n-a scos nicăieri un asemenea urlet ca în punctul de pătrundere, dar prin comportarea sa, pretutindeni ea a arătat că e într-adevăr o entitate. Și-a arătat indignarea prin fiecare orificiu, prin fiecare vulcan. Hecla a mugit pînă ce islandezii s-au temut de un cataclism. Vezuviul a răsuflat adînc din măruntaie. Etna a împroșcat o cantitate oarecare de lavă și, drept urmare, împotriva lui Challenger a fost intentat un proces de o jumătate de milion de lire în fața instanțelor de judecată din Italia, reprezentînd daune pentru nimicirea viilor. Chiar în Mexic și în centrul Americii Centrale erau semne ale unei intense mînii plutonice, iar urletele vulcanului Stromboli au asurzit întreaga Mediterană răsăriteană. E o ambiție obișnuită a oamenilor să facă întreaga lume să vorbească, dar a fost numai privilegiul lui Challenger să facă întregul pămînt să răcnească.

Sam Moskowitz consideră că povestirea se caracterizează printr-o „puternică originalitate“ (35). Fără a-i contesta nici o clipă meritele, trebuie să menționăm că ideea aparține scriitorului francez G. de Wailly, autorul romanului Asasinul globului, *publicat în* Journal des Voyages, *în 1910. Pentru că și-a pierdut familia într-un cutremur, eroul romanului jură să ucidă Pămîntul, care i se pare a fi un animal imens și rău. El încearcă să dis-*

trugă un „organ vital", dar se produce un cataclism și „animalul" nu moare.

Oricum, Cînd a răcnit Pămîntul, *ca* și Mașina de dezintegrare, *ne oferă din nou prilejul de a-l admira pe Challenger în postura agresiv triumfătoare pe care i-o cunoaștem din* Lumea pierdută. *Căci între timp apăruse* Țara ceţurilor *(1925), în care monumentul de certitudine se transformase în contrariul său, cele cîteva accente mistice din* Centura toxică *amplificîndu-se pînă la proporțiile unei „apologii romanțate a spiritismului" (37). Evoluția teribilului profesor nu face decît să repete, dealtfel, evoluția creatorului său, care devenise, începînd din 1916, un adept deosebit de activ al „religiei psihice", termen preferat de el „spiritismului". Influența acestei doctrine, întemeiate pe autosugestie și pe înșelătorii, uneori foarte abile, este vizibilă și în a doua parte a ultimei incursiuni doyleene pe tărîmul fantasticului-științific,* Fosa Maracot.

După lumea pierdută *din Matto Grosso, scriitorul ne înfățișează acum* Lumea pierdută sub mare, *cum e subintitulată povestirea. Datorită unui incident, batisfera doctorului Maracot ajunge pe fundul Atlanticului, la sud-vest de insulele Canare și echipajul îi descoperă pe urmașii legendarilor atlanți. Imbrățișînd teoriile teozofilor și ocultiștilor, Doyle pune pieirea Atlantidei pe seama coruperii locuitorilor ei de către semi-demonul Baal-Seepa, care vrea acum să-și desăvîrșească opera. Planurile lui sînt însă dejucate de doctorul Maracot, depozitar efemer al spiritului unui geniu atlant, adversarul dintotdeauna al lui Baal-Seepa...*

A venit momentul să ne întrebăm în ce constă contribuția lui Arthur Conan Doyle la dezvoltarea literaturii științifico-fantastice. Este el doar „unul dintre cei mai buni discipoli ai lui Jules Verne" ? (37). Cu toate asemănările pe care le-am semnalat, credem că în aventurile profesorului Challenger există un ferment aparținînd exclusiv secolului al XX-lea, o nouă modalitate de a ex-

prima plastic fenomenul lărgirii explozive a granițelor cunoașterii. Doyle nu este nici un epigon al lui Wells. El nu anticipează pentru a da avertismente sau pentru a-și afirma concepția asupra viitorului. Opera sa științifico-fantastică reprezintă mai curînd o prelungire a ciclului holmesian în alte coordonate. De aici preocuparea pentru suspense, *pentru un ritm susținut al acțiunii.*

Pierre Nordon greșește, după părerea noastră, și atunci cînd vrea să ne convingă că „Ciclul lui Challenger, care, în Lumea pierdută, *inaugura ultima fază a activității sale literare, înseamnă din partea lui Conan Doyle un fel de renunțare, căci aparține în mod deliberat literaturii pentru copii" (37). Se face simțită aici concepția eronată potrivit căreia* science fictionul *s-ar adresa exclusiv tinerilor cititori — și autorul pare s-o împărtășească, de vreme ce îi scria lui Greenhough Smith, editorul publicației* The Strand, *referitor la* Lumea pierdută: *„Ambiția mea este ca ea să însemne în literatura pentru băieți ceea ce a însemnat Sherlock Holmes în povestirea detectivă" (cf. 35). Dar cum să lipești o astfel de etichetă pe* Centura toxică *și* Cînd a răcnit Pămîntul, *ca să nu mai vorbim de* Țara cețurilor ?...

Criticul francez are în schimb dreptate afirmînd că: „Această operă ea singură (Lumea pierdută) *și seria de povestiri pe care o inaugurează ar fi fost fără îndoială de ajuns pentru a-i asigura lui Conan Doyle o reală reputație literară". Și, adăugăm noi, pentru a-l situa ferm printre maeștrii anticipației clasice.*

În 1925, cînd apărea Țara cețurilor, *Aleksandr Beleaev își făcea debutul în* science fiction. *Povestirea* Capul profesorului Dowell, *amplificată ulterior pînă la dimensiunile unui roman, pornea de la posibilitatea menținerii în viață a unui cap izolat, ceea ce părea atunci o enormitate. O bună parte a operei lui Beleaev, „întemeietorul literaturii științifico-fantastice sovietice, unul dintre cei mai mari reprezentanți ai ei" (28), se caracteri-*

zează prin ingeniozitate și îndrăzneală, chiar atunci cînd apelează la fondul de aur al anticipației. După 1920, revistele și editurile sovietice publicau numeroase lucrări ale autorilor străini, în primul rînd Jules Verne, H. G. Wells, Arthur Conan Doyle, dar și Maurice Renard, al cărui Doctor Lerne, sub-zeu *ar fi putut să-i sugereze lui Beleaev ideea primei sale povestiri. Scriitorul considera, dealtfel, că tînăra anticipație sovietică „trebuia în mod inevitabil să treacă prin stadiul uceniciei la maeștrii vest-europeni. Firește că trebuia să ne însușim și formele standard" (7). Așa se explică, de pildă, prezența unor candidați la dominația mondială (Stirner din* Stăpînul lumii, *Baily din* Vînzătorul de aer), *viziunea unei omeniri viitoare degenerate din punct de vedere fizic* (Lupta în eter), *utilizarea anabiozei pentru călătoria în timp* (Nici viață, nici moarte), *teme și idei întîlnite frecvent în* science fiction-*ul occidental. Există și similitudini mai exact circumscrise :* Omul din dulapul de cărți *a făcut corpurile materiale penetrabile și trece el însuși prin pereți, iar șomerul din* Lumea care nu se vede *este sensibil la radiațiile electromagnetice — ca și* Omul trucat, *respectiv* Omul cu trup inconsistent *din povestirile cu aceleași titluri ale lui Maurice Renard ;* Omul amfibie *are grefate bronhii de rechin, asemeni cu* Omul care poate trăi în apă *al lui Jean de La Hire (numele eroilor, Ihtiandr și Hictaner, sînt și ele destul de apropiate). Evident, nu e vorba de plagiat și nici măcar de adaptare, Beleaev fiind un creator în adevăratul sens al cuvîntului. Topind în creuzetul imaginației sale aceste sugestii, el știe să le dea o formă proprie și să integreze ideile anticipatoare într-o acțiune trepidantă, punîndu-le în slujba reliefării unor puternice drame individuale.*

Un loc aparte în opera lui Beleaev revine Invențiilor miraculoase ale profesorului Wagner. *Sînt peste zece povestiri, care nu-și propun să creeze un personaj complex, cu o personalitate covîrșitoare (cum e, de pildă, profeso-*

rul Challenger), ci se concentrează asupra „invențiilor" înseși, asupra genezei și implicațiilor utilizării lor, învăluindu-le într-o aură de amuzament ironic.

Iată cum descoperă fostul asistent al profesorului, Peskov, aria extrem de largă a preocupărilor acestuia: „Am impresia că am nimerit în cabinetul lui Faust. Laboratorul profesorului Wagner este uluitor. Ce nu poți vedea aici !... Fizică, chimie, biologie, electrotehnică, microbiologie, anatomie, fiziologie — s-ar părea că nu există domeniu al științei care să nu-l intereseze pe Wagner, sau Wag, cum mi-a cerut să-i spun. Microscoape, spectroscoape, electroscoape și diferite ale „scoape" care-i îngăduie să vadă lucruri altfel inaccesibile ochiului nostru. Urmează aparate pentru auz, „microscoape" acustice, cu ajutorul cărora Wagner recepționează mii de sunete noi : „și lunecarea jivinelor marine, și fiorul răchitei îndepărtate". Sînt aici materiale de sticlă, cupru, aluminiu, cauciuc, porțelan, ebonit, platină, aur, oțel, în cele mai variate forme și combinații. Retorte, baloane, serpentine, eprubete, lămpi, bobine, spirale, fire, șaltere, întrerupătoare, butoane... Oare toate acestea nu reflectă însăși complexitatea creierului lui Wagner ? Camera de alături este un adevărat panopticum : acolo Wagner întreține culturi de țesuturi, hrănește un deget viu, o ureche de iepure, o inimă de cîine, un cap de berbec și... un creier de om. Da, da, un creier viu, care gîndește !" Este creierul unui tînăr savant german, Ring, mort într-un accident. Wagner a găsit un mijloc de comunicare cu el și știe că ar vrea să nu mai fie condamnat la imobilitate. Întrucît creierul, hrănit cu o soluție specială, a crescut foarte mult, nu mai poate fi vorba de a-l transplanta într-un craniu omenesc. Și atunci, Wagner îl introduce în craniul unui elefant care, botezat Hoiti-Toiti, *va ajunge în cele din urmă în arena unui circ berlinez.*

Subliniind că și în acest caz o idee mai veche (în Doctorul Lerne, *creierii lui Mac-Bell și Nicolas Vermont sînt*

transplantați în cranii de cîine și, respectiv, taur) este dezvoltată în mod independent, amintim o altă operație extraordinară, săvîrșită de Wagner în Africa. Un membru al expediției a suferit un accident, iar asistentul profesorului a murit înainte de a spune pe ce drum se poate ajunge la el. Wagner extrage creierul asistentului, află ceea ce dorește descifrîndu-i oscilațiile electromagnetice și-l înzestrează cu ochi de vacă, descoperindu-l astfel pe cel accidentat (Amba).

Un întreg capitol al operei lui Beleaev este consacrat popularizării diferitelor noțiuni științifice, într-o manieră atractivă. Apărînd inițial în revista Ioj (Ariciul), *din Leningrad, sub titlul generic „Întîmplări extraordinare", micile povestiri-enigmă au fost amplificate ulterior, potrivit metodei de lucru a scriitorului. Beleaev pare să adreseze logicii și fanteziei noastre întrebarea : ce-ar fi dacă..., s-ar micșora viteza luminii* (Moartea luminii), *ar dispare bacteriile* (Lumea nepieritoare), *am realiza un aliaj din substanțe mai ușoare decît aerul* (Covorul zburător), *ar reînvia însușirile naturale pierdute ale omului primitiv* (Instinctul străbunilor) ? *Din această categorie, am ales o povestire în care îl vom reîntîlni pe profesorul Wagner.*

ÎN ABIS

I. Vila misterioasă

În timpul plimbărilor mele prin împrejurimile Simeizului am remarcat o vilă singuratică pe un povîrniș al muntelui. La vilă nu ducea nici un drum. Era împrejmuită cu un gard înalt și avea o portiță scundă, întotdeauna bine închisă. De cealaltă parte a gardului nu se vedea nici un tufiș, nici un copac. În jurul vilei — colțuri de stînci

gălbui, între care creşteau ici-colo ienuperi piperniciţi şi brazi de munte mici şi strîmbi.

„Cui i-o fi trecut prin minte să se stabilească pe stînca asta sălbatică şi golaşă ? îmi ziceam hoinărind prin jurul vilei. Oare o fi stînd cineva aici ?"

N-am văzut încă niciodată pe cineva ieşind de-acolo. Eram aşa de curios încît, mărturisesc, încercam să arunc o privire în curtea misterioasei vile urcîndu-mă pe stîncile din apropiere. Dar vila era situată astfel încît, din orice parte mă uitam, nu puteam să văd decît un colţişor al curţii. Curtea era la fel de golaşă ca şi locul din jur.

Dar după cîteva zile de observaţii am surprins trecînd prin curte o femeie în vîrstă, îmbrăcată în negru.

Asta m-a intrigat şi mai mult.

— Dacă aici stau oameni, ei trebuie să întreţină cît de cît o legătură cu lumea exterioară, cel puţin să meargă la piaţă după de-ale gurii !

Am început să culeg informaţii printre cunoştinţele mele şi în cele din urmă curiozitatea mi-a fost satisfăcută. E drept, nimeni nu ştia ceva precis despre locatarii vilei, dar unul din cunoscuţi mi-a spus că, după cum se zvoneşte, acolo stă profesorul Wagner.

Profesorul Wagner !

Atît era de ajuns ca să nu mai las vila din vedere. Acum voiam cu orice chip să-l văd pe omul acesta ieşit din comun, care a făcut atîta vîlvă cu invenţiile sale. Dar cum ?... Am început pur şi simplu să spionez vila. Simţeam că nu e bine ceea ce fac, totuşi continuam să ţin casa sub observaţie, stînd la pîndă ceasuri întregi, la diferite ore din zi şi chiar din noapte, după o tufă de ienupăr din apropierea vilei.

Se zice că dacă un om urmăreşte neabătut un ţel, mai devreme sau mai tîrziu îl va atinge.

Intr-o dimineaţă, devreme de tot, de cum s-a luminat de ziuă, am auzit deodată scîrţîind portiţa din gardul

înalt. Cu atenția încordată, m-am făcut ghem, urmărind cu răsuflarea tăiată ce-o să fie mai departe.

Portița se deschise, lăsînd să iasă un bărbat înalt, rumen în obraji, cu o barbă blondă și cu mustățile lăsate în jos. Omul aruncă atent o privire în jur. Desigur era el, profesorul Wagner!

Convingîndu-se că nu se află nimeni prin preajmă, porni să urce încet, ajunse la o mică platformă din munte și aici începu să facă niște exerciții cu totul de neînțeles pentru mine. Pe platformă erau risipiți bolovani de diferite mărimi. Wagner se apropia de ei și încerca să-i ridice, apoi, călcînd cu grijă, își schimba locul și relua operația. Dar toți bolovanii erau așa de mari și de grei încît chiar și un atlet profesionist abia dacă i-ar fi putut urni din loc.

„Ce îndeletnicire stranie!“ mi-am zis. Și deodată am rămas atît de uluit încît am lăsat să-mi scape o exclamație. S-a petrecut ceva de necrezut: profesorul Wagner s-a apropiat de o bucată uriașă de stîncă, mai mare cît un stat de om, a apucat-o de un colț ascuțit care ieșea în afară și a ridicat-o cu atîta ușurință ca și cum ar fi fost o bucată de carton. Intinzînd brațul, începu să descrie segmente de arc cu bucata de stîncă.

Nu știam ce să cred. Ori Wagner avea o forță supranaturală... dar atunci de ce nu a putut să ridice bolovanii ceilalți, destul de mici, ori... Nu mi-am dus gîndul pînă la capăt, cînd o nouă scamatorie a lui Wagner mă uimi și mai mult.

Wagner aruncă bucata de stîncă în sus ca pe o pietricică și ea se ridică la vreo douăzeci de metri. Așteptam cu emoție s-o văd izbindu-se de pămînt. Dar recădea destul de încet. Numărasem zece secunde înainte ca ea să înceapă să revină. Și cînd ajunse aproape de pămînt la înălțimea unui om, Wagner întinse mîna, o prinse și o reținu, și trebuie să spun că mîna nici nu i-a tremurat.

— Ho-ho-ho! rîse cu o voce veselă de bas Wagner și aruncă departe de el bucata de stîncă. Aceasta, zburînd

o vreme paralel cu pămîntul, căzu brusc și se sfărîmă în bucăți cu un zgomot asurzitor.

— Ho-ho-ho! rîse iar Wagner și făcu un salt neobișnuit. Ridicîndu-se la vreo patru metri, zbură în lungul platformei în direcția mea. Se pare însă că nu și-a calculat bine saltul, pentru că i s-a întîmplat același lucru ca și bucății de stîncă : deodată începu să cadă brusc. Și dacă n-ar fi fost panta pe care se prăvăli, poate că Wagner și-ar fi pierdut viața. Căzu nu departe de mine, de cealaltă parte a tufei de ienupăr, scoase un geamăt și trînti o înjurătură, apucîndu-se de genunchi. Frecîndu-se de cîteva ori pe locul lovit, încercă să se ridice și gemu iar. După un moment de ezitare m-am decis să-mi trădez prezența și să-i dau o mînă de ajutor.

— V-ați lovit rău? Pot să vă ajut cu ceva? l-am întrebat, ieșind de după tufiș.

Se pare că apariția mea nu l-a mirat pe profesor. În orice caz n-a lăsat să se vadă asta în nici un fel.

— Nu, mulțumesc, răspunse el calm. Și încercă din nou să se ridice. Fața i se schimonosi de durere. Ba chiar se răsturnă pe spate. Piciorul lovit se umfla repede la genunchi. Era evident că trebuia neapărat să-i vin într-ajutor.

Drept care am început să acționez decis.

— Să mergem pînă nu vă pierdeți și mai mult puterile, i-am spus, ajutîndu-l să se ridice.

Wagner se supuse. La fiecare mișcare, piciorul lovit îl făcea să sufere. Am urcat încet panta abruptă. Aproape că îl căram în cîrcă pe Wagner, și corpul lui destul de greu mă istovea. În același timp, însă, eram extrem de mulțumit că în felul acesta aveam prilejul nu numai să-l văd pe profesorul Wagner, dar să-l și cunosc, să-i vizitez casa. Dealtfel, poate că odată ajunși la portiță, el îmi va mulțumi și nu mă va pofti înăuntru. Gîndul acesta mă neliniștea în timp ce ne apropiam de gardul înalt al vilei sale. Dar Wagner nu spuse nimic, și poate că nici nu pu-

tea să spună, așa încît am trecut pragul mult rîvnit. Wagner se simțea prost de tot. Din pricina loviturii și a comoției aproape că își pierduse cunoștința. Și eu cădeam din picioare de oboseală. Și totuși, mai înainte de a-l duce în casă, am aruncat peste umăr o privire cercetătoare în curte.

Curtea era destul de mare. În mijlocul ei stătea un aparat semănînd cu aparatul lui Maurain. În fundul curții, pe pămînt, se vedea un orificiu rotund, acoperit cu un geam gros. În jurul acestui orificiu, de la el spre casă și încă în cîteva direcții porneau din pămînt niște arcuri aflate la o distanță de jumătate de metru unul de altul.

Mai mult n-am apucat să văd nimic. Din casă ne ieși în întîmpinare femeia aceea în vîrstă, îmbrăcată în negru, menajera lui, așa cum am aflat mai tîrziu.

Amîndoi l-am așezat pe profesorul Wagner în pat.

II. „Cercul vrăjit"

Wagner se simțea foarte rău. Respira greu, stătea cu ochii închiși, delira.

„Oare din cauza unei comoții poate să piară această genială mașină care este creierul profesorului Wagner ?" mă gîndeam îngrijorat.

Bolnavul delira rostind formule matematice și în răstimpuri gemea. Menajera, pierzîndu-se cu firea, stătea neajutorată, repetînd într-una :

— Ce ne facem acum ? Doamne, ce ne facem ?...

A trebuit să-i dau profesorului primul ajutor și să-l îngrijesc.

Abia a doua zi, spre dimineață, Wagner își veni în fire. Deschise ochii și mă privi perfect conștient.

— Vă mulțumesc... rosti el abia auzit.

I-am dat să bea, iar el, făcîndu-mi un semn cu capul, mă rugă să-l las singur. Obosit de emoțiile din ajun și de noaptea nedormită, m-am decis, în sfîrșit, să-l las pe bolnav singur și am ieșit în curte, ca să respir aerul proaspăt al dimineții. Aparatul acela necunoscut din mijlocul curții îmi atrase din nou atenția. M-am apropiat de el și am întins mîna.

— Stați pe loc ! am auzit din spate vocea înfundată, speriată a menajerei. Și în aceeași clipă am simțit că mîna mea a devenit neînchipuit de grea, ca și cînd s-ar fi atîrnat de ea o greutate uriașă, trăgîndu-mă în jos cu atîta putere încît am căzut la pămînt. O greutate nevăzută îmi apăsa încheietura brațului. Făcînd un mare efort, mi-am retras mîna. Mă durea și se înroșise.

Lîngă mine stătea menajera și clătina din cap afectată.

— Păi cum așa ?... Păi se poate ?... Mai bine nu umblați prin curte, că vă strivește cu totul !

Neînțelegînd nimic, m-am întors în casă și mi-am pus o compresă pe mîna bolnavă.

Cînd profesorul se trezi din nou, arăta cît se poate de bine. Pare-se că omul acesta avea un organism din cale-afară de sănătos.

— Ce-i asta ? întrebă el, arătînd spre brațul meu.

I-am spus ce s-a întîmplat.

— Ați fost într-un mare pericol, zise el.

Eram tare dornic să aflu cît mai grabnic de la Wagner o explicație a tuturor întîmplărilor extraordinare prin care trecusem, dar m-am abținut să pun vreo întrebare, nedorind să-l deranjez pe bolnav.

În aceeași zi, seara, Wagner, cerînd să fie întors în pat cu fața la geam, începu să vorbească singur despre ceea ce mă preocupa atît.

— Știința studiază manifestările forțelor naturii, începu el fără nici o introducere, stabilește legile științifice, dar cunoaște prea puțin esența acestor forțe. Noi spunem : „electricitate, forță de gravitație". Le studiem însușirile,

le folosim în scopurile noastre. Dar ele ne dezvăluie foarte anevoie ultimele taine ale naturii lor. De aceea nu le folosim nici pe departe în deplină măsură. Electricitatea s-a dovedit a fi în această privință mai docilă. Am supus această forță și punînd stăpînire pe ea, am silit-o să lucreze pentru noi. O deplasăm dintr-un loc în altul, o acumulăm ca rezervă, o consumăm pe măsura necesităților. Dar forța de gravitație este într-adevăr forța cea mai recalcitrantă. Cu ea trebuie să fim înțelegători, mai mult să ne adaptăm noi la ea decît s-o adaptăm pe ea la nevoile noastre. Dacă am putea să modificăm forța de gravitație, s-o dirijăm cum vrem noi, s-o acumulăm așa cum acumulăm electricitatea, gîndiți-vă ce armă puternică am căpăta ! Este o veche dorință a mea să pun stăpînire pe această forță ce nu se lasă supusă.

— Și ați pus stăpînire pe ea ! am exclamat, începînd să înțeleg cele ce se întîmplă.

— Da, am pus stăpînire pe ea. Am găsit un mijloc pentru a regla forța de gravitație așa cum doresc eu. Ați asistat la primul meu succes... Uf... succesele sînt uneori scump plătite !... oftă Wagner, frecîndu-și genunchiul lovit. Am făcut o experiență reducînd forța de gravitație într-un mic sector de lîngă casă. Ați văzut cu cîtă ușurință am ridicat bucata aceea de stîncă. Am reușit asta prin creșterea forței de gravitație într-un mic sector al curții mele... Era cît pe ce să plătiți cu viața curiozitatea dumneavoastră apropiindu-vă de „cercul vrăjit". Priviți, urmă el, arătînd cu mîna pe geam. În direcția vilei vine un stol de păsări. Poate măcar una din ele va trece pe deasupra sectorului cu gravitație amplificată...

Wagner tăcu. Eu urmăream tulburat păsările ce se apropiau. Iată-le zburînd pe deasupra curții...

Deodată, una din ele căzu ca o piatră la pămînt. Nu se zdrobi doar, ci se prefăcu într-o pată, acoperind pămîntul cu un strat, cred, nu mai gros ca o foiță de țigară.

— Ați văzut ?

M-am cutremurat, gîndindu-mă că și eu puteam să am aceeași soartă.

— Da, îmi ghici el gîndul, v-ar fi strivit greutatea propriului dumneavoastră cap, prefăcîndu-vă într-o turtă. Și, rîzînd din nou, continuă : Fima, menajera mea, spune că eu am inventat un mijloc excelent de a feri alimentele de pisicile vagabonde. „Nu le omorîți chiar de tot, zice ea, numai să li se lipească labele de pămînt, ca altă dată să nu mai vină !“ Da... zise el după o pauză, există pisici mai păguboase și mai periculoase, cu două picioare, înarmate nu cu gheare și cu dinți, ci cu tunuri și cu mitraliere. Închipuiți-vă ce barieră va constitui forța de gravitație supusă de om ! Eu pot să fac o zonă de baraj la frontierele statelor, peste care nu va trece nici un dușman. Aeroplanele vor cădea ca pasărea asta. Mai mult decît atît, nici chiar obuzele nu vor putea trece peste această zonă de baraj. S-ar putea face și invers : să-l lipsești pe inamicul în ofensivă de forța de gravitație, și atunci soldații, la cea mai mică mișcare, vor sări în sus și se vor bălăbăni neputincioși în aer... Dar toate acestea sînt fleacuri în comparație cu ceea ce am realizat. Am găsit un mijloc de a reduce forța de gravitație pe toată suprafața globului pămîntesc, cu excepția polilor...

— Cum veți realiza asta ?

— Voi sili globul pămîntesc să se învîrtească mai repede, asta-i tot, răspunse profesorul Wagner cu un aer ca și cum ar fi fost vorba de un titirez.

— Vreți să măriți viteza de rotație a Pămîntului ?! nu m-am putut stăpîni eu să exclam.

— Da, voi mări viteza lui de rotație, și atunci forța centrifugă va începe să crească, și toate corpurile aflate pe pămînt vor deveni tot mai ușoare. Dacă nu aveți nimic împotrivă să mai rămîneți la mine cîteva zile...

— Cu plăcere !

— Am să încep o experiență de îndată ce am să mă dau jos din pat, și veți vedea multe lucruri interesante.

III. Se învîrteşte!

După cîteva zile, profesorul Wagner se făcu bine, dacă nu puneam la socoteală faptul că șchiopăta puțin. Se retrăgea pentru scurt timp în laboratorul său subteran, aflat într-un colț al curții, punîndu-mi mie la dispoziție biblioteca. Dar în laborator nu mă poftea.

O dată, cînd ședeam în bibliotecă, intră Wagner, foarte surescitat, și încă din prag îmi strigă :

— Se învîrtește ! Am pus aparatul meu în funcțiune și acum să vedem ce-o să fie mai departe !

Mă așteptam să se petreacă ceva neobișnuit. Dar orele treceau, trecu ziua și nu se schimbă nimic.

— Așteptați, surîse profesorul pe sub mustață, forța centrifugă crește proporțional cu pătratul vitezei. Iar Pămîntul e un titirez cam mare, durează pînă să-i faci vînt !

A doua zi dimineață, dîndu-mă jos din pat, m-am simțit parcă mai ușor. Ca să mă controlez, am ridicat un scaun. Mi se păru și el mult mai ușor ca de obicei. Se pare că forța centrifugă a început să acționeze. Am ieşit pe terasă și m-am așezat cu o carte în mînă. Pe carte cădea umbra unei coloane. Fără să vreau, am băgat de seamă că umbra se deplasează destul de repede. Ce putea să însemne asta ? Era ca și cum Soarele ar fi început să se deplaseze mai repede pe cer.

— Aha, ați observat ? am auzit vocea lui Wagner, care mă urmărea. Pămîntul se învîrtește mai repede, iar zilele şi nopțile se fac mai scurte

— Şi ce-o să fie mai departe ? l-am întrebat nedumerit.

— Om trăi și-om vedea, răspunse profesorul.

În ziua aceea soarele a apus cu două ore mai devreme ca de obicei.

— Îmi închipui ce zarvă trebuie să fi produs acest eveniment în toată lumea ! i-am zis profesorului. Ar fi interesant de știut...

— Puteţi afla asta la mine în cabinet, acolo e un aparat de radio, răspunse Wagner.

M-am dus repede în cabinet şi m-am convins că populaţia întregului glob pămîntesc e într-o teribilă stare de surescitare.

Dar acesta era numai începutul. Rotaţia Pămîntului creştea mereu. O zi şi o noapte durau doar patru ore.

— Acum toate corpurile aflate la ecuator au pierdut a patruzecea parte din greutate, spuse Wagner.

— De ce numai la ecuator ?

— Acolo puterea de gravitaţie a Pămîntului e mai mică, iar raza rotaţiei mai mare, ceea ce înseamnă că şi forţa centrifugă acţionează mai tare.

Oamenii de ştiinţă au şi înţeles pericolul. A început o mare migraţie a popoarelor din regiunile ecuatoriale spre latitudini mai înalte, unde forţa centrifugă este mai mică. Deocamdată, însă, scăderea greutăţii era chiar folositoare : trenurile puteau transporta încărcături uriaşe, un motor slab de motocicletă era suficient pentru a tracta un mare aeroplan de călători, viteza de deplasare creştea. Oamenii deveniră dintr-odată mai uşori şi mai puternici. Eu însumi am simţit cum devin din ce în ce mai uşor. Un sentiment extraordinar de plăcut !

Radioul începu să aducă curînd veşti tot mai triste. Trenurile deraiau tot mai des în pante şi la curbe, dealtfel fără să se producă cine ştie ce catastrofe : vagoanele, chiar deraind, nu se sfărîmau. Vîntul ridica nori de praf, care nu se mai lăsa pe pămînt, ci se transforma în uragan. De peste tot se anunţau inundaţii catastrofale.

Atunci cînd viteza de rotaţie a crescut de şaptesprezece ori, obiectele şi oamenii de la ecuator nu mai aveau deloc greutate.

Într-o seară am auzit la radio o veste înfricoşătoare : în Africa Ecuatorială şi în America au fost cîteva cazuri cînd oamenii, neavînd nici o greutate, sub efectul forţei centri-

fuge, cădeau în sus. Curînd apoi a venit altă veste îngrozitoare : la ecuator, oamenii au început să se sufoce.

— Forța centrifugă smulge învelișul de atmosferă al globului pămîntesc, „fixat“ de Pămînt prin forța gravitației terestre, mă lămuri calm profesorul.

— Atunci... și noi o să ne sufocăm, nu ? l-am întrebat îngrijorat.

Wagner ridică din umeri.

— Noi sîntem bine pregătiți pentru orice schimbări.

— Dar de ce ați făcut asta ? Bine, dar e o catastrofă mondială, asta înseamnă pieirea civilizației !.. nu m-am putut stăpîni să nu exclam.

Wagner rămase imperturbabil.

— Veți afla mai tîrziu de ce am făcut-o.

— Oare numai pentru o experiență științifică ?

— Nu înțeleg ce vă miră atîta, răspunse el. Ciudat ! Cînd trece un uragan sau erupe un vulcan și ucide mii de oameni, nimănui nu-i trece prin minte să învinuiască vulcanul. Considerați asta ca o calamitate...

Răspunsul nu mă satisfăcu. Fără să vreau, începeam să resimt ostilitate față de profesorul Wagner.

„Trebuie să fii un monstru, să n-ai inimă, pentru ca de dragul unei experiențe științifice să condamni la pieire miloane de oameni“, mi-am zis.

Ostilitatea mea față de Wagner sporea pe măsură ce eu însumi mă simțeam din ce în ce mai prost, și aveam și de ce : veștile acestea îngrozitoare despre o lume care piere, perindarea aceasta tot mai accelerată a zilelor și nopților pot să te scoată din fire. Eu aproape că nu dormeam și eram extrem de nervos. Trebuia să mă deplasez cu cea mai mare prudență. Cel mai mic efort muscular mă făcea să sar în sus și să mă izbesc cu capul de tavan, e drept nu prea tare. Obiectele își pierdeau greutatea, și era tot mai dificil s-o scoți la capăt cu ele. Era destul să atingi din întîmplare o masă sau un fotoliu, că mobila se mișca din loc.

Apa din spălător curgea foarte încet și jetul de apă se deplasa într-o parte. Mișcările noastre erau repezite. Membrele corpului, aproape lipsite de greutate, se mișcau aiurea, ca la o marionetă. „Motoarele“ corpului nostru, mușchii, erau prea puternice pentru greutatea scăzută a corpului. Și nu puteam nicicum să ne obișnuim cu această situație nouă, deoarece greutatea scădea mereu.

Fima, menajera lui Wagner, nu era mai puțin furioasă decît mine. Cînd gătea, semăna cu un jongleur. Cratițele și tigăile zburau în sus sau în lături ; ea încerca să le prindă și făcea mișcări caraghioase.

Numai Wagner era într-o dispoziție excelentă și chiar rîdea de noi.

Cutezam să ies în curte numai după ce îmi umpleam buzunarele cu pietre, „ca să nu cad în cer“. Vedeam cum scădea apa în mare ; apa era mînată spre vest, unde probabil inunda țărmurile... Pe lîngă toate astea, am început să simt amețeli, mă sufocam. Aerul se rarefia. Vîntul uraganic, care bătea tot timpul dinspre est, parcă începuse să slăbească... În schimb temperatura scădea rapid.

Aerul se rarefia... în curînd va veni sfîrșitul... Mă simțeam atît de groaznic de prost, încît am început să mă gîndesc ce moarte să-mi aleg : să cad în cer, sau să mă sufoc. Asta e moartea cea mai rea ; în schimb am să văd pînă la capăt ce-o să se întîmple cu Pămîntul...

„Nu, e mai bine totuși s-o sfîrșesc imediat“, m-am decis, simțind că mă sufoc, și am început să scot pietrele din buzunar.

Mîna cuiva mă opri.

— Stați așa ! am auzit vocea lui Wagner. În aerul rarefiat, vocea lui suna foarte slab. E timpul să coborîm la subsol !

Mă luă de braț, făcu un semn din cap menajerei, care stătea pe terasă respirînd anevoie, și pornirăm spre un colț al curții, spre „geamul“ acela mare, rotund, din pămînt. Eu îmi pierdusem cu totul voința, mergeam ca

în vis. Wagner deschise ușa grea care ducea în laboratorul subteran şi mă împinse prin ea. Pierzîndu-mi cunoştinţa, am căzut lin pe pardoseala de piatră.

IV. Cu capul în jos

Nu ştiu cît am stat în nesimţire. Prima senzaţie a fost că respir iar aer curat. Am deschis ochii şi m-am mirat mult văzînd un bec electric fixat în mijlocul podelei nu departe de locul unde mă aflam.

— Să nu vă miraţi, am auzit vocea profesorului Wagner. Podeaua noastră va deveni curînd tavan. Cum vă simţiţi ?

— Mulţumesc, mai bine.

— Atunci ridicaţi-vă, aţi stat destul culcat ! spuse el, și mă luă de braţ. M-am săltat în sus, spre tavanul de sticlă, apoi am început să cobor, foarte încet.

— Să mergem să vă arăt locuinţa mea subterană, spuse Wagner.

Locuinţa se compunea din trei camere : două din ele întunecoase, luminate doar de becuri electrice, și una mare, cu tavanul de sticlă, sau poate cu podeaua, mi-e greu să precizez. Trebuie spus că noi treceam, se pare, prin acel moment cînd forţa de gravitaţie a Pămîntului și forţa centrifugă făcuseră corpurile noastre imponderabile.

Asta ne îngreuna foarte mult deplasarea prin camere. Făceam cele mai fanteziste piruete, ne agăţam de mobilier, ne avîntam proptindu-ne în mobile, săream, cădeam peste mese, uneori rămîneam atîrnaţi în aer, neajutoraţi, întinzîndu-ne, unul altuia mîinile. Ne despărţeau doar cîţiva centimetri, dar nu puteam străbate acest spaţiu pînă nu găseam vreun truc care să ne scoată din starea asta de echilibru instabil. Lucrurile pe care le deplasam din loc zburau împreună cu noi. Un scaun plutea în mij-

locul camerei, paharele cu apă stăteau culcate și apa aproape că nu se vărsa, doar se prelingea pe pereții lor exteriori...

Am observat o ușă care ducea într-o a patra cameră. Acolo se auzea un duduit, dar Wagner nu mă lăsă să intru în această încăpere. Aici se afla probabil mecanismul care accelera rotația Pămîntului.

Curînd însă „călătoria noastră interplanetară" luă sfîrșit și coborîrăm pe... plafonul de sticlă, care de-acum înainte trebuia să ne slujească de podea. Lucrurile nu trebuiau deplasate, ele își schimbaseră singure locul, și becul electric fixat în podea stătea acum deasupra noastră, luminîndu-ne camera în nopțile scurte.

Wagner a prevăzut într-adevăr totul. Camera noastră era bine alimentată cu aerul păstrat în niște rezervoare speciale. Aveam destule conserve și apă. „Iată de ce nu mergea menajera la piață", m-am gîndit eu. Mutați pe tavan, mergeam pe el tot așa de liber ca pe podea, deși de fapt mergeam cu capul în jos. Dar omul se obișnuiește cu toate. Mă simțeam relativ bine. Cînd priveam în jos, sub picioare, prin geamul gros dar transparent, vedeam sub mine cerul și mi se părea că stau pe o oglindă rotundă în care se reflectă stelele.

Dar oglinda reflecta uneori niște lucruri neobișnuite și chiar înfiorătoare.

La un moment dat, menajera spuse că trebuie să meargă în casă, deoarece a uitat acolo uleiul.

— Cum ai să mergi ? i-am zis. Ai să cazi jos, adică sus... Pfui, drace, hai că s-au încurcat toate !

— Am să mă țin de scoabele din pămînt, așa m-a învățat profesorul. Înainte de a ne întoarce cu capul în jos, aveam în casă scoabe înfipte în tavan, și eu m-am învățat „să merg în mîini" mă apucam de ele și mergeam pe tavan.

Profesorul Wagner a prevăzut totul !

Nu mă așteptam la atîta eroism de la o femeie. Să-și pună viața în pericol, „să meargă în mîini" deasupra hăului pentru niște ulei !

— Totuși e foarte periculos, am zis.

— Nu chiar așa cum vă închipuiți dumneavoastră, interveni profesorul Wagner. Greutatea corpului nostru e încă neînsemnată, ea abia a început să crească peste zero, și e suficientă o forță musculară cît de mică pentru ca să te poți ține. Și apoi am s-o însoțesc eu, fiindcă tot trebuie să-mi iau blocnotesul, pe care l-am uitat în casă.

— Bine, dar în exterior nu e aer !

— Am niște scafandre...

Și oamenii aceștia ciudați, punîndu-și scafandrele, ca și cum ar fi vrut să coboare pe fundul mării, porniră la drum. Ușa dublă se închise cu zgomot. Am auzit apoi zgomotul produs de ușa exterioară.

Culcat pe podeaua mea de sticlă, mi-am lipit fața de geamul gros și am început să-i urmăresc emoționat pe cei doi. Cu căștile sferice pe cap, stînd cu picioarele în sus și agățîndu-se de scoabele fixate în pămînt, „mergînd în mîini", ei înaintau repede spre casă. Nici că puteai să-ți închipui ceva mai bizar !

„Adevărat, nu e chiar așa de înfiorător, mi-am zis. E totuși o femeie extraordinară. Dacă o apucă amețeala ?..." Wagner și menajera urcară în aceași atitudine treptele terasei și se făcură nevăzuți.

Curînd cei doi reapărură.

Străbătuseră jumătate de drum, cînd deodată se petrecu ceva ce făcu să mă treacă toți fiorii. Menajera scăpă borcanul cu ulei și, vrînd să-l apuce, se desprinse și căzu în hău...

Wagner încercă s-o salveze : desfăcu funia pe care o avea prinsă la brîu și, agățînd-o de o scoabă, se precipită în urma menajerei. Nefericita femeie cădea destul de încet. Și cum Wagner își făcuse vînt, imprimînd corpului

său o viteză de deplasare mai mare, izbuti s-o ajungă. Întinse mîna, dar nu putu s-o prindă : forța centrifugă abătuse zborul ei puțin într-o parte. Curînd ea se depărtă de Wagner... Profesorul rămase o vreme suspendat de capătul funiei, apoi începu să urce încet din hăul cerului spre pămînt...

Am văzut-o pe nefericită dînd din mîini... corpul ei se micșora cu repeziciune... Noaptea care se lăsă învălui în faldurile ei tabloul acestei morți...

M-am cutremurat, închipuindu-mi ce trebuie să fi simțit ea în ultimele momente... Ce o să se întîmple cu ea ?... Cadavrul ei, care nu se va descompune în frigul cosmic, va zbura veșnic tot mai departe, dacă nu cumva vreun astru trecînd pe aproape îl va atrage spre el.

Eram așa de cufundat în gîndurile mele, încît nici n-am observat cînd Wagner a intrat și s-a așezat lîngă mine.

— Splendidă moarte, spuse el calm.

Am scrîșnit din dinți și nu i-am răspuns. Deodată am simțit că îl urăsc pe Wagner.

Priveam îngrozit hăul ce se căsca sub picioarele mele, și pentru prima oară am înțeles surprinzător de clar că cerul nu e spațiul albastru de deasupra noastră, ci un hău... că noi „trăim în cer" lipiți de un firicel de praf, care este Pămîntul, și că de-aceea e mai drept să ni se spună locuitori ai cerului decît locuitori ai Pămîntului. Niște prăpădiți de locuitori celești ! Gravitația Pămîntului acționa, se pare, nu numai asupra corpului nostru, ci și asupra conștiinței noastre, lipind-o de Pămînt. Acum această legătură s-a rupt. Simțeam cît de șubredă era existența noastră terestră... Conștiința noastră s-a născut odată cu Pămîntul, în hăurile cerului, în hăurile acestui spațiu infinit, și tot aici se va stinge...

Mă gîndeam așa și în fața ochilor mei se petrecea ceva neobișnuit... Din pămînt se desprindeau bolovani și cădeau în sus... Curînd începură să se desprindă bucăți în-

tregi de stîncă... Zilele și nopțile se succedau tot mai repede. Soarele gonea pe bolta cerului și se făcea noapte, stelele goneau și ele cu aceeași viteză nebună, și iar apărea soarele, și iar se înopta... Iată, în lumina soarelui văd cum s-a desprins și a căzut gardul, descoperind orizontul. Văd fundul secat al mării, pămîntul pustiit... Văd că se apropie sfîrșitul...

Dar mai sînt încă oameni pe Pămînt... Aud în micul difuzor apelurile uneia din stațiile noastre de radio...

Pămîntul e pustiit aproape pînă la poli. Totul piere... Aceasta e ultima stație de radio în funcțiune, de pe insula Vranghel. Emite semnale și așteaptă un răspuns, pe care nu-l primește... Undele radio se precipită în pustietatea asta de moarte... Pămîntul tace, tace și cerul.

Zilele și nopțile se succed atît de repede, încît totul se învălmășește într-o pîclă... Soarele, zburînd pe cer, trage o dîră de foc pe un fond negru ; împreună cu ultimele rămășițe de atmosferă, Pămîntul și-a pierdut pologul albastru, lumina azurului celest... Luna s-a făcut mai mică : Pămîntul nu mai poate să-și rețină satelitul și Luna se îndepărtează de Pămînt...

Simt cum geamurile groase ale podelei noastre s-au încordat, s-au bombat, tremură... În curînd n-au să mai reziste și eu am să mă prăbușesc în hău...

Cine oare tot bolborosește lîngă mine ?... A, profesorul Wagner...

Mă ridic anevoie : viteza nebună a Pămîntului mi-a umplut corpul cu plumb. Respir greu...

— Hei !... îi spun furios profesorului Wagner. De ce ați făcut asta ? Ați nimicit omenirea, ați distrus viața pe Pămînt. Răspundeți-mi ! Încetiniți imediat rotația Pămîntului, altfel eu...

Dar profesorul clatină din cap fără a rosti o vorbă.

— Răspundeți-mi ! țip eu, strîngînd din pumni.

— Nu pot să fac nimic... Se pare că am comis o eroare de calcul...

— Veți plăti pentru eroarea asta ! am țipat iar și, ieșindu-mi cu totul din minți, m-am năpustit asupra lui Wagner și am început să-l sugrum... În aceeași clipă am simțit că podeaua noastră crapă, geamurile plesnesc și eu, fără a-i da drumul lui Wagner, zbor cu el în hău...

V. „O nouă metodă de predare"

Văd înaintea mea fața zîmbitoare a profesorului Wagner. Mă uit mirat la el, apoi în jurul meu.

E dimineață devreme. Deasupra se așterne pologul azuriu al cerului. În depărtare văd marea albastră. Dinaintea terasei se zbenguie doi fluturi. Pe lîngă mine trece menajera, cu o farfurie pe care se află o bucată mare de unt...

— Ce-i asta ?... Ce înseamnă asta ? îl întreb pe profesor.

Wagner zîmbește pe sub mustăți.

— Îmi cer scuze, zice el, că fără permisiunea dumneavoastră și chiar fără a vă fi cunoscut v-am folosit pentru un experiment. Dacă mă cunoașteți, știți probabil că eu lucrez de mult timp la problema acumulării de către un om a unei cantități uriașe de cunoștințe contemporane. Eu personal, bunăoară, am ajuns acolo încît fiecare emisferă a creierului meu funcționează în mod independent. Eu am desființat somnul și surmenajul...

— Am citit despre asta, i-am răspuns.

Wagner încuviință cu un semn din cap.

— Cu atît mai bine. Dar asta nu e la îndemîna oricui. Atunci mi-am propus să folosesc în scopuri didactice hipnoza. Pentru că în definitiv și pedagogia obișnuită are o anumită doză de hipnoză... Ieșind azi de dimineață să mă plimb, v-am observat pe dumneavoastră... Stați de mai multe zile la pîndă după o tufă de ienupăr, nu ? mă întrebă el cu un licăr vesel în ochi.

M-am simțit stînjenit.

— Ei bine, am vrut să vă pedepsesc pentru această curiozitate, hipnotizîndu-vă...

— Cum, toate astea au fost doar ?...

—Hipnoză și nimic mai mult, din clipa în care m-ați văzut. Nu-i așa că ați trăit totul ca și cum ar fi fost realitate ? Şi fără îndoială că nu veți uita niciodată prin ce ați trecut. În felul acesta ați avut posibilitatea să urmăriți o lecție practică despre legile gravitației și ale forței centrifuge... Dar v-ați arătat a fi un elev prea nervos și la sfîrșitul lecției erați oarecum surescitat..

— Bine, dar cît timp a durat lecția ?

Wagner se uită la ceas.

— Vreo două minute, nu mai mult. Nu-i așa că e o metodă productivă de însușire a cunoștințelor ?

— Bine, am exclamat eu, dar geamul acela de sticlă, dar scoabele înfipte în pămînt !... Zicînd așa, am întins mîna și deodată am amuțit. Curtea era absolut netedă, nu se vedeau nici un fel de scoabe, nici „geamul" rotund de sticlă. Şi asta a fost... tot hipnoză ?

— Ce altceva ?... Recunoașteți că nu prea v-ați plictisit la lecția mea de fizică, nu ? Fima, strigă Wagner, cafeaua e gata ? Să mergem la masă !

Deziluzia finală — totul n-a fost decît o amăgire — e îndulcită întrucîtva de apariția in extremis *a unei alte idei anticipatoare : folosirea hipnozei în scopuri didactice. Și mirajul integral pe care-l trăiește povestitorul constituie, într-adevăr, „o metodă productivă de însușire a cunoștințelor“, superioară oricărei lecturi sau proiecții auxiliare. Desigur, asemeni multora dintre* Invențiile miraculoase, *miracolul wagnerian este acoperit și aici cu un „voal de umor și de aventură amuzantă“, cum scrie A. Britikov, continuînd : „Acest aliaj complex ne face să discernem o anumită doză de posibil în imposibil. Oare nu cumva într-o povestire științifică se află germenul unei descoperiri ? Wagner a apărut la hotarul dintre basm și fantezia științifică pentru a camufla și totodată a explica*

această idee. E greu să înțelegem altfel prezența acestei figuri în centrul unui întreg ciclu, e greu să găsim o altă explicație a faptului că autorul unor romane serioase a scris în același timp o epopee glumeață...“ (10).

În timpul vieții și chiar mai tîrziu, Beleaev a fost deseori criticat pentru „caracterul neștiințific“ al unor romane ca Omul amfibie *și* Capul profesorului Dowell. *Luîndu-i apărarea, B. Leapunov invocă dreptul anticipației la „neconcordanță cu știința“, recunoscînd că „Ihtiandr... nu poate să existe“ (29). Dar evoluția cunoștințelor și realizărilor practice ale omenirii se efectuează cu o rapiditate care-i depășește uneori și pe exegeții bine intenționați ! Iată, de pildă, ce declara în 1968 eminentul chirurg sovietic dr. Nikolai Amosov : „Putem să declanșăm tentativa de a menține în viață capete izolate, într-un viitor apropiat ? Moraliștii spun, desigur, că nu. Eu spun că da. Cred că atunci cînd vor fi depășite dificultățile tehnice în experiențele pe animale, acest lucru ar putea fi propus unei persoane cu un intelect foarte dezvoltat, aflată pe patul morții. Nu văd nici un sacrilegiu în această idee și, în cea ce mă privește, aș accepta.“ La rîndul său, comandantul Yves Cousteau afirmă : „Pentru a putea trăi în adîncuri, omul trebuie să renunțe la plămîni. În sistemul lui circulator trebuie introduse butelii care să aprovizioneze sîngele cu oxigen și să îndepărteze bioxidul de carbon... Studiem aceste butelii. Primele experiențe chirurgicale pe animale vor fi făcute în 1975, iar pe oameni în 1980“.*

Se pare, deci, că oamenii-amfibii și capetele menținute în viață vor înceta să mai constituie un apanaj al literaturii de anticipație. Cei care susțin că realitatea întrece fantezia vor mai face două crestături pe răboj, fără să înțeleagă că micșorarea decalajului dintre previziuni și împliniri — pînă ce, printr-un proces dialectic, termenii relației își schimbă poziția — este însoțită de elaborarea continuă a materialului unei noi confruntări. Rolul de fer-

ment stimulator al fantasticului-științific se exercită deci și pe această cale.

Climatul efervescent creat în Statele Unite de concurența între magazinele de science fiction *avea să favorizeze apariția autorilor de certă valoare, unii dintre ei — Jack Williamson, Murray Leinster, Edmond Hamilton, Catherine L. Moore — sortiți unei cariere îndelungate. Dar influența cea mai profundă și mai durabilă asupra dezvoltării anticipației americane din anii 30—40 avea s-o exercite apariția meteorică a lui Stanley G. Weinbaum.*

„Weinbaum a explodat în lumea science fiction*-ului cu efectul unei bombe de 100 de megatone, cu prima sa povestire,* Odiseea marțiană...“ *(38). Prezentînd textul publicat în numărul din iulie 1934 al lui* Wonder Stories, *editorul Hugo Gernsback și redactorul-șef Charles Hornig nu-și drămuiau entuziasmul : „Autorul de față a scris o povestire științifico-fantastică atît de nouă, atît de spumoasă, încît se distinge, întrecîndu-le, de celelalte povestiri pe teme interplanetare“ (cf. 35). Peste patru decenii, Jacques Sadoul consideră că „Acest text, devenit clasic, rămîne una dintre capodoperele* science fiction*-ului din toate timpurile...“ (41). Să vedem cum se explică această avalanșă de superlative.*

ODISEEA MARȚIANĂ

Jarvis se întinse atît cît îi îngăduia spațiul redus din cabina lui „Ares“.

Exulta :

— În sfîrșit, aer respirabil... Față de ceea ce îi ține locul afară, pare dens ca o supă.

Arătă, cu un semn din cap, peisajul marțian care se întindea, plat și posomorît, sub lumina celui mai apropiat satelit, dincolo de geamul ubloului.

Ceilalți trei îl priveau cu atenție : Putz, inginerul, Leroy, biologul și Harison, astronomul comandant al expediției.. Dick Jarvis, chimistul, completa echipa venită, la bordul lui „Ares", să pășească pentru prima oară pe solul misterioasei vecine a Pămîntului, planeta Marte.

Asta se petrecea, desigur, cu destulă vreme în urmă, la mai puțin de două decenii după ce smintitul de Doheny, celebrul pilot american, plătise cu viața punerea la punct a primei rachete atomice, și numai la zece ani după ce alt smintit, Cardoza, o pilotase pînă pe Lună.

Cei patru de pe „Ares" erau deci adevărați pionieri. În afara unei jumătăți de duzină de expediții lunare și a călătoriei nenorocoase a lui Lancey către seducătorul glob venusian, erau cei dintîi oameni care suportau o altă gravitație decît cea a Pămîntului și, fără îndoială, primul echipaj care izbutise să părăsească sistemul Pămînt-Lună.

Și își meritau succesul, dacă ne gîndim la dificultățile, încercările, lunile petrecute, acolo pe Pămînt, în camerele de aclimatizare, pentru a învăța să respire un aer atît de rarefiat ca acela de pe Marte... Apoi, brusc sfidarea vidului în minuscula rachetă propulsată de reactoarele atît de nesigure ale secolului al XXI-lea... Și să nu uităm uimitoarea cutezanță de a înfrunta o lume cu totul necunoscută.

Jarvis se întinse, își pipăi cu precauție vîrful nasului său mușcat de ger și suspină din nou, satisfăcut.

Harrison explodă :

— Ai de gînd să te hotărăști odată ? Putem ști, în fine, ce ți s-a întîmplat ? Pleci ca un fante cu o rachetă auxiliară, nu știm nimic despre tine timp de zece zile și, în sfîrșit, Putz te descoperă într-un furnicar de ființe aiurite, cu un fel de struț drept însoțitor. Dă-i drumu... povestește !

Jarvis scoase un mormăit de mulţumire şi începu :

— De acord... Aşadar... după cum ne-ai ordonat, l-am lăsat pe Karl să decoleze spre nord, iar eu am pornit spre sud, în cada mea zburătoare. Ţi-aminteşti, şefule, aveam ordin să nu coborîm pe sol, ci numai să patrulăm în căutarea unor zone interesante. Am declanşat cele două aparate de filmat şi m-am menţinut la o înălţime convenabilă, circa şase sute de metri. În primul rînd, pentru a avea un unghi de filmare mai larg şi apoi pentru ca jeturile inferioare, care ajung atît de departe în semividul de aici, să nu ridice vîrtejuri de praf.

— Am aflat toate astea de la Putz, bombăni Harrison. Măcar dacă ai fi salvat filmele... Ar fi acoperit cheltuielile de călătorie. Ţi-aminteşti cum se-ngrămădea publicul să vadă primele filme de pe Lună ?

— Dar le am ! replică Jarvis. Sînt toate aici... Deci, reluă el, zburam destul de iute. Aşa cum ne închipuisem, în această atmosferă aripile n-au mare portanţă, la mai puţin de 160 pe oră şi a trebuit să utilizez duzele inferioare. Datorită vitezei, altitudinii şi prafului ridicat de jeturi, vizibilitatea nu era grozavă. Am reuşit să văd că zburam mereu deasupra acestei nesfîrşite cîmpii pe care o contemplam de la sosirea noastră, cu opt zile în urmă... aceleaşi specii de tufe murdare, aceleaşi covoare de plante — animalcule colcăitoare pe care Leroy le numeşte biopode. La fiecare oră, îmi semnalam poziţia, aşa cum ne înţelesesem, dar nu ştiu dacă mă auzeaţi...

— Te auzeam ! confirmă Harrison.

— La o distanţă de două sute cincizeci de kilometri spre sud, continuă Jarvis, imperturbabil, am văzut un fel de platou scund, un deşert de nisip portocaliu. Am conchis că ipoteza noastră se adeverea : cîmpia cenuşie pe care coborîsem era într-adevăr Mare Cimerium iar deşertul meu portocaliu trebuia să fie regiunea numită Xanthus. Dacă aveam dreptate, urma să descopăr o altă întindere cenuşie, Mare Chronium, la o distanţă de trei sute de kilo-

metri, apoi un al doilea deșert portocaliu, Thyle 1 sau 2. Este tocmai ceea ce s-a întîmplat.

— Putz verificase poziția noastră cu o săptămînă și jumătate în urmă, mîrîi comandantul. Treci la fapte.

— Imediat, încuviință Jarvis. La treizeci de kilometri în interiorul lui Thyle, mă credeți sau nu, am survolat un canal !

— Putz a fotografiat cel puțin o sută... Spune-ne ceva nou.

— A văzut și vreun oraș ?

— Douăzeci — dacă numești orașe grămezile astea de nămol !

— Bine. Atunci am să vă descriu cîteva lucrușoare pe care Putz nu le-a văzut.

Își scărpină nasul, care-l mînca mereu, și reluă :

— Știam că în acest anotimp dispuneam de șaisprezece ore de lumină de zi ; deci, după opt ore de zbor, adică o mie trei sute de kilometri, am hotărît să mă întorc. Mă aflam deasupra lui Thyle 1 sau 2, nu știu exact care, și la mai puțin de patruzeci de kilometri în interior. Tocmai în clipa aceea, motorașul lui Putz m-a abandonat.

— Abandonat ?... Cum asta ? se interesă Putz.

— Reacția atomică a slăbit, am pierdut din înălțime și deodată, după o izbitură violentă, m-am pomenit în mijlocul deșertului... și cu nasul strivit de parbriz !

Își f ecă amărît capătul apendicelui nazal.

— Ai încercat să injectezi acid sulfuric în camerele de combustie ? întrebă Putz. Cîteodată, plumbul emite o radiație secundară...

— Nu, replică Jarvis, scîrbit, nu mi-ar fi dat niciodată prin gînd... Am făcut operația asta doar de zece ori ! Dealtfel, șocul turtise aterizorul și distrusese duzele inferioare. Admițînd că aș fi reușit să pun drăcia în mișcare, după cincisprezece kilometri partea de jos mi s-ar fi topit sub picioare.

Își atinse din nou vîrful nasului.

— Noroc că aici un kilogram e mai puțin de-o livră, altfel mă făceam zob.

— Eu aș fi reparat racheta, insistă inginerul. Pariez că nu era ceva grav.

— Probabil, zise Jarvis, sarcastic. Doar că nu mai putea să zboare. Nu era grav, dar n-avem decît o alternativă: să aștept să fiu găsit, sau să încerc să mă întorc pe jos — o mie trei sute de kilometri, cînd nu mai erau decît douăzeci de zile pînă la plecarea de pe Marte !... Șaizeci și cinci de kilometri pe zi ! Evident, am ales întoarcerea. Îmi lăsa tot atîtea șanse de a fi reperat și aveam cel puțin o ocupație.

— Te-am fi găsit, spuse Harrison.

— Poate. Oricum, mi-am făcut un ham din cîteva chingi de scaun și mi-am prins rezervorul de apă în spate. Am luat o cartușieră, un pistol automat, cîteva alimente și am pornit la drum.

— Rezervorul de apă ? exclamă micul Leroy, biologul. Dar cîntărește un sfert de tonă !

— Nu era plin. Cîntărea numai o sută de kilograme terestre, ceea ce înseamnă treizeci și opt aici. Pe de altă parte, cum cele nouăzeci și cinci de kilograme ale mele nu fac decît treizeci și unu pe Marte, cîntăream cu totul, inclusiv rezervorul, șaizeci și nouă de kilograme, deci cu douăzeci și șase mai puțin ca pe Pămînt. Contam pe asta cînd m-am încumetat să străbat șaizeci și cinci de kilometri pe zi. A, desigur, am luat și un termo-sac de dormit pentru nopțile marțiene, atît de glaciale.

Și am pornit, făcînd salturi destul de rapide. Opt ore însemnau cel puțin treizeci de kilometri. M-am plictisit repede să merg așa într-un deșert de nisip moale, fără nimic împrejur, nici măcar biopodele colcăitoare ale lui Leroy, dar cam după un ceas am ajuns la canal, un fel de șanț secat larg de o sută douăzeci de metri și drept ca o linie de cale-ferată pe harta unei companii particulare. Totuși, cîndva fusese plin cu apă. Acum, șanțul e acoperit

cu o frumoasă peluză verde care, la apropierea mea, îmi făcu loc să trec.

— Cum ? sări Leroy.

— Da... Niște rude ale biopodelor tale. Am prins una, un fel de iarbă de lungimea unui deget, cu două labe subțiri ca niște fire.

— Unde e ? întrebă Leroy, cu mult interes.

— La naiba !... Nu mă gîndeam decît că trebuie să merg și peluza continua să se deschidă în fața mea, închizîndu-se de îndată în urmă. Apoi m-am pomenit, din nou, în deșertul portocaliu al lui Thyle.

Înaintam cu regularitate, înjurînd nisipul care-mi încetinea mersul și idiotul tău de motor, Karl.

Chiar înainte de căderea serii, am atins marginea de nord a deșertului Thyle, de unde am putut să privesc, la picioarele mele, imensitatea cenușie a Mării Chronium. Aveam deci de înghițit o sută douăzeci de kilometri din această întindere dezolantă, apoi cei trei sute douăzeci de kilometri ai deșertului Xanthus și o porțiune aproape dublă din Mare Cimmerium. Vă dați seama cît mă încînta această perspectivă. Am început să vă blestem pentru că nu mă reperaseți încă...

— Făceam tot ce eram în stare, cretinule ! spuse Harrison.

— Asta nu mă ajuta deloc... În sfîrșit, mi-am zis că puteam folosi ceea ce mai rămăsese din zi pentru a coborî de pe faleză și am găsit pînă la urmă un loc comod.

Mare Chronium seamănă leit cu zona asta : plante baroce, fără frunze și grămezi de ființe colcăitoare. Am aruncat o privire de jur împrejur și mi-am instalat sacul de dormit. În lumea asta pe jumătate moartă nu văzusem pînă atunci nimic în stare să mă neliniștească, vreau să spun nimic periculos.

— Da... Și ? zise Harrison.

— Ai răbdare. Spuneam deci că voiam să mă culc, cînd se stîrni un tărăboi teribil...

— Tărăboi ? se miră Putz. Ce-nseamnă asta ?

— Mult zgomot, explică Leroy. Dar nu știu pentru ce.

— Ei bine, nici eu nu știam, reluă Jarvis, și m-am apropiat ușurel ca să aflu cauza scandalului. Parc-ar fi fost un cîrd de corbi spintecînd niște canari : șuierături, cîrîieli, piuituri, croncănituri, tot ce vă dă prin cap. Și atunci, ocolind un hățiș de tulpini lemnoase, l-am descoperit pe Tuirl.

— Tuirl ? repetă Harrison, în timp ce Leroy și Putz pronunțau „Tuil".

— Da, soiul ăsta de struț. Să-i zicem Tuil, e singurul fel în care pot să-l numesc fără să împroșc cu salivă. Dealtfel îl chema cam așa : Tttrrruirrrlll...

— Și ce făcea pasărea asta ?

— Era pe cale să fie mîncată ! Și scotea tot felul de strigăte, așa cum ar fi făcut oricine în situația ei.

— Mîncată ? De cine ? De ce ?

— N-am aflat decît mai tîrziu. Deocamdată, nu vedeam decît niște tentacule negricioase încolăcite în jurul a ceea ce părea a fi un struț. Evident, n-aveam de gînd să intervin, căci dacă antagoniștii erau primejdioși, ar fi rămas unul mai puțin pentru a mă stingheri.

Dar „pasărea" se apăra al naibii de bine. Între două piuituri ascuțite, izbea cu ciocul său lung de cel puțin patruzeci și cinci de centimetri. Am zărit o dată sau de două ori și animalul din care porneau tentaculele...

Jarvis se cutremură retrospectiv.

— Ceea ce mă hotărî să intervin, reluă el, fu un săculeț negru, sau poate o cutie, atîrnată la gîtul pseudo-păsării. Ființa era deci inteligentă ? Sau domesticită ? N-am mai stat pe gînduri, am scos pistolul și am tras în ceea ce puteam să văd din adversarul ei.

Tentaculele se crispară, țîșni un jet negru de o abjectă putrefacție, apoi creatura se ghemui în ea însăși, cu un zgomot dezgustător de ventuză și dispăru într-o gaură.

Cealaltă scoase o serie de cîrîieli, pivotă, poticnindu-se, pe labele groase ca niște crose de golf și se află, dintr-o dată, cu fața la mine. Țineam încă pistolul în mînă, fiind gata pentru orice eventualitate. Ne-am privit.

Marțianul nu era de fapt o pasăre. În afară de prima impresie, n-avea chiar nimic dintr-o pasăre. Poseda un cioc și cîteva accesorii semănînd vag a pene, dar ciocul nici măcar nu era ceea ce părea. Fiind mai mult sau mai puțin flexibil, îi vedeam vîrful mișcîndu-se încet dintr-o parte în alta, ca un fel de compromis între cioc și trompă.

Făptura avea două picioare cu cîte patru degete și extremități terminate la fel — mîini, dacă vreți, un mic trup rotund cu un gît lung avînd la capăt un cap minuscul — și faimosul cioc.

Ca talie, era cu doi-trei centimetri mai înalt decît mine și... pe cinstea mea, Putz l-a văzut !

Inginerul încuviință din cap :

— Ia... Am văzut.

— Deci, continuă Jarvis, ne priveam unul pe altul. Pînă la urmă, începu să cîrîie cu însuflețire și îmi întinse mîinile goale. Am considerat asta un semn de prietenie.

— Poate că îți remarcase nasul și credea că îi ești frate, sugeră malițios Harrison.

— Lasă-te de glume !... Deci, mi-am băgat pistolul în toc, am mormăit ceva de genul „N-ai pentru ce“ și asta a fost tot ; eram prieteni.

Soarele coborîse mult la orizont și trebuia să aleg între a face focul și a mă refugia în termo-sacul de dormit. M-am hotărît pentru foc. Am căutat un loc la poalele falezei, unde stînca să-mi reflecte un pic de căldură în spate și am început să strîng vegetație uscată. Însoțitorul meu înțelese imediat și-mi aduse un braț. Voiam să scot un chibrit, cînd marțianul făcu să apară din săculeț ceva care semăna cu un cărbune aprins.

Un scurt contact şi totul începu să ardă cu flacără! ...Ştiţi doar cît ne e de greu să facem focul în atmosfera asta!... Şi săculeţul, fraţilor... Apeşi la un capăt şi hop! s-a deschis. Apeşi la mijloc şi hop ! s-a închis. Atît de ermetic, încît e imposibil să distingi fanta. Iată ceva care întrece toate fermoarele noastre.

Am privit flacăra o vreme, apoi am încercat să intru în vorbă cu marţianul. M-am împuns cu degetul şi am pronunţat clar „Dick!" A înţeles pe loc, a întins o gheară osoasă şi a repetat: „Tick!". Apoi am arătat spre el şi a făcut să se audă strigătul acesta pe care îl traduc prin Tuil. Nu puteam să-i imit accentul, dar mergea. Pentru a întări cunoaşterea celor două nume, am reînceput: „Dick!" şi apoi, arătînd spre el: „Tuil?"

N-a mai mers. Scoase nişte cîrîituri care păreau dezaprobatoare şi lansă ceva de genul „Pppratt". Nu era decît începutul. Eu eram mereu „Tick", dar el, cînd „Tuil", cînd „Ppprutt" şi, în restul timpului, o duzină de alte calificative.

Nu reuşeam să cădem de acord. Am încercat cu „piatră", am încerat cu „stea, „copac", „foc", şi Dumnezeu mai ştie ce, dar, cu toate eforturile mele, nu puteam să obţin nici un cuvînt coerent. Două minute în şir, nimic din ceea ce spunea nu se repeta şi dacă ăsta-i un adevărat limbaj, sînt gata să mă prefac într-un alchimist. În disperare de cauză, am abandonat, i-am spus Tuil şi asta păru să-i convină.

Dar Tuil se agăţase de cîteva dintre cuvintele mele de care-şi amintea şi presupun că era o mare izbîndă, cînd eşti obişnuit cu o limbă pe care trebuie s-o creezi pe măsură ce-o vorbeşti.

În ceea ce mă priveşte, nu izbuteam să înţeleg felul lui de a se exprima, fie că era prea subtil pentru mine, fie că pur şi simplu n-aveam acelaşi mod *de a gîndi* — şi cred că adevărul e mai curînd acesta.

Am avut şi alte motive de a opta pentru această explicaţie. După ce am renunţat la tentativele mele lingvistice, am încercat cu matematica. Am desenat pe sol 2+2=4 şi am făcut demonstraţia cu pietricele. Tuil înţelese şi mă informă, la rîndul său, că 3+3=6. Se părea din nou că aveam să ajungem la un rezultat.

Ştiind deci că Tuil avea cel puţin o instrucţie primară, am desenat un cerc, am arătat spre el apoi spre Soarele gata să dispară. Am adăugat succesiv pe Mercur, Venus, Pămîntul şi Marte, am întîrziat asupra acestei din urmă planete şi am făcut o mişcare circulară cu mîna, înglobînd tot ceea ce ne înconjura pentru a explica astfel că ne aflam acolo.

Voiam să-l fac să priceapă treptat că veneam de pe Pămînt. Tuil înţelese perfect întreaga diagramă, cotcodăci şi cirîi din belşug, apoi adăugă cu lovituri de cioc sateliţii lui Marte, Deimos şi Phobos, precum şi propria noastră Lună. Ştiţi ce dovedeşte asta ? Pur şi simplu că rasa lui Tuil foloseşte telescoapele. Că posedă o civilizaţie înaintată !

— Ba deloc, ripostă Harrison. Luna se vede de aici ca o stea de mărimea a cincea. Mişcarea ei de revoluţie poate fi urmărită cu ochiul liber.

— Luna, da, amice, dar Mercur ? Mercur nu poate fi văzut de pe Marte fără instrumente astronomice. Tuil cunoştea existenţa lui Mercur pentru că aşezase Luna lîngă planeta a *treia*, nu a doua !... Altfel, ar fi plasat Pămîntul pe locul al doilea şi pe Marte pe al treilea, în loc de al patrulea !... N-am dreptate ?

— Hm ! răspunse Harrison.

— În orice caz mi-am continuat lecţia, căci aveam speranţe. Am arătat spre Pămîntul din diagramă, apoi spre mine şi, spre a mă face mai bine înţeles, spre Pămîntul cel adevărat, scînteind verde-strălucitor aproape la zenit.

Tuil cîrîi cu atîta ardoare, încît am fost sigur că înțelesese. Era teribil de agitat, sărea pe loc. Cu gesturi largi, arăta spre el, spre cer, din nou spre el, din nou spre cer.

Își lovea pîntecul, arăta spre Arcturus, spre propriul său cap, spre Spica, își atingea picioarele și îmi arăta o jumătate de duzină de stele, în timp ce eu îl priveam uluit.

Deodată, făcu un salt formidabil... Ah, ce salt! Drept spre stele, la o înălțime de cel puțin douăzeci de metri. L-am văzut profilat pe cer, rotindu-se în jurul propriei lui axe, și căzînd cu capul în jos, pentru a-și înfinge ciocul ca o suliță în soarele meu desenat pe nisip. Drept în mijloc!

— Era nebun! declară comandantul. Nebun de-a binelea.

— Este exact ceea ce gîndeam și eu. Am rămas cu gura căscată, privindu-l, în vreme ce el își relua poziția orizontală. Apoi mi-am zis că nu mă înțelesese. Am reînceput comedia mea afurisită, care s-a terminat în acelaș fel: Tuil cu ciocul înfipt în mijlocul desenului meu.

— Poate că e un rit religios? se încumetă Harrison.

— Poate, răspunse Jarvis, care părea să se îndoiască. Ajunsesem într-un punct mort. Puteam să schimbăm idei pînă la un moment dat și apoi — trosc!... Era ceva care ne deosebea, fără nici un raport posibil. Sînt sigur că Tuil mă socotea la fel de absurd precum îl socoteam eu pe el. Adevărul este că fiecare dintre noi privea lucrurile dintr-un unghi diferit și că unghiul său de vedere era, poate, la fel de valabil ca al nostru.

Imposibil să găsim un punct de contact, asta-i tot. Totuși, în ciuda dificultăților, aveam o adevărată simpatie pentru Tuil și am o stranie certitudine că și el ținea la mine.

— Un nebun! repetă comandantul, un smintit...

— Nu, zău? Stai să vezi... Oricum, am renunțat la tentativele mele și m-am strecurat în sacul de dormit. Focul nu mă încălzise deloc, dar afurisitul de termo-sac... După cinci minute, a trebuit să-l deschid puțin — și brr! Nasul

mi-a intrat în contact cu aerul la — 60° și am fost înzestrat pe loc cu această mică și plăcută degerătură, care s-a adăugat loviturii primite cu prilejul prăbușirii rachetei.

Nu știu ce-o fi crezut Tuil despre somnul meu. Se așezase la oarecare distanță dar, cînd m-am trezit, dispăruse.

În timp ce mă extrăgeam din sac, am auzit ceva ca un ciripit și iată-l că sosește, plonjind de la înălțimea a trei etaje, de pe faleza deșertului Thyle, pentru a ateriza în cioc, lîngă mine.

Am arătat spre mine și apoi spre nord, Tuil arătă spre el și apoi spre sud, dar cînd mi-am luat lucrurile pe umeri și am pornit la drum, a venit cu mine.

Și atunci, să vezi goană !... Cincizeci de metri dintr-un salt, despicînd aerul ca o săgeată și înfingîndu-se în cioc, la sosire. Părea foarte surprins de mersul meu greoi, dar se resemnă și îmi ținu tovărășie. Numai că, după cîteva minute, nu se mai putea reține, trebuia să se avînte și să aterizeze în cioc, la cincizeci de metri în față.

Apoi, se întorcea în acelaș fel. La început, eram cam nervos văzînd ciocul uriaș sosind în direcția mea, dar el se înfingea totdeauna alături, în nisip.

Străbăteam astfel, amîndoi, Mare Chronium. Mereu aceleași plante idioate și aceiași biopozi verzi... Flecăream — nu pentru că ne-am fi putut înțelege, dar ca să ne treacă de urît. Eu cîntam, și cred că și el făcea la fel. Unele dintre trilurile lui vădeau chiar un fel de ritm subtil.

Apoi, pentru variație, Tuil demonstra proaspetele lui noțiuni de limbă engleză. Arăta spre o stîncă, spunea „piatră“, arăta spre un bolovan și repeta „piatră“, sau îmi atingea brațul, spunea „Tick“ și-mi repeta numele de nu știu cîte ori.

Părea să se amuze mai ales la gîndul că un singur cuvînt poate să însemne același lucru de două ori la rînd, sau poate să denumească două lucruri diferite.

M-am întrebat dacă limbajul său nu era, din întîmplare, asemănător celui al anumitor populații primitive de pe Pămînt, știi Harrison, de exemplu al triburilor de negri, care nu au nici un termen generic. Nu au cuvinte pentru mîncare, apă, om, ci cuvinte care înseamnă mîncare *bună*, sau mîncare *rea*, sau apă *de ploaie*, sau apă *de mare*, sau om *puternic*, sau om *slab*, dar, repet, nu denumiri generale.

Sînt prea primitivi pentru a înțelege că apa de ploaie și apa de mare sînt două aspecte diferite ale aceluiași lucru.

Totuși, cu Tuil era altceva, doar și între noi exista o deosebire misterioasă, spiritele noastre erau cu totul străine unul altuia. Dar ne simțeam foarte bine împreună.

— Nici nu-i de mirare, doi sminitiți ! comentă Harrison. Erați făcuți să vă simpatizați.

— Să admitem ! Dar țin și la tine ! replică Jarvis, cu promptitudine. Te rog să mă crezi că Tuil nu era nebun. În orice caz, n-ar fi de mirare să aibă ceva de adăugat atît de lăudatei noastre inteligențe omenești. O, nu cred că era superinteligent, dar să nu uităm că reușise să priceapă ceva din modul de funcționare al minții mele, pe cînd eu n-am izbutit încă să înțeleg nimic din al său.

— Pentru că n-avea ! decretă Harrison, în timp ce Putz și Leroy clipeau de încordare.

— Ai să poți să judeci după ce-am să isprăvesc... Deci, timp de două zile, am mers prin Mare Chronium — Marea Timpului. Nu puteam decît să fiu de acord cu acest nume dat de Schiaparelli... Doar o întindere cenușie, interminabilă și nici un alt semn de viață în afara plantelor bizare. Era atît de monoton, încît am fost mulțumit, spre seara celei de-a doua zile, văzînd cum apare deșertul Xanthus.

Eram destul de epuizat, dar Tuil părea la fel de proaspăt ca la început, cu toate că nu-l văzusem niciodată nici bînd, nici mîncînd. Presupun că ar fi putut să

traverseze Mare Chronium în două ceasuri cu salturile sale de cincizeci de metri, dar a rămas lîngă mine.

O dată sau de două ori, îi oferisem apă. El luase paharul, aspirase lichidul cu ciocul, apoi îl retrimisese într-un jet subţire în paharul pe care mi-l înapoiase cu gravitate.

În clipa în care am găsit deşertul Xanthus, sau cel puţin falezele care-l mărginesc, s-a pornit unul dintre aceste blestemate vîrtejuri de nisip — cum am avut şi aici, dar nu atît de neplăcute. Vă imaginaţi ce înseamnă asta în timpul mersului. Mi-am adăpostit faţa sub capuşonul transparent al termo-sacului şi am văzut că Tuil îşi acoperea nările cu un fel de pene care-i creşteau ca o mustaţă sub cioc, iar ochii cu un hăţiş de aceeaşi natură.

— Aha! exclamă Leroy, micul biolog. E un animal de deşert!

— Şi de ce, mă rog?

— Nu bea apă... E adaptat la furtunile de nisip...

— Asta nu dovedeşte nimic! Nicăieri pe această pilulă uscată căreia-i spunem Marte nu există apă de risipit. Pe Pămînt s-ar numi deşert de la un capăt la altul... După ce s-a potolit furtuna, a continuat să sufle o mică briză, nu destul de puternică pentru a ridica nisipul.

Şi deodată, dinspre falezele lui Xanthus se iviră bule transparente, ca nişte mingi de tenis de sticlă! Erau destul de uşoare pentru a pluti în acest aer rarefiat — şi goale. Ce puţin cînd am spart una sau două n-a ieşit decît un miros urît.

L-am întrebat pe Tuil şi tot ce am scos de la el a fost „Nu, nu, nu". Am crezut că nu ştie ce erau. Bulele continuară să treacă, asemeni unor baloane de săpun, şi noi ne-am urmat drumul spre Xanthus.

După o clipă, Tuil îmi arătă o bulă, rosti „piatră", dar eram prea obosit pentru a începe o discuţie atît de complicată. Am descoperit, mai tîrziu, ce voise să spună.

Nu se mai vedea prea bine cînd am ajuns, în sfîrşit, la poalele falezelor. Am hotărît să dorm, dacă era posibil,

pe platou. Presupuneam că vegetația din Mare Chronium, oricît de săracă ar fi fost, putea să adăpostească mai multe primejdii decît nisipul lui Xanthus. Nu pentru că aș fi avut motive de teamă — nu cunoaștem decît creatura neagră cu tentacule care-l înșfăcase pe Tuil și ea era probabil sedentară, mulțumindu-se să atragă victimele care-i treceau prin preajmă.

Nu era deci nici un risc să fiu prins în capcană în timpul somnului, cu atît mai mult cu cît Tuil părea să nu doarmă niciodată, mulțumindu-se să stea răbdător lîngă mine toată noaptea. De fapt, cum ajunsese în situația aceea ? N-aveam nici un mijloc de a mă lămuri.

Am aflat și asta, mai tîrziu. E ceva groaznic, diavolesc...

Am căutat un loc prielnic pentru urcușul falezei. Pentru Tuil, nu era nici o problemă : faleza era mai joasă decît aceea a deșertului Thyle, cam cu douăzeci de metri.

Am început să mă cațăr, blestemînd rezervorul de apă — era singurul moment cînd mă jena — și, deodată, am auzit un sunet care mi s-a părut cunoscut.

Știți cît de înșelătoare sînt zgomotele în acest aer rarefiat. O împușcătură seamănă cu destupatul unei sticle. Dar sunetul acela era zumzetul regulat al unei rachete și, într-adevăr, cel de-al doilea vehicul auxiliar trecea cam la cincisprezece kilometri spre vest, în lumina apusului...

— Eram eu, încuviință Putz. Te căutam.

— Desigur... Dar asta nu-mi prea ținea de cald... M-am agățat de faleză, am urlat, am făcut semne cu un braț. Tuil văzuse și el și cîriia, scotea triluri, sărea pînă pe platou, și de acolo foarte sus, în văzduh.

Vai, obiectul pe care-l urmăream pătimaș cu privirea dispăru spre sud, în amurg...

M-am urcat pe platou. Tuil era la fel de frenetic, arătîndu-mi cerul, cirîind într-una, sărind și aterizînd cu nasul în nisip.

Am arătat spre sud, apoi m-am lovit cu pumnul în piept și el spuse : „Da... Da...“ Am avut impresia că, pentru el, obiectul zburător era o ființă din aceeași familie cu mine. Probabil o rudă.

Sînt sigur acum că îi subestimam inteligența.

Decepționat că n-am putut să vă atrag atenția m-am grăbit să mă vîr în termo-sac, căci frigul nocturn își arăta colții. Tuil își înfipse ciocul în nisip, își replie labele și brațele în sus, semănînd astfel izbitor cu unul dintre acei arbuști fără frunze pe care-i cunoaștem. Cred că a rămas toată noaptea în această poziție.

— Mimetism protector, hotărî Leroy. Vezi, e într-adevăr o ființă de deșert.

— Am pornit din nou dimineața, reluă Jarvis. Nu făcusem o sută de metri, cînd am văzut ceva straniu. Un aliniament de piramide mici, foarte mici, neavînd mai mult de cincisprezece centimetri înălțime, cît vedeam cu ochii.

Erau construite din cărămizi miniscule, goale pe dinăuntru și trunchiate sau sfărîmate în vîrf, cu o deschizătură. Am arătat spre ele întrebîndu-l pe Tuil : „Ce-i asta ?“, dar el scoase cîteva piuituri ca pentru a-mi răspunde că nu știe.

Am urmat aliniamentul piramidelor pentru că se înșirau spre nord, în direcția rachetei noastre. Ceasuri după ceasuri...

Apoi, am observat un alt lucru bizar. Erau mai mari ! Același număr de cărămizi în fiecare, dar cărămizile erau mai mari.

Spre prînz, piramidele îmi ajungeau la umăr. Am aruncat o privire într-una sau două, mereu asemănătoare, trunchiate în partea de sus și goale. Am cercetat și

cîteva cărămizi. Erau de siliciu și vechi din vremea Facerii.

— De unde știi ? interveni Leroy.

— Erau roase, rotunjite la colțuri... Siliciul nu se uzează ușor, nici pe Pămînt.. iar în atmosfera asta !...

— Ce vîrstă crezi că aveau ?

— Cincizeci de mii de ani... O sută de mii... De unde să știu ? Cele mici, întîlnite dimineața, erau mai vechi, poate de zece ori mai vechi... Se sfărîmau... Ce înseamnă asta ? Cinci sute de mii de ani ? Cine știe ?

Jarvis tăcu o clipă, apoi reluă :

— Fără să se oprească din mers, Tuil spusese „piatră“, arătînd spre piramide. Mai rostise acest cuvînt și înainte. Dar acum avea mai mult sau mai puțin dreptate. Am încercat să-l întreb, indicînd cu degetul una dintre ciudatele construcții : „Ca și noi ?“, arătînd succesiv spre el și spre mine.

Tuil scoase un fel de cîrîit negativ și spuse : „Nu, nu“. Adăugă : „Nu, un-un-doi !... Nu, doi-doi-patru !“ frecîndu-și pîntecul. L-am privit fix. El reîncepu : „Nu, un-un-doi !... Nu, doi-doi-patru !“ Am rămas cu gura căscată.

— O dovadă în plus, exclamă Harrison. Un smintit !

— Crezi ? întrebă Jarvis, ironic. Nu e și părerea mea. Desigur nu pricepi acest „Nu, un-un-doi“.

— Nu... ca și tine, dealtfel !

— Ba eu cred că pricep... Tuil folosea puținele cuvinte englezești pe care le cunoștea pentru a exprima o idee foarte complexă. Poți să-mi spui cu ce asociezi matematicile ?

— Să vedem... Cu astronomia... sau... sau cu logica...

— Asta e ! „Nu, un-un-doi“... Tuil îmi explica în felul acesta că neștiuții constructori ai piramidelor nu erau ființe ca noi, ființe inteligente, făpturi înzestrate cu rațiune. Ai înțeles ?

— Să fiu al naibii !

— Nici o grijă : vine şi asta.

— Dar, interveni Leroy, de ce-şi freca pîntecul bizarul tău însoţitor ?

— De ce ?... Pentru că, scumpul meu biolog, acolo i se află creierul. Nu în micul său cap... În burdihan !

— Imposibil !

— Pe Pămînt, da, pe Marte, nu !... Nimic nu e terestru aici... Nici flora, nici fauna... biopodele tale o dovedesc !

Jarvis surîse ironic şi îşi reluă naraţiunea :

— Ne-am urmat drumul. Spre amiază, al treilea fapt straniu. Sfîrşitul piramidelor.

— Nu mai era nici una ?

— Nici una, iar ultima — aveau acum trei metri înălţime — ultima era închisă ! Înţelegi ? Constructorul, cine-o fi fost, era încă înăuntru şi pista lui, pe care mersesem, îşi avea originea cu jumătate de milion de ani în urmă.

Tuil observase şi el, odată cu mine, piramida închisă. Mi-am scos automatul, încărcat cu gloanţe explozive Bolland, iar Tuil, ca un prestidigitator, făcu să apară din săculeţul lui un mic şi ciudat pistol de sticlă. Semăna cu ale noastre, în afara mînerului care era mai mare, adaptat mîinii sale cu patru ghiare.

Înaintam cu prudenţă, cu armele pregătite, de-a lungul piramidelor goale. Tuil văzu cel dintîi ceva mişcîndu-se. Partea de sus a construcţiei se ridica prin smucituri repetate şi se nărui deodată, cu un zgomot înăbuşit. Şi atunci, am văzut... am văzut ieşind...

Un lung braţ gri-argintiu apăru, trăgînd după el un trup cuirasat cu solzi de asemenea gri-argintii, cu reflexe vagi. Braţul scoase trupul din gaură şi animalul se prăvăli pe nisip.

O creatură imposibilă — un fel de butoiaş gros, cenuşiu, cu un braţ şi o gaură care putea fi socotită drept gură

la un capăt, și o coadă dreaptă, ascuțită, la celălalt. Asta-i tot.

Nici alte membre, nici ochi, nici urechi, nici nas, nimic! Monstrul se tîrî cîțiva metri, își înfipse în nisip coada ascuțită, se ridică și se lăsă în ea, pur și simplu.

L-am privit zece minute înainte de a-l vedea mișcînd din nou. Cu un scîrțîit și un fîșîit — ca și cum cineva ar fi boțit o hîrtie foarte rigidă — brațul se îndreptă spre gură și hop!... scoase din ea o cărămidă!...

Brațul așeză cu grijă cărămida pe sol și creatura își reluă imobilitatea.

Zece minute mai tîrziu... o altă cărămidă. O cărămidărie naturală, nu alta! Mă pregăteam să plec, cînd Tuil rosti „piatră". Am zis: „Cum"? și el repetă. Apoi, cu acompaniament de triluri, adăugă: „Nu... nu" și termină cu un zgomot repetat de respirație șuierătoare.

Ei bine, de data asta am înțeles imediat, ca prin miracol! Am articulat „Nu, respirație?" și am demonstrat ceea ce voiam să spun. Extaziat, Tuil îmi răspunse: „Da... da... nu... nu... spirație", urcă drept în sus dintr-un salt și aterizä în cioc la mai puțin de un pas de cărămidar.

Am trecut printr-un moment de spaimă. Brațul tocmai urca, pentru a lua o cărămidă. Mă așteptam să-l văd pe Tuil înhățat, ciopîrțit, dar... nimic! Tuil lovi cu ciocul creatura, brațul așeză metodic cărămida lîngă celelalte.

Tuil lovi și mai tare, spunînd „Piatră!" și mi-am pus la încercare curajul ducîndu-mă să verific eu însumi. Tuil avea din nou dreptate. Monstrul era într-adevăr de piatră, și nu respira!

— De unde știi? îl întrebă Leroy, cu ochii sclipind de interes.

— Doar sînt chimist, bătrîne! Cărămidarul era literalmente un bloc de siliciu. Nisipul conținea, probabil, siliciu pur și monstrul se hrănea cu el. Mă urmărești, Leroy? Noi — și Tuil, și plantele astea ciudate, pînă și biopodele — aparținem unui sistem de viață bazat

pe carbon, în vreme ce această ființă minerală trăiește datorită unui alt joc de reacții chimice, întemeiate pe siliciu.

— Viață silicioasă ! urlă Leroy. I-am bănuit întotdeauna existența și iată acum dovada !... Trebuie neapărat să...

— Evident !... Evident ! îi întrerupse Jarvis. Poți să te duci să vezi cu ochii tăi. În orice caz, creatura trăia fără să trăiască, mișca la fiecare zece minute și numai pentru a așeza o cărămidă... altfel spus, pentru a se debarasa de deșeurile sale. Înțelegi, bătrîne ? Noi sîntem alcătuiți din carbon, deșeurile noastre constă deci din bioxid de carbon, dar cum cărămidarul nostru e alcătuit din siliciu, deșeurile *lui* sînt din bioxid de siliciu — silice. Și cum silicea este un corp solid, rezultatul : cărămizi.

În felul acesta, ființa minerală se zidește, sfîrșește prin a se închide în propria ei piramidă și, atunci, iese din ea pentru a reîncepe mai departe.

Nu-i de mirare că scîrțîie ! O creatură de cinci sute de mii de ani !...

— Cum poți să-i evaluezi vîrsta ? interveni Leroy, nerăbdător.

— Să vedem... Am urmat aliniamentul piramidelor de la început, nu-i așa ? Dacă individul n-ar fi fost unicul constructor, seria s-ar fi întrerupt undeva, înainte ca eu să ajung la el și ar fi reînceput cu piramide mici.

Nu-i ușor de înțeles ?

Și mai e ceva... Creatura se reproduce, sau cel puțin încearcă. Înainte de apariția celei de-a treia cărămizi, am auzit un foșnet ușor și am văzut apărînd un val de bule mici și cristaline : sînt sporii lui, sau ouăle, sau semințele, cum vrei să le spui. S-au îndepărtat săltînd și resăltînd prin deșertul Xanthus, așa cum cele dinainte trecuseră pe lîngă noi în Mare Chronium.

Am o idee în legătură cu modul lor de funcţionare — asta pentru informarea ta, Leroy. Presupun că subţirea coajă cristalină de silice nu e decît un simplu înveliş protector, ca o coajă de ou şi că principiul activ este mirosul, în interior. Un fel de gaz care atacă siliciul. Cînd coaja se sparge nu departe de un zăcămînt, se produce probabil o reacţie care sfîrşeşte prin a da naştere unei creaturi asemeni celei văzute de mine.

— Ar fi trebuit să încerci ! se lamentă micul francez. Trebuia să spargi una, ca să vezi...

— Dar este exact ceea ce am făcut. Am spart două, pe nisip. E de ajuns să treci din nou pe aici peste, să spunem, zece mii de ani, pentru a verifica dacă am plantat monştrii piramidelor... Atunci va exista cu siguranţă un rezultat.

Jarvis făcu o pauză, ca să-şi tragă răsuflarea.

— Ce creatură !... Vi-o puteţi înfăţişa ? Oarbă, surdă, mută, fără nervi, fără creier, doar un automat şi, totuşi... o fiinţă nemuritoare !... Menită să scoată cărămizi, să construiască piramide atîta timp cît vor exista siliciu şi oxigen.

Chiar atunci, se va opri doar. Nu va muri. Şi dacă întîmplările unui milion de ani îi vor pune iar la îndemînă hrana, ea va fi acolo, gata să funcţioneze din nou, în vreme ce creieri şi civilizaţii vor rămîne departe în trecut... O făptură incredibilă — şi totuşi am întîlnit una şi mai stranie.

— Într-un coşmar, fără îndoială !

— Bine zis ! comentă Jarvis, sobru. Da, poate fi numită creatură de coşmar. Fiinţa cea mai teribilă, cea mai înfricoşătoare care poate fi imaginată ! Mai primejdioasă decît un leu, mai vicleană decît un şarpe.

— Povesteşte ! imploră Leroy. Cît aş vrea să văd această fiinţă !

— Nu te sfătuiesc ! replică Jarvis, rămînînd mut cîteva clipe. Eram obosit, descurajat de dispariţia lui Putz

şi a rachetei sale. Tuil mă călca pe nervi cu trilurile şi cu picajele lui în cioc. Lăsasem în urmă piramidele şi mergeam, tăcut, ceasuri după ceasuri, prin deşertul de o deznădăjduitoare uniformitate.

Pe la mijlocul după-amiezii, am ajuns într-un punct de unde se distingea la orizont o linie joasă şi întunecată. Ştiam despre ce era vorba. Un canal. Zburasem pe deasupra lui, la venire, în rachetă şi asta însemna că nu străbătusem decît o treime din deşert. O adevărată plăcere, nu-i aşa ? Şi, totuşi, urmam întocmai orarul pe care mi-l fixasem.

Ne apropiam încet de canal. Mi-am amintit că era tivit cu o bandă largă de vegetaţie — şi că acolo se afla un *Oraş de noroi.*

Am spus că eram obosit. Visam la o mîncare caldă, apoi spiritul meu începu să vagabondeze, îmi spuneam că pînă şi Borneo mi-ar părea un rai dacă aş scăpa de planeta asta aiurită. Apoi mi-am amintit de bătrînul meu New York şi m-am gîndit la o fată drăguţă, Fancy Long. Ştii la cine mă refer, Harrison ?

— Da... Actriţă la televiziune. Am văzut-o de multe ori. O blondă drăguţă — dansează şi cîntă în emisiunea *Matê Yerba.*

— Exact. O cunosc foarte bine. Sîntem prieteni. A fost chiar de faţă la plecarea lui „Ares". Mă gîndeam deci la ea, mă simţeam singur, apropiindu-mă împreună cu Tuil de linia vegetaţiei sărace.

Şi atunci... Mi-a scăpat o înjurătură. Ea era acolo !... Da... Fancy Long !... N-aveam cum să mă înşel, stătea sub unul dintre copacii aceia stranii, numai surîs, şi-mi făcea semne, aşa cum mi-o aminteam din momentul decolării.

— Asta-i acum !... Te-ai smintit şi tu ! declară Harrison.

— Bătrîne, în clipa aceea mi-am spus acelaşi lucru. Mă holbam la ea, mă ciupeam, închideam ochii, îi deschi-

deam, priveam iar — și Fancy Long era mereu acolo, din ce în ce mai fermecătoare, cu chemările ei.

Tuil văzuse și el ceva. Cotcodăcea, cîrîia dar abia îl auzeam. Alergam spre ea, fără să-mi pun nici o întrebare, fascinat.

Tuil mă ajunse dintr-o săritură, cînd eram doar la cinci metri de Fancy. Mă apucă de braț și croncăni cît îl ținea gîtlejul : „Nu ! Nu ! Nu !“ M-am scuturat ca să mă eliberez — era ușor de parc-ar fi fost de bambus — dar îmi înfipse ghearele în braț, țipînd și mai tare.

Pînă la urmă, am avut o sclipire de bun-simț și m-am oprit la mai puțin de trei metri. Ea era acolo, continuînd să-mi facă semne și să surîdă, să surîdă și să-mi facă semne, iar eu o priveam, la fel de mut ca Leroy, în timp ce Tuil cîrîia și țipa febril.

Știam că nu putea fi adevărat — și totuși ea era acolo, în fața mea. Am îngăimat : „Fancy... Fancy Long !“

Ea continuă să surîdă și să facă gesturi. Părea întrutotul reală, ca și cum n-aș fi lăsat-o la o depărtare de șaizeci de milioane de kilometri. Tuil o ținti cu pistolul său de sticlă. L-am apucat de braț și el încercă să se elibereze din strînsoare.

Arătă spre Fancy, strigînd : „Nu ’spirație ! Nu ’spirație !“. Am înțeles : voia să spună că nu era vie. Ah, prieteni ! Mi se-nvîrtea capul. Oricum, mă treceau fiorii văzîndu-l cu arma îndreptată asupra ei. Nu știu de ce, am rămas nemișcat, privindu-l cum o ochește cu grijă. Apăsă pe mînerul pistolului, am văzut o pală de aburi și... Fancy Long dispăru.

În locul ei, un nod de tentacule negre, hidoase, care se contorsionau... O creatură oribilă ca aceea căreia i-l smulsesem pe Tuil.

Creatura de coșmar !... Am rămas țintuit locului, stupefiat și prostit, privindu-i agonia, în vreme ce Tuil scotea triluri și șuiera. Apoi îmi atinse brațul, arătă spre monstrul care se zvîrcolea în ultimele spasme și spuse :

„Tu-un-un-doi... El-un-un-doi"... N-am înţeles decît după ce l-am auzit repetînd de opt, zece ori. Voi aţi priceput ?

— Da, chelălăi Leroy. Ştiu... Creatura captează gîndurile. Dacă ar fi fost un cîine — un cîine flămînd care visează un os bine garnisit cu carne — ar fi văzut în faţa lui osul acesta... sau i-ar fi simţit mirosul... Aşa e ?

— Exact, încuviinţă Jarvis. Creatura de coşmar foloseşte dorinţele victimei sale pentru a-i întinde capcana. Pasărea mascul, în sezonul cuiburilor, şi-ar vedea soaţa, vulpea rătăcind în căutarea prăzii ar zări un iepure fără apărare.

— Dar cum face ? întrebă Leroy.

— De unde să ştiu ?... Cum face şarpele, pe Pămînt, pentru a vrăji o pasăre pînă ce-i cade în gură ? Şi nu există peşti ai abisurilor care-şi atrag victimele în acelaşi fel ? Dumnezeule !... Jarvis continuă cu un tremur în voce : Vă daţi seama de viclenia acestei creaturi de coşmar ? Acum sîntem preveniţi, dar cum să ne mai încredem în proprii noştri ochi ?... Aţi putea să mă vedeţi, aş putea să-l văd pe unul dintre voi şi... s-ar putea să nu fie decît o alta dintre aceste orori negre !

— Şi însoţitorul tău cum a ghicit ? interveni Harrison.

— Tuil ? Mă întreb şi acum... Poate că se gîndea la un lucru care n-avea cum să mă atragă şi, cînd am început să alerg, şi-a dat seama că vedeam altceva decît el, ceea ce l-a alarmat. Sau poate că monstrul e capabil să proiecteze doar un singur miraj şi Tuil a văzut ce vedeam şi eu — sau nimic. N-am avut cum să-l întreb. Dar e încă o dovadă că inteligenţa lui este egală cu a noastră — dacă nu superioară.

— Cum ? protestă Harrison. Ce te face să crezi că inteligenţa lui rivalizează cu inteligenţa umană ?

— Multe lucruri. Mai întîi, creatura piramidelor. El nu văzuse nici una înainte, mi-a spus-o. Totuşi a clasat-o printre automatele moarte-vii minerale.

— Putea să fi auzit vorbindu-se... Nu uita că trăieşte prin părţile astea, bătrîne.

— Să admitem... Dar limbajul ? N-am putut să prind nici una dintre ideile lui, iar el a reţinut imediat şase sau şapte din cuvintele noastre. Şi-ţi dai seama ce idei complexe a izbutit să exprime cu aceste cîteva cuvinte ? Monstrul piramidelor, creatura de coşmar ! Cu o singură frază, m-a făcut să înţeleg că unul era un automat inofensiv, cealaltă un hipnotizator teribil de primejdios. Ce părere ai?

— Hm, mormăi Harrison.

— Poţi s-o faci pe scepticul... Ai fi reuşit acelaşi lucru cunoscînd doar şase cuvinte dintr-o limbă străină ? Mai mult, ai fi fost capabil să-mi explici că o altă fiinţă posedă o inteligenţă atît de diferită de a noastră, încît orice înţelegere între noi era imposibilă — mai imposibilă chiar decît între mine şi Tuil ?

— Asta ce mai e ?

— Am să revin. Ceea ce vreau să demonstrez este că Tuil şi ai lui sînt demni de prietenia noastră. Există cu siguranţă undeva, pe Marte — şi veţi vedea că am dreptate — o civilizaţie şi o cultură care le egalează pe ale noastre şi, poate, le întrec. Comunicarea între ei şi noi este posibilă. Tuil a dovedit-o. Asta ar putea să ceară ani şi ani de încercări răbdătoare, căci spiritul lor nu e situat pe acelaşi plan cu al nostru, dar e oricum mai puţin îndepărtat decît cel al fiinţelor pe care aveam să le întîlnesc mai tîrziu — dacă au un spirit.

— Ce fiinţe ?

— Locuitorii oraşelor de noroi, situate de-a lungul canalelor. Credeam că monstrul de siliciu şi creatura de coşmar sînt cele mai stranii fiinţe imaginabile, dar mă înşelasem.

Făpturile despre care am să vă vorbesc sînt şi mai uluitoare, şi mai puţin de înţeles — infinit mai puţin decît Tuil, cu care, prin perseverenţă şi concentrare, e posibil să te împrieteneşti şi să faci un schimb de idei.

Am lăsat deci bestia cu tentacule să crape, încercînd să se tîrască pînă la vizuină, și am pornit spre canal. Covorul de ierburi colcăitoare se ferea din calea noastră și, cînd am ajuns pe mal, am văzut un firicel de apă gălbuie. Orașul pe care-l zărisem din rachetă semăna cu un mușuroi de cîrtițe. Se afla cam la un kilometru și jumătate, în dreapta, și aveam mare chef să merg acolo și să arunc o privire.

Mi se păruse pustiu și, chiar dacă ar fi fost bîntuit de niscaiva făpturi, Tuil și cu mine eram înarmați. Trebuie să spun, în treacăt, că pistolul lui Tuil e un instrument remarcabil. L-am examinat după povestea cu creatura de coșmar. Se pare că lansează o mică săgeată de sticlă otrăvită. Am socotit că avea o încărcătură de cel puțin o sută de lovituri. Și funcționează cu abur, bătrînul nostru abur !

— Cu abur ? repetă Putz. Și de unde provine aburul ?

— Din apă, firește !... Se poate vedea ușor, prin mînerul transparent. Mai era și o mică parte dintr-un alt lichid, gros și gălbui — cam cincisprezece centilitri. Strîngînd mînerul — căci nu are trăgaci — o picătură de apă și o picătură de lichid galben sînt injectate în camera de explozie și apa se vaporizează... plop !...

E simplitatea însăși, iar noi am putea utiliza același principiu. Acidul sulfuric concentrat ridică temperatura apei pînă aproape de punctul de fierbere. La fel și varul, potasiul, sodiul... Evident, arma nu avea bătaia armei mele, dar nu era un lucru foarte important în văzduhul ăsta rarefiat și putea să tragă tot de atîtea ori ca un revolver de *cowboy* într-un *western*. Și ce eficacitate, cel puțin față de viața marțiană !

Am încercat-o trăgînd într-una dintre plantele astea absurde și să mă ia dracu dacă planta nu s-a ofilit imediat, prefăcîndu-se în fărîme ! Este ceea ce mă face să cred că săgețile de sticlă sînt otrăvite.

Jarvis își reluă povestirea :

— Mergeam deci spre orașul de noroi, întrebîndu-mă dacă nu cumva constructorii acestor orașe erau aceia care săpaseră canalele. Tuil îmi dădu un răspuns negativ, gesticulînd spre sud.

Am conchis că sistemul de canale era opera unei alte rase, poate cea a lui Tuil. Dacă nu cumva există o altă rasă inteligentă sau ... o duzină. Marte e o lume atît de ciudată !

La o sută de metri de oraș, am traversat un fel de drum, o simplă pistă de noroi întărit, și acolo am văzut prima oară pe unul din constructorii mușuroaielor.

Ah, prieteni, vorbiți de creaturi fantastice !

Un butoiaș alungit, mergînd la trap pe patru labe și avînd patru tentacule. Fără cap, doar un trup și membre și un șir de ochi de jur împrejur. Partea de sus a butoiașului era o diafragmă întinsă ca pielea pe o tobă — și asta era tot.

Făptura trecu în goană pe lîngă mine, împingînd un cărucior gol, care părea din aramă. Nu păru să-și dea seama de prezența noastră, cu toate că parcă își aținti ochii spre mine, în trecere.

Puțin după aceea sosi alta, tot cu un cărucior gol. Și, la fel, o șterse fără să ne dea cea mai mică atenție. N-aveam să mă las ignorat de o bandă de butoiașe cu labe, care se jucau de-a trenul ! Cînd se ivi un al treilea personaj, m-am înfipt în calea lui, gata să sar de-o parte, dacă nu s-ar fi oprit.

Dar el se opri. Se opri și diafragma lui emise un fel de sunet de tamburină. Am întins îndată amîndouă mîinile, exclamînd : „Sîntem prieteni !“. Și ce credeți că mi-a răspuns ?

— „Încîntat să vă cunosc“, sugeră Harrison.

— Dacă ar fi zis asta, n-aș fi fost mai stupefiat. El tamburină din diafragmă și zbieră deodată : „Sîntem p-p--p-prieteni !“. În același timp, împinse pe neașteptate

căruciorul spre mine. Am sărit în lături și el spălă putina, în timp ce îl urmăream din ochi, prostit.

După un minut, sosi altul. Nu se opri, dar zbieră, în trecere : „Sîntem p-p-p-prieteni !“ și o șterse în galop. Cum învățase fraza asta ? Erau oare toate aceste creaturi în comunicare permanentă unele cu altele ? Făceau toate parte dintr-un organism central ? N-am idee, dar cred că Tuil trebuie să știe.

Și acum, toți cei care treceau ne salutau cu aceeași declarație. Era caraghios, n-aș fi crezut niciodată că am să găsesc atîția prieteni pe această sferă blestemată. Am făcut un gest întrebător la adresa lui Tuil. A înțeles probabil, căci a spus : „Un-un-doi, da !... Doi-doi-patru, nu !...“ Înțelegeți ?

— Evident, răspunse Harrison. E micul cîntec marțian.

— Cum ?... Ei bine, mă obișnuisem cu simbolismul lui Tuil și am interpretat astfel : „Un-un-doi, da !“ Aceste făpturi sînt inteligente. „Doi-doi-patru, nu !“ Această inteligență nu este similară cu a noastră, ci diferită și dincolo de logica lui doi și cu doi fac patru.

Poate că greșeam și Tuil voia doar să precizeze că inteligența lor era rudimentară, neîngăduindu-le să înțeleagă nimic mai presus de „Un-un-doi“. Dar ceea ce aveam să observ mai tîrziu mă face să cred că prima ipoteză este întemeiată.

După cîteva clipe, creaturile se întoarseră în grabă, una după alta, cu cărucioarele umplute cu pietre, nisip, bucăți de plante zgrunțuroase, tot felul de resturi. Ele ne aruncară, în tăcere, salutul lor prietenesc — nu chiar atît de prietenesc, cum veți vedea — și dispărură rapid.

Mi se păru că al treilea butoiaș cu labe era cel căruia mă adresasem și am hotărît să mai încerc o mică discuție.

El sosi, zbierînd „Sîntem p-p-p-prieteni !“ și se opri. Patru sau cinci dintre ochii lui mă priveau. Proferă din nou cuvîntul de trecere, împinse căruciorul, dar nu m-am mișcat. Atunci, afurisitul de butoiaș își lungi un tentacul

și-mi suci vîrful nasului cu doi clești în formă de degete.

— Ha ! Ha ! izbucni Harrison. Au precis simțul frumosului !

— Îți convine să rîzi ! Bietul meu nas lovit și degerat... Am urlat : „Ai !“ Am sărit deoparte. Mizerabilul o șterse în goana mare și, din clipa aceea, formula generală deveni : „Sîntem prieteni ai !...“ Ciudate ființe !

Împreună cu Tuil, am urmat atunci pista pînă la cel mai apropiat mușuroi. Creaturile plecau și veneau fără să se ocupe de noi, aducînd încărcăturile și coborînd într-un culuar care părea să ducă într-o mină părăsită. Și mereu acea frază invariabilă rostită în trecere, la fiecare ieșire sau intrare a unui butoiaș.

M-am apropiat de gura tunelului. Undeva în adînc se zărea o lumină. Nu era nici flacără, nici torță, ci un veritabil aparat de iluminat. Am presupus că voi putea să aflu vreun indiciu privind treapta de evoluție a acestei rase și am coborît la rîndul meu, cu Tuil urmărindu-mă pas cu pas, ceea ce îi prilejui un mic concert de triluri și ciripituri.

Lumina era ciudată. Pîrîia și trosnea ca o veche lampă cu arc, dar provenea de la o simplă tijă neagră înfiptă în peretele culoarului. Lumină electrică, fără nici o îndoială. Butoiașele păreau deci să fie destul de civilizate.

O altă lumină făcea să sclipească ceva nelămurit. M-am dus să văd. Nu era decît o grămadă de nisip lucitor. M-am întors, cu intenția de a ieși. Să mă ia naiba dacă intrarea nu dispăruse !

Mi-am spus că, probabil, culuarul făcea un unghi, sau că intrasem într-un pasaj lateral, dar mi-am dat seama curînd că mă aflam într-un adevărat labirint... Doar culuare sinuoase și uneori luminate, în care întîlneam, din cînd în cînd, un butoiaș cu labe, galopînd ca de obicei, cîteodată cu căruciorul, cîteodată fără.

Drept să vă spun, la început nu m-am neliniștit. Nu făcusem decît vreo cîțiva pași în interior. Dar toate încer-

cările noastre de a regăsi ieşirea păreau să ne ducă mai la adînc.

Mi-a venit ideea de a urmări unul dintre butoiaşele care împingeau un cărucior gol, gîndindu-mă că avea să iasă pentru a căuta resturi, dar el nu făcu decît să meargă în cerc, prin diferite culuare, fără nici o ţintă sigură. Pînă la urmă, începu să se rotească în jurul unui stîlp, ca un şoarece dansator japonez. Am abandonat, am lăsat rezervorul cu apă să cadă pe sol şi m-am aşezat.

Tuil era la fel de pierdut ca şi mine. Am arătat în sus, iar el mi-a răspuns „Nu-nu-nu !", pe un ton neputincios. Şi n-aveam ce aştepta de la localnici. Nu se ocupau deloc de noi, chiar atunci cînd afirmau că „Sîntem prieteni, ai !".

Nu ştiu cîte ceasuri ne-am tot învîrtit acolo ! Am aţipit de două ori, de oboseală. Tuil părea în continuare să n-aibă nevoie de somn. O luasem pe culuare ascendente, dar ele coborau imediat. În acest blestemat muşuroi, temperatura era constantă şi n-aveai cum să deosebeşti ziua de noapte. După prima mea trezire, n-am ştiut nici măcar dacă dormisem o oră sau treisprezece ; eram incapabil să precizez, după ceas, dacă era amiază sau miezul nopţii.

Am văzut o mulţime de lucruri stranii. În unele culuare am întîlnit maşini în mişcare, care nu păreau să producă ceva — pur şi simplu roţi care se învîrteau.

De mai multe ori, am văzut trecînd două butoiaşe cu labe legate printr-unul mai mic, care creştea între ele.

— Partenogeneză ! izbucni Leroy. Partenogeneză prin înmugurire, ca lalelele !

— Dacă vrei, admise Jarvis. Şi niciodată cel mai mic semn de atenţie faţă de noi, în afară de, cum am mai spus, acel „Sîntem prieteni, ai !"... Nici un fel de viaţă de familie ; se mulţumeau să galopeze cu cărucioarele, să aducă resturile. Dar pînă la urmă, am descoperit ce făceau cu ele !

Avusesem un pic de noroc cu unul dintre coridoare : urcam de un timp şi simţeam că trebuie să ne apropiem

de suprafață, cînd, deodată, am ieșit într-o sală al cărei tavan se rotunjea în boltă, singura pe care o întîlnisem în peregrinările noastre.

Și, prieteni, mi-a venit să dansez cînd am zărit o lumină care părea să fie aceea a zilei, printr-o fisură a bolții.

În sală era un fel de... de... mașină, o roată enormă care se învîrtea încet. Unul dintre butoiașe tocmai se îndeletnicea cu vărsarea conținutului căruciorului său sub această roată care strivea totul, zdrobind nisipul, pietrele, plantele și prefăcîndu-le într-o pulbere care curgea undeva.

Și în timp ce priveam, alte butoiașe soseau, își goleau cărucioarele și... asta era tot. Fără nici un sens. Ceea ce era întru totul în nota acestei planete aiurite.

Dar se mai petrecu și altceva, prea uluitor pentru a fi credibil. Una dintre aceste ființe abracadabrante, după ce își goli încărcătura, aruncînd căruciorul cu zgomot, se strecură sub roată. Am privit-o cum se lăsa măcinată, prea stupefiat pentru a putea emite vreun sunet. Și, peste o clipă, alta o imită. Era absolut metodic. Unul dintre butoiașele fără cărucioare îl lua pe cel părăsit.

Tuil nu părea uimit. I-am semnalat sinuciderea următoare și el ridică din umeri, cît se poate de omenește, ca pentru a spune: „Ce pot să fac?". Probabil că era întrucîtva la curent.

Și mai e ceva.

Dincolo de roată, pe un piedestal nu prea înalt, strălucea un obiect. Era un fel de ou de cristal fluorescent, cu iradiații de o temperatură infernală. Fața și mîinile mă dureau de parcă aș fi suportat o descărcare statică. Atunci am făcut o nouă descoperire surprinzătoare. Îți amintești, Harrison, negul pe care-l aveam la degetul mare? Poftim, uită-te!

Jarvis întinse mîna.

— S-a uscat, bătrîne... Și a căzut... uite-așa. Iar nasul... Bietul meu nas... Durerea a dispărut ca prin ma-

gie ! Oul avea proprietățile razelor X dure, sau ale radiațiilor gama, dar mult mai folositoare, pentru că nu atacau decît țesutul bolnav, cruțînd țesutul sănătos.

Îmi spuneam că ar fi un magnific dar pentru Pămînt, cînd izbucni o hărmălaie asurzitoare. M-am precipitat, împreună cu Tuil, de cealaltă parte a roții și am constatat că un cărucior fusese sfărîmat. Probabil o neglijență a unui sinucigaș...

Atunci toate butoiașele începură să zbiere să tambutineze în jurul nostru și vacarmul lor era fără îndoială amenințător. Un grup înaintă, noi am dat înapoi pentru a ieși din culoarul prin care mi se păruse că intrasem și butoiașele ne urmară mîrîind, unele împingînd cărucioare, altele fără nimic.

Ce brute înnebunite !... Urlau toate în cor : „Sîntem prieteni, ai !"... Nu-mi plăcea deloc acest „ai", care mi se părea mult prea sugestiv...

Tuil își scoase pistolul de sticlă. M-am debarasat grăbit de rezervorul de apă, pentru a avea o mai mare libertate de mișcare și m-am înarmat și eu. Am continuat să ne retragem în culuarul ascendent, cu douăzeci de butoiașe cu labe urmărindu-ne de aproape.

Lucru uimitor, cele care veneau de afară cu cărucioarele pline treceau la cîțiva centimetri de noi, fără să se oprească.

Tuil observase și el asta. Deodată, scoase cărbunele său aprins, îl apropie de un cărucior cu resturi vegetale... Puf ! ...Întreaga încărcătură începu să ardă, dar butoiașul își continuă drumul imperturbabil, fără să-și schimbe alura !

Incidentul cree totuși oarecare dezordine printre prietenii noștri și, în acest timp, am observat fumul care trecea prin culuar învîrtejindu-se pe lîngă noi și am văzut ieșirea !

L-am înhăţat pe Tuil şi ne-am năpustit afară, cu douăzeci de butoiaşe pe urmele noastre. Lumina zilei mi se păru un paradis, cu toate că, după cum am constatat îndată, soarele era gata să dispară la orizont. Era un dezastru, fiindu-mi imposibil să supravieţuiesc nopţii marţiene fără termo-sac, sau cel puţin fără foc.

Lucrurile mergeau din ce în ce mai rău. Am fost încolţiţi între două muşuroaie, fără putinţa de scăpare. Nu deschisesem încă focul. Era inutil să irităm şi mai mult brutele care ne asediau. Se opriseră la mică distanţă şi reîncepură să-şi urle asigurările de prietenie, acompaniate de „ai !".

Situaţia continua să se agraveze. Un butoiaş cu labe se ivi împingînd un cărucior din care toţi semenii lui se aprovizionară cu suliţe subţiri de aramă, lungi cam de treizeci de centimetri şi foarte ascuţite... Zing ! Una dintre aceste săgeţi sosi, şuierîndu-mi pe la urechi. Era acum o problemă de viaţă şi de moarte. Trebuia să tragem.

Scurt timp lucrurile au mers bine. Ne ocupam mai ales de cei care erau aproape de cărucior, ceea ce reducea la minimum ploaia de suliţi, dar, deodată, se auzi un tunet de „prieteni" şi de „ai" şi din tunel ieşi o veritabilă armată.

Eram pierduţi, cu totul pierduţi, ştiam asta... Şi în aceeaşi clipă, mi-am dat seama că Tuil nu se afla în aceeaşi situaţie. Ar fi putut să sară cu uşurinţă peste muşuroiul de care ne lipisem cu spatele. Dar rămînea *pentru mine !...*

Aş fi plîns, dacă aş fi avut timp pentru asta. Îl simpatizasem pe Tuil de la început, dar aş fi fost oare capabil de un astfel de gest ? Admiţînd că l-aş fi smuls într-adevăr primei creaturi de coşmar, nu făcuse acelaşi lucru pentru mine ? L-am apucat de braţ, am făcut un gest în sus zicînd „Tuil". El protestă „Nu-nu-nu Tick" şi continuă să tragă cu arma lui de sticlă.

Ce era de făcut?... Oricum, aş fi fost pierdut după apusul soarelui, dar cum să-i explic asta? Am îngînat: „Mulţumesc, Tuil... Eşti un om adevărat!“ şi mi-am dat seama că nu era deloc un compliment. Un *om?* Puţini sînt capabili de un asemenea gest.

Şi *bang!*... trăgeam eu, şi *puf!*... trăgea Tuil, şi butoiaşele aruncau suliţe, pregătindu-se de asalt, fără a înceta să strige că sînt prieteni...

Renunţasem la orice speranţă cînd, fără veste, un înger căzu din cer sub înfăţişarea lui Putz, care, cu jeturile inferioare, prefăcu în pulbere butoiaşele cu labe.

Uraaa!... Am scos un urlet de bucurie, alergînd spre rachetă. Putz mi-a deschis trapa şi am intrat rîzînd, plîngînd, vociferînd... Abia după un minut sau două mi-am amintit de Tuil. M-am uitat prin ublou tocmai la timp ca să-l văd sfîrşind un salt prin picajul tradiţional în cioc, apoi avîntîndu-se din nou şi dispărînd.

Mi-am scos sufletul pînă să-l conving pe Putz să-l urmărească. Dar înainte ca racheta să decoleze, s-a înnoptat — ştiţi cum se petrece fenomenul ăsta aici, ca şi cum a-i întoarce comutatorul ca să stingi lumina.

Am pornit pe deasupra deşertului, am aterizat o dată sau de două ori, am urlat „Tuil“ cît mă ţinea gura.

Imposibil să-l regăsim. Putea să se ia la întrecere cu vîntul şi tot ceea ce am auzit — dacă nu cumva mi s-a părut — au fost cîteva triluri îndepărtate, spre miazăzi.

Plecase şi, pe cinstea mea, eu... eu aş fi vrut să nu fi plecat...

Cei patru oameni de pe „Ares“ rămaseră tăcuţi, chiar şi ironicul Harrison. Leroy le întrerupse meditaţia:

— Aş fi fost tare bucuros să-l văd.

— Da, încuviinţă Harrison, şi apoi, apropò de povestea asta cu vindecarea negului, e totuşi păcat că n-ai reuşit să aduci oul de cristal... Poate că e acel leac al

cancerului pe care-l căutăm zadarnic de un secol şi jumătate!

— Păi tocmai asta a dus la declanşarea ostilităţilor! mormăi Jarvis.

Şi scoase din buzunar un obiect strălucitor:

— Iată-l.

Este incontestabilă capacitatea autorului de a descrie într-o manieră credibilă forme de viaţă radical diferite de cele terestre, fără a face uz de clişeele atotstăpînitoare în magazinele de science fiction *ale timpului. Jacques van Herp are dreptate afirmînd că aceste publicaţii „Sînt responsabile mai ales de înmulţirea rapidă a B.E.M.-ilor,* Bug-Eyed-Monsters, *monştrii cu ochi de scarabei, întru totul dezgustători şi antisociabili, cu tendinţe lubrico-gastronomice" (21). Alternativa o constituie antropomorfismul cel mai plat, caracterizînd atît înfăţişarea, cît şi comportamentul făpturilor extraterestre. Nu în zadar saluta H. P. Lovecraft* Odiseea marţiană *în aceşti termeni: „Constat cu plăcere că cineva a scăpat în sfîrşit de lamentabilele banalităţi care alcătuiesc 99,99% din substanţa tuturor povestirilor interplanetare. Mă bucur să văd că există cineva care poate să-şi imagineze o altă planetă lipsită de regi antropomorfi şi preafrumoase prinţese şi bătălii între nave spaţiale şi tunuri cu radiaţii şi atacuri ale sub-oamenilor păroşi..." (cf. 35). În aceste condiţii, struţul inteligent şi celelalte exemplare ale faunei marţiene descrise de Weinbaum reprezentau, fără îndoială, o deschidere spre înţelegerea mai exactă şi mai cuprinzătoare a noţiunii de posibilă stranietate a altor lumi. Dar „inovaţia" nu era decît o adaptare sau o redescoperire a unei viziuni prezente în destule texte anterioare, aparţinînd scriitorilor europeni.*

În ce constă, de fapt, noutatea personajului Tuil? „Această făptură este inteligentă, dar spiritul ei este total

ireductibil la înțelegerea umană", scrie Jacques Sadoul (41). „Total" e prea mult spus, de vreme ce între cei doi tovarăși de drum prin pustiul marțian se înfiripă totuși un început de comunicare. Mai „ireductibile" ni se par a fi, în acest sens, spiritele Xipehuzilor lui Rosny Aîné, sau ale „păianjenilor" lui Maurice Renard, din Pericolul albastru. *Sîntem de acord, în schimb, cu Sadoul, cînd conchide astfel : „Tuil este într-adevăr prima ființă gînditoare fără nici o urmă de antropomorfism pe care a reușit s-o creeze* science fiction-*ul american".*

După părerea noastră, aportul întru totul original al lui Weinbaum la dezvoltarea anticipației mondiale trebuie căutat în individualizarea *straniilor sale creaturi extraterestre. Xipehuzii și „păianjenii" la care ne-am referit rămîn, în cel mai bun caz, o sumă de entități acționînd aproape exclusiv împreună. Tuil, în schimb, este doar un reprezentant al unei rase necunoscute și reacțiile lui îl definesc drept un individ cu o puternică personalitate.*

Succesul Odiseei marțiene, *poate și o înclinație secretă spre căutarea formelor insolite ale vieții, l-au determinat pe scriitor să reia formula care-l consacrase într-o bună parte a operei sale, destul de reduse din punct de vedere cantitativ.* Zbor pe Titan *ne înfățișează ulii-cuțit, furnici de gheață, copaci biciuitori și viermi filiformi.* Planeta parazit, *prima parte a unei trilogii avîndu-i drept eroi pe Ham Hammond și Patricia Burlingame, aduce în scenă ferocii triopși de pe Venus, asemănători ciclopilor legendari. Ei apar și în* Mîncătorii de lotuși, *în care Ham și Pat descoperă un fel de făpturi vegetale extrem de inteligente, capabile să construiască mental o imagine a universului, dar lipsite de orice urmă de voință, ceea ce face din ele o pradă inofensivă a triopșilor. Un ultim exemplu de acest fel îl constituie* Luna nebună, *cu menajeria ei de cufundari chicotitori cu gîtul lung și capul enorm, de „pisipapi" (jumătate pisică, jumătate papagal), de „furișători" semi-inteligenți, asemănători șobolanilor...*

Devenind propriul său epigon, Weinbaum nu mai reușește turul de forță din Odiseea marțiană, *apelînd la „combinații de elemente disparate ale diferitelor animale". Simțind probabil primejdia transformării inovației sale într-un poncif, scriitorul își exercită talentul și în alte zone ale* science fiction-*ului.* Adaptarea finală, *povestire semnată cu pseudonimul John Jessel, urmărește destinul unei tinere tuberculoase pe care un ser special nu numai că o vindecă, dar o și înzestrează cu capacitatea de a se adapta instantaneu la orice schimbare a mediului înconjurător. Sub același pseudonim a apărut, după moartea autorului (14 decembrie 1935),* Insula Proteus, *o fantezie biologică pe tema schimbării structurii genetice a faunei și florei de pe numita insulă, astfel încît nici un animal și nici o plantă nu seamănă cu celelalte.* Spectacolele lui Pygmalion *constă în proiecția unui nou tip de film, sub al cărui efect hipnotic spectatorul crede că participă la acțiune. Mai amintim* Lumile lui Dacă, *prima dintre aventurile profesorului von Manderpootz și ale tînărului Dixon Wells, care ne prezintă un aparat capabil să înfățișeze desfășurarea imaginară a vieții privitorului,* dacă *într-un anumit moment aceasta ar fi luat un alt curs decît în realitate. Un alt aparat revelează orientarea mentală și emoțională a omului către realitate, printr-o explorare sistematică a motivărilor subconștiente* (Idealul). *În fine, cea mai remarcabilă invenție a profesorului Manderpootz îngăduie să vezi lumea prin ochii altora* (Punctul de vedere). *Susținînd uneori pe nedrept anterioritatea ideilor lansate de autorii americani, Sam Moskowitz recunoaște de astă dată că „Există o asemănare izbitoare în privința temei și a caracterizării între această povestire și scurta povestire a lui Erckmann-Chatrian,* Luneta lui Hans Schnaps, *pînă și în utilizarea termenului «punct de vedere»"... (35).* Povestirile fantastice *ale cuplului Emile Erckmann-Alexandre Chatrian au apărut în 1860, dar Weinbaum a cunoscut probabil* Luneta lui Hans Schnaps

în versiunea engleză publicată în culegerea Clopotele sau Evreul polonez *(1872). O ultimă mențiune pentru romanul postum* Flacăra neagră, *care aparține acelei specii distincte, larg reprezentate în literatura conjecturală străină și botezată de anglo-saxoni* heroic fantasy, *sau* science fantasy. *Este vorba despre o civilizație post-atomică, despre splendida, cruda și nemuritoarea Margo cea Neagră, dominînd împreună cu fratele său Joaquin peste o parte a omenirii recăzute la nivelul Evului Mediu. Părerile sînt împărțite, în ceea ce privește valoarea romanului. După opinia noastră, povestirile lui Weinbaum sînt oricum mai la adăpost de lenta eroziune a timpului.*

Întorcîndu-ne la Odiseea marțiană, *putem, desigur, să ne întrebăm — ca și în legătură cu* Oul de cristal *— în ce măsură mai operează seducția lor astăzi, cînd credința în existența unei vieți marțiene este considerată cel mult ca o manifestare anacronică a dorinței omului de a nu fi singur în univers. Nu vom invoca argumentele celor care nu vor să renunțe la supremul miraj. În definitiv,* science fiction*-ul nu își propune să concureze manualele de astronomie, ci să descrie multiplele implicații ale pătrunderii în Cosmos. Iată de ce sîntem întru totul de acord cu Ray Bradbury care afirma, cu prilejul dezbaterii organizate de „California Institute of Technology" pe tema „Marte și rațiunea umană" : „...sentimentul omului față de celelalte planete, această pasiune ciudată și intensă, a constituit principala pîrghie a întregii aventuri spațiale la care asistăm". Am adăuga doar că „această pasiune ciudată și intensă" operează în toate domeniile cunoașterii și că la temelia ei se află, nu o dată, literatura științifico-fantastică. Este unul dintre motivele care ne-au îndemnat să vă înfățișăm această galerie, desigur incompletă, a maeștrilor anticipației clasice.*

BIBLIOGRAFIE

1 Alberés, R. M. *Faillite de la fiction scientifique ou devous-nous participer à la conquète littéraire du cosmos? Combat*, 21 novembre 1957

2 Aldani, Lino, *La Fantascienza*, Editrice la Tribuna-Piacenza, 1962

3 Amis, Kingsley, *Nw Maps of Hell*, The Science Fiction Book Victor Gollancz, 1962

4 Andreev, Kiril, *Studiu introductiv* la *Operele complete* ale lui Jules Verne Goslitizdat, 1954

5 Barborică, C, *Karel Capek*, Editura Univers, 1971

6 Baudin, Henri, *La science fiction*, Bordas, 1971

7 Beleaev, Aleksandr, *O moih rabotah, Detskaia literatura*, No 5,1939

8 Bergier, Jacques, *La science fiction*, în *Histoire des littératures*, III, Editions Gallimard, 1958

9 Bridenne, Jean-Jacques, *La littérature française d'imagination scientifique*, Gustave Arthur Dassonville, 1950

10 Britikov, A. F., *Russkii sovetskii naucino fantasticeski roman*, Izdatelstvo Nauka, 1970

11 Brochon, Pierre, *Du surnaturel à la „Fabrique de l'Absolu"*, *Europe*, No 139—140, Juillet-Août 1957

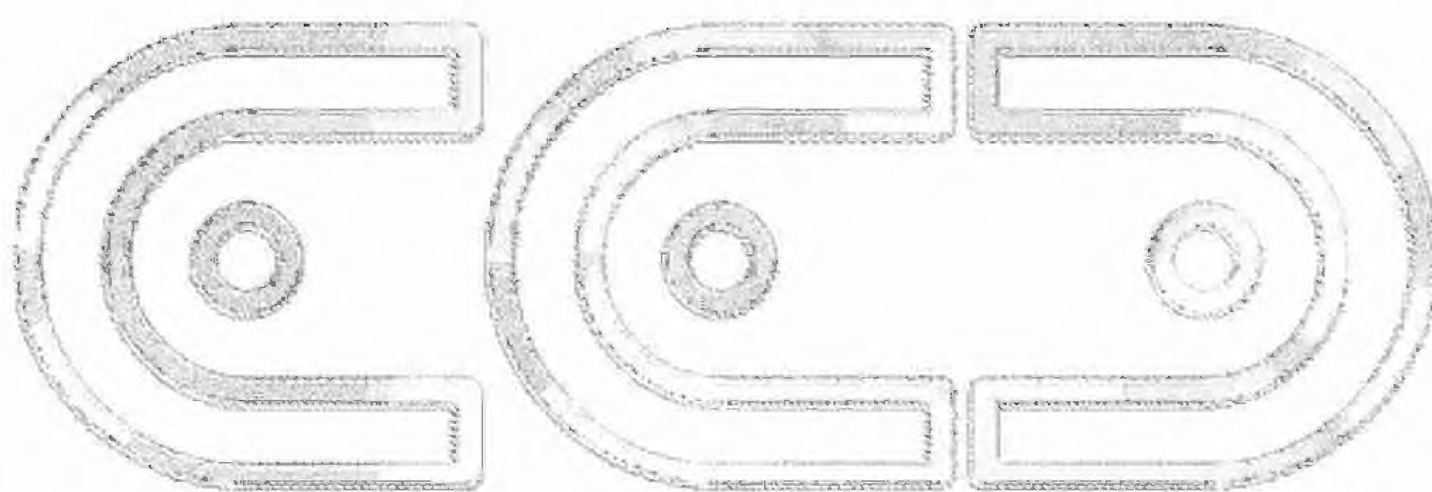
12 Castex, Pierre-Georges, *Le conte fantastique en France de Nodier à Maupassant*, Librairie José Corti, 1951

13 Chesneaux, Jean *Une lecture politique de Jules Verne*, Librairie François Maspero, 1971
14 Clarke, Ian, *Tale of the future*. The Library Asociation, 1972
15 Colling, Alfred, *Edgar Poe*, Albin Michel, 1952
16 Daudet, Léon, *Ecrivains et artistes*, Editions du Capitole, 1928—1929
17 Fawcett, Brian, *Călătorie neterminată*, Editura Ştiinţifică, 1963
18 Ferrini, Franco, *Che cosa é la fantascienza*, Ubaldini Editore, 1970
19 Gattégno, Jean, *La science fiction*, Presses Universitaires de France, 1971
20 Goncourt, Edmond et Jules de *Journal*, *Fasquelle* Flammarion 1956
21 Herp, Jacques van *Panorama de la science fiction*, André Gérard, 1973
22 Hobana, Ion, *Viitorul a început ieri*, Editura Tineretului, 1966
23 Hobana, Ion, *Jules Verne, acest necunoscut*, *Secolul* XX, No. 43, aprilie 1975
24 Kére, François. *Karel Capek*, *Europe*, No 139—149, *Juillet-Août* 1957
25 Klein, Gérard, *Pentru a-l citi pe Jules Verne*, *Viaţa Românească*, No 1, ianuarie 1974
26 Kornbluth, C. M., *The failure of the science fiction novel as social criticism* în *The science fiction novel*, Advent : Publishers, 1969
27 Lalou, René, *Histoire de la littérature française contemporaine*, Presses, Universitaires de France, 1953
28 Leapunov, B., *Prefaţă* la *Operele alese* ale lui Aleksandr Beleaev, Editura Tineretului, 1962
29 Leapunov, B., *Aleksandr Beleaev — Sovietskii Pisatel, 1967*
30 Lundwall, Sam J. *Science fiction : what it's all about*, Ace Books, 1971
31 Martin, Charles-Noël, *Jules Verne, sa Vie et son Oeuvre*, Editions Rencontre, 1971
32 Mauclair, Camille, *Le génie d'Edgar Poe*, Albin Michel, 1925
33 Moré, Marcel, *Un révolutionnaire souterrain*, L'Arc, 29, Numero Special Jules Verne

34 Morton, A. L., *Utopia engleză*, Editura de stat pentru literatură politică, 1958
35 Moskowitz, Sam, *Explorers of the Infinite*, The World Publishing Company, 1963
36 Nagl, Manfred, *Science Fiction* în *Deutschland*, Tubinger Vereinigung für Volkskunde, E. V. Tubingen Schloss, 1972
37 Nordon, Pierre, *Sir Arthur Conan Doyle, L'homme et l'oeuvre*, Paris, 1964
38 Rogers, Alva, *A Requiem for Astounding, Advent : Publishers*, 1964
39 Rosny Ainé, J.H., *Les autres vies et les autres mondes*, Georges Crès et Cie, 1924
40 Rottensteiner, Franz, *Ordnungsliebend in Weltraum : Kurd Laswitz, Polaris*, 1, Insel Verlag, 1973
41 Sadoul Jacques, *Histoire de la science fiction moderne*, Albin Michel, 1973
42 Valéry, Paul, *Varieté*, Editions Gallimard, 1924.
43 Versins, Pierre, *Outrepart*, Editions L'Age de l'Homme, 1971
44 Versins, Pierre, *Encyclopédie de l'utopie, des voyages extraordinaires et de la science fiction*, Editions L'Age de l'Homme, 1972
45 Weber, H. Preface la *L'Autre Monde* de Cyrano de Bergerac. Editions Sociales, 1959
46 Wells, H. G. *Seven famous novels*, Alfred A. Knopf, New York, 1934
47 Wollheim, Donald, A. *The Universe Makers*, N. Y. Harper and Row, 1971
48 *** *„La Belgique fantastique avant et après Jean Ray", 28 contes bizarres et surnaturels choisis et présentés par* Jean-Baptiste Baronian, André Gérard, 1975

CUPRINS

Scanare și prelucrare digitală

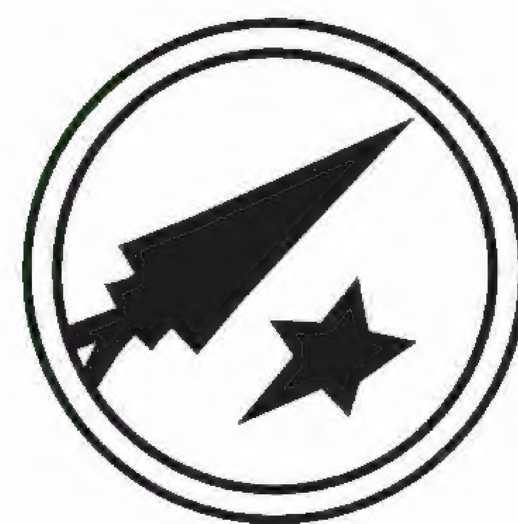

de

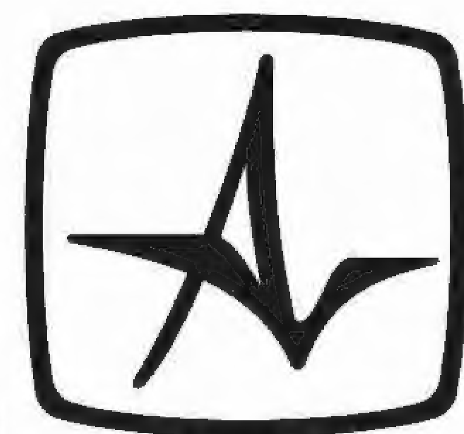

Anonim

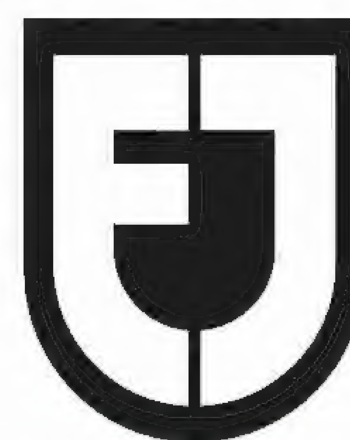
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

